

IO. BODINI
METHODVS AD
FACILEM HISTO-
riarum cognitio-
nem:

*ACCVRATE DE-
nuo recusis*

Subiecto rerum INDICE.

M. D. LXXXIII.
Apud Ioann. Mareschallum
Lugdunensem.

INDEX CAPITVM.

CAP.		PAG.
1	Quid historia sit & quotuplex	10
2	De ordine historiarum	14
3	De locis historiarum rectè instituendis	22
4	De historicorum delectu	35
5	De recto historiarum iudicio	78
6	De statu Rerumpublicarum	150
7	Confutatio eorū qui quatuor monarchias, aurea q̄; secula statuunt	298
8	De temporis vniuersi ratione	311
9	Qua ratione populorum origines haberi possint	344
10	De historicorum ordine & collectione	379

I. TEXTORI

CVRIÆ INQVISI-

TIONVM PRÆSIDI,

IO. BODINVS

S. P. D.

*VENIADMODVM flores
historiarū legere, ac suauissi-
mos decerpere fructus oport-
eret, hac methodo, Præses
integerrime, complecti pro-
positum erat. quod quidem si consecuti vide-
mur, tibi acceptum ferri debet: qui me reni-
tentem oratione graui, admista incredibili
suauitate bonitatis, excellētisq; naturæ tuæ,
ad id sæpius impulisti. sin res aliter atq; vel-
lem cecidit, hoc mea culpa cōtractum agno-
sco: quam tamen apud alios iudices leuiorem
fore putauī, si primum tibi, hoc est vestræ
Curie mitissimo iudici, meam causam pro-
barem: ut si plus esset abs te veritati quàm*

PRÆFATIO

amicitia tributum, eo præiudicio confirma-
tus, alios exceptione rei iudicatæ summo-
verem: aut si plus faueres amori erga me tuo,
iudicis persona deposita, patrociniò me iuua-
res: quanquam neque ex mea voluntate,
& præter expectationem ab altiore quodam
de legibus instituto sum ad hoc genus scri-
ptionis casu delapsus: id autem breuiter ex-
plicare tibi proposui, tum ut æquior sis erga
me futurus (quanquam æquior esse non po-
tes) in hac methodo iudicanda: tum etiam ut
eos, quibus otij satis est, ingenij verò, sciētia,
iudicij, multò plus quàm mihi, ad hæc pulcer-
rima studia cohortere. Cum in forum venis-
sem, ut scenæ, quod dicitur, ac populo serui-
rem, hoc primum mihi proposui: ut tempus
omne vacuum à forensibus negotijs in legi-
tima studia cōferrem, ac Reipublicæ cui post
Deum immortalē omnia debemus, siue scri-
ptis, siue quocunq; modo possem, gratias re-
ferrem. Sed cum animaduertērem triplex
omnino scribendi genus esse: unum in rebus
inueniendis, & materia suppeditanda: alte-
rū in rebus ordine tradendis, & forma per-
poliendis: postremū in maculis veterum li-
brorum eluendis: mirū mihi visum est, tam
multos

IO. BODINI.

multos esse ac semper fuisse rerum inuētores,
qui verò res inuentas arte ac ratione trade-
rent, admodum paucos. Ut enim alias artes
omittā, innumerabiles propè scriptores ha-
bemus, qui ius ciuile Romanorum suis com-
mentarijs tantopere auxerunt, ut nullare
magis, nullo grauiore morbo, quàm sua ma-
gnitudine laborare videatur. Nā quò quisq;
magis in scribendo ineptus, eò maiorē libro-
rum multitudinem effudit: qui tamen arte
concluserit ea quæ dispersa dissectaq; legun-
tur, video fuisse neminem: & eos qui speciosa
librorū inscriptione artem illam se traditu-
ros receperāt, vadimonium deseruisse: quin-
etiam ab eo, quod proposuerāt, tam longè ab-
fuisse, ut quid sit ars ipsa, ne suspicati quidem
videantur. Sunt enim artes ac scientia, id
quod tu minimè ignoras, non singulorū, sed
vniuersorum. at illi iuris ciuilis, id est singu-
laris cuiusdam ciuitatis artem tradere sunt
conati, quàm sapienter, non disputo: nihil ta-
men artis dignitate ac præstantia potuit a-
lieniùs cogitari. Omitto quàm sit absurdum,
ex Romanis legibus, quæ paulo momēto mu-
tabiles fuerūt, de vniuerso iure statuere vel-
le: præsertim cum edictorum ac legum infi-

PRÆFATIO

mita multitudine, post etiam Æbutia rogatione, omnes penè duodecim tabularum leges, ac subinde veteres nouis renascentibus sublata fuerint. quinetiam Iustiniani penè ius omne à cōsequentibus Imperatoribus abrogatū videmus, omitto quàm multa sunt, in illis quæ restant legibus, absurda: quàm multa iustis populorum penè omnium decretis, vsuq; diuturno antiquata: nullius tamen populi, præterquam Romani leges, & quidem ordine peruerso, descripserunt. legisserunt Platonem, qui legum tradendarum, ac moderandæ ciuitatis vnā esse formam putauit, si omnibus omnium, aut magis illustrium Rerumpublicarum legibus in vnum collectis, viri prudentes eas inter se compararent, atque optimum genus ex ijs conflarent. Ad hoc igitur institutum omnia mea studia, omnes contuli cogitationes. Principio Iuris vniuersi formam sic adumbrauimus in tabula, quam tibi exhibuimus spectandam, ut ab ipsis causis summa genera, generumq; partitionem, ad infima deducemus: ea tamen ratione, ut omnia membra inter se apta cohererent. in quo verissimè à Platone dictum intellexi, nihil difficilius ac diuinius,

IO. BODINI.

nus, quàm rectè partiri. deinde postulata constituimus, quibus tota disciplina, veluti firmissimis fundamentis niteretur. tum definitiones subiicimus: postremo præcepta, quæ regulæ appellantur, quæ breuitate fieri potest, ad propositam formam, velut ad formam exigimus. ex aduerso breuissimis notis Romani Iuris interpretes adiicimus, ut ex ijsdem fontibus, quibus ego, haurire ad satietatem quisque possit, altera ex parte leges populorum, qui militari urbanaq; disciplina claruerunt, vndique collectas annectimus. quam quidem ad rem, Iurisconsultorum simul & Historicorum ponderibus utimur, ut Persarum, Græcorum, Aegyptiorum, non minùs quàm Romanorum legibus tribuatur. ex Hebræorum quoque Pandectis, potissimùm ex libris Sanedrini optima quæque haurire proposuimus: in quo mihi suam operam Ioann. Quinquarboreus, ac Mercerus, Hebraicæ linguæ regij doctores, mihi non defuturam sponponderunt. Hispanorum quidem leges & Britannorum, atque omnino clariorum Italiae ac Germaniæ ciuitatum iura nobis ne desint (nam obscuriores conquirere infinitum sit) effecturum me non

PRÆFATIO

diffido, ut cum nostris simul coniungantur. optarem illud quoque ut Turcarum Iure civili perinde frueremur: aut certe ius publicum, quo florens illud ac prepotens imperium stabilitum est, quodammodo teneremus. his accedet forensis doctrina, summaque auctoritas rerum, tum in vestra, tum in Imperiali Curia decretarum: quas partim nostrorum hominum, partim Guarini, & Mynsingeri opera consecuti sumus. sic enim Polycliti norma, leges & legis actiones: Lesbia vero, equitatem, & iudicis officium examinare decrevimus. Hac igitur omnia Iurisperitorum, atque Historicorum probata & confirmata sententijs, artem illam efficiunt & clariorem, & augustiorem, quam si ab unius populi Romani arbitrio penderet: tamen et si Græculorum figmēta esse quæ habemus, magna sui parte comperiuntur. nam quindecim viri legibus constituendis à Iustiniano creati, cum fœda barbarie omnia premerentur, legum fontes adeo conturbant, ut nihil ferè à sordibus & luto purum hauriatur. ex quo secuta est immensa diffusaque legum copia, tum ut legum inter ipsas discrepantia tolleretur: tum etiam ut ab integro

corpo-

IO. BODINI.

corpore auulsa membra, utcumque coagmentari possent. ex quo veteres interpretes magno ingenio, labore vero penè incredibili fuisse intelligi potest: tum etiam ex eorum scriptis, quæ tot ac tam multa effuderunt, ut omne suum tempus in scribendo posuisse, nihil ad legendum reseruasse videantur. sed cum in miserrima tempora incidissent, quibus nec bonis artibus erat nec humanitati locus: suis scriptis plerosque ab hac scientia deteruerunt. cum enim iuuentus à suauissimis eloquentiæ ac philosophiæ floribus & hortulis, ad illa senticeta præruptaque saxa vocaretur, animum planè deiciebat: & quò quisque elegantius erat à natura, uberiùs etiam à doctrina perpolitus, eò magis refugiebat ab eius scientiæ aditu, qui vepribus ac spinis interclusus tenebatur. postea vero quàm perpurgari cœpit, tum legibus Romanorum sua prisca dignitas restitui visa est. Ex ijs ergo interpretibus: quorum delectum habemus, quibusque ad leges describendas utimur, quatuor sunt genera. unum est eorum, qui in scholis perpetua disputatione legum, memoriam comprehensam habent: sed tamen sine usu & exercitatione forensi. sequuntur ij,

PRÆFATIO

qui diuturno rerum forensium usu, paucis quibusdam præceptis: iudicandi prudentiam sibi compararunt. tertium genus est eorum, qui ab his quidem usum, ab illis præcepta didicerunt: quales inter nostros habemus Speculatorem, Fabrū, Guidonem, Chassaneum, Boerium, Baionem, Conanum, Tiraquel- lum, eiusq; popularem Brissonem, & collegij nostri decus Molinæum; ex quibus uberes in causis civium disceptandis ac iudicandis percipimus utilitates: propè nullas. Nam qui sine forensi disciplina Iuris scientiam se adeptos arbitrantur, planè consimiles sunt ijs, qui seipsos in palestra semper exercuerunt, nullas tamen acies viderunt, nullos militia labores tulerunt. itaq; hostium aspectum ferre non magis possunt, quàm is qui in scholis Biturigum tanta cum gloria florebat, id est Strabo inter cecos acutissimè cernebat: cum in forum venisset, de leuissima questione consultus obmutuit, non sine acerba Riandi reprehensione. Tales ergo Iurisconsultos Io. Ferrerius tuus collega, vir omni laude cumulatus, & qui nunc legatum apud Venetos agit, graui testimonio de falsa illa, quam de seipsis concipiunt, iuris opinione depellere solebat,

IO. BODINI.

lebat, cum multis audientibus ingenuè fate- retur, se Ius antè ignorasse, quàm in vestra Curialiteras forenses ac senatorias usu diu- turno comparasset. non aliter atque Dema- des orator, qui Reipublica gerenda sciētiam, non in scholis & otio, sed in clarissima populi luce didicisse gloriabatur. Extremum genus est eorum, qui non modo præceptis ac usu fo- rensi, verumetiam præclaris artibus, & so- lida philosophia informati, iustitiæ naturam non ad hominum voluntates mutabilem, sed æterna lege definitam amplectuntur: qui nor- mam æquitatis peritè tractant: qui iuris ori- gines ab ultimo principio deducunt: qui om- nis antiquitatis cognitionè accuratè tra- dunt: qui principis, senatus, populi, magistra- tuumq; Romanorum imperium ac potesta- tem planè tenent: qui philosophorum de le- gibus & Republica disputationes ad Ius in- terpretandum afferunt: qui Græcam & Latinam linguam, quibus descriptæ sunt leges, minimè ignorant: qui denique artem vniuersam suis finibus circumscribunt, ge- neribus notant, in partes distribuunt, ver- bis designant, exemplis illustrant. Has dotes eximias si haberent interpretes illi veteres,

PRÆFATIO

haud dubium est, quin ista, quam terimus, commentariorum squallens silua, laetis adolescentibus iucundior fuerit, & Reipublicæ utilior futura. ex ea tamen aureas definitiones ad instituti nostri rationem legimus, & magnam gratiam illis habemus, quod suorum studiorum qualescunque fructus liberaliter ad Rempublicam detulerunt. Atque utinam eorum exemplo vestri quoque Papiniani, Scaeuolæ, Labeones (neque enim alijs nominibus appellandi sunt) quos ad æquitatem natura genuit, disciplina informauit, usus assuesecit: quantum valent, tantum velint. quid enim tantam sapiētiam latere potest? aut qui merito maiore post homines natos Iurisconsultorum nomine fruuntur? neque enim vlla pars orbis terrarum æquè floret omni disciplinarum genere, ut Europa: nec vlla pars Europa legum scientia clarior fuit vnquam, ut his temporibus Gallia (id quod etiamnum peregrini homines confitentur) nec theatrum Gallia ornatius vllum hac ipsa vrbe: tum propter lumen huius Curia, tum etiam propter vrbis cum vniuerso terrarum orbe communionem, & quasi societatem. Quæ cum ita sint, non existimo, id quod

IO. BODINI.

quod à Platone de sanādis populis & conformandis legibus scriptum est, à Solone & Lycurgo in summa legum inopia, diuturnaque peragratoe susceptum: à decemuiris tota Græcia quaesitum (neque enim Adriano, vel Iustiniano cura fuit iuris alieni) commodius, aut facilius quàm his eruditis temporibus, & in hac forensi schola confici posse. neque dubium est, quin Franciscus maior, si diutius vixisset, hoc quoque suscepturus fuerit, & ad exitum perducturus. non enim è Græcia Iurisconsultos arcessere, nec aliunde Legumlatores accire oportuisset. sed tali ac tanto Rege nobis abrepto, miseranda conuersio secuta est. cum enim sementem in literarum agros sparsisset, ij qui florentem scientiarum segetem, ac fructus pendentes legere debuissent, putredine corrumpi maluerunt: sublatis scilicet agricolarum præmijs, ut ignauissimis ac turpissimis hominibus tribuerentur. neque enim sine acerbissimo sensu doloris reminisci possum, clarissima ingeniorum lumina, quæ tota Gallia fulgebant, squallore & inopia extincta fuisse. Restat igitur ut vos, quibus nullum tempus à munere publico vacuum datur, Semelorios, Portas, Canaios, Mango-

PRÆFATIO

nes, quibus otium peperit rerū omnium affluentia, pro vestra, quæ summa est, auctoritate urgeatis: ut suis quoque scriptis bene de legibus mereri studeant, vel potius gratiam referant bene de se meritis, quarum ope tales ac tanti euaserunt. quod enim suis consultoribus assidue cauent ne capiantur, faciunt quod sua virtute ac sapientia dignum est: sed est eiusmodi virtutis ac sapientie cauere, ut diuina illa resposā, quæ in vulgus manare patiuntur, quæq; famā nō modo sempiternam, sed etiam salutem Reipublicæ pariunt, ad posteros etiam deriuari possint. quod ab ijs sperari non debet, quos nemo de iure consulere velit: qui se grammaticos malunt, quàm Iurisconsultos haberi, qui falsam scientie nullam equitatis opinionem induerunt, qui syllabarum momentis Rempublicam seruari, iudicia constitui, lites dirimi putant. quæ sane pestis grāmaticalis, in intimos omnium disciplinarum aditus vsque eo serpere cæpit, ut pro philosophis, oratoribus, mathematicis, theologis: minutos de schola grammaticos ferre cogamur. nam qui labes ac maculas de tabulis antiquis leniter detergere debuissent, ut pictura vetus agnosceretur, ferreo

stylo

IO. BODINI.

stylo turpes notas, & quidem indelebiles, tam altè in libris omnibus impresserunt, ut nulla penè antiquitatis appareat imago. sed ijs omisis, qui sua se voluntate ex albo doctorum hominum exemerunt, ad historiam, vnde nostra fluxit oratio, relabor. Ex hac igitur veterum leges huc illuc dispersas colligimus, ut huic quoque operi coniungamus. & quidem in historia iuris vniuersi pars optima latet: quodq; ad leges optimè dijudicandas magni ponderis est, ac momenti, mores populorum, ac rerum omnium publicarum initia, incrementa, status, cōuersiones, exitus ab ea deriuantur. in quo præcipuum est huius methodi argumentum. propterea quod fructus historiae nulli sunt vberiores, quàm qui de statu Rerumpublicarum decerpi consueuerunt. atque eo de genere plura quàm de reliquis partibus scripsi, quod eam disputationem tam necessariam ad intelligendū, pauci, & quidem frigide tractarunt. quæ disputatio si nimis ampla cuiquam, ac diffusa videbitur, cogitare debet, ea quæ nullum exitū habent, cuiusmodi est historia rerum humanarū, non posse breui methodo cōtineri. quod si Galenus de sola methodo suæ

PRÆFATIO IO. BODINI.

artis, quæ certis regionibus concluditur; libros plus quam triginta: Diomedes vero de re grammatica sex millia librorum effudit: profecto non debet id quod de uniuersa historia scripsimus, copiosum videri. quamquam istuc quicquid est, quod iam pridem ad te detuli, modis omnibus exiguum fore confido, præ illa fama, quam de singulari eruditione, deq; virtutibus tuis concitasti. quarum virtutum laudes eximias, nec in tam obscuro loco detegere, nec apud te predicare decreui. Bene vale. Cal. Febr.

CIO IO LXVI.

IO.

IO. BODINI
METHODVS AD
FACILEM HISTO-
riarum cognitio-
nem.

PRO OEMIUM DE FACI-
litate, oblectatione & utilitate
historiarum.

VM Historia laudatores habeas complures, qui veris eam ac proprijs laudibus exornarunt, ex omnibus tamē nemo verius ac melius, quam qui vita magistram appellauit. nam ea vox omnes omnium virtutum ac disciplina-
rum utilitates amplexa, significat hominum vitam vniuersam ad sacras historia leges, velut ad Poly-
cles normam, dirigi oportere. certē philosophia, quæ ipsa vita dux appellatur, propositi bonorum ac ma-
lorum finibus inter mortua saceret, nisi ad rerum præteritarum: historias omnia dicta, facta, consilia, reuocarentur: ex quibus non solum præsentia com-
modè explicantur, sed etiam futura colliguntur, cer-

tissimaque rerum experendarum ac fugiendarum
 precepta constantur. Itaque mirum mihi visum est in
 tanta scriptorum multitudine, tamque eruditus tem-
 poribus adhuc fuisse neminem, qui maiorum no-
 strorum claras historias inter se, & cum rebus gestis
 antiquorum compararet. id autem fieri commodè
 poterat, si collectis omnibus humanarum actionum
 generibus, adhuc exemplorum varietas aptè & suo
 quicque loco accommodaretur: Et ij, qui se flagitijs
 penitus deditissent, iustissimis maledictis prosci-
 derentur: qui autem ulla virtute claruissent, suo
 merito laudarentur. hic enim historiarum fructus
 est vel maximus, Et alij quidem ad virtutem in-
 flammari, alij à vitijs deterreri possint. tametsi e-
 nim boni per se laudabiles sunt, etiam si à nemine
 laudètur, nihilominus tamen præter ea, quæ virtu-
 ti præmia proponuntur, hunc etiam laudis fructum,
 quem plerique solum ducunt, viuos ac mortuos conse-
 qui par est: Et indignè ferant scelerati bonos, qui
 ab ipsis opprimuntur, in calum & tolli: se vero suo-
 rumque nomen aeterna labe maculari: quod etiã si dis-
 simulant, non tamen sine acerbiss. mo sensu doloris
 ferunt. neque enim verum, ac ne verisimile quidem
 esse puto, quod Trogius Pompeius de Herosttrato, T.
 Livius de Mælio Capitolino tradunt, magna quàm
 bona fama fuisse cupidiores: sed alterum, opinor,
 vita desperatio mentisque furor, alterum maioria
 gloria spes impulit, Et suis popularibus imperaret.
 aut sanè fatendum sit homines gloria cupidos a quo
 animo contumelias ferre, quod sibipsi valde repu-
 gnat. nam si recludantur impiorum mentes, Et est
 apud Platonem, a què verberum ictus & laniatur,
 atque caso corpore cruenta vibices, aut ferri canden-
 tis impressiones aspici possint, & qui inter eos gloria
 cupidiores sunt, quàmquam vera laudis gustum nul-
 lum habent, sed tamen qui gloriam inanem captant,
 incredibile dictu est quantum eos laceret & conficiat
 infamia

Infamia metus. ac si qui sunt adeo stupidi, Et ani-
 mos vna cum corporibus interire putent, quando
 tamen viuunt, plurimum sua interesse arbitratur,
 qualem de se opinionem posteritas sit habitura, se-
 piusque vota faciunt, Et se mortuis, quanquam Nero id
 optabat, Et se viuo, terrarum deflagratio cõsequatur.
 argumero sit Tiberius Augustus, qui et si multa cru-
 deliter ac libidinosè animi quadam impotentia ges-
 sit, sceleratior tamen futurus erat, nisi fama curam
 haberet. itaque flagitiorum latebras in remota qua-
 dam insula quasi, cumque imperio se minime dignum
 iudicaret, patris patriæ appellatione, & imperium
 obstinatissime (Et loquitur Traquillus) recusauit:
 ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus in-
 ueniretur. extat eius oratio habita in Senatu, qua
 vnum ait principi cõparandum, prosperam sui me-
 moriam, alioqui fama contentu contemni virtu-
 tes. extat epistola magno cum gemitu ab eo scripta,
 quibus de antea vita misere conqueritur, sequo
 posteritatis graues contumelias iam sentire, nec ta-
 men mores mutare posse, hic autem infamia metus
 in principibus: hac vtilitas historia Cornelio Taci-
 to tam magna visa est, Et vel sola homines ad eius
 lectionem & scriptionem debeat inflammare. At
 illud quanti est, quod omnium artium, & earum
 maxime quæ in agendo posita sunt, inuentrix & con-
 seruatrix est historia? quæ enim sunt à maioribus
 visu diuturno percepta & cognita, historia thesau-
 ris cõmendantur: cum posteri observationibus præ-
 teritis futuras annectunt, causasque rerum abdi-
 tarum inter se comparant, earumque effectrices, &
 cuiusque fines quasi sub aspectum positos intuentur.
 Quid autem ad immortalis Dei gloriam, quid ad
 veram vtilitatem maius esse potest, quàm quod
 ab historia sacra, religio aduersus Deum, pietas
 in parentes, charitas in singulos, iustitia in o-
 mnes propagatur? vnde verò prophetarum voces &

4 **P R O O R M I V M.**
oracula Unde animorum aeternam vim ac potestatem, nisi ab historia sacro fonte hausimus? Sed praeter utilitatem incredibilem, qua dua res in omni disciplina quaris solent, facilitas & oblectatio, amba in historiarum cognitione ita conspirant, ut nec facilitas in illa scientia maior, nec par voluptas inesse videatur. facilitas quidem tanta est, ut sine illius artis adiumento, ipsa per sese ab omnibus intelligatur. nam in alijs artibus, quod omnes inter se apta & iisdem vinculis colligata sunt, altera sine alterius cognitione percipi nequit. historia vero quasi supra scientias omnes in altissimo dignitatis gradu locata, nullius eget ope, ac ne literis quidem ipsis, cum auditione sola, veluti per manus tradita, posteritati relinquatur. itaque Moses uno capite legis, Narrabis, inquit, hac filiis tuis: cum sua Respubl. ac librorum interitum auguraretur: cum autem intereant imperia, Respubl. Urbes, historia nihilominus aeternum viget, ut ait ille. ac verissime Cicero providius prius interituram Salaminam, quam qua ad Salaminam gesta memorantur: est enim aquarum voragine penitus exhausta: non aliter atque Aegiram, Buram, Helicem, Cretaque ipsius, quae propter nubium frequentiam olim in aeternum, nunc Tripolia dici potest. ac nostro seculo Batavia magnam partem aqua absorbuerunt. at historia nisi humani generis interitus antecedit, interibunt nunquam: sed in animis agrestium quoque Imperitorum perpetuo habebunt. Ad facilitatem accedit ea qua ex rerum pulcerrimarum narratione percipitur voluptas, qua profecto tanta est, ut qui semel historiarum illecebris captus ac delinitus fuerit, nunquam ab earum suavissimo complexu diuelli se patiatur. quod si tanta sciendi cupiditate feruntur homines, ut etiamnum ex ipsis fabulis capiant voluptatem, quanto maior futura est cum verissime gesta narratur: quid autem suavius quam in historia velut

5 **P R O O R M I V M.**
In proposito subiecta quoque tabula res intueri maiorum quid iucundius quam eorum opes, copias, ipsaque aetates inter se concurrentes cernere? qua certe voluptas est eiusmodi, ut omnibus interdum corporis & animi morbis sola medeatur. testes sunt, ut alios emittam, Alphonsus ac Ferdinandus Hispania & Sicilia reges, quorum alter a T. Lusio, alter a Q. Curtio valetudinem amissam, quam a medicis non poterant, recuperarunt. testis est etiam Laurentius Medicus (is qui literarum parens & scriptor) qui sine illis medicamentis (quanquam historia salutare est medicamentum) a morbo convalescente dicitur, ex eius historia narratione qua fertur de Conrado III. Imper. qui cum Guelphum Bavaria ducem obsidione diuturna fregisset, nec illis conditionibus a proposito suscepta, urbis eversione deduceretur, ad extremum virtus nobilium feminarum precibus permisit, ut inviolata abirent, ea lege, ut nihil ex urbe, nisi quod humeris possent, exportarent. tum illa confidentia maiore dicam an pietate, ducem ipsum, maritos, liberos, parentes ab humeris suspensos gestare ceperunt: ex quo Imperator tantam voluptatem cepit ut effusus pra gaudio lacrymis, non modo feritatem & iracundiam ex animo penitus deposuerit, verum etiam urbi pepercerit & amicitiam cum hoste omnium acerrimo contraxerit. Quis igitur dubitet quin historia hominum quoque, ferocium ac stupidorum animos suavissima compleat oblectatione? ac verendum potius est, ne dum nimis magna voluptate capimur, utilitatem (quanquam in oblectatione quoque utilitas est) deseramus. id autem accidit ijs, qui rerum leuissimarum narrationibus, quasi cellarijs & condimentis, neglecto solidiore cibo pascuntur. Igitur omissa historiarum oblectatione ad utilitatem relabor, quae quanta sit, non solum in verissimis narrationibus, verum etiam in illis, in quibus historiarum imago & lux aliqua veritatis af-

fulserit, non infinitis argumentis planum faciam, cum ex iisdem fontibus illa, quibus ego, haurire quisque possit, sed unius tantum Scipionis Africani exemplum proponam. Is enim cum Cyripadiam Xenophontis animo penitus haberet comprehensam, ex eaque omnes omnium virtutum ac laudum cumulos collegisset, tantus vir evasit, ut non modo bellum ingens in Hispania (sic enim Livius scribit) non alia de causa exarserit, quam ex admiratione Scipionis, aliorum imperatorum orto contemptu: Verum etiam latronibus ipsis sanctus & inuiolatus extiterit. cum enim piratae ad eius ades rusticas adissent, eosque ab aditu quasi Scipioni sim illaturos serui obsessi strenue propulsarent, illi supplices a seruis petierunt, ut sibi diuinum illum hominem conueri ac venerari liceret: quod ille re intellecta permisit, ut latronum barbarie (tametsi ne barbari essent iam sua virtute perfecerat) ad humanitatem renocaret. hunc igitur vera gloria fructum attulit historia Cyri maioris, non tam vera, quam ad iustissimi & fortissimi regis ideam expressa. Sed ne vetera conquiramus, nullum recentius exemplum aut illustrius est, quam de Selimo Turcarum principe, cuius maiores cum ab historia velut a fabulis semper abhorruissent, primus ipse gesta Caesaris in linguam vernaculam transferri curavit, ac eius imitatione, breui magna Asia minoris & Africa partem cum imperio maiorum coniunxit. Quid autem Casarem ipsum ad eam virtutem impulerat, nisi emulatio Alexandri: cuius Victorias cum legeret, lacrymas & beatus effudit, quod ea etate, qua ille terrarum orbem domuerat, nihil dum gessisset. quid item Alexandro tot Victoriarum causa fuit, nisi virtus Achillis ab Homero (sine quo ne somnum quidem capiebat) ad Imperatoris optimi exemplar efficitur? quid denique Carolum V. Imper. ne peregrinis & amur exemplis, ad tantam gloriam extulit, nisi Ludouici XI.

Regis

Regis Gallorum ab historia Cominij emulatio? Iam vero cum historia in finem habeat utilitatem, faciliorem maximam, maiorem etiam oblectationem, nullius unquam probris est appetita: & cum ceteras artes quasi perniciosas aut inutiles plerique sint calumniati, nemo tamen est inuentus, qui antiquitatis memoriam sicut infamia labe notaritur nisi fortasse is, qui cum omnibus virtutibus ac disciplinis bellum indixisset, historiam mendacium conarguit. sed ea reprehensio fabularum sit non historiarum, quae nisi vera sint, ne historia quidem appellari debent, ut Platonem visum est. is enim omnem rationem ait veram esse aut falsam, hanc appellat poesim, illam vero historiam. Quamquam quid argumentum, cum ex ipsis Homeri fabulis, quae historiae ac veritatis imaginem praeseferunt, tanta utilitas eruatur? quales ab historia fructus sperare oportet? Quare cum ab historia penitus erudiamur, non solum artes ad vitam ducendam necessarias, verum etiam quae omnino sunt expetenda, quae fugienda, quid turpe, quid honestum, quae optima leges, quae optima Respublica, quae beata vita; postremo cum sublata historia, Dei cultus, religiones, oracula temporum decursu tollantur. huius ego scientia utilitate incredibili ad hanc descriptionem adductus sum, cum magnam historicorum veritatem & copiam animaduertentem non desse, qui tamen historia artem ac methodum tradidisset, fuisse neminem: ac plerosque temere & sine ordine miscere historias, nullosque ex ijs percipere fructus. antea quidem fuere nonnulli, qui de instituenda historia libros scripserunt: quam sapienter non disprato. habent illi fortasse sui consilij causam probabilem. mihi tamen si iudicium ferre liceat, consimiliter facere videntur, ut medici nonnulli, qui omni generis medicamentorum agrotanti proposito, rursus de medicina facienda disputant: nec earum quae tot ad

tam multa proponuntur, Sim aut naturam docere,
 morbisque presentibus accommodare conantur: sic
 illi quoque de scribenda historia libros instituunt,
 cum pleni sint omnes omnium antiquitatum libri,
 plena bibliotheca historicorum, quos Scilius ad in-
 tuendum & ad imitandum proponere potuissent,
 quam de exordijs, narrationibus, Verborumque as-
 sententiarum luminibus oratorie disputare. Ut igitur
 aliquam doctrina viam habeat hoc quicquid
 est quod de historica methodo scribere aggredimur,
 principio historiam partiemur ac definiemus: de-
 inde historiarum ordinem trademus: ad hac com-
 munes humanarum actionum locos, Et memoria
 consuli possit, ad historias accommodabimus: post
 historicorum delectum singularem habebimus: tum
 de recto historiarum iudicio disputabimus: conse-
 quenter de statu Rerumpublicarum dicemus, in
 quo potissimum historia totius disciplina versatur:
 tum eos qui quatuor monarchias & aurea secula
 nobis inuenerunt, refellemus: quibus explicatis, Et
 sciri possit unde historiarum origo peti, quod referri
 debeat, temporum ordinem obscurum & inuolu-
 tum illustrare conabimur: denique errorem eorum
 confutabimus, qui gentium origines pro Veris tra-
 diderunt: postremo ad historicorum collectionem
 & ordinem labemur, Et qua quisque de
 re scripserit, quaque floruerit
 aetate, plane intelli-
 gatur.

QVID

QVID HISTORIA
sit & quotuplex.

CAPVT PRIMVM.

HISTORIAE, id est verae narratio-
 nis tria sunt genera: humanum,
 naturale, diuinum. primum ad
 hominem pertinet, alterum ad na-
 turam, tertium ad naturae paren-
 tem. vnum actiones hominis in
 societate vitam agentis explicat:
 alterum causas in natura positas, earumque progres-
 sus ab vltimo principio deducit: postremum praepo-
 tentis DEI animorumque immortalium in se col-
 lectam vim ac potestatem intuetur. ex quibus assen-
 tio triplex oritur, probabilis, necessaria, religiosa:
 totidemque virtutes scilicet prudentia, scientia, reli-
 gio, vna quidem turpe ab honesto: altera verum a
 falso: tertia pietatem ab impietate diuidit. primam
 ex imperio rationis & vsu rerum agendarum, huma-
 nae vitae moderatricem vocant: alteram ex abdita-
 rum causarum inquisitione, rerum omnium inuen-
 tricem: postremam ex vnus Dei erga nos amore, vi-
 tiorum expultricem. ex his tribus virtutibus inter se
 coniunctis, conflatur vera sapientia, summum ho-
 minis extremumque bonum: cuius boni qui sunt in
 hac vita participes, beati appellantur. & quoniam e-
 ius fruendi causa in hanc lucem venimus, ingrati sumus.

mus, nisi bonum illud diuinitus nobis oblatum amplectamur, miseri si ab eo deserimur. eius autem adipiscendi magnum est ab historia triplici adiumentum, maximè verò à diuina, quæ hominem per se ipsa beare potest, sine usu rerum agendarum, sine occultarum caussarum cognitione: quæ tamen si accesserint, magnum, opinor, ad hominis felicitatem allatura sunt incrementum. Consequens erat igitur, ut ab historia rerum diuinarum primordia peteremus: sed quoniam hominibus primùm studium conseruandi sua natura parens ingenerauit: deinde paulatim à rerum naturalium admiratione ad caussarum inuestigationem impulit: tum ab iis illecebris ad ipsius rerum omnium moderatoris cognitionem pertraxit: ob eam caussam ab historia rerum humanarum nobis auspicandum videtur, cum primùm de summo Deo comprehensiones, non solum probabiles, sed etiam ad assentiendum necessariæ in puero- rum animis radices egerint. ita fiet, ut à cogitatione nostri primùm, deinde familiæ, tum communis societatis ad naturæ inspectionem, ac postremò ad immortalis Dei veram historiam, id est contemplationem, abducantur. atque hoc postremum quàm difficile sit iis, qui nondum verè philosophiæ sacris initiati fuere, satis intelligunt, qui se in rerum magnarum meditatione aliquantum exercuerunt. Ut enim mentem paulatim supra sensus quasi supra fluctus, quibus immergitur magna pars hominum, erigant: nunquàm tamen se ab iis ita liberare possunt, quin à sensibus emissæ species, tanquam nebulæ, se lumini veritatis opponant. quò fit, ut qui omissa rerum humanarum ac naturalium cogitatione ab historia diuina auspicantur, & pueris aut ignaris hominibus arduas rerum diuinarum quæstiones explicant, non modò spe fallantur, verumetiam earum magnitudine plerosque deterreant. Quod igitur iis, qui ex atra quadam ac densa caligine in lucem veniunt, suademus ut prius
solis

solis splendorem in terra, tum in nubibus, post in luna conspiciant, ut bene confirmato visu solem ipsum aliquando contueri possint: idem quoque aduersus imperitos faciendum est. ut primùm Dei bonitatem ac præstantiam in rebus humanis animaduertant: deinde in perspicuis naturæ caussis: tum in cælestium corporum descriptione & ornatu: postea in mundi totius admirabili ordine, motu, magnitudine, contentu, figura: ut iis gradibus ad eam, quæ nobis est cum Deo, cognationem ac generis stirpem aliquando redeamus, rursusque cum eo penitus coniungamur. qui aliter historiam instituunt, naturæ leges æternas perumpere mihi videntur. Et quoniam triplex illud historiarum genus viri graues & eruditi accuratè scriptis mandarunt, illud tantùm mihi proposui, ut in iis legendis, ac studiosè dijudicandis ordinem & modum seruaem; præsertim in historia rerum humanarum. Nam cum diuinæ ac naturales historiæ ab humanis plurimùm differunt, tum hoc maximè quòd illæ non modò caussis, verumetiam finibus certis sunt cõtentæ. naturales enim necessariam habent & stabilem caussarum cõsecutionem, nisi diuina potestate prohibeantur vel paulo momento ab ea deserantur, & quasi fluentis materiæ principi omniumque malorum parenti permittantur. ex altero quidem ostenta deprauatæ naturæ & immania monstra: ex altero egregia Dei miracula: ex utroque religionis aut superstitionis origo ac numinis cuiusdam metus in nobis ingeneratur, ut Dei maiestas illustris & clara: quanquam illustrior aut clarior esse non potest: sed ut hominum generi magis conspicua sit. at humana historia quòd magna sui parte fluat ab hominum voluntate, quæ semper sui dissimilis est, nullum exitum habet: sed quotidie nouæ leges, noui mores, noua instituta, noui ritus oboriuntur; atque omnino humanæ actiones nouis semper erroribus implicantur, nisi à natura duce, id est à recta

AUTH

TITLE

No.

For
repre

Trans

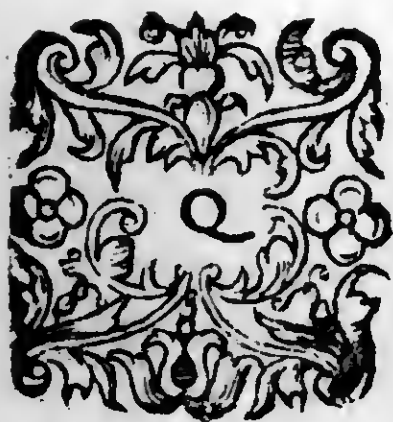
ratione, vel cum deprauari cœperit, ab ea quæ proprius abest ab ortu sui principio, diuina prudentia sine consequentibus causis dirigantur: à qua si aberrauimus, præcipites in omnem dedecus labemur. tamen si enim mens hominis ab æterna diuinaque mente delibata se quam longissimè potest ab hac terrestri labe seiungit, quia tamen impuræ materiæ penitus est immersa, eius contagione sic afficitur, & perturbationibus secum dissidentibus adeò distrahitur, vt sine ope diuina nec seipsam erigere, nec vllam iustitiæ partem adipisci, nec quicquam naturæ congruenter agere possit. ex quo efficitur, vt quandiu sensuum impedimentis & falsa rerum imagine obruimur, nec vtile ab inuitili, nec verum à falso, nec turpe ab honesto discernere queamus: sed verborum abusu prudentiæ tribuimus quò minus peccatur. quam quidem ad prudentiam comparandam cum nihil sit maius, aut magis necessarium historia, propter humanos casus qui velut in orbem sui similes aliquando recurrunt: in ea præsertim elaborandum iis esse iudicamus, qui non solitariam vitam agant, sed ad hominum cœtus ac societates accommodatam. Itaque è tribus historiæ generibus, diuinum quidem theologis; naturale philosophis tantisper omittamus, dum in humanis actionibus earumque præceptis, diu multumque fuerimus exercitati. Est autem humana historia communis aut propria: hæc vnius hominis, aut ad summum vnius populi dicta factaque memoratu digna complectitur. Nam vt sapienter Academici rerum animum nullas ideas posuerunt: ita futilibus actionibus historia constare non debet. communis plurium hominum vel ciuitatum gesta narrat; idque bifariam: aut enim plurium populorum, puta Persarum, Græcorum, Ægyptiorum: aut omnium quorum modò res gestæ præditæ sunt, vel maximè illustrium: quod item multis modis fieri solet; cum vnius temporis, scilicet diei cuiusque, vel mensis,

mensis, vel anni: vnde ephemerides siue diurna, & annales dicte: aut ab ortu cuiusque ciuitatis, vel ab extrema memoria, vel ab orbe condito Rerum publicarum initia, incrementa, status conuersiones, exitus memorantur: quod bifariam quoque fit, breuiter aut copiosè: ex quo nomen habent chronica & chronologia. Alij paulò aliter, eodem tamen relabuntur. nam Verrius Flaccus historiam diffusam narrationem vocat, in qua rerum, personarum, ac locorum momenta ponderantur, ab eo qui rebus interfuit. Annales verò à Cicero dicuntur, cum sine vllis ornamentis, sine anxia causarum disquisitione, gesta cuiusque anni narrantur. erat, inquit Cicero, historia nihil aliud, nisi annalium confectio. Diaria siue ephemerides diei cuiusque gesta, vt Asellio apud Gellium interpretatur. Fasti verò annales sunt, in quibus res quæque memorabiles, magistratus maximi, clarissimæ victoriæ, offensiones, triumphus, ludi seculares breuissimè continentur. quales sunt Verrij Flacci, Cratoris, Aufonij, Cassiodori, Cuspiniani. in vniuersum tamen historiæ appellantur: & superior illa partitio naturali ac diuinæ historiæ peræquè congruit, cum vel vnius religionis (quanquam plus vna esse non potest quæ superstitionem inter & impietatem medium ferit) scilicet Christianæ, vel plurium, vel omnium, aut maximè illustrium origines ac progressus memorantur. Consimiliter vnius rei naturalis historia colligi potest. puta vnius stirpis aut animantis: vel omnium stirpium aut animantium, quales sunt historiæ Theophrasti & Aristotelis: aut etiam omnium elementorum, quæque ex his conflantur corporum: vel denique totius naturæ descriptio, qualem Plinius complexus est. Aut si quis nolit cum naturalibus disciplinis mathematicas confundere, quatuor genera constituet historiæ: humanam quidem incertam & confusam: naturalem certam, interdum tamen materiæ vel mali genij contagione incertam ac sui

dissimilem: mathematicam, quòd à concreciónē materiæ libera sit, certiore: sic enim veteres hanc ab illa diuiserunt. postremò diuinam certissimam & sui natura planè immutabilem. Atque hæc de historiæ partitione.

DE ORDINE HISTO-
riarum.

CAPVT II.

VoD in artium tradèdarum ratione ac modo fieri solet, idem nobis est, opinor, in historiæ disciplina faciendum. neq; enim satis est magnum historicorum cumulum domi habere, nisi cuiusque vsus, & quo quisque ordine ac modo legi debeat intelligatur. & quemadmodum in epulis tametsi magna condimentorum suauitas est, nihil tamen insuauius si misceantur. ita quoque prouidendum erit, ne historiæ ordo confundatur: id est, ne postrema priore loco, vel media postremo, ad legendum proponatur. quod qui faciunt, non solum res gestas capere nullo modo possunt, sed etiam memoriæ vim penitus labefactant. Vt igitur plena sit & facilis historiæ scientia, principio adhibeatur præstans illa docèdarum artium magistra, quæ dicitur Analysis: quæ vniuersum in partes secare, & partis cuiusque particulas rursus diuidere, totiusque ac partium cohærentiam quasi concentum inter ipsa mira facilitate docet. nihil enim in synthesi nobis est elaborandum, cum historiæ ferè omnium membra inter se apta sint, magnoque studio ab eruditis in vnum veluti corpus coagmentata: sed imperitè à nonnullis separantur. est autem partium ac totius tanta cohærentia, vt si diuellantur à seipsa, nullo

nullo modo constare possint. Itaq; Polybius Fabium Maximū, aliosq; Punici belli scriptores ob id etiam coarguit, quòd eius belli partem vnā vel alteram complectantur. iisq; similes videri scribit, qui capituli oculum, vel aliam particulam ab animante auulsam ostentant, vt cuius sit pars illa non satis intelligatur. eadem reprehensione vtitur Dionysius Halicarnassæus aduersus Polybium, Silenum, Timæum, Antigonum, Hieronymum, qui Romanæ historiæ cōmentarios laceros & imperfectos reliquerant. consimili quoque oratione quis aduersus Dionysium vtatur: tametsi reprehensione caret: quia nec ab omnibus omnia scribi debuerunt, nec certè potuerunt, cum tantum quisque collegerit, quantum infinito labore ac diligentia decerpere potuit. nec illud opinor, ad descriptionem pertinet, sed ad lectionem historiæ, quarum partes si distrahantur, nec secum ipsæ, nec cum toto cohærebunt. quod igitur illi de Romana, idem nos de vniuersa populorum omnium historia statuamus: vniuersam historiæ appello, quæ vel omnium, vel maximè illustrium populorum, vel quorum facta prodita sunt, ab ortu cuiusque principio res bello domique gestas complectitur. tametsi enim multò plura sunt ommissa, quam vllius descriptione comprehensa, nihilominus tot ac tam multa restant, vt iis legendis hominum vita quantumuis diuturna vix sufficere possit. Primum igitur communem velut omnium temporum tabulam, nudam illam ac simplicem nobis ad intuendum proponamus, in qua mundi origines, e-luiones, Rerumq; publicarum ac religionum, quæ magis claruerunt, initia duntaxat & exitus, si modò exitum habuerunt, contineantur: quæ tum Orbis & Urbis conditione, tum Olympiade, vel etiam si ratio postulat, anno Christi & Arabum Hegira (quæ in vulgatis chronicis ommissa est) definiatur. eiusmodi ferè sunt chronica quæ vulgò feruntur, linearum spatiis distincta, breuia illa quidè, sed auspiciantibus facilia. ac

tametsi non exactam continent temporum rationem, proximè tamen ad rei veritatem accedunt. Post hanc descriptionem vberiore aliquantum & accuratiore libro utemur, qui non tantum illustrium, sed omnium populorum initia, status, conuersiones, & lapsus complectatur, ea tamen breuitate, vt eodem penè intuitu qualis cuiusque Reipublicæ status fuerit, videri possit: in quo genere plures scripserunt, nemo tamen, vt mihi videtur, accuratius quam Ioan. Funccius, qui certissima ratione temporum ea collegit quæ ab Eusebio, Beda, Lucido, Sigismundo, Martino, Phrigione tradita fuerunt: in quibus multa diligenter emendauit. sed cum in rebus singulis aliquando hæreat, ea prætermittenda sunt, & summa quæque leuiter attingenda. ab eo scriptore aliquantum informati de statu rerum omnium publicarum, Carionis aut veriùs Melanchthonis historiam consimili diligentia percurremus. Est enim aliquantò copiosior in disputationibus de religione, vt erat religioni ac pietati deditus, quæ si odiosa videntur, præteriri facile possunt: cætera quæ in vniuersum de Rebus publicis clarioribus dici potuerunt, breuiter & accuratè complexus mihi videtur. Ac si quis alius scriptor (sunt aut nonnulli) qui vniuersam mundi historiam Melanchthone copiosius scripsit, hunc ego legendum censeo. Deinde ab vniuersis paulatim ad singula delabemur, eodem ordine quo in tabulis Chronicorum sunt comprehensa. Et quoniam à Chaldæis, Assyriis, Phœnicibus, & Ægyptiis, Reipublicæ gubernandæ ratio, disciplina, humanitas deniq; ipsa profecta est, in primis illorum antiquitates inuestigabimus; non solum in scriptoribus qui propriè de illis scripserunt, vt Berosus, Metasthenes, Herodotus: sed etiam in Hebræis, quorum res gestæ cum reliquis ferè communes sunt. Et enim multò plura certioraque in Iosippi antiquitatibus, & in libris aduersus Appionem de finitimis illis populis quam in vllis scriptoribus commemorantur.

tur. post Hebræorum historias inquiremus; sed ita vt initio Reipublicæ instituendæ rationem, potius intelligamus, quam religionem, quæ tertium historiae genus spectat, & altiore desiderat cõtemplationem. deinde ad Medorum, Persarum, Indorum & Scytharum imperia veniemus. Ab his ad Græcos, qui ab Araxe, Euphrate, & Syriæ portis ad Hellespontum vsq; , rursus ab Hellespoto, vsq; ad Danubiũ, Acroceraunios & Æmi montes, suum genus propagarunt, & insulas Asiæ atq; Europæ adiacentes, tum Italiam ipsam coloniarum multitudine compleuerunt. horum appellatio triplex est: primi quidem Iones: alteri Æoles: postremi Dores dicti sunt. A Græcis ad Italos, qui Alpibus & vtroq; mari cinguntur. Et quoniam populos omnes imperij magnitudine ac rerum gestarum gloria superarunt, tantaq; iustitiæ opinione valuerunt, vt non modò legibus & institutis, sed etiam linguæ dignitate reliquis gentibus adhuc imperare videantur, omnis illorum antiquitas diligenter erit excutienda. cum aut maxima diuturnaq; bella cum Pœnis gesserint, vtriusq; gentis historia ferè est ab iisdem scriptoribus comprehensa. His opinor, proximi sunt Celtæ, atque haud scio, an Italis ipsis antiquiores; certè quidem priùs militari disciplina claruerunt, quam Romani, neq; in Italiam modò, sed etiam in Hispaniam, Germaniam, Græciam & Asiam colonias miserunt, vt suo loco dicemus. ac tametsi Garumna & Sequana fluminibus à Cæsare definiuntur, nihilominus imperium à Pyrenæis & Oceano ad Rhenum & Alpes protulerat. Sequuntur Germani, qui Alpibus, Rheno, Vistula, Carpatho monte & Sueuico mari cinguntur, quiq; Germanis sunt finitimi Dani, Noruegi, Suecii, Scandi: tum populi, qui ab illis originem traxerunt, Gothi, Fræci, Vandalii, Hunni, Heruli, Longobardi, Burgundiones, Angli, Normani: à quibus res maximæ gestæ sunt, & imperia florentissima constituta in Gallia, Britannia, Hispania & Italia. tametsi enim Hispani ac Britanni sua vetustate nobiles sunt, non tamen rebus ita gestis claruerunt.

vt illi: quemadmodum Arabes, qui generis antiquitate clarissimi fuerunt, sed in otio semper antea delituerant, quousq; erumpentes è desertis, Persas & Græcos de Asia & Africa imperio depulerunt, magnasq; victorias in Europa sunt consecuti. neq; tantum arma, sed etiam religiones, mores, instituta, linguam deniq; suam toto terrarum orbe disseminarunt. vulgus Sarracenos appellauit, qui tamen ex variis populis coaluissent, nihilominus Arabes ipsi principatum tenuerunt, vt postea planum faciemus. Ab his ad Turcas delabemur, qui ab oris Caspiis in Asiam influentes, paulatim Asiae minoris, Græciae totius & Ægypti regiones armis inuaserunt. Neque imperia Tartarum omitemus, qui vltra Imaum montem & mare Caspium longè latè imperant: neque Moscovitarum, qui à Volga flumine & Tanai, vsq; ad Boristhenem arma protulerunt, ac nuper Liuoniâ imperio adiunxerunt. postremi sunt Americi, & qui oras Africae Australis ac Indiae tenent, quorum historias quoque intelligere vtile ac iucundum erit. Quæ omnia primò quidem leuiter percurrenda sunt, deinde accuratius examinanda. vt cum summa veluti capita rerum tenuerimus, ad singula paulatim veniantus. neq; tantum maximas, sed etiam mediocres ac minimas quasq; Respublicas inquiremus; puta Rhodiorum, Venetorum, Siculorum, Cretensium, Heluetiorum, Acheorum, Genuesium, Florentinorum, & id genus similibus. Græcorum quidem singulas satis accuratè Pausanias conscripsit. Percepta historia rerum omnium publicatum; restabit vt eorum res gestas inquireamus, qui vel imperio, vel generis splendore & opibus, vel deniq; virtutibus ac ingenij laude floruerunt: quorum suo quisq; iudicio delectum habebit, & ad suas vitæ rationes optimi cuiusque dicta factave accommodabit. Post historiam rerum humanarum, si cui tantum est otij, vt naturæ pulcerrimas historias scrutari possit. multò faciliores aditus ad historiam diuinam habiturus est: si rei difficultas illi & vitæ rationes ab incepto reuocabunt, ad res gerendas accedet: aut si nul-

si nullus est in hac vitæ fabula locus ei relictus, sit aliorum spectator, & vt res humanas, quarum mortuam imaginem in libris viderit, oculis ipsis intueatur. aliter fieri nequit, vt suauissimos ab historia fructus percipiamus, nisi prius mediocriter in rebus agendis, aut diligenter spectandis, vt monebat Pythagoras, exerceamur. Postremum erit, vt cognita rerum humanarum ac naturalium historia, quasi lotis manibus, ad diuinam accedamus. ac primum cuiusq; religionis summa capita colligamus: tam videamus quis cuiusq; auctor fuerit, quæ initia, quos progressus, quem deniq; statum & exitum habuerit: quid in vnaquaq; virtuti consentaneum, quid alienum sit. adhæc illustrium philosophorum de religionibus & summo bono sententias adiungemus, vt omnium opinionibus in medio positis, veritas magis elucescat. iuuabit etiam ex illis multa decerpere, quibus, velut Hebræi de spoliis Ægyptiorum, præpotenti Deo sacra faciemus. Sed in eo genere historiarum, plus oratione frequenti & purgatæ mentis in Deum cõuersione, quàm vlllo studio proficiemus. Hæc autem quæ à nobis de ordine historiarum dicta sunt, Cosmographiæ similitudine facillimè intelliguntur. huius enim tanta est cum historia cognatio & affinitas, vt altera alterius pars esse videatur. & verò Scytharum, Indorum, Æthiopum, Americorum historias, à geographis duntaxat hausimus & expressimus. præter hæc historici geographicis descriptionibus vruntur, & historici terrarum regiones semper describunt, vt si ars vlla historico necessaria sit, profectò geographia summè necessaria videatur. quemadmodum igitur qui Cosmographiam intelligere volet, huc necesse est mundi totius imaginem breui tabula comprehensam sub aspectum collocare: deinde habitudinem caelestium corporum ad hæc elementaria videre: & vranographiam ab elementari diuidere; ab aere, inquam, aquis ac terris: ab iisq; anemographiam, hydrographiam, & geographiam deducere: illam verò in decem orbis, totidemq; circulos partiri: postea ventorum or-

AUTH

TITLE

No.

Fo
repre

Trans

dinem ac naturam tractusq; maris vtriusq; ac terrarum
 descriptionem diligenter intueri. deinde orbem terræ
 pingui Minerua primùm in quatuor aut quinque par-
 tes, in Europam scilicet, Asiam, Africam, Americam &
 Australem terram partiri, earumq; situs inter se & cum
 cæli facie conferre: tum eam terræ partem quæ tempe-
 rator est, & populorum nobilitate clarior, puta Euro-
 pam, in Hispaniam, Galliam, Italiam, Græciã, Germa-
 niã, Scythiam, Scandiam, Daniã, & in insulas vnicuiq;
 regioni adiacentes diuidere. consimiliter Asiam in mi-
 norem & maiorem: hanc in Assyriam, Persiam, Par-
 thiam, Mediam, Hircaniam, Arianam, Gedrosianam,
 Indiam & Scythiam cis & vltra Imaum tribuere: mino-
 rem in Phrygiam, Lydiam, Lyciam, Ciliciam, Cariam,
 Pamphiliam, Syriam, Galatiam, Cappadociam, Pon-
 tum, Armeniam. eodem modo Africam in Maurita-
 niam, Lybiam, Cyrenaicam, Ægyptum, Æthiopiam,
 Numidiam, Nigritarumque regiones. in qua diuisione
 satis erit insignes fluuios, montes, maria veluti termi-
 nos figere, ac cæli meridianos & parallelos cuiq; regio-
 ni congruentes designare. A Geographia tandem ad
 Chorographiam, id est regionum descriptionem, faci-
 lis erit accessus. igitur telam subtilius retexetes, vnam-
 quamque regionem describemus: puta Hispaniam, quæ
 prima pars est Europæ, in Beticam, Lusitaniam, Tarraco-
 nensem partiemur. hanc rursus in Galliciam, Casti-
 liam, Nauarram, Aragoniam, fluuiorum limitibus po-
 sitis, Ibero, Anate, Tago, Beti, Durio, & eo mōre (vulgò
 Adriani vocant) qui citeriorem ab vltiore Hispania
 sciungit. tum mediam regionis latitudinem partibus
 xj. longitudinem verò xv. amplitudinem in longū par-
 tibus xiiij. in latum vij. definiemus. simili ratione in a-
 liis regionibus vtēdum erit. Postremò à Chorographia
 ad Topographiam & Geometricam, id est ad singulo-
 rum locorum descriptionem & dimensionem dilabe-
 mur. ac primùm claras vrbes, portus, littora, freta, sinus,
 isthmus, promōtoria, campos, colles, cliuos, rupes, ver-
 tices,

tices, agros, pascua, siluas, nemora, saltus, prata, virgul-
 ta, spineta, viuaria, pomaria, viridaria, salicta. omniaque
 oppida, colonias, præfecturas, municipia, castella, basi-
 licas, vicos, pagos, villas (si res ita postulabit) comple-
 temur. Non aliter historiam vniuersam partiemur ac
 definiemus. & quemadmodum fallūtur, qui regionum
 tabulas prius intuētur, quàm totius vniuersi orbis par-
 tiumque singularum inter se & cum toto rationem ac-
 curatè didicerint: ita non minùs errant, qui singulas hi-
 storias prius intelligere se posse putant, quàm vniuersæ
 historiæ omniumq; temporū ordinem ac seriem velut
 in tabula proposita iudicarint. eadem vtēmur analysi in
 singulari gentis cuiusque historia. vt si quis Romano-
 rum historias planè intelligere ac memoriæ mandare
 velit, prius Sextum Rufum legat, qui quatuor paginis,
 totam historiam cōplexus est. hinc ad Flori epitomen:
 deinde ad Eutropium, post ad Liuium & Polybium ac-
 cedat. cōsimiliter de historia Francorum iudico, quam
 Io. Tillius breuissimè complexus est vno libello. hunc
 igitur prius legēdum putem, quàm Paulum Æmilium:
 & Xiphilinum, quàm Dionem: Iustinum, quàm Dio-
 dorum vel Trogum, cuius tamen scripta penitus inter-
 ciderunt. neque tamen satis est vniuersam historiam
 intelligere, nisi singula quoque intelligamus. vtraque
 verò cōiuncta, incredibilem, inquit Polybius, afferunt
 vtilitatem. id quod antea plerosque fefellit, qui summa
 capita Rufi vel Flori collegerunt. Liuium neglexerunt:
 qui propterea penè totus intercidit. consimiliter Iusti-
 nus Trogo Pompeio: Xiphilinus Dioni propè interi-
 tum attulisse videtur. Postremum erit, vt omnia dicta
 factaq; memoratu digna in communes quosdam me-
 moriæ locos, velut in thesaurum reponamus, & ex iis
 quantumcunque iudicio nostro videbitur eruamus. id
 autem commodius fieri nequit, quàm si huma-
 narum actionum partitionem nobis
 ad intuendum propo-
 namus.

De locis historiarum rectè instituendis.

CAPVT III.

VONIAM de humana historia potissimum futura disputatio est, historiae verbum latè patens angustis hominum actionibus, & ad popularem loquendi modum rerum antè gestarū vera narratione definiamus. humanarum autè actionum tanta varietas est & confusio, tanta historiarum vbertas & copia, vt nisi certis quibusdam generibus hominum actiones ac res humanæ distribuuntur, nec planè historiae percipi, nec perceptæ memoria diu contineri possunt. Quod igitur viri docti facere solent in aliis artibus, vt memoriæ cōsulant, idem quoq; in historia faciendum iudico: id est vt loci cōmunes rerum memorabilium certo quodam ordine cōponantur, vt ex iis, velut è thesauris, ad actiones dirigendas exemplorum varietatem proferamus. & quidem nobis hominum eruditorum studia non defuere, qui ex historiarū lectione argutas sententias, quæ apophthegmata vocant, expresserunt. sed cū in humanis actionibus tria potissimum spectari cōsueuerint, consilia, dicta, facta, ex quibus bene sentiendi, bene dicendi ac bene agendi virtutes inquirimus, illi verba quidem collegerunt, quæ verò in factis & consiliis posita sunt, omiserunt. nonnulli dicta, factaq; illustriū virorum, sed tenuiter admodum & sine ordine scripserunt: tum etiam humana diuinis, & vtrisque naturalia confuderunt. consilia verò ne attigerunt quidē, cū tamen in vnius consilio sæpe salus Reipublice posita sit. itaq; hunc ordinem instituendū puto, vt tribus libris locorū omnium rationem complectamur. priore quidem res humanas: altero naturales, quæ in historia sæpe occurrūt: tercio diuinis. & quoniā maior est in rebus humanis quàm in reliquis obscuritas & confu-

confusio, placet omissa naturali ac diuina historia, rerū humanarum & actionū partitionem à capite arcessere: deinde his ordine constitutis, indicare quonam modo historiā flores aptè & suo quicq; loco accōmodari possint. Actionem definiūt, quæ in seipsam vertitur, nec vllum opus relinquit, vt sermo: effectiōnem verò quæ opus molitur, vt scriptio. sed remota verborum subtilitate, quoniam in populari ratione omnis nostra versatur oratio, latius actionis verbū definiendum nobis est, vt cōsilia, dicta, facta, quæ prodeunt ab hominis voluntate, cōplectatur: siue pura sit, & ab omni egritudine libera, qualis est in sapiente: siue perturbationibus, puta libidine aut ira, distrahatur, vt in plerisque, qui intēperantes & insani appellantur, qui nihil sceleratè spōte agunt, vt dicitur, sed animi quadam impotentia feruntur, volunt tamen: siue metu mali impendentis quid agatur, vt qui iactum faciunt rerum pretiosarum, nec spōte agūt, nec egritudine animi, sed suscepto consilio malunt opes, quàm se ipsos interire. quòd si quis à mente fuerit omnino alienatus, cuiusmodi sunt furiosi, ac rerum quæ geruntur ignari, eorum actiones non tam humanæ, quàm diuinæ, aut naturæ deprauatæ, aut dæmonis ipsos agitantis esse videntur. & quemadmodum naturales actiones attrahendi, aut expellendi, non sunt humanæ: ita ne illæ quidem, nec rursus si quis alterū præcipitem dederit ab altero impulsus, non eius est actio, nec peccatum vllum. consimiliter quem Deus aut furor diuinus ac vaticinandū afflauerit, non humana, sed diuina est actio, quia non ab hominis voluntate regitur. actiones igitur humanæ sunt, quæ hominū consiliis, dictis, & factis præeunte voluntate oriuntur. est enim volūtas, humanarum actionum inagistra, siue ad rationem, siue ad vim animæ inferiorem sese conuertit in rebus expetendis ac fugiendis. Et quoniam primum studium à cōseruandi sui natura vnicuique ingenerauit, primæ hominum actiones ad ea pertinent, siue quibus viuī nullo modo potest: deinde ad ea sine

quibus viui quidem, sed non satis commodè; aut com-
modè, sed non splendidè; aut splendidè, non tamen ad
eam, quæ suauissimè sensus oblectat, voluptatem. hinc
opum agèdarum cupiditas. sed quia voluptatum nulla
satietas, aut ea cōmunis est beluarū equè ac hominum,
quò quisq; generosior est, eò longiùs se à beluarū socie-
tate disiungit, ac paulatim gloriæ cupiditate fertur, vt
reliquis prestare possit. hinc dominandi libido, & tenuio-
ribus vis illata: hinc dissidia, bella, seruitutes, cædes. sed
cùm hoc vitæ genus turbulentum sit ac periculis ple-
num, tum verò inanis ea gloria, quæ hominem excelsi
animi explere non possit, consequens est, vt homo bene
à natura informatus, paulatim feratur ad virtutis a-
ctiones, quæ in vera laude & solida gloria versantur, in
qua pleriq; sine in extremum constituunt. sed quoniam
natura quietis est appetens, planū est eas virtutis actio-
nes ad quietem aliquādo dirigi oportere. quo fit vt ho-
mo paulatim à curis & hominum societate distractus
solitudinem quærat, vt tranquillitate naturæ consenta-
nea fruatur. itaq; res humanas despiciens earumq; in-
cōstantiam ac temeritatem, naturæ causas certissimas
intuetur, in quibus contemplandis tantam percipit vo-
luptatem, vt talium studiorū conscientia fretus, regum
opes ac fortunas negligat: quinetiam pleriq; cùm ma-
xima imperia gessissent, ad hoc vitæ genus spontè rela-
bi, quàm regnare maluerunt. hinc illæ scientiæ ac vir-
tutes, quæ quòd in veri sola cognitione acquiescūt, *θεω-
ρητικαὶ* vocantur. Neq; verò id satis est homini bene à na-
tura instituto, vt in iis scientiis, quarum subiecta mate-
ria sub sensum cadit, acquiescat; sed his veluti gradibus
ad ea fertur, quæ sola mente percipiuntur, id est ad ani-
morū immortalium vim ac potestatem, quousque per-
nicibus alis sursum abripiatur, ac suæ originis primor-
dia repetens, cum Deo penitus coniungatur: in quo fi-
nis humanarū actionum & quies extrema, summaque
felicitas cōsistit. huc omnia cōsilia, dicta, facta: huc hu-
manæ actiones, huc disciplinæ ac virtutes referuntur. Ac

tametsi.

tametsi cōtemplatio minùs propriè actio dicitur, sic ta-
men Aristoteles appellauit, ne à se ipse discrepans, aliter
quàm actione beatam vitā definiret. Hæc igitur ordi-
ne colligamus. Primi generis actiones ad eas artes re-
feruntur, quæ ad tuendam hominum vitam, morbosq;
& offensiones depellendas pertinent: vt venatio, pecua-
ria, agricultura, ædificatio, gymnastica, medicina. se-
cundum genus ad institutoriam, gubernatoriā, lanificia
& fabriles artes: tertium ad cultū & victum splendidio-
rem atq; omnino ad quæstuaras artes, quibus opes pa-
rare, & partis magnificè vt docemur: in quo superio-
rum artium perfectio versatur. sequuntur actiones vo-
luptatum effectrices: quæ vel sensum, vel animū, vel v-
trunq; molliter afficiunt. ad gustum quidem Apicianæ
artes: ad tactū sordida Milesiaca: ad odoratum vnguen-
tariæ: ad visum ductus linearum & colorū varietas de-
center cōfusa, quæ pertinent ad picturam, cælaturā, to-
piariam, fusoriam, statuariam, tum etiam ad varias ar-
tes tingendi & acupingendi: ad aures dicēdi venustas,
numeris aut figuris, aut vtriusq; comprehensa, aut etiam
mollis ac deprauarus arte nimia contentus, cùm sim-
plex & naturæ congruens graues animorū egritudines
sanare, contrā verò tonorum varietate ac celeritate nu-
merorum abreptus, mentem de sanitate deturbare so-
leat. quod iis accidit, qui aurū voluptati nimis inservi-
entes Dorios modos & graues numeros asperrantur,
Ionicos affectant, vt mirū videri non debeat, si multi ad
insaniam perducantur. Cùm aut eas vitæ vtilitates ac
delicias nec singuli à singulis, multò minùs à se ipso idē
consequi possent, hinc cocundæ societatis occasio quæsi-
ta, cuius tamen non hic finis extitit. nam illa quoq; bo-
na cœtus animantiū, quæ gregatim coeunt, cōsequun-
tur. homo verò cùm sit immortalis animorū munere à
Deo subornatus, eiq; similitudine quadam cōiunctus,
alienum est eius præstantia cum beluis summi boni so-
cietate copulari: quod quidē fieret si in ciuitatibus bea-
tè tantum, nō etiam bene viueretur. non mirū igitur si

in communi societate tuenda tot ac tantarum utilita-
tum effectrice, præcipuæ hominū actiones conspirant.
sunt autem in ciuili, domestica & morali disciplina po-
sita: vna sibi ipsi imperare docet: altera familiæ: tertia
Reipublicæ. prius enim apud se rationis imperium sta-
bilibre consentaneum est, in quo quidem iustitiæ totius
ac legum omnium summa consistit, quàm vxori, liberis
ac feruis imperari possit: & familiæ prius imperium
habete quàm Reipublicæ. prima quidem hominis est
ad hominem: altera vnus ad plures, qui charitate ma-
riti vxorem, pietate paterua liberos, imperio herili ser-
uos moderari, tum etiam opes ad vitæ præsidia parare,
& partis frugaliter vri possit. postrema longè latè pa-
tet, nec solum vnus familiæ, sed plurium inter se con-
iunctionem affinitatibus, & commerciorum vsu com-
plexa fouet ac ruetur. id autem fit ciuili disciplina, id est
imperandi prohibendiq; summa ratione. Ciuilem di-
sciplinam voco, non Iurisprudentiam, vt plerique (est e-
nim illius particula) sed illam artium omnium ac hu-
manarum actionum moderatricem, cuius tria sunt ca-
pita, imperium, consilium, executio. imperium multi-
plex est, sunt tamē omnino quatuor partes, ac totidem
actionum genera, in quibus elucet imperij maiestas.
prima in creandis magistratibus & imperio cuique tri-
buendo: altera in legibus iubendis aut abrogandis: ter-
tia in bello indicendo ac finiendo: postrema in præmiis
ac pœnis decernendis, summaq; vitæ ac necis potesta-
te. cōsiliū autem capi solet de iis, in quibus imperium
versari diximus. aliud est enim legem ferre, aliud de le-
ge ferenda cōsultare. hoc senatus, illud populi vel prin-
cipis est, vel illorum qui Reipubl. summam habent.
consultitur quoque de vectigalibus imperandis aut mi-
nuendis, de exercitu cogendo, de legationibus admit-
tendis, vel dimittendis, de propugnaculis & fartis tectis:
postremò de aliis artibus & ciuium actionibus in Re-
publ. dirigendis, quæ non possunt omnia legibus com-
prehendi. harum autem actionum præcipuæ sunt im-
impe-

perandi, ius dicendi, concionandi, sacrificandi: quæ
quidem superiores ad cogendum, sequentes ad sua-
dendum spectant: sed quæ non minorem, interdum e-
tiam maiorem vim habent. illæ quidem legibus & ar-
mis à flagitio deterrent, aliæ rationibus & religioso ri-
tu ad honestatem & virtutem impellunt. primū e-
nim homines agrestes ac barbaros quasi feras, milita-
ri manu à crudelitate & iniuria prohiberi oportuit: de-
inde iuris disceptatione & æquitate; postea concioni-
bus & religionis metu. & quemadmodum arte impe-
ratoria, iurisprudentia, oratoria, & religione huma-
na societas maximè continetur, si milites fortiter, iudi-
ces æquabiliter, pontifices religiosè, oratores pruden-
ter se gerant: ita quoque facile soluitur, nisi ciuili arte
ac imperio regantur. ciuili quoque disciplina regitur
institoria in communium rerum euectione & inue-
ctione: agricultura, pecuaria, medicina, gubernato-
ria: post opificia, quibus aut necessaria, aut commoda
vitæ præsidia quærentur. rem quoque literariam mo-
deratur ciuilis scientia, puta diuini & humani iuris in-
terpretes, & eos qui à veteribus sophistæ, postea Gram-
matici vno verbo sunt appellati, Rhetores, inquam, po-
etas, Grammaticos, philosophos, mathematicos, ac
propterea vocantur veteres ciuilem hanc disciplinam
Architectonicen propriè, quòd omnibus omnium ar-
tium magistris leges præscribat, vt ad communem uti-
litatem suas actiones dirigant, nève contra Reipubli-
cæ commoda quid moliantur. præterea vnus cuiusque
munus ciuilis scientia definit. sunt aut vrbana vel mili-
taria munera. hæc rem militarem curant: illa verò do-
mestica imperia, consilia, iudicia, vrbis annonā, expen-
sas, ararium, vias, farta tecta, iuuentutis educationem,
religionem. omnis autem illa partitio munerum se-
ptem generibus continetur. primum genus est sine ho-
nore, sine quæstu, sine imperio, quod subire coguntur
ij, qui tributa, militiam, excubias, vrbis custodiam, &
id genus munera sine stipendio curant: alterum genus

ad eos pertinet, qui munus quidem publicum habent cum quæstu, sed parū honesto: cuiusmodi sunt lictores quiq; sordes vr̄bis egerere solent. tertium genus eorum est, qui publicū munus cum quæstu non inhonesto quidem, sed sine dignitate cōiunctum habent, vt publicani, scribæ, notarij, apparitores, cornicularij. quartū genus cum honore ac mercede cōiunctum est, sed tamen sine imperio: vt pontifices ac legati. quintum in magno est honore sine quæstu ac imperio, quale munus est principis Senatus, aut ducis Venetorum. sextum honorem & imperium habet sine stipendiis, quod proprium est magistratuum; quales sunt Consules, Prætores, Censores, Tribuni, Archontes, Ephori, & id genus alij. extremum est eorum, qui cum honore & imperio stipendia merentur: vt cxx. viri litibus iudicandis apud Venetos, & vbiq; ferè ij, qui iurisdictionem exercent. quæ omnia munera eius imperio ac potestate, qui Reipublicæ summam habet, diriguntur. neq; tamen existimare debemus religionem disciplinæ ciuili partem esse, si pontifices & sacerdotes imperio magistratuum contineri videmus: quod eò pertinet, vt sacrificia ritusq; in Republica probatos acerrimè tueantur. religio verò ipsa, id est purgatæ mentis in Deum recta cōuersio sine ciuili scientia, sine cœtu, in vnius hominis solitudine esse potest, ac magnorū virorum consensu beator is putatur, quò lōgius est à ciuili societate remotus. sed quoniam vita ciuili eget actione perpetua, nec potest in contemplatione tota ciuitas occupari: vt neque corpus ipsum aut animæ vires omnes intelligere: non erit hominis & totius ciuitatis eadem felicitas, si sola contemplatione bonum definiamus: id quod Aristotelē valde cōturbauit, nec seipsum ex ea difficultate explicare potuit. Itaq; ex Varronis auctoritate, quam Marsilius Platoni quoq; tribuit, bonum hominis vitam agentis, neq; otio, neq; negotio; sed misto genere definiendum nobis erit, si volumus idem esse vnius hominis, ac totius ciuitatis bonum. neq; enim mens pura illa cōtemplatione prius

prius frui potest, quàm à corpore penitus auulsa fuerit. His igitur generibus actiones humanæ cōtinentur: aut si quæ restant, ad ea referri facillè possunt. Quare tribus libris ad humanas, naturales ac diuinas hiltorias accommodatis, priore libro singulares hominum actiones & casus humanos eo, quo diximus, ordine constituemus. Primus locus erit de generis obscuritate ac nobilitate: alter de vita & morte: tertius de vitæ cōmodis: tum de opibus & inopia: deinceps de vitæ splēdore ac parsimonia: de ludis & spectaculis: de voluptate ac dolore: de gloria & infamia: de corporis scēditate ac forma: de robore ac imbecillitate: de barbarie & humanitate: de ignorantia ac sciētia: de ingenij dotibus & inopia: tum de morali disciplina, atq; omnino de virtutibus & vitis: consequenter de domestica disciplina: de mutua charitate mariti & vxoris: de mutua pietate parentum & liberorum: de imperio herili & obsequio seruorum: aut. si placet, de potentium ac tenuium mutuis inter se officiis: de quæstuariis artibus: de amore & odio: de societatibus & commerciis: de affinitate & cognatione. postea de ciuili scientia. ac primū de imperio: de regia potestate & tyrannide: de populi statu & seditiosæ plebis: de optimatū imperio & libidine paucorum. de consiliis pro Republica capiendis: de legibus rogandis aut abrogādis: de magistratibus ac priuatis: de bello & pace, atque omnino de ciuibus tuendis ac arcendis hostibus: de offensione ac victoria: de præmiis ac pœnis: de vectigalibus imperandis aut minuendis: de legationibus admittendis aut dimittendis: de collegiis & corporibus instituendis aut tollendis: de regendis artibus ac disciplinis: de iudiciis publicis & priuatis: de suppliciorum acerbitate ac lenitate: de asyilis & venia: de cōcionibus & oratoribus. post etiam de agricultura & pecuaria; quibus Respublicæ maximè iuuatur: de mercatura & re nautica: de architectura & fabrili: de lanificiis & textoria: de medicina & pharmacopœia: de musica & gymnastica: de pictura & statuaria: de vnguētaria aliisq;

artibus efficientibus voluptatem. de re literaria: de iuris diuini & humani interpretibus: de philologis & mathematicis: de poetis & grammaticis. Liber secundus rerum naturalium historias, quæ sæpius in legendis historicis occurrunt, partitione congrua completetur: primùm de naturæ principis: de tempore & loco: de ortu & interitu, atque omnino de moru & mutatione: de elementis & eorū natura: de imperfectis corporibus: de metallis & lapidibus: de genere stirpium: de animantibus triplici ordine distinctis: de cælestibus corporibus: de mundi magnitudine & figura. quæ omnia subtiliori partitione explicare facile est, propter summam rerum naturalium certitudinem. Postremus liber erit de rebus diuinis, ac primùm de mente humana, quæ rerum naturalium culmen est: diuinarum autem extrema, tum de intelligentiarum triplici ordine: postea de Deo, de quæ illius factis & oraculis: postremùm de religione & impietate. His locis in capite cuiusque libri hoc ordine, aut vt cuique commodius videbitur, constitutis: consequens erit, vt quicquid in historicarum lectione memoratu dignum occurrer, suo loco inseramus, & in margine libri rerum humanarum notas adijciamus consiliorum, dictorum, ac factorum (sic enim res ipsæ ad actiones commodè referentur) idque literis maioribus. deinde videndum erit, quid in singulis honestum, turpe, aut adiaphorum sit: & eo modo notandum, C. H. id est consilium honestum. aut si quis malit repudiata Stoicorum disciplina, honestū ab utili, turpe ab inutili disungere, non repugnabo. constituet igitur quatuor genera, turpe, honestum, utile, inutile. itaq; consilium Themistoclis de nauibus exurendis, quod pro Republica iubente populo Aristidi communicarat, quia utile visum est Aristidi, non tamen honestum: locum hunc ad caput de consiliis pro Republ. capiendis referemus, adiectis in margine notis C. T. V. id est consilium turpe vile. Cōsiliū autem dictorum & factorum veluti fundamentum quoddam est, quod

sine

sine his consistit: illa verò sine consilio non item, nisi quid temere dicatur aut fiat, & consilia rerum magnarum ferè secreta sunt, nec sine scelere produntur, nec item nisi re gesta planè intelliguntur. vt Cincinatus vtile consilium saepe Rempublicam Romanorum in maximis fluctibus & procellis seruauit. cum enim plebs elata Tribunorum numerum duplicari vellet, eiq; Appius consul acerrimè resisteret: tum Cincinatus cōsilio cum paucis communicato, Annue, inquit, nam quò plures erunt Tribuni, eò debilior futura est vniuscuiusq; potestas, cum vnus intercessio potentiam omnium frangeret ac retardaret. plebs autè non intellexit se deceptam, sed veluti pro maximo beneficio Senatui gratias egit. eiusmodi consilia de Republica, vtilia honesta vocentur. factum verò Q. Mutij cum domum emeret, ac plus venditori daret, quam peteretur, religione adductus, honestum. inutile dicatur: sic consilium Themistoclis quum regem Persarum clam admoquit, potètem illum, quo Asiam Europæ coniunxerat, Græcos excidere vellet, non solum honestum, sed etiam vtilissimum fuit: quum ipsi Themistocli, ad gratiam principis, si Græcos domuisset, retinendam; tum vniuersæ Græciæ: quia de fuga statim Xerxes cogitauit. sed ferè vtilia cum honestis congruunt. Interdum in eadem historia, consilia, dicta, facta, sui similia sunt. vt Sexti Tarquinij consilium aduersus Lucretiam turpe est, dictum etiam turpius, factum verò turpissimum. interdum repugnant dicta consiliis aut factis. vt cum Augustus perpetuum imperium stabilire vellet, victo ad Actium M. Antonio, mirabiles artes excogitauit, orationi quam habuit in Senatu, planè contrarias. verbo quidem imperium pertinaciter recusabat, vacationem à Republica petebat, ad extremum victus eorum precibus, quos subornarat, Deos obtestatus est, se post decennium pacatis rebus imperio cessurum. hinc vota illa decennialia, quibus imperiū in annos quadraginta quinq; sibi protulauit. hic Cicero seruitutis impatiens diceret, honestum

stam orationem turpi consilio minimè respondere. Et quoniam plerunq; eadem historiarum pars in diuersis capitibus cèseri potest, causam præcipuam intueri oportet: vt ea quam de Antiocho refert Plutarchus in vita Demetrii, & Appianus in Syrio. cum enim Antiochus Stratonices incredibili amore flagraret, tabe conficiebatur, ac iam moriturus videbatur, nisi Erasistratus Aristotelis ex filia nepos, amoris vim ex ipso pulsu iudicasset. patri Seleuco refert actum esse de vita filij: tum Seleucus, quid ita? meam, inquit Erasistratus, vxorem deperit. an ego, inquit Seleucus, tam malè de te meritus sum, vt adolescentis amori non indulgeas? tum ille, tu ne quidem amori alterius inseruires. Vtinam, inquit Seleucus, dii suum amorem in carissimam Stratonicem conuerterent. hic Erasistratus, ergo pater idem & medicus esse potes. itaq; Seleucus Antiocho nouercam despondit. Erasistratus verò donatus est sexaginta millibus aureorum. hæc historia pertinet ad amorem, ad curationem morbi grauissimi, ad paternam pietatem, ad filij verecundiam, ad prodigalitem, deniq; ad argutam & vrbanam Erasistrati orationem. sed quia his omnibus causam præbuit summa vis amoris, hæc historiam iucundam ac memorabilem non ad capita virtutum, aut prodigalitem, aut medicinæ, sed ad caput amoris referemus, ne sit infinitum rem eandem toties vsurpare. Sunt etiam in dictis pleraq; amara, putida, scurrilia, quæ turpia quoque censentur: quædam verò vrbana & faceta, quæ honesta. sed quæ arguta sunt aut salsa, si neque turpium neque honestorum adpellatione veniant, inter adiphora collocare soleo. vt illud Demosthenis ad Phocionem, Perdet te populus si quando furere cœperit. quin te potius, si resipuerit. & illud stultè quærenti quis ciuium optimus? tui maximè dissimilis. hæc atque similia pertinent ad dicendi lepores. Casus autem fortuitos (quanquam nihil fortuitum esse potest, sed populari oratione vtimur) qui ad homines pertinent, & partim à rebus diuinis, partim etiam à

natura

à natura duci videntur, ad humanos casus referri commodius est: vt illud, quod scribit Tacitus, apud Fidenates vnus theatri casu quinquaginta hominum millia occidisse; ad locum quem de morte inscripsimus, spectat. idem iudicandum erit de iactura, naufragiis & fortuitis offensionibus. Contraria verò iisdem locis coniungimus, quòd ea ferè in historia coniunguntur. scilicet virtutes ac vitia: turpia & honesta, vt eorum facta diuisione, simul ac semel de contrariis dici possit, puta de stultitia, prudètia & malitia: de ignauia, fortitudine, temeritate: de confidentia, spe, desperatione: de leuitate, constantia, pertinacia: de stupore, temperantia, intemperantia: de arrogantia, modestia, deiectione: de crudelitate, clementia, misericordia, quam prudenter Seneca vitium animi vocat: de auaritia, liberalitate, prodigalitate: de scurrilitate, vrbantate, rusticitate: de adulatione, affabilitate, contentione. ac tametsi pleraq; nomine carent, mediocrium tamen appellatione statim extrema percipiuntur. vt in animi excelli magnitudine, in amicitia, in virtute, in mansuetudine, in fide: quæ aut nullum, aut vnum duntaxat extremum habent nomine cõprehensum. in quibusdam extrema sine mediocrum appellatione vsurpantur. vt inuidiæ, maleuolentiæ: garrulitatis, taciturnitatis: impudentiæ, pudoris; quem à virtutibus excludunt, propterea quòd non quamuis decet ætatè: id quòd in virtutis definitione necesse est. Quòd si quem minus delectat ea vitiorum ac virtutum partitiõ, quatuor generibus complectatur, scilicet, prudentia, temperantia, fortitudine & integritate. Sic enim Philo maluit verborum ambiguitate sublata iustitiam illam, quæ aliud nihil est quàm in omnibus consiliis, dictis, & factis, rectitudo quædam & integritas, ἀγαθότης vocare. cum enim Plato iustitiam in se quenq; prius stabilire doceret (sic enim Hebræi charitatis à se quenque initium ducere volunt) prudentiam in animam superiore, veluti normam expetendorum ac fugiendorum collocavit, fortitudinem in corde, temperantiam

c

in hepate: iustitiã verò quæ rationi quidem imperium, aliis obsequium, id est suum cuiq; tribueret, omnium cõmunem fecit. sed ea aut nulla est, aut omnino cum prudentia confusa. sic enim virtutem illam, quæ iudicare potest quid quenq; cuiq; præstare oporteat, iuriconsulti non virtutem moralem, sed prudentiam vocarunt. neq; verò bonus est qui aliis suum restituit, aut restitui iubet, cum sceleratus sit qui aliter faciat: nisi dicamus virtutem esse latronum, qui iactant se iis vitam dedisse quibus non ademerunt. Illud etiam incõmodum sequetur, si quis illam iustitiam inferiori animæ tribuat, quòd animantia bruta, quæ vim illam inferiorem habent, iuris ac iustitiæ societate cum hominibus cõiungemus. quòd si qua virtus est vtriusque animæ communis, profectò prudentia est vtriusq; animæ, tum etiam virtutum ac scientiarum cõmune vinculum, quod quidem si demus, obscuram illam disputationem, vtrum prudentia virtus sit nec ne, de philosophia sustulerimus. eiusq; opinionis auctorem habebimus Platonẽ ipsum, qui extremo libro de Legibus omnes omniũ actiones sola virtute, virtutes omnes sola prudentia metitur. virtutes aut ipsius intellectus proprias, quæ disciplinæ vocantur, in theoreticas, practicas, & operum effectrices, eo quo dixi modo partiemur, repudiata Stoicorum opinione. Ita fiet vt nihil in historiarum lectione occurrat, seu laude, seu vituperatione dignum, quod non aptè, & suo loco accõmodari possit. Quòd si turpia cum honestis, vtilia cum inutilibus in historia cõiungi videantur, sublata disputatione ad popularem loquendi modum accõmodare oportebit. vt consilium Romani Senatus, qui Gallo Proconsuli mandarant, vt Achaos à communi societate diuelleret, quos tamen si nature bonitatem sequeretur; in eadem amicitia tueri ac discrepantes conciliare debuisset: Romanis vtile fuisse dicemus, cum eodem consilio Lacedæmonij, Veneti. ac ferè populi omnes vtantur: idq; Atheniẽsibus vtile fuisse docet Demosthenes aduersus Aristocratem, & in oratione de libertate

bertate Rhodiorum. si tamen iura gentium violarẽtur, inutile ac turpe iudicandum esset. vt Carolo V. Imperatori vtile fuit imperitorum iudicio Rinconem & Fregosium legatos occidere, aut à suis cæsos dissimulare, quòd Turcarum opes & copias euocare dicerentur: facinus tamen illud nõ modò turpe, sed etiam sibi ac Republicæ perniciosum erat, & belli maximi, quo Respublica Christiana conflagrauit, occasionem afferebat. non alia de caussa Corinthi excidium, ac Tarẽtinorum clades cõtigerunt, quàm ob illatas legatis offensiones. At si quis est qui nõ populi, sed sapientium iudicia sequi malit (quanquam quid turpe aut honestum, ne sapientibus quidem inter ipsos conuenit) sapissimè in gerenda Republica labetur. Extremum illud est, vt in legendis historicis, ne sapius à lectione ad scriptionem auocemur, notas communium locorum in margine adijciamus: deinde otiosè singula in locos referamus. nam hunc quoque fructum consequemur, vt optima quæq; aliis memoria repetita defigamus.

De historicorum delectu.

CAP. IIII.

NA RES est quæ maximè Scythas impulit, vt literas omnes ac monumenta veterũ à stirpe cõuellere conarentur, quòd acerbè ferrent Græcorũ ac Latinorum bibliothecas & parietes rerum à se gestarũ magnitudine repleri: reliquos omnes, tametsi res quoq; magnas ac memorabiles gessissent, turpiter omisos, vel etiã atroci verborum contumelia notatos. fuerunt enim Græci ac Latini suarum laudũ præcones: cæteri, præter Hebræos, nihil ferè de se ipsis antea prodiderunt. Ac sit nescio quo modo, vt qui bellis & rebus gerendis occupantur, à scriptione refugiant: & qui plus aliquantò se literis dediderunt, earum illecebris ac dulcedine capti, vix vnquam ab iis diuellantur. &

quidem sæpissimè cōtigit, vt quæ nationes arma diutissimè coluerant, postea quam literas amplecti cœperūt, animi vim ac robur amiserint: vel quòd otio & inertia languerent; vel quòd ij qui in rerum diuinarum & naturalium contemplatione versantur, non modò à cæde & sanguine abhorreant, sed etiam barbariem ac feritatem omnino deponant: quod quidē Græcis primùm, deinde Latinis, pòst etiam aliis vsuuenisse constat. Itaq; Phocio imperator, Athenienses belli magis cupidos quam peritos, hortabatur, vt verborū copia qua præstabant, cum hostibus certarent, non armis quib. inferiores erant. Demades verò tiliarum similes esse dicebat, quibus exemta lingua, nihil inesset rationis. molliores etiam Asiatici, à quibus fluxit orationis vbertas. at Lacedæmonii disciplinarū ac literarum omnino imperiti res præclaras domi forisq; gesserunt, non ab ipsis, sed ab hostibus decantatas. Celtarum autē & Germanorū; tum etiam Arabū ac Turcarum illustria facta, bella, victorias obliuione sepultas, aut vna pagina cōprehensas, idq; ab eorum hostibus factū videmus; cōtrā quam Græcis accidit, qui Salaminia aut Maratonia pugnam tanta copia verborum amplificauerunt, vt nihil vnquam memorabilius gestū esse videatur. sed quemadmodum Alexander magnus cum victor in solio regis Persarum sederet, vrbane respondit Græcorum legatis, qui maximo bello Græciam ardere nuntiabant, sibi murium ac ranarum bella videri: similiter Alexandri bella contra molles Asiaticos & Persas (quos Cato mulierculas appellare; Cæsar contemnere solebat) exigua sint, præ iis quæ à Celtis, Germanis, Turcis ac Tartaris gesta sunt. id quod facillè intelligi potest ab iis qui eorū victorias ab hostibus leuissimè scriptas meminerunt. Vt igitur ab historiis rerum veritas habeatur, singulari non modò scriptorum delectu, sed etiam in iis legendis illud meminisse debemus, quod ab Aristotele sapienter dictum est, in historia legenda, neq; nimis credulū, neq; planè incredulū esse oportere. nam si omnia omnibus assen-

assentiamur, sæpe vera pro falsis habebimus, ac turpiter in Rep. gerenda labemur: sin fidem omnē historiae detrahemus, nullos ab ea fructus consequemur: in altero quidem peccarunt ii qui fabulis omnia vetustatis monumenta compleuerunt: in altero Turcæ, qui nec vllam antiquitatis memoriā habere, & curam penitus abiecisse feruntur: quòd putant historias ab iis scribi non posse, qui alienam fidem sequuntur; multò minùs ab illis qui rebus affuerunt aut præfuerunt, cum de se ipsi multa mentiantur: aut principū metu, vel præmiis, vel odio distracti à vero deflectant: quæ Plutarchus ipse sibi obiecit, & quasi foueā transiliit. sed quid vetat posteritati non suis æqualibus scribere: illud autem ne verisimile quidem est, in tanta scriptorum multitudine reperiri neminem, qui nec prece, nec pretio, nec inuidia, nec perturbatione abducatur ad scribendum. Prudens igitur historiarum lector, inter hæc vitia quorum alterum vanitatis est; alterum stuporis, mediū feriet, & optimi cuiusq; scriptoris delectū singularem habebit: nec prius de historia sententiam feret, quam historici mores ac ingenium planè intellexerit. interest Reipub. iudicia de scriptorib. qui in publicū exeunt, incorrupta minimèq; deprauata videri: ne cum alienæ industriæ modū ponere volumus, optimos quosq; à scripture deterreamus. Neq; verò in scriptorum delectu, quem adhibere quenq; oportet, ipse iudicium ferre velim (est illud maioris cuiusdam artis ac ingenii) sed coniectura quadam & argumētis ad assentiendum probabilibus vti; quæ si nonnullis minùs probabuntur; sententiam mutare non grauabor. quemadmodum enim pictas tabulas earumq; ductus, lineamenta, colores studiosè intuentem, picturæ minimè ignarum esse oportet, vt iudicium ferat; cum acutissimi cuiusque sensus & oculos multa fugiant: ita quoque necesse est non modò in omni genere historiarum, sed etiam in rebus agendis diu versatum esse, qui virtutes historicorum ac vitia notare velit. Sunt autem historicorum, vt opinor, tria

genera: vnum eorum qui optimè à natura, vberius etiam à doctrina informati ad res gerendas accesserunt: alterum eorum quibus literæ quidem, sed nec vsus defuit, nec natura: postremum est eorum qui aliquantum adiuti à natura, rerum gerendarum vsu caruerunt, incredibili tamen studio ac labore se propè in historia colligenda iis æquarunt, qui totum vitæ suæ tempus in Reipubl. gerenda consumserunt. est autem vniuscuiusque generis infinita varietas, eoque maior quò quisque plus habet aut minus integritatis, eruditionis, experientia. optimum genus est eorum qui omnibus abundant, si modò in historia scribenda se ipsos ab omni perturbatione liberare possint. difficile est enim de sceleratis virum bonum scribentem abstinere maledictio: vel bonos amore & gratia non complecti. atque hæc amplificandæ historiæ initia fuerunt, cum honesto mendacio ad laudem bonorum, & malorū contumeliam vti pulcrum putaretur. quòd si in eo genere boni labuntur, quid de improbis iudicandum erit? non parùm igitur interest vtrum historicus de se ipso an de aliis: de ciuibus an de peregrinis: de hostibus an amicis: de re militari an vrba: denique vtrum suæ ætatis an superioris: equalibus an posteris historias scripserit. Rerum autem gerendarum peritum voco, qui consilij publici, aut imperij, aut iudiciorum particeps est vel conscius. nam in his tribus vertitur summa Rerum publicarū: peritior tamen futurus est, si per se Rempublicam gesserit: peritissimus si plurimam literarum ac publici iuris cognitionem cum vsu coniunxerit. vix est enim vt sine literis difficillimam Reipublicæ gubernandæ scientiam adipiscamur, cum breuius sit vitæ humanæ spatium, quàm vt diuturna regionum peragrationse, & varia cognitione populorum id assequamur. quod sine libris Licurgo, Soloni & Vlyssi contigit. hic enim prudens ab Homero appellatur, quòd mores hominum multorum vidit & vrbes. plerique regionum varietatem aut animantium ac stirpium naturas, vel ædificio-

rum & Pyramidum substructiones, aut erosa veterum numismata mirantur; leges ac iura populorum, Rerumque publicarum status & conuersiones pro nihilo ducunt. at ex his solida prudentia moderandæ ciuitatis comparatur. Neque verò imperij duntaxat aut consilij publici, sed etiam iudiciorum communionem maximè omnium mores ac Reipublicæ status intelligitur. etenim qui in litibus versantur, vt loquitur Arcadius, omnia mala norunt: nec mala duntaxat, sed etiam bona, sine quibus illa consistere aut percipi nullo modo possint. bonorum autem & malorum finibus omnis humana prudentia continetur. ex quo intelligitur deterimum esse genus illud historicorum qui sine vsu rerum, sine bonarum literarum scientia manibus illotis ad scribendam historiam accedunt. atque hoc præcipuum est in historicorum delectu argumentum. sed quoniam difficile est admodum omni perturbatione carere (quod in eo historico quem quarimus necesse duco) cauendum in primis erit, ne scriptori de se suisque ciuibus & amicis quæ laudabilia sunt, aut de hostibus turpia scribenti facile assentiamur. contra verò minimè dubia fides est eorum quæ de hostibus laudabiliter & gloriosè gesta confitemur. in reliquis domestica vel hostium iudicia nolo: sed vt in arbitris tertium aliquem qui ab omni perturbatione liber sit. Itaque Dionysium Halicarnassæum (qui nullos in Reipubl. magistratus adeptus est) de Romanis multò veriùs ac meliùs scripsisse constat, quàm Fabium, Sallustium aut Catonem, qui in sua Reipubl. opibus & honoribus floruerunt. nam Polybius homo Græcus sæpe mēdacijs coarguit Fabium & Philinum: quòd alter Romanus, alter Carthaginensis de bello Punico ita scripserunt, vt hic præclara omnia de Romanis: de Pœnis contra Philinus Pœnos omnia laudabiliter ac fortiter (sic enim Polybius) Romanos autem turpiter & ignauiter gessisse scribit. at Fabius iudicio Polybij magnæ viri integritatis ac prudentiæ fuit, quemque nulla Reipubl. nulla hostium consilia

latuerunt. vterq; tamen ad scribendum ita se comparauit vt oratores, qui hoc imprimis cauent ne quid contra seipfos dicant aut sentiant. sed fieri nullo modo potest, vt idē boni oratoris ac historici officio fungatur. Neq; eas historias probare possum quæ perpetuas laudes ac virtutes eiusdem; nulla vitia commemorat: cum nullus sit tanta integritate ac prudentia, vt non sapissimè offendat. nam Eguinardus & Acciaolus Carolum Magnum, Eusebius Constantinū, Nebrissensis Ferdinandū, Iouius Cosinum Medicem, Philostratus Apollonium, Procopius Bellisarium, Staphylus & Leua Carolum V. Imper. tantis laudibus cumularunt, vt oratores non historicos agere videantur. ergo prudens existimator laudes cuiusq; non domesticorū aut amicorū duntaxat, verum etiam hostium ponderib. examinabit. neq; omnia Philippo Cominio de Ludouici XI. laudibus scribenti assentietur: sed etiam Meierum Belgicarum rerū scriptorem adhibebit: neq; hunc tantum, verum etiam Paulū Æmiliū: propterea quod vnus quidem plenus est Ludouici laudibus: alter eas omnino reiiicit: tertius medium ferit. Meierus perfidū hominem ac fratris interfectorem vocat, & cui nihil prius esset quàm violato iure diuino & humano, scelere tyrannidem occupare. quinetiā Cominium ipsum patriæ proditorem ac transfugam appellat, neq; huic, neq; illi in eo genere credendum puto, quod alter opibus & honoribus maximis à rege cumulatū est: alter hostis & odio maiore quàm decuit historicum, ad sceleris atrocitatem verborum contumelias adduxit. Æmilius nec hostis nec amicus (fuit enim Veronensis) prudenter ac moderatè hanc in modum, Dux, inquit, inuidiam regi conflat, parricidii insimulans; fratris filios corrupisse, per eos illum veneno necasse. nihil temerè affirmat: rumores vbique peruulgatos non omisit. illi florente Ludouico scripserunt, hic centesimo post anno, vt nulla vel gratia, vel metu, vel odio commoueri posset. itaq; Cornelius Tacitus profitetur res Tiberii, Claudij, Caij,

dij, Caij, Neronis, gliscente adulatione ac florentibus ipsis ob metum; & postquam occiderant recentibus odiis compositas, falsas fuisse: atq; inde sibi consilium sine ira vel studio ea tradere, quorum causas procul haberet. scripsit enim centesimo post anno quam illi floruerant, ac fortasse illud voluit Aristoteles cum diceret, historias non minùs vetustate niuia, quàm nouitate fabulosos & iniucundas esse. sanè vix est vt qui presentium rerum historias in vulgus manare patiuntur, veri scribant, ne cuiusquam nomen historia læsura, aut famā violatura sit, ac propterea Cicero neminem eorum qui viuerent inter claros oratores enumerauit, ne qui ab eo præteriti essent, vt ipse ait, succenserent. quis autē ab historicis in ea Republica veritatem exquisit, in qua dicere quod nolis, turpe; quod velis, miserum ac periculosum sit: præstat igitur omni metu sublato rerum presentium scripta posteris mādare: aut si quis est qui suorum laborum gloria se uiuo frui malit, superioris ætatis res gestas, collectis omnibus omnium commentariis publicis ac priuatis, diuturnaq; fama seniorum, historiam cōponat: id quod fecerūt clarissimi scriptores Liuius, Tranquillus, Tacitus, Arrianus, Dionysius Halycarnassæus. atque huius etiam maior fides est quàm illorū; quod de aliena non de sua Republica scripsit, & omnium cōmentarios, ac ciuitatis arcana exactis publicis collegit: in quo genere est etiam Polybius, Plutarchus, Metasthenes, Ammianus, Polydorus, Ctesias, Æmilius, Aluaresius, Ludouicus Romanus. eorum verò minùs probandæ sunt narrationes, qui nihil aliud habent, quàm quod ab aliis audierunt, ἐκ τῶν ἀλλοτῶν ἀκροαμάτων, vt loquitur Polybius; nec publica monumenta viderūt. itaq; optimi scriptores, quò maior fides scriptis haberetur, è publicis monumentis ea se collegisse aiunt. sic Amianus se Gallorū antiquitates è publicis illorum monumentis in lucē eruisse profitetur. similiter Arrianus statim initio scribit se Regis Ptolemæi, qui Alexandri Magni rebus vbique interfuit, commentarios

non prius euulgatos legisse. itidem Appianus Augusti scripta: Metasthenes & Ctesias publica Persarum monumenta: Diodorus Ægyptiorum, de quibus scripsit, arcana se vidisse testatur. Onesicratus & Aristobulus Alexandri Magni legatus, quæ ipsi in Ægypto & India viderunt. Itaq; Palæphatus sæpe καὶ ἡμῶν, inquit, ἐθελοπόνησα. non quod historiæ veritas ex regum cōmentariis exquiri debeat: cum de se ipsi multa iactent: sed ea quæ nihil aut parùm admodum ad eorum gloriam aut vituperationem pertinet: vt ratio temporum, prouinciæ, imperia, regum ætates, series, atq; omnino publicæ rationes, in quibus imperij arcana latent. huc verba Metasthenis referenda sunt. Neque tamen, inquit, omnes probandi sunt, qui de regibus scribunt, sed solum sacerdotes penes quos publica fides est annaliū suorum, vt Berofus, qui omne tempus Assyriorum ex antiquorum annalibus digessit. hæc ille. Quod si qua historia tot ac tam multos testes habet, vt refelli minimè possit, tamen et si videtur incredibilis, magnū præ se fert veritatis argumentum, præsertim si in reliquis alios alij refutant. quis crederet Senatū Romanorum rustici cuiusdam somnio cōmotum, qui se ab Ioue monitum diceret, vt Iudi instaurarentur, quod in prioribus præfultor indoctè saltaret? ad eius somniū decreuit Senatus instaurari ludos. vni fortassis non crederetur: sed in eo conueniunt Plutarchus, Lilius, Dionysius, Valerius, Plinius; qui in tanta S. P. Q. R. consensione errare minimè poterunt. quid si dicat aliquis, alter alterius errore ducatur? id sanè fieri potest, nō modò in humana, sed etiam in naturali narratione. fama vetus est Olores morituros suauiter naniam canere, id quod omnes nō modò poetæ ac pictores inde vsq; ab Æschylo, sed etiam principes ipsi philosophorū, Plato, Aristoteles, Chrysippus, Philostratus, Cicero, Seneca testantur: illud tamen Plinius primū, deinde Athenæus fabulosum esse experientia diuturna tradiderunt, idq; cōpertum habemus. sed historiæ naturales veræ sint nec ne, facillimè intelliguntur:

liguntur: humanæ verò, quæ semper sui dissimiles sunt, non item. multi Carolū Ducem Aureliorum ob læsæ maiestatis crimen supplicio affectum, idq; Lutetiæ, scripserunt: neq; vnus tantum aut alter, sed xx. propè historici: quem tamen anno post trigesimo quàm ab Anglis captus fuisset, in Galliā rediisse, ac feliciter obiisse constat. atque in eo G. Beilaius meus ciuis, magnam historicorum negligentiam coarguit: quod quæ fama recens euulgarat pro comperto scripserunt. eiusdem erroris Possidonius, Eratosthenes, ac Metrodorus à Strabone arguuntur, quod leuissimorum hominum mendacia pro vera historia tradiderunt. At Possidonius Cn. Pompeij auctoritate vsus est ne quid temere scriberet. in qua re igitur scriptores à se ipsi dissentiant, posterioribus credendum putem, si argumentis aut necessariis, aut certè ad assentiendum probabilibus vtantur. est enim veritatis ea vis & natura, vt non nisi longo ac diuturno tempore in lucem eruatur: cum scilicet vulgi errores, adulationes & odia planè conquierunt. & quoniam capitales sunt hominū inter se de religione discrepantium inimicitia, non placet Ethnicorum de Iudeis, aut Iudeorum de Christianis, vel etiam nostrorum de Mauris ac Muhameticis exquirere opiniones: sed collatis inter se probatissimis quibusq; scriptoribus, qui qualesque sint, & vtrum res ipsi compertas habent, videre. quāquam pleriq; in eo genere magis errore labuntur, & antiquitatis ignoratione, quàm quod mentiri velint. vt quæ Græci veteres de Romanis & Celtis, aut Romani de Chaldeis & Hebræis tradiderunt, magna ex parte refelluntur; cum alij aliorū antiquitatis ignari essent. quum verò de hostibus vituperatione digna leguntur, cohibenda est assensio, nisi valde perspecta fides est auctoris. sed vt hostium scripta non omnino probanda: ita nec penitus improbanda sunt. ac prudenter Caligula, qui Cassij & Labieni de Cæsare historias Senatuscōsulto damnatas euulgari iussit, cum diceret interesse Reipub. vniuscuiusque res ab omnibus intelligi. neque tamen

huius aut illius de Cæsare testimonia si extarent omnino mihi probarentur: nec Cæsaris, qui Pompeianos diuina & humana miscuisse, pecunias fanis abstulisse scribit, cum ipse nullo religionis ac Deorum metu omnia templa Gallorum spoliasset, ac ærarium sanctius, quod Pompeius aperire noluerat, diripuisset. hæc enim Cæsar atq; his similia iactabat, vt iustam belli suscipiendi causam (tamen nulla iusta causa cuiquam esse potest aduersus patriam arma capiendi) habere videretur. quæ verò de bellis à se gestis conscripsit, ex magna parte vera iudicantur, præsertim cum Imperator lege Porcia prohiberetur falsum cæsarum numerum ad ærarij tribunos deferre, alioqui triumpho & imperio (cuius causa Cæsar sceleratum esse iustum putabat) caruisset. quæ lex vt impunè violata sit, attamen infamiae metus hominem gloriæ cupidissimum retinebat, præsertim cum se viuo sua scripta in vulgus manare pateretur, & innumerabiles hostes haberet, qui se mædaci coarguere potuissent. argumento est, quod Ciceronis Catoni Anticationem reposuit; sed ita scripsit quasi reus apud iudices, vt ait Tacitus, causam agere videretur. Quæ igitur de hostium scriptis diximus, locum habent, nisi qui transfuga subornatus & pecunia corruptus sit, vt de Frossardo nonnulli putant, cui dubium est vtrum plus Angli, an ipse plus Anglis debeat: cum apertè fateatur se ab illis maxima præmia consecutum. non aliter atq; Aretinus, qui quæ laudabat: id quod faciebat inuitus: ab eo quoq; se muneribus affectum gloriabatur. sic tamè existimo verissimè omnia scribere potuisse, cum vel in rebus gerendis & militia magnam partem ætatis cõsumpsisset. patriæ verò laudes penitus obliuisci, aut æquo animo præterire posse puto neminè. etenim Polybius, qui inter optimos scriptores verissimus habetur, cum de suis ciuibus ageret, sibi temperare non potuit, quin aduersus Phylarchum acerbissimè inueheretur, quod Megalopolitanorum virtutem & fortitudinem in bello cõtra Aristomachum dissimulasset. Eadè causa, ni fallor, Plu-

tarchum

tarchum impulit, vt aduersus Herodotum *πῶς κακῶς* scriberet. in quo nihil æquè reprehendit atq; scripta de Bæotis & Cherronæis. Quis aut risum tenere possit, qui Sabellici scripta legat, vbi Venetorum bella cum Romanorum gestis cõparat? at ne Donatus quidem Gianotus ciuis Venetus istam cõparationem ferre potuit. eodem morbo (si morbus est suorum popularium dignitatem honesto mædacio tueri) omnes ferè histori laborant. itaq; libenter Cæsari de Gallorum moribus scribenti: aut Tacito de Germanis: aut Polybio de Romanis: aut Amiano de Francis assentior, cum peregrini essent, & eorum de quibus scripserunt, antiquitates planè cognitatas haberent. Sed magna dubitatio me angit, vtrum histori laudare, vituperare, ac de re proposita sententiam ferre; an verò legentibus iudiciū integrum relinquere debeant. quod cum præcipuè ad historicorum delectū pertineat, rationes vtrinq; probabiles afferam, & cuiq; iudiciū relinquam. Nam cum historia nihil aliud esse debeat, quàm veritatis imago, & rerum gestarum veluti tabula, quæ in clarissima populi luce omnibus ad iudicandū proponitur: profectò præiudiciū historicorum plurimum de rebus gestis detrahit: propterea quod imperatorum animos variis opinionibus præoccupare velle videntur: prudentibus verò, qui falli nolunt, ob id ipsum, quia non rogati sententiā ferunt, valde suspecti sint. illud etiam non parum obest, quod pleriq; histori cum rhetoras aut philosophos agunt, filum abrumpunt propositæ narrationis, & legentium cogitationes ac memoriam aliò distrahunt: vt iure Timæus vtroq; vitio notatus sit: & cum ab historia sæpius ad reprehensiones digrederetur, *ὕψι μαῖος* & obrectator est appellatus. cum aut nihil difficilius sit, quàm rectè iudicare, quis non grauitè ferat historicū, qui nullam publici muneris aut cõsiliij partē attigerit, de summis Rerum publicarum moderatoribus sententiā ferre? quid aut ineptius, quàm eos qui nunquam acies viderunt, imperatorum offensiones inter ipsos & victorias

disceptare? nam is qui Hērici bella cum Carolo V. Imperatore gesta complexus est (eius nomen prætereo) iudicem vtriusque se ferens, tot ac tantis laudibus Regem cumulauit, vel potius obruit, vt eas laudes ne ipse quidem Henricus sine fastidio ferre posset: Carolū verò quasi sceleratum & ignaum hominem cōtumeliis omnibus lacerat, nec intelligit vir bonus eiusmodi cōuitia in suum principem redū dare, cui turpe sit cum tali hoste bellum gerere; turpius ab eo vinci; affinitatē verò contrahere turpissimum, quare nec bonus historicus, & iniquis iudex omniū suffragiis existimatur. non minus audacter Iouius qui Selimi & Ismaelis Sophi, tum etiam Caroli Quinti & Pauli Pontificis max. atq; aliorum principum odiosas cōparationes suo iudicio meritur. his ego Xenophontem, Thucydidem, Tranquillum, Cęsarem, Guicciardinum, Sleidanum oppono, qui rarò admodum, nec nisi obliquè ac prudēter iudicium ferunt. Cęsar quidem bellicis laudibus abundans, & optimus artis imperatorię magister, suo quodammodo iure de re militari sententiam ferre pouit: nec vereri debuit reprehensiones imperitorum: illud tamen valde prudenter ac moderatè facit. cum enim P. Sylla victoriam adipisci potuisse diceretur, si Pompeianos insecutus esset, heic Cęsar; Eius consilium reprehendum non videtur. alię enim sunt legati partes atq; imperatoris: alter omnia agere ad præscriptum; alter liberè ad summam rerum cōsulere debet. cum item Pompeius in acie Pharsalica militem cōsistere, non progredi; hostem excipere, nō laceßere iussisset; Quod nobis, inquit Cęsar, nulla ratione factum videtur, propterea quòd est quedam animi incitatio atq; alacritas naturaliter omnibus innata: quę studio pugnæ incēditur: hęc non reprimere, sed augere imperatores debent. heic non solum armis, sed etiam arte belli gerendi cū Pompeio contendit. non desunt exempla, quę Cęsaris testimonium confirmare possint, atque in primis Epaminondę victoria contra Lacedęmonios: sed vt sint innumera-

merabi-

merabilia, quid tam ineptū, quàm si Phormio aliquis, qui castra nunquam viderit, de talibus viris quasi arbitratu sententiam ferat: vel homo de schola Lucurgi ac Solonis sapientissimorū Reipublicę moderatorum leges emendare velint? quòd quidem cum fecisset Aristoteles, in multorum offensionem incurrit: & à Polybio tacitè: à Plutarcho apertè reprehensus est. quàm sapienter, nescio: illud tantum, de rebus parum sibi competentis opinari, lubricū; iudicare periculosum videri. atque in eo ipso Viues Caroli V. præceptor Cominium reprehēdit, quòd sæpius ab historia proposita digrediatur, deq; principum moribus ac virtutibus, atq; omnino de beata vita philosophorum in modū disputet. ista tamen aliter atq; Viues omne tempus in Republica gerēda, aut in bellis, aut in maximis legationibus obeundis consumserat, vt rectè, si quis alius, iudiciū ferre potuerit. quòd si iusta reprehētio est, præstabilius sit historico narratione proposita timidè iudicare, vel assensionem omnino cohibere. At in contrariā sententiam me Polybij auctoritas abducit. is enim propterea Phylarchum reprehendit, quòd debitas cuiq; laudes omisisset, ac præcipuam annalium vtilitatem esse putat, vt boni laudibus sui similibus ad virtutem inflammari; scelerati vituperatione, & infamia terri possint. quam rationem Tacitus & Procopius amplectuntur: & grauissimi quiq; scriptores de re proposita sententiā ferunt. quinetiam Agathias (quòd miror) nudam historiā, vetularum nugis similem sibi videri scribit. sed is auctor non tanti est apud me, vt eius oratione persuaderi possim: præsertim cum Ciceronis grauissimo testimonio Cęsar omnes historicos superasse videatur, ob id ipsum, quòd eius historia nuda, simplex, recta, & quasi omnibus detractis ornamentis vnicique iudicanda proponatur. consimilis est historia Xenophontis, quam Thucydidi connectit, in qua nullum suum iudicium interponit, nusquam digreditur, nulla orationis adhibet ornamenta. & quoniam plerique bonorum laudes, ac vitupe-

rationes malorum ad historiae fructum pertinere putat. veriùs ac meliùs à philosophis, quorum illud præcipuè munus est, quàm ab historicis fieri poterit. quanquam plus satis vituperat Neronem, qui iustissimos quosq; viros, præceptorem, duas vxores, fratrem Britannicum, matrem deniq; interfecisse narrat. quæ omnia Tranquillus purè, simpliciter ac sine vlla verborum amplificatione scribit. Appianus verò cum Mithridatem scripsit matrem, fratrem, tres filios impuberes, totidemq; filias interfecisse, subiicit: Sanguinolentus & crudelis in omnes fuit. superioribus fidem nõ minùs detraxit, quàm Iouius, qui oratione longa Selimi Turcarum principis crudelitates omnes cum summa cõtumelia verborum amplificauit. mihi satis ad æternam sui nominis labem & quidem credibilius videretur simpliciter narrare tres ab eo Bassas summa fide & affinitate sibi coniunctos, duos fratres, quinq; fratrum filios ac parentem senio fractum ab eo necatos, quàm oratoris in modum, quod minimè historicum decet, historiã amplificare, quæ legentibus falsa, vel suspecta videatur. Atq; hæc cū bona eorum venia dicta sint, qui nuda historia nihil magis inspidum esse putant. neq; enim magnorum virorum de rebus gestis iudicia reprehendo, si modò tales sunt, qui rectè iudicium ferre possint. in urbana disciplina laudatur Dionysius Halicarnassæus, Plutarchus, Liuius, Zonaras, Dio, Appianus. in militari, Cæsar, Paterculus, Amianus, Frosardus, Hircius, Bellaius: in vtraq; Xenophon, Polybius, Thucydides, Tacitus, Cominius, Guicciardinus. in principum arcanis & aulica vita, Tranquillus, Lapidius, Spartianus, Sleidanus, Machiavellus. in moribus populorum & regionum varietate, Diodorus, Mela, Strabo, Leo Afer, Boemus, Aluarelius. in religione, Philo, Iosippus, Eusebius, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Nicephorus Calistus, Orosius, Sidonius, Gregorius Turo-nensis, Abbas Urspergensis, Gulielmus Episcopus Tyri, Antoninus Florétinus, tum etiam historiae Magdeburgicæ scriptores. sed vt optimè ab antiquis, Ne sutor vltra crepi-

erepidã: ita nec Polybij de religionibus, nec Eusebij de re militari iudicia probare possum. Hæc in vniuersum de historicis. Nunc optimi cuiusq; delectum adhibeamus. meliores quidè iis quos habemus sperare ameticæ optare, sceleris esse videatur, nec eorum studia valde vitia duco, qui sibi fingunt ideam historici cõsummati, qualis nemo fuerit vnquam, nec verò esse possit: eos autem quos in manibus terimus, omittunt. quis enim dubitat, quin historicus vir grauis, integer, seuerus, intelligens, disertus, & quasi vitæ cõmunis ac priuatæ, omniumq; rerum magnarum scientia instructus esse debeat? ineptius tamen qui nihil in historia præter eloquentiam, aut fictas cõciones, aut egressiones iucundas admirantur. sic enim statuo fieri nullo modo posse, vt qui ad voluptatem, idem quoq; ad rei veritatem scribat quod in Herodoto reprehendunt Thucydides, Plutarchus ac Diodorus. miror tamen hunc vnum historiae parètem à Cicerone appellari, quem omnis antiquitas mendacij coarguit. nullum est enim mēdacis historici maius argumentum, quàm ab omnibus scriptoribus aperte confutari, neq; tamen omnino reiiciendum puto. est enim in eo præter eloquentiam & suauitatis Ionice lepores plurima vetustatis imago: multa quoq; in posterioribus libris verissimè ab eo scripta memorantur. Optimi verò scriptoris indicium est ab omnibus probari, eo præsertim tēpore, quo vigent ij, qui rebus gestis interfuerunt. in quo genere sunt, opinor, Thucydides, Salustius, Xenophon, Cominius, Guicciardinus, Cæsar, Sleidanus. nam quod Athenienses querebantur Thucydidem multa in gratiam Lacedæmoniorum scripsisse, magnū veri scriptoris testimonium tulerunt. cum enim Atheniensis fuerit nõ Lacedæmonius, & legationes in bello Peloponesiaco ac Præturas obierit: magnisq; opibus & regia stirpe clarus extiterit: tum etiam res ipsas velut è specula viderit: & magnis sumtibus ingeniosos exploratores ad inquirendam rei veritatem aluerit: postremò spirantibus iis, qui rebus interfuerat, sua scripta

in libera ciuitate iudicanda proposuerit, quis eius historiae fidem eleuaret? neq; verò Lacedæmoniis ita fauit, vt suorum ciuium penitus obliuisceretur; à quibus tamen si erat in exilium relegatus cum historiam scriberet, sui tamē exilij auctorem atq; aduersarium omnium maximum Periclem, nō modò à calumniis vindicauit, sed etiam tantis laudibus mortuum cumulauit, vt eius interitu Rempubl. interitura verissimè auguraretur. concionum tamen apparatus tacitè reprehendit Diodorus. eadem reprehensione vitur Trogius Pompeius (vt est apud Iustinum) aduersus Liuiū & Salustium, quòd directas & obliquas conciones operi suo inserendo, historiae modum excefferint. Nihil est enim, vt ait Cicero, in historia pura & illustri breuitatē dulcius. sin conciones de Liuiō detraxeris, exigua fragmēta restabūt. quæ caussa Caligulam impulit, vt scripta Liuij & imagines de bibliothecis omnibus propè amoueret. idque magis mirū debet videri, cum libro vno & quadragesimo testatum reliquerit, se nihil præter historias Romanorū scribere decreuisse. De Sallustio, quòd eius omnia scripta ferè interciderunt, non ita facilè iudicari potest. ex iis tamen quæ habemus, integerrimū scriptorem, & rerum magnarū vsu præditum fuisse cōstat. vt enim Iugurthinum bellum verius scriberet, in Africam vsque nauigauit. liberè tamen de rebus iudicat. quid enim liberius est, quàm in vno Casare & Catone Romanorū omnium illius ætatis collocare virtutem? At Thucydides Periclem; Sleidanus Franciscū regem, ducem Saxoniū, Bellaium, Alafconem verissimis ac propriis laudibus extulerunt, cōparationes tamen odiosas reiecerūt. ac si quid est, quod cuiquā infamiam afferat, necessariis confirmant argumentis, aut obliquè rumoribus acceptum ferunt. hoc verò cōmune illis est cum Guicciardino, Plutarcho, Machiavello, Tacito, vt multa multorum consilia fraudesq; quantumuis occultas in clarissimam lucem proferant. fuit enim Sleidanus Francisci regis interpres, & pro sua Rempubl. legationes sapissimè susce-

suscepit. cum autē præcipuè de religionibus (vt erat pius ac religiosus) scribere proposuisset, non modò conciones directas & obliquas, sed etiam libros vtrinq; de religione scriptos, qua breuitate potuit cōplexus est: id quod multis fastidium parit. sed homini antiquitatis ac rerum magnarum auido nihil debet molestum videri. est enim in nostris scriptoribus, Annonio, inquā, Monstreleto, Frossardo, Carterio magna farrago rerū leuissimarū, in quibus tamen latet antiquitatis ac vetustatis imago non penitus cōtemnenda; quam nō reperias apud Æmylium, qui profiteretur se multa prætermisisse, quæ alij prodiderunt. eiusmodi est etiā historia Leonis Afri, Aluaresij, M. Gazi, qui maxima, mediocria, minima cōplectuntur, infinitaq; rerum varietate aures hominum curiosorum explere possunt. sed hæc rariùs in Græcis aut Latinis, qui duntaxat urbanā aut militarem disciplinam tractant, & quæ memorabili casu quodam cōtingerunt. vt apud Liuiū Capitolij deflagratio in bello sociali. apud Tacitum incēdium illud, quod duodecim vrbis regiones absunxit. interdum tamen prodigia planè incredibilia narrant, non modò infimi, verum etiam clarissimi quiq; scriptores: vt Caesar ipse, qui bello ciuili Tralibus statuas sudasse scribit; vir alioqui Deorum & hominum cōtemtor. sed in eo genere Liuius nimis religiosè dicam, an supersticiosè omnes superauit. nihil enim frequentius, quàm boues loquutos, scipiones arfisse, statuas sudasse, quod pluuio celo frequenter accidit: Deum Annibali apparuisse, infantem semestrem triumphum clamasse: vt non immeritò Polybius eiusmodi scriptores Tragædos appellarit, qui cum Annibalem è salebris expedire non possent, Deos è machina quadā accirent. quāquam Polybius de religionibus nefariè scripsit. illi venia digniores, q̄ superstitione præstat, quàm impietate obligari; & falsam quàm nullā habere religionem. Est etiā Liuius aliquantò copiosior in laudib. alienis. cum .n. P. Sempronij ciuibus omnibus antetulisset (in quo reliquis iniuria fieri videtur) omni-

bus humanis à natura fortunaq; bonis cōgestis instructum fuisse tradit. nec eo cōtentus singula copiosè amplificat à generis splendore, opibus, eloquentia, forma, ætate, animi magnitudine, disciplina militari. Furium verò Camillum, in cælum vsque; Africanum supra cælum tollit: vt mirū videri non debeat, si Augustus Pompeianum appellauit: quod in Pompeio laudando satietatem explere non potuisset. at in reprehensionibus parcus est & grauis. vt cū M. Liuius & C. Claudius antecēsuram se mutuis accusationibus impeterent; hic ille, Ibi fœdum certamen inquinandi famam alterius cum suæ famæ dispendio factum est. idem alibi de antiqua plebis in patricos reuerētia; Hanc modestiam, inquit, animiq; altitudinem vbi nunc in vno inueneris, quæ tum vniuersi populi fuit & de Caluino Campano, Improbum, sed non ad extremū perditum, qui mallet incolumi, quàm euersa patria dominari. est aut̄ quod in Liuiio miremur dicendi varietatem. interdum valde copiosus est; interdum verò concisus. nam prioribus decem libris CDLX. annos ab V. C. cōprehendit. altera decade LXXIII. tertia XVIII. quasi serio ad historiā aggredetur, reliquis decem & centum libris CXCII. annos complectitur. neq; enim vllō tempore populus Romanus à bellis cōquieuit, quinetiā multò plura gesta sunt ab exactis vrbe regibus vsq; ad Appium Cæcum, quàm inde ad Cæsarem. sed id factum opinor, quod veterum cōmentarios, qui nascente imperio pauci; florente innumerabiles extiterunt, in vnum quasi corpus coaptauit. cū aut̄ in eos incideret, qui meliùs scripserant, iis se totum addixit: vt videre est in Punico bello; quod quidem ad verbū de Polybio transtulisse videtur. At Polybius non modò æqualis vbiq; ac sui similis: sed etiā intelligēs, grauis, in laudibus parcus, in reprehensionibus acerbus, ac veluti prudēs legislator, & bonus imperator, multa de militari vrbanaq; disciplina; multa de historici officio disputat. scripsit aut̄ historias omnium ferè populorum, qui suis temporibus floruerunt, & paulò

antè

antè ab Olympiade CXXIII. siue ab Orbe condito ter millesimo sexcētesimo octogesimo, vsq; ad annum ter millesimū septingētesimum sexagesimum sextum. sed ex libris XL. quos scripsit XXXIII. interciderunt. videtur aut̄ non minus philosophi quàm historici personam induisse. nam in fœdere Carthaginensiu principes ac Reipublicarum moderatores admonet, vt diligenter prouideant vtrum ij, quibus cum fœdera iungunt, necessitate coacti, an spe amicitia ducantur. plenus est eiusmodi præceptis liber sextus, in quo de militari & vrbana Romanorū disciplina copiosè differit. locorū verò ac regionum descriptiones nemo veterū diligentius explicauit. tum etiam superiorum temporū & historicorum ignorantiam sæpe coarguit, qui fabulosè multa de Romanis scripserant. ex eodē T. Liuij & Appiani pudendum errorem deprehendimus, qui Gallorum legiones à Brenno deletas prodiderunt, nec tantæ cladi nuncium quidem superfuisse, qui Urbem à se captā gloria retur. consimili errore lapsus est Iustinus, Callimachus & eius scholiastes, qui Brenni copias Italia vastata in Græciam influentes spoliato Delphorū templo fulgure percussas omnino interiisse fabulantur. nam Polybius clarissimis argumentis iisq; necessariis docet, easdē copias incensa Vrbe ad Hellepontum vsq; progressas, & locorum opportunitate pellectas circa Byzantium cōstitisse, Thracibusq; deuictis regnū vsq; ad Clyari tempora tenuisse. quod mirum videri non debet: cū Balduino duce nō ita pridem Byzantium cœperint, & imperio Græcorum diutissimè præfuerint. Polybium secutus est ætate nostra Paulus Louius, quod attinet ad vniuersam sui temporis historiā. sed hoc inter vtrumque interest, quod ille vel rebus gestis interfuit vel præfuit, vel publica vbiq; monumenta vidit; hic audita & inaudita plerunq; scripsit: ille in militari ac domestica disciplina diu se exercuit; hic neutrà attigit: ille in sua Republica princeps; hic priuatus, ille imperator; hic medicus: ille magnā Europæ partem, oram Africa & Asiam mi-

d 3

norem, ut populorum mores intelligeret, peragravit. hic annos septem & triginta, ut ipse gloriatur, in Vaticano cōsedit: ille Scipionis Africani moderator ac bellorū ubiq; socius; hic Pōtificum perpetuus comes. cū autē rogaretur cur simularet falsa, vera dissimularet: amicorū gratia id à se factum respōdit. ac tametsi superstites intelligeret suis scriptis fidem derogaturos, ea tamē intelligebat infinitæ posteritati credibilia fore, quæ sibi suisq; popularibus laudem essent allatura. illud certè ad sempiternam memoriam testatum reliquit Gorræus Parisiensis, qui quas finxit Amadisi fabulas, non minùs veras ac probabiles, quàm Iouij scripta fore confidit. ferendū quidem esset, si pro salute Reipub. mētiretur: id quod magistratibus Xenophon & Plato permiserunt: sed assentationis causa mentiti cū omnibus turpe, tum verò historicis turpissimum. nam ut Bessario Cardinalis cū inter Diuos inepta quadam ἀποθιῶσθι Rome quàm plurimos referri videret, quorū vitam improbarat, se valde dubitare dixit, utrū vera essent, quæ ab antiquis prodita fuerunt: ita mendaces historici faciunt, quò minùs fidei reliquis habeatur. si Polybium imitaretur meminisse debuerat, quod ille historiarum initio profiteretur, eum qui de historia veritatem detraxerit, pulcerrimi animantis oculos detraxisse. quàm verè scripserit, non ex eo qui fabularū auctorem appellat, aut ex Sleidano vel Bruto Veneto, qui hominem mendacij sæpe coarguunt: quòd alter religione, alter odio tyrannidis permoueat: sed ex ipso historiae parente Guicciardino, qui omnium iudicio verissimè scripsisse putatur, cōvinci potest: cuius scripta si cum Iouio cōferantur, non magis cōgruent, quàm rotunda quadratis: præsertim in cōcionibus, epistolis, fœderibus, decretis, quæ Iouius suo arbitrato fingit, in quo tamen decorum ita cōfudit, ut imperiti milites ipsius Alciati sui laudatoris iudicio, declamatores scholastici esse videantur. omitto ineptam Caroli Imperatoris ad Iouium cohortationem; Expedire te, inquit, Ioui calamos oportet, &c. tum

eius

eius querelas & colloquia cū Iouio, quæ tam vera mihi videntur, quàm ducetos amplius leones à Muleasse interfectos: aut ex agro Brixiano sexcenta millia minoris pecoris, maioris verò duceta millia à Gallis abducta, ut ipse affirmat, nec aliis acceptum refert. multa de Persarum Abissinorum ac Turcarum imperio. quæ utrū vera sint, ne ipse quidem scire potuit, cū rumoribus fidem habuerit: nec cōsilia principum, nec conciones, nec epistolas, nec res gestas, nec vlla publica monumenta viderit: sic tamen scribit quasi rebus interfuisset, nec vllum dubitationi locū relinquit. quæ igitur verissimè scribere potuit, noluit: puta res in Italia gestas. quæ voluit, nō potuit: scilicet externa. nihilominus tamen grauitè se laturum scribit, si cum sui temporis scriptoribus cōferatur: quod Arriani exemplo scriptum opinor. is enim tantò se reliquis historicis, qui vitam Alexandri Magni scripserant, superiorem putat, quantò reliquis imperatoribus Alexander. fuit certè Arrianus summo vir ingenio, summaq; doctrina præditus, ut planum sit ex eius cōmentariis in Epictetum. præterea vsum cum eruditione cōiunxit: ac propter summā prudentiam ab Adriano Augusto per omnes honorū gradus ad consultum florente Republica prouectus est. omitto flores Attici sermonis & eloquentiæ, quæ in eo tanta fuit ut alter Xenophon appellaretur. neq; tamē si Iouius vlla re cum Arriano cōparandus esset, molestè ferre debuit se cum aliis cōferri: quod ei per me licebit. nō quòd multa non sint verè & eleganter ab eo scripta: sed hunc mendacij fructū tulit, ut etiā cū vera scribit, suspectus habeatur. hoc tamen acerbius est ac indignius, quòd cū historiam venalem prostituisset, vberiores tulit mendacij fructus, quàm quis alius vera scribendo. Sed ad vereres redeo, quos cū nostris, & inter se, ut casus feret, cōparabo. Ac primū quidem occurrit Dionysius Halicarnassæus, qui præter moderatū dicēdi genus & Atticam puritatem, antiquitates Romanorū ab ipsius Urbis origine tāta diligentia cōscripsit, ut Græcos omnes ac La-

d 4

tinis superasse videatur. nam quæ Latini quasi peruulgata neglexerunt, puta sacrificia, ludos, triumphos, magistratum insignia, tum vniuersam Romanorum in gubernanda Republica disciplinam, censum, auspicia, comitia, totiusque populi difficilem in classes ac tribus partitionem: postremo Senatus auctoritatem, iussa plebis, magistratum imperia, populi potestatem vnus omnium accuratissime tradidisse mihi videtur. quæ vt planius intelligerentur, Græcorum leges ac ritus cum Romanis institutis comparat. vt cum iura clientelarum, quæ Romulus instituit (quanquã ea quoque Gallorum cõmunia fuisse tradit Cæsar) ab Atheniensibus & Thessalis alius repetit: ac Romanorum Dictatorem parem potestatem habuisse atque Harmosten Lacedæmoniorum, Archum Thessalorum, Æzymneten Mitylenæorum. leges autem Romuli, Numæ, Serui vnã cum antiqua Romanorum origine sine hoc auctore penitus interiissent: quæ Latini quasi peruulgata negligenter omiserunt. atque id ferè omnibus historicis cõtigisse videmus, vt quæ vulgò cognita sunt Reipublicæ instituta prætermittant: quasi exteris æquè ac ciuibus nota, vel etiã immutabilia fore iudicarent. rectè Sleidanus, qui quòd Argentinæ missa xx. annos intermissa fuisset, deinde præmètibus armis rursus admissa, plebe magno concursu velut ad noua spectacula confluente; occasione accepta profiteretur se posteritati Missæ arcana relicturum, ne si rursus dimissa, vel omissa, vel planè amissa fuerit, quæ qualisque sit postea ignoretur. quanquã pleraque sunt ab eo negligenter prætermittenda: sed venia dignus est. si eius sacrificij oblitus sit, cui non nisi puer interfuerat. ita Dionysius, Plutarchus, Polybius, Dio Græci homines Romanorum disciplinam vniuersam, quã Latini neglexerant, diligenter pertractarunt. idem quoque in nostris & Italorum scriptis sæpe desideravi, vt Dionysium sibi proponerent ad imitandum: qui singulas historiarum vtilitates vbique colligens, omnia dicta, facta, consilia ad bene institutæ ciuitatis formam reuocauit: maximè verò ad religionem & numinis me-

tum.

tum. quid enim diuinius & ad religionem magis accommodatè dici potuit: cum de iustitia Romanorum ageret, quam æterna quadam lege naturæ nunquã interitura decretum fuisse, vt imperia Rerumpublicarum ab iniustis possessoribus ad iustos deferantur: illud quid est Syraci sapientiarum magistri vetus oraculum. ex quo Dei bonitatem, & eam, qua in reb. humanis vtitur, procuracionem admirari debemus: cum omnibus ætatibus ac seculis dominatum optimo cuique cum summã vtilitate infimorum tributum videamus. sic enim Deus angelis imperat, hi hominibus, homines belluis, & in vniuersum anima corpori, ratio libidini, mens rationi. atque hæc de historia Dionysii: quæ si integra extaret, nihil esset cur Varronis thesauros interiisse quereremur. fuit enim Dionysius non solum Pompeio Magno ac Tuberoni, sed etiam magistro Varroni tanta beneuolentia coniunctus, vt ab eius spatiis & colloquiis præclara omnia hausisse videatur. Parem ferè diligentiam in Romanorum antiquitate adhibuit Plutarchus, de eo quid iudicandum sit, satis vnicuique perspectum opinor. cum enim Traiani optimi principis moderator extiterit, & in aula principum diutissime versatus, ad extremum etiam Istricæ præfectus, dubium non est quin ad summum sapientiarum studium, rerum quoque gerendarum usum adiunxerit. populorum verò maximè illustrium historiam complectitur: tamen non perpetuam, sed abruptam, & ad principum similitudines accommodatã. est autem quod in eo miremur liberum de re quoque iudicium, vt non tam historicus quam principum censor esse videatur. sic tamen existimo, si quis idoneus est earum rerum arbiter, aut Plutarchum esse, aut neminem. quid enim tantam sapientiam latere potuit? patet hoc quidem omnibus qui modò granissimas illius de Republica, deque intima philosophia disputationes legerint. bellorum verò causas, initia, progressus, offensiones, victorias non aliter ac bonus imperator diligenter explicat. interdum etiam ad minima quæque rei familiaris mo-

menta delabitur: cuiusmodi est illud de Catone Cen-
 sorio, qui dedita opera dissidia inter seruos serebat, ne
 quid deterius in eadem voluntate conspirantes moliren-
 tur. ac de Pericle qui fructus annuos, quos ex prædiis
 percipiebat, suo cōmodo vendere, ac victui necessaria
 emere consueuisset, sæpe incredibilia & planè fabulosa
 narrat, sed vitur verbo *φασί*, ne quis temere assentia-
 tur. vt in Lycurgo scribit puerum Lacedæmonium cru-
 delissimam lacerationem & iliorum distractionem ad
 necem vsq; pertulisse, ne vulpis furtum detegeretur. &
 Agesilaum ab Ephoris mulctatū, quod suorum ciuium
 animos & voluntates vnus sibi cōciliarat. illud tamen a-
 nimaduersione dignū est quod Græcos principes cum
 Græcis, & Romanos inter se bona fide cōparauit: Græ-
 cos verò cum Romanis non item. idq; facile intelligi
 potest in cōparatione Demosthenis ac Ciceronis: Ca-
 tonis & Aristidis: Syllæ ac Lysandri: Marcelli ac Pelopi-
 dæ. quid autem aliud est Agesilaum Pompeio, quam
 muscam Elephanto conferre? interdum etiam in Ro-
 manorum antiquitate labitur: quod in homine Græco,
 qui se linguam Latinam nō satis intellexisse in vita De-
 mosthenis confitetur, mirum videri non debet. scribit
 Gracchū equites cum senatoribus rogatione Sempro-
 nia de iudiciis coniunxisse: qua tamen adempta sunt iu-
 dicia senatoribus & ad equites omnino trāslata: vt Vel-
 leius, Appianus, Asconius, Tacitus & Florus cōfirmant.
 itaq; legem Liuiam pro Sempronia: & Gracchum pro
 Druso vsurpauit. simile est illud quod Romanorum de-
 nario drachmam; libræ minam æquauit in vita Fabij
 & Antonij. id quod Budæo magnam præbuit errandi
 occasionem. nam his fundamentis malè iactis, infiniti
 errores consequuntur. quod item in Catone Vticensi
 mutuum dare vxorem apud Romanos licuisse tradit:
 idque fecisse Catonem erga Hortensium, vt ex Martia
 Catonis nobili ac fœcunda matrona liberos susciperet,
 vix adduci possum vt credam, præsertim cū Romuli
 lege de adulteriis ac more veterum, quem Tiberius re-
 uocauit,

uocauit, agnati adulteras vxores pro suo arbitratu co-
 ercerent. & quidem satis audacter Cuiacius, qui P. Ma-
 nutium fabrilia tractare iubet, quod lege Romilia de
 adulteriis capitale pœnam vxori à marito & propin-
 quis infligi licuisse putet: ea tamen lex à Gellio his ver-
 bis concepta est. In adulterio vxorem tuam si depre-
 hendisses, impunè sine iudicio necares: illa te si adulte-
 rares, digito non auderet contingere, neque ius est. &
 in oratione Catonis de veteri mulierum victu & mori-
 bus: In adulterio vxores deprehensas ius fuisse maritis
 necare, neque enim *ἐπιμοίειν* multare significat, vt vo-
 luit Cuiacius, sed quoquo modo punire. hoc verò pla-
 nius intelligitur ex iplo Halicarnassæo, qui maritum
τὸ μὲν ἔτι τῆς τιμωρίας ὑπέριον fuisse scribit adulterij &
 ebrietatis causa. quibus verbis ius vitæ ac necis tribui-
 tur. quanquam mitius agi & à propinquis vltra ducent-
 tesimum lapidem selegari adulteras consueuisse scribit
 Tacitus libro 2. idem Plutarchus & Strabo Parthos æ-
 què ac Lacedæmonios mutuas vxores amicis dare cō-
 sueuisse aiunt. sed eum morem non tulit opinor seueri-
 tas Romanorum: neque Appiano idem quoque de Ro-
 manis scribenti assentior, cū in eorum antiquitate sæ-
 pissimè offendat. Nam libro secundo bellorum ciui-
 lium scribit, Cæsarem cum Marcello in senatu dissen-
 tientem gladij capulo manum admouisse, ac minitan-
 tem senatui dixisse, Nisi dederitis, hic dabit: quæ verba
 sunt Antonij, cū eo tēpore Cæsar esset in Gallia. idem
 P. Clodium cum Calphurnia Cæsaris stupri commer-
 cium habuisse, & in sacris bonæ Dæe deprehensum tra-
 dit, quæ ad Pompeiam pertinent. fuit autē Ægyptius: po-
 stea Romæ Aurelio principe forensium causarū actor,
 vt ipse in Libyco profiteretur. vnus est tamen ex omnibus
 historicis qui Romanorū prouincias, opes, exercitus,
 totiusq; imperij descriptionem ad intuum velut in
 subiecta tabula proponit. Strabo quidē, Plinius ac Ru-
 fus prouincias attigerunt, opes omiserunt. lic enim in
 Libyco Appianus: Habent, inquit, Romani equitū qua-

draginta, peditum ducenta millia: armorum vim duplo maiorem. minorū nauū duo millia: triremes mille, quinqueremes quingentas: armamēta naualia multō plura, præter octoginta naues aurea puppe ac prora insignes. ad hæc trecentos elephantes, & curruū armorum duo millia. talentorū verò in thesauris Ægypti quatuor & septuaginta millia. sed magnā eius historiæ partē amisimus. Nam Siculus, Macedonicus, Hiberius, & Carthaginensis desiderantur. Atq; hæc Dionis Cassii opera sarciri poterāt, nisi maior esset huius quā illius iactura: tametsi Xiphilinus in epitomē quæ potuit coniecit. cum enim Dio totum vitæ suæ tempus in Repub. gerenda consumserit, ac per omnes honorum gradus bis ad Consulatum euectus, deinde Proconsul factus prouincias summa cum sua laude gubernarit, magnā deniq; bonarum artium scientiam cum vsu coniunxerit, quis dubitet eum inter optimos scriptores censere? profectō comitorum ac magistratuū Romanorum, totiusq; publici iuris disciplinā accuratē collegit. principū verò consecrationes & ἀποθεώσις vnus tradidit & ea, quæ Tacitus imperii arcana vocat, penè solus euulgauit. fuit enim publici cōsiliū diligens indagator. videtur tamen vbiq; partes Cæsaris aduersus Pompeium; & Antonii aduersus Ciceronem data opera tueri voluisse. illa verò portenta quæ in acie Marcomanorum contigerūt, Arnupho Ægyptio, non Christianis tribuit, contra quā Tertullianus, Eusebius, Orosius, Iustinus, Paulus Diaconus, ac Marcus ipse Aurelius in suis ad Senatum litteris testantur. Sunt qui Diodorū superioribus conferendum, pleriq; anteferendum putant, non video tamen quid in eo tantopere admirentur: siue dicendi genus, quo nihil magis vulgare dici potest, siue rationē historiarum spectent. rectē quidem & ordine proponit ea quæ initio cuiusq; libri dicturus est, seq; ipsum breuiter colligit. vt videre est initio primi libri, vbi totū opus in libros x l. partitur. sex priorib. tempus omne complectitur ante bellum Troianum. vndecim

sequen-

sequentibus à bello Troiano ad Alexandri mortem reliquis xxiiii. ab Alexandro vsq; ad bellum Gallicum. quod quidem tempus annus centum ac triginta supra mille comprehendit; præterea quæ fabulosa veteres appellant ante bellū Troianum. ex quo ad Heraclidarum reditum annos supputat xc. secutus Apollodorū. hinc vsq; ad primam Olympiadem cccxxviii. à prima Olympiade ad bellum Gallicum dccxxx. hæc diligenter. illustrium quoq; philosophorum historicorum ac poetarum ætates solus è veteribus ad historiam adiunxit. vt libro decimo quarto scribit Ctesiam à Nino historiarū initia duxisse, Archonte Lysiade: huius etiam libros sex Assyriarum, totidem Persicarum rerum. in quibus ab Herodoto vbiq; ferè dissenserat, in vnum collegit. Nā Plutarchus, Paulanias, Athenæus, & Græci ferè omnes auctoritate Ctesia vtuntur. quanquam eius epitomen habemus. Thucydidem verò initium historiarum fecisse tradit Archonte Charite, Q. Furio, & M. Papyrio Coss. Ephorū ab Heraclidarū reditu ad Perinthi expugnationem: Theopompū ab anno primo Philippi Macedoniae regis, Archonte Calimede, Olympiade quinta & ceterima, Cn. Genutio & L. Æmilio Coss. sed quod Diodorus in Theopompo reprehendit, idem in Diodoro coargui potest. ait enim ex libris octo & quinquaginta, quinque esse quorum dubia sit fides: ita ex libris xl. Diodori quorum vix duodecim integros habemus, quinque priores penè ex fabulis conflati videntur, vt Viues nihil eo scriptore nugacius esse putet. tametsi primus est inter Græcos qui Plinii iudicio nugari desuit. cum verò vniuersitatis historiam scribere proposuisset, totus est tamen in historia Græcorū. quinetiam prolixior est in vnius Gilippi Lacedæmonii conuentione (Laconicæ breuitatis, & suæ in Thucydidem reprehensionis oblitus) quā in historia bellorū quæ per Italiam gesta sunt annis ferè trecentis: cum tamē longa digressione de peste Atheniensium & eius causis disputet. omitto quā absurda sit eius interpretatio

de anno Lunari, cum homines annos mille ducentos aliquando vixisse crederetur: quasi non his quoque temporibus hanc ætatem multi superarent. sed cum annos xxx. in historia scribenda & regionibus obeundis se consumsisse fateatur, miror quare Italiae finitimæ historias adeo negligenter tractarit: præsertim cum florere Romanorum imperio, id est, Casare Dictatore, claruerit. nam si quis Liuium ac Dionysium cum Diodoro compareret, ubique ferè in Romanorum antiquitate discrepantes iudicabit: maximè in ratione Fastorum & Olympiadum, in quibus sapissimè labitur. idque fortassis imperitia linguæ Latinæ contigisse puto, quò minus scripta Romanorum diligentius inquireret, argumèto est quod ubique *φρῆσιον* pro Furio scribit, quasi Græca vox esset. idem Ancum Horatium pro Marco: S. P. Manium pro Melio: Lactucam pro Luctatio: Trigeminum pro Tricosto. quod ut librariorum vitio tribuatur (sic enim opinor) non tamen potest in Consulibus, Decemuiris, ac Tribunis militum Consulari potestate eadem excusatio habere locum, in quibus enumerandis modò tres modò quatuor omittit, totamque Fastorum Consularium rationem confundit. sed hæc Caroli Sigonij & Onuphrij Panuinij studiis ac labore facile possunt emendari. vterque profectò in Romanorum antiquitatibus explicandis summam ingenij laudem est adeptus. In quo genere magnum etiam Cornelius Tacitus nobis attulit adiumentum. cum enim à Tiberio usque ad Neruam vnius seculi res gestas conscripserit, omnia maxima, mediocria, minima studiosè persecutus est. libro quarto profiteretur se nec bella, nec urbium expugnationes, nec fusos exercitus, nec certamina plebis & optimatum narrare, suumque laborem inglorium fore non tamen inutilem. & paulò post, Nos læua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & easdem exitu causas coniungimus. quanquam omnia bella, quæ illis temporibus contigerunt, & quibus ferè interfuit aut præfuit, studiosè describit.

scribit. nec post Actiacam victoriam vllus est historicus qui militarem aut forenses ratione copiosius tractarit. floruit enim diutissimè in militari urbanaque disciplina, & Proconsul Germaniam inferiorem obtinuit; quo tempore Germanorum mores, instituta, ritustanta diligentia perscripsit, ut vni Tacito suam antiquitatem Germani acceptam ferant. est etiam gloria maiore dignus, quòd Tacitus Augustus, qui ob summam sapientiam magna cõsensione Senatus ac legionum Imperator creatus est, ad hunc suæ stirpis originem detulit, eiusque libris bibliothecas omnes compleuit: tametsi efficere non potuit ut integrum haberemus. est aut oratio Taciti mirum in modum arguta & prudentiæ plena. argumento sit illud, Procliuius est iniuriæ quàm beneficio vicem exoluere, quia gratia oneri; vitiũ in quæstu habetur. quid aut de Seiano breuius & acerbius dici potuit, quàm eius voluntatem non nisi scelere quæri potuisse: aut de Poppæa, maritos & adulteros non distinxisse, sed vnde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transtulisse? Vitellij stuporem, libidinem, temulentiam, crudelitatem acerbè insectatur, sed nihil acerbè dici potest in eum qui præter naturæ vitia, quæ in eo maxima fuerunt, legè incestus ac nuptias auunculi cum sororis filia Senatui persuasit. idem cum inter cadauera casorum ciuium iter haberet, nec quisquam præter eum teterrimũ odorem ferre posset, palam dixit bene olere interfectũ hostem; melius ciuem. Si de legibus & Republ. sententiã Taciti exquirimus, quid grauius dici potest quàm omne magnũ exemplum habere aliquid ex iniquo, quod contra singulos utilitate publica rependitur? Plato paulò aliter, Hydrae caput eos amputare, qui de legib. omnia incõmoda detrahi posse opinantur. si forenses ac senatorias artes, si antiquitatem non Romanorum modò, sed aliorum quoque populorum quærimus, nusquam vberior seges. ut cum de fœderibus apud Armenios sanciedis agit; Mos est, inquit, regibus implicare dextras, pollicesque inter se vincire,

nodoq; perstringere, mox vbi sanguis in artus extremò se effuderit, leui ictu cruorẽ eliciunt, atq; inuicem lambunt. id fœdus arcanũ habetur, quasi mutuo cruore sacratũ. quid multa? nullus profectò historicus magistratui ac iudici vtilior videtur. sed me lacerat & conficit quorundã reprehensio, quæ refutatione minus egeret, nisi auctoritate plurimum valerent. nam ausus est Alciatus historiam illam planè diuinam senticeta vocare, in ea epistola quam ad Iouium scripsit. & quidem propter asperũ dicendi genus ab iis repudiari solet, qui leuiores Grammaticorũ nugas malunt, quam grauissimas eorum narrationes, qui totum vitæ suæ tempus in Repub. gerenda consumserunt. quanquam non video cur Alciatus tantum virũ contemnere; ipse de eloquentia triumphare debeat: nisi quòd Decius illum ex albo Iurisconsultorum eximēs Ciceronianum vocauit: non aliter ac Hieronymus qui se ante Christi tribunal verberibus cæsum scripsit, quòd Ciceronianus esset non Christianus. sed hic verberibus; ille contumelia nullo suo merito affectus est. extra iocum. Budæus acerbè Tacitum scriptorem omnium sceleratissimũ appellauit: quòd non nihil aduersus Christianos scripsit. quæ ratio fecit, opinor, vt eum Tertullianus mendacissimũ, Orosius adulatorem appellaret. sed quemadmodum Marcellus i. c. meretricem turpiter facere respondit, quòd sit meretrix; non tamen turpiter accipere cum sit meretrix: ita quoq; impiè fecit Tacitus, quòd non fuerit Christianus: sed nõ impiè aduersus nos scripsit, cum gentili superstitione obligaretur. ego verò impiũ iudicarem nisi quamcunq; religionem verã iudicaret, non eam quoq; tueri & contrarias euertere conaretur. cum enim Christiani & Hebræi quasi venefici & omnibus sceleribus ac stupris infames ad supplicia quotidie raperentur, quis historicus à verborum contumeliis abstineret? quòd si excusationẽ meretur ignorantia, profectò excusandus est Tacitus, qui Iudæos ab Ida môte Cretenfium quasi Idæos deducit; vt Nicolaus Damascenus

scenus qui Hierosolyma quasi *ιερόσυλα παρά τῆ ἱερά σὺλῆν* dici putat. Hoc igitur si scelusest, multò maiori scelere obligarerur Vlpianus, qui septem libros de Torquedis Christianis, non ad historiae cognitionem, sed ad suppliciorum acerbiteriam scripsit. Sceleratus quoque Tranquillus vbi agit de Christianis: cuius tamen historia tantopere laudatur, vt equi rerum æstimatores nihil vnquam accuratius ab vllò historico scriptum fateantur. Non placet quibusdam quòd leuissima quæq; persequitur: sed in principum dictis & factis, nihil leue, nihil paruum videri debet; propterea quòd in vulgus manant, & principis exemplo mores populi semper reguntur. hoc fortassis improbari potest, quòd fœdissimas quasq; principum libidines nimis studiosè consecatur quas Cornel. Tacitus omisit. sed in eo genere longè à Lãpridio superatur. is enim tot portenta nouarũ voluptatum ab Helio gabalo inuecta describit, vt non magis ea narrare, quam vniciq; ad imitandum proponere videatur. vterq; tamen in intima principum aula educatus est; præsertim verò Tranquillus qui Adriano fuit ab epistolis, ex eoq; statu depulsus, quòd cum Imperatoris vxore familiaris egisse ferebatur, quam decus aulicæ cõsuetudinis postularet. nam qui consequentium Imperatorum vitas ordine scripserunt, scilicet Dio Spartianus, Capitolinus, Herodianus, Trebellius, Vopiscus, Eutropius, Lampridius, Volcatius, Ammianus, Pomponius Lætus, Orosius, Sext. Aurelius; non eo fuerunt gradu quo Tranquillus: idq; ingenuè Vopiscus cõfiteatur, cum Tranquillum emendatissimum scriptorem appellat. ac meritò. sic enim scribit vt nec dignitate cuiusquam, nec vitiis, nec vlla omnino perturbatione commoueri videatur. Caligule virtutes animi & corporis tantas iniriõ contigisse scribit, vt nemini maiores: eiusdem tot ac tanta vitia quæ postea consecuta sunt cõmemorat, vt nullum in natura mōstrum fœdius fuisse videatur. idem Nerōnis laudabile quinquẽnium prædicauit. Claudium

adeo stupidum fuisse scribit, ut illum pro tribunali sedentem leues causidici stultum appellarent. eiusdem nobile iudicium illud commemorat, quo feminam filium non agnoscentem, dubia utrinque argumentorum fide, indicto matrimonio filij ad confessionem impulit. quid ab ipso sapientiae magistro Salomone potuit sapientius iudicari? Non idem fuit in Herodiano studium veritatis inquirendae: nec ferè potest eiusdem principis virtutes ac vitia recensere, ac sapius erroris coarguitur à Spartiano & Capitolino. Est etiam in Tranquillo plurima Romanae vetustatis & antiqui iuris imago, multae leges, edicta, senatusconsulta quae nusquam alibi reperiuntur. quae verò qualisq; fuerit principum cognitio ac iurisdic-tio, solus penè Tranquillus cum Tacito scribit: ex quo plurimum lucis accedit ad scripta Iurisperitorum. His, opinor, commodè Velleium Paterculum coniungemus, qui praeter liberalem eruditionem, magistratus & honores maximos domi ac militiae gessit. ut enim dicendi genus, quo nihil purius ac suauius fluere potest, omittam; antiquitates Romanorum ab ultimo principio tanta breuitate ac perspicuitate (siquidem integer extaret) comprehendit, ut nemini secundus esse videatur. laudes etiam illustrium virorum egregia quadam oratione & magno viro digna commendare solet, ut videre est in laudibus Pompeij, Caesaris, Ciceronis. quae tamen ab eo scripta sunt, non historiae, sed propositionis locum habent, ad vniuersae historiae comprehensionem. Atque huius exemplo G. Bellaius Prorex Insularum, breui libello Gallorum antiquitates complexus est ad historiae formam, vel potius *ἱστοριογραφίαν*, qua historiarum scriptoribus singulare quoddam exemplar dedit ad intuendum & ad imitandum. scripsit etiam Latino ac vulgari sermone Caroli V. Imperatoris expeditionem in Prouinciam mira quadam ingenij vbertate ac prudentia. neque verò alius esse potuit, cum ingenij vim acerrimam, summam

nam eruditionem, & incredibilem rerum gerendarum usum haberet. totum enim vitae suae tempus in consilio principis, aut in obeundis legationibus, aut in munere imperatorio, aut in optimarum artium studiis consumpsit. denique perfecisse dicitur, ut Gallica nobilitas non minus literarum quam armorum gloria floreret, primusq; apud nos arma literatis, & literas dedit armatis. sed ne quis meum ciuem (fuit enim natione Andegauus) à me plus aequo laudari putet, multò plura Sleidanus, qui cum hominem omni genere laudum cumulauisset, tum verò Gallicae nobilitatis decus appellauit. hunc igitur Polybio, Thucydidi, Xenophonti, Caesari, Tacito coniungemus, in eo maxime quòd rerum causas, initia, progressus, inclinationes, atque omnia omnium consilia, dicta, facta, iustissimis ponderibus examinauit. nec refert ad historici delectum, quòd hic noster pauca scripsit, cum ex vngue leonè. Copiosè Guicciardinus, quem ad illius imitationem scripsisse putarem, nisi iisdem quibus ille temporibus florisset. ac tamen finibus Italiae semper se continuit, nec bellicis laudibus cum Bellaio comparari potest, attamen in scribenda historia iudicio grauissimorum virorum suos aequales (atque haud scio an veteres quoque historicos) superauit. nam ubi quid in deliberationem cadit quòd inexplicabile videatur, illic admirabilem in differendo subtilitatem ostentat, & graues vbique sententias veluti sal accommodatè perspergit. & ut pauca de multis colligam; cum militaris & urbanae disciplinae peritissimus esset, nostros homines imprudentiae tacite coarguit, quòd armis imperia facile propagarent, ea tamen retinere non possent: nec viderent partum imperium iis, qui domestica disciplina uti nescirent, non modò inutile, sed etiam graue ac perniciosum semper fuisse. egregia sanè & magno viro digna sententia, quae vti nam principibus bene cognita esset. alio loco Venetorum arguit imprudentiam his verbis: Veneti perturbatis Italiae

rebus bellorum exitū otiosè spectabant, vt ipsi quoque prædam abigerent; rati fore neminem qui se laessere auderet. at potentiozem esse aut cum potentioribus in eadem amicitia conspirare oportet. quæ reprehensiones nihil habent contumeliæ vel acerbitatis. nullius verò nisi mortui non in laude prosequitur aut vituperatione, idque facit sine vlla perturbati animi significatione: vt videre est in Leone pontifice, à quo magnas opes, maiores etiam honores ac magistratus adeptus erat (ab eo enim legionibus sacris & prouinciis ecclesiasticis cum summo imperio præfectus est) nihilominus principem fuisse scribit, in quo multa laudare, multa vituperare possis. quin etiam eius perfidiam aduersus Franciscum regem in fœdere percutiendo solus detexit. neque tamen Carolo V. minùs infidū fuisse tradit, quòd eius ope Gallos Italia expulisset, vt postea Hispanos facilius eijceret. quid autē de Ferdinando verius dici potuit, quàm omnes suas cupiditates religionis ac publicæ utilitatis specie texisse? aliud argumentum est eius integritatis & animi ægritudine vacui, quod cum Gallis vehementer infensus esse debuisset (ab iis enim diutissimè obsessus est cum Parmam strenuè tueretur, ac de vita deque fortunis omnibus periclitaretur) nihilominus tamē Pauli Iouij de morbo quem Gallicum vocat, orationem refellit, par est, inquit, Gallorum nomen ab hac infamiæ labe vindicare; cum Hispani ab Hesperijs insulis in Italiam hoc morbi genus inuexerint. est autem mirum in eo studiū veritatis inquirendæ. nihil enim temerè, sed omnia necessarijs argumentis confirmat. fertur enim epistolas, decreta, fœdera, conciones ex ipsis fontibus hausisse & expressisse. itaque frequenter occurrit illud, **LOCVTVS EST IN HAEC VERBA:** aut si ipsa verba defuerint, **LOCVTVS** est in hanc ferè sententiam. quo fit vt Iouio planè dissimilis sit, qui vt magnā historię partem; ita conciones vel potius declamationes scholasticorum in modum finxit, argumento est concio Balionis

nis ei planè contraria quam Guicciardinus ab exemplari descripsit. fuit enim & rerum & locorū, & personarum atq; adeò consiliorum & factorum tam diligens inuestigator, vt omnes Italię vrbes, municipia, castra, fluuios, quodq; maximum duco, publica monumenta penitus inspexisse videatur. quæ verò fama dissiparat in vulgus, nusquam prætermisit, vt in acie Mauritana qua Galli Heluetiorum exercitum fregerunt, caesorum numerum scire non potuit; propterea quòd, inquit, magna pars inuidia, vel studio, vel errore ducebatur. plerique XIII. Heluetiorum millia nonnulli decem: alij octo: fuere qui tria duntaxat millia referrent. cum autem scripserit res in Italia gestas annis ferè XL. externa modicè, aut etiam intra modum attigit. Turcarum quoque ac Persarum bella, quæ multò melius illi quàm Iouio nota fuerunt, prudens omisit, ne de rebus patum sibi compertis temere affirmaret. sed ne penitus ignorarentur: ita leuissimè commemorat: Ferebatur Selymus Syriam & Ægyptum inuasisse. videtur tamen nonnullis aliquantò prolixior. sed iis qui statum Rerumpublicarum atque omnino casus humanos intruere volunt, breuissimus: propterea quòd nulla pars orbis terrarum plures casus, aut maiores Rerumpublicarum cōuersiones illis tēporibus pertulit quàm Italia. at illud quanti est ab eo tatarum rerum veritatem intelligere, qui totius Italiæ consensu summa prudentia, eruditione, integritate, rerumq; gerendarum vsu floruisse fertur? nam cum alius aliter & ferè suo quisq; arbitratu fingeret historias, vnus inuentus est qui tam altè adificauit, vt non modò leuissimorum hominū, sed etiam Iouij ac Bembi luminibus obstruxisse videatur. Vt enim Bēbus vir clarus, & in luce totius Italiæ diu multumq; versatus sit (omitto singularē eius eloquētiā) nihilominus aut multa in gratiam suorum ciuium aliter atq; gesta sunt scripsisse, aut certè Guicciardinus saepe mentitus esse conuincitur. cuius rei vnum aut alterum argumentum sit, quòd cum Galli ad Forum

Nouij auxiliares Venetorū copias fudissent, ferroq; vt dicitur, viā sibiipsis aperuissent; Bembus nec victos, nec victores fuisse scribit, & eorum in Galliam reditum fugam appellat. Guicciardinus argute hunc in modū; Si vincere est ea re potiri cuius caussa bellum suscipitur, Galli vicerunt, cum ob eam duntaxat causam praelium suscepissent, vt in Gallia Rege incolumi redirent, cum igitur hostes in fugā conuerterint, partim prostrauerint, partim in Tarum flumen adegerint, seq; in patriam tuto receperint, quis de victoria quarendum putet? rei quoq; veritatem dissimulauit Bembus in praelio Rauennati, cuius victoriā tam claram & illustrem nemo Gallis vnquam praxipuit. Militum, inquit Bembus, & equitum millia supra decem & octo interfecta sunt pari ferē vtrorumq; numero, fortuna dispari. quod igitur Venetos nunc Italiae columen, nunc publicum orbis terrarum ornamentum vocat, ac eorum modō aequitatem, fidem, modō magnificentiam & opes, vniūsq; nauis Venetæ incredibilem aduersus Turcarum opes, fortitudinem, omnium denique ciuium pietatem, modestiam, religionem, prudentiam vbique extollit; rem facit non tam bono historico, quā bono ciue dignam. quōd verō Gallos vbiq; verborum contumelia infectatur; quōd nihil sanctum ab illis aut tutum fuisse: quōd fidem Venetis & Alfonso Aualo datam fregisse tradit; scriptoris est non seipsum laudantis, sed vituperantis. ac si quidem militari iure infamis est, qui nationem verborum cōtumelia violauit, quantō magis hoc historico fugiendum? praesertim si in eo ipso quod aliis obijcit, falsa pro veris tradere cōuincitur? nam Guicciardinus, violati fœderis crimen in Venetos regerit: non tantū propter perfidiā nimiam aduersus Gallos suspicionem, sed etiam quōd Aluianum acerrimum Gallorum hostem, non modō triumphantem de Gallis in urbem admiserant, sed fœderis quoq; legibus cōplecti rege Gallorum inuito conarētur. quæ igitur de perfidis Gallorum oratoriē scribit, tam vera

sunt

sunt quā in Apulia bello Veneto coruos ac vultures tanta ex aere vi, tantisq; agminibus inter se conflixisse, vt carri duodecim eorum cadaueribus expleantur. qua de re non ambigit Bembus, sed planē affirmat. & verō cum inuitus, vt ipse testatur, annosq; natus sexaginta ad scribendum se contulisset, eum laborem, quem in historia scribenda quærimus, agrē ferebat: Tædet me, inquit libro quarto, eius belli leuiores consecretari. quis enim legat sine fastidio singula? hæc planē sunt oratoria: cuiusmodi est etiam Lauredani concio aduersus Minium, qua nihil fieri potest ornatius. puritatem enim dictionis ita consecretatur, vt verbis quidem parū Latinis, sed tamen ad significandum necessariis uti nolit. Turcarum Imperatorem regem Thraciæ, quæ vix centesima pars est eius imperij; & Mediolani Ducem, regem quoq; vocat. id quidem Latinè, sed nō satis, opinor, ad id quod decuit accommodatè. At Bembi omnino dissimilis est Procopius, qui ornamenta historiarum & Græci sermonis puritatem aut nescisse, aut neglexisse videtur: sed quæ ad historiam pertinent singula commemorat, ac res quoque leuissimas magno studio consecretatur. & quoniam in rebus gerendis perpetuus Belisarij comes, ac totius publici consilij particeps fuit, sapius etiam pro Republica legationes obiit; denique mediocriter est à doctrina informatus, vt non dubitem illum inter selectos recensere. cum verō singulas epistolas, decreta, fœdera, conciones vario dicendi genere ac stylo describit, magnum verissimi scriptoris præbet argumentum: nisi quōd suum Belisarium sapius quā decuit, & ineptis plerumque laudibus oneravit: ineptius quoque cædem Constantiani, qui apud Iustinianum stabuli magistrum egit, Belisarij iussu perpetratam ita excusauit, vt in fati esse diceret, Constantianum sic mori debuisse. ridiculas quoque XXX. porcorum & statuæ Theodorici coniecturas eximo; quodque Thulen decies Britannia maiorem facit,

e 4

quæ tamen altero tantò minor est. sed illud fidem omnium superat; cineres Vesuij môtis, qui citra Neapolim situs est; Byzantium vsq; vento delatos, ac populum ita exterritū, vt annuis supplicationibus Deum placaret, quæ prodigia sapiunt Græcam vanitatem, & historicis non modò prophanis, verum etiam ecclesiasticis fidem sæpe derogarūt. Plenus est eiusmodi fabulis Nicephorus Callistus, quibus etiam Zonaras, alioqui probatus historicus, & Nicephorus Gregoras sæpe delectantur; ac interdum Eusebius Cæsariensis: cuiusmodi est illud quod se vidisse omni asseueratione confirmat; Plantam in basi qua nitebatur ænea Christi statua (quam ante annos CCC. fœmina sanguinis profluuio curata **SERVATORI** dicat) sponte natam, quæ cum primū extremam statuæ vestem attigisset, omnia morborum genera curabat. **Talibus** nugis referti sunt Antonini, Adonis, Saxonis Grammatici, Sigeberti, Phriculphi, Naucleri, Mariani, Merlini, Urspergensis, Annonij, Turpini, Guaguini, ac veterum annalium libri; quibus omnino carere nō possumus: in eo genere tamen alij alijs longè præstant. Nam Gregorius Turonēsiū, Antoninus Florentinorum, Gulielmus Tyri Pontifex, Abbas Urspergensis, historias tametsi portentis ac miraculis referas; vtiles tamen ac fructuosas scripserunt, præsertim illis temporibus quibus barbaries omnia cumularat. fuerunt etiam in Republica gerenda & publicis consiliis diu multumq; versati. aliorum reliquias veluti gemmas è stercore colligere debemus, si desunt meliores. qui enim Tartarorum gesta scripserit, præter Paulum Venetum & Haytonū habemus ferè neminem: ea tamen exigua sunt, & fabulis confusa. verior Haytonus. detrahamus igitur de Paulo Veneto quòd mare Caspium piscibus semper vacuū est, præterquam ieiunij temporibus: quòd vrbs Quintæ ambitus superat miliaria septuaginta: quòd eadem duodecim millia pontium habet tantæ altitudinis, vt naues onerarias explicatis velis facilè admittāt: quòd

Zipan-

Zipangrini aduersus hostiū exercitus annulis vtuntur, quorum ea vis est, vt inuiolabiles sint. his detractis Tartarorum gesta, mores, leges, ac religionis descriptionem vtcunq; intelligamus. At Fr. Aluaresius multò maiori fide ac diligentia res Æthiopum primus scripsit, quæ nūc à peregrinis & optimis quibusque scriptoribus probantur, nec sine magna voluptate leguntur. Cōsimiliter Zieglerus, Cromerus, Crantzius, Olaus; Gothorum, Saxonū, Neruiorū, Sarmatarum seu Polonorum ac Danorum historias antea incognitas euulgarunt. cæteri quidem valde probabilia; Olaus sæpe incredibilia narrat. sunt tamen nonnulla quæ scriptorum ac testium multitudine & consensu quodammodo persuaderi possunt. nam quæ de Neruiorum (hi nunc Liuones appellantur) in lupos cōfiguratione, & *μελεμψυχῶσα* ab Herodoto, Pomponio Mela, & aliis historicis olim peruulgata sunt, ea iuniores comprobauerunt. hoc enim Gaspar Peuceus vir magnæ eruditionis & minimè vanus, tum etiam Languetus nō minus doctrina, quàm diuturna totius Europe peragratione clarus, se ab incolis accepisse mihi cōfirmavit. quòd vtrum fiat occulta quadā vi naturæ potentis, vt de Parrhasio traditur: vel vltione diuina, vt de Nabuchodonosore; nondum mihi compertum est. Aluaresium proximè secutus est Leo Afer. hos igitur cum Pomponio, Strabone & Pausania propter scribendi rationē Geographicos appellare soleo, propterea quòd historiā vnā cum geographia cōplectuntur. Strabo quidem Respublicas & imperia orbis terrarum leuiter attingit; Pausanias vniuersæ Græciæ prouincias, Rerumq; publicarū status & conuersiones, populos, vrbes, castra, fluuios, montes, vertices, fontes, fana, statuas, tam curiosè describit, vt in eo genere omniū superarit opinionem. ita quoq; Leo Afer genere Maur⁹, natione Hispanus, religione Mahumeticus, deinde Christianus; postquam totam penè Africam & Asiam minorē, bonam quoque Europæ partem diuturnis itineribus obiisset,

captus est à piratis, & Leoni Pontifici Max. dono datus, apud quem ea, quæ incredibili studio ac diligetia de Africa, deq; Africae populorum moribus, legibus, institutis, totiusq; regionis situ ac descriptione Arabica lingua cõposuerat, in Italicam transtulit. militarem disciplinam leuiter tractat: sed offensiones & victorias imperatorum inter ipsos sine vllis cõcionibus & ornatu, nõ vt historicus, sed quasi geographus breuiter cõmemorat: ac perpetua rerum nouarum voluptate inuitum detinet lectorem: nihil admodũ incredibile narrat præter Asini Ægyptij, vel potius aurei, stupendam docilitatẽ. quòd enim se vidisse affirmat ouium Ægyptiarum caudas, quæ pondere libras quinquaginta, interdũ verò centum viginti æquarẽt, cum Bellonio & Hieronymo Cardano consentanea scribit. profectò vnus est ex omnibus, qui Africã post annos mille infelici barbarie ac nostrorũ hominum ignorantia sepultam aperuit, & omniũ oculis patefecit. His coniungo F. Leandrum & Munsterũ, quorum alter vniuersam Italiam; alter Germaniam in tabula veluti sub aspectum collocarunt, & populorũ historiam cum geographia coniunxerunt. sed cum Munsterus suam Germanographiã inscripserit Cosmographiã: totus est tamen in Germanorũ & Heluetiorum regionibus, oppidis, situ, & populorũ origine ac descriptione, quibus detractis nihil ferè orbi terrarũ vniuerso reliquum sit. Sed animaduersione dignũ est, quòd omnes non modò historici, sed etiã geographi, quos mihi legere contigit (excipio Polybiũ & Ptolemæum) insularũ ac regionum magnitudinem ex ambitu colligunt; & quarũ circuitus æqualis est aut maior, æquales esse putant aut maiores: quo nihil absurdus dici potest. id tamen necessariũ plerisq;, ac mihi sæpe viliũ est, quousq; geomettica demõstratione animaduerti sæpissimè fieri, vt vnus insulæ circuitus triplo maior sit alterius circuitu, cuius tamẽ decuplo minor sit magnitudo. Vt autẽ Geographistorici regiones cũ historia, sic Philosophistorici rerum gesta-

rum

rum narrationẽ cum sapientiæ præceptis cumularũt. in quo genere Xenophõris magna laus, eõq; maior, quòd neminẽ habuit, quẽ imitaretur, vt Velleius scribit de Homero; nec postea fuit qui illũ imitari posset. hunc secutus est Plutarchus, deinde Laërtius, postea Philo Iudæus, quẽ inter & Platonẽ, opinor, veteres nõ modò præiudiciũ, sed planè iudiciũ tulerunt. Huius æqualis Iosippus laude quidẽ philosophiæ secretioris inferior, antiquitatis tamen cognitione longè superior videtur. & quidẽ miratur Hieronymus tantum Græcæ antiquitatis in homine Iudæo fuisse. id autẽ ex libris eius contra Appionẽ Grammaticum intelligi potest. in quibus scripta Mosis (tametsi ad fidẽ faciendã se ipsa contenta sunt) Græcorũ, Persarũ, Ægyptiorum, & Chaldæorũ testimoniis ita cõfirmavit, vt nihil ad origines intelligẽdas vtilius scriptũ esse videatur. quæ verò de hominũ ætatibus à Mose prodita sunt, ne cuiquam incredibilia viderentur, duodecim historicorũ auctoritate confirmavit. populũ verò Hebraorũ antiquitate, fide, religione, doctrina, integritate populis omnibus superiorẽ facit, non tantũ vt gloriã suorum ciuiũ inter mortuam; sed etiam vt rei veritatẽ ab obliuione vindicaret. nam ex eius scriptis Herodoti, Diodori ac Iustini fabulæ refutari facilè possunt. Post ea tempora, Hegesippus Iudæus bellum Iudaicum libris quinq; cõplexus est, quos Ambrosius Latinos fecisse fertur. verius tamen ac melius Iosippus, qui non modò affuit, sed etiã præfuit, & captiuus à Vespasiano ac Tito ius ciuitatis & nomen Flauiae gentis ac statuum adeptus est. in eo certè fuerũt historici virtutes illæ, quas antea diximus: summa eruditio, eximia integritas, & maximus rerum agendarum vsus. quanta verò integritate ac fide scripserit, ex eo planũ est, quòd qui religione Iudæus esset, de Christo graue in primis ac laudabile testimoniũ tulit. at ecclesiastici ferè scriptores cum de aduersariis nostræ religionis scriberent, tantis odiis exarserunt, vt non modò laudes eorũ obruere, verum etiã omnibus cõtumeliis lacerarẽt.

conarentur. argumento sit Iulianus Augustus, is qui transfuga vsurpatur, qui tametsi capitali odio ac suppliciis omnibus dignus esset, quæ tamen ab eo præclare gesta sunt, historias scribentē nō decuit præterire, quod nostri fecerunt. In quo certè Ammiani Marcellini candorem ac studiū inquirendæ veritatis imitari debuissent. is enim principū virtutes ac vitia, vt optimus quisq; scriptor, summa fide notauit. Iulianum accusat, quòd religionem Christianam absolutam ac simplicem (sic enim loquitur) anili superstitione confundisset: quòd Christianis literas crudeliter ademisset: quòd Palatinos Cōstantij comites occidi iussisset: eiusdem tamen virtutes egregias oratione singulari cōmendauit; summam temperantiā, fortitudinem, continentiam, sapientiæ studiū, ac iustitiam opinione maiorē. quæ grauissimis exemplis ac testimoniis cōfirmat: cuiusmodi est illud cū Delphidius Gallus orator acerrimus, Numerium Narbonensis Gallie Præsidem apud Iulianū, qui tum Lutetiæ agebat, vehementer accusaret, ac testiū inopia premeretur, tum Delphidius; Ecquis, florentissime Cæsar, nocens erit vsquam si negare sufficiet? cui Iulianus: Ecquis, innocēs erit si accusasse sufficiet? fuit autē Ammianus natione Græcus, & vt ipse confitetur, miles; Vrsicini magistri equitum comes perpetuus: quippe omnibus ferè bellis, quæ à Romanis in Europa & Asia suis temporibus gesta sunt, interfuit. & ea quidem integra restāt libris xviii. comprehensa, id est, ab anno trigesimo imperij Constantij vsq; ad exitū Valentis. nam superiores tredecim ex aliorū scriptis facile sarciantur. cœperat autē à Nerua in quo desierat Tacitus; quē vnum ex omnibus ad intuentum & ad imitandū sibi proposuisse videtur: hoc tamen ab eo differt, quòd Tacitus Romani sermonis dignitatē, vt tempora ferebāt, assecutus est; Ammianus verò Latinis verbis, ac sæpius ne Latinis quidē Græcè scripsit. & à re proposita longius ac sæpius digreditur: quo tamē vitio summi quoque viri laborant: idque in ipso Ciccone Possidonius

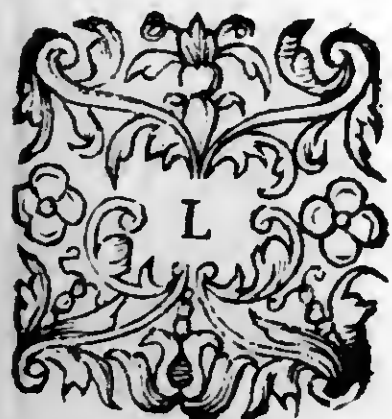
grauis

graviter notavit. sed huic reprehensioni Ammianus si non Latinè, satis tamen ad id quod voluit accommodatè hunc in modum occurrit; Quod autē est, inquit, paulò prolixior textus, ad scientiā proficiet plenam. quisquis enim affectat nimiam breuitatem vbi narratur incognita, nō quid signatius explicet, sed quid debeat præteriri scrutatur. Ex hac igitur historicorū rãta varietate singularem delectū adhibere pro suo quæque iudicio necesse est, ne in tam breui huius vitæ curriculo, scriptorū multitudine obruamur. nam si perspectū habebimus Polydorū de rebus Anglicis (tametsi Scotis & Francis valde suspectus est) Rhenanū de Germanis, Æmilium de Gallicis verissimè scripsisse, non magnopere laborādum erit de Beda, Guaguino, Gazo, Saxone, & eiusmodi scriptoribus, qui res easdē inconditè scripserunt. at nescio quo naturæ ingenio contigit, vt cū iisdem temporibus maxima historicorū vbertas effloruisset; sic euanesceret eodem penè momento. scribit enim Plutarchus, trecentos historicos Marathoniam pugnam scripsisse: ita res Italicas superioris ætatis xxx. ferè scriptores literis prodiderūt. vnum tamen Guicciardinū, cuius omnium opinione perspecta fides est, omnibus anteferendū putem. & nūc tota penè Europa historicorum multitudine abundat, qui res quasq; leuissimas scribunt: cū multis antè seculis habuisset ferè neminē. sed ne infinitum sit omnes omnium cōmentarios euoluere, optimum quemq; iis, quas diximus, vel etiā melioribus coniecturis assequemur. Illud etiam admonēdi sunt, qui ad historiarum scriptores accedunt, plerosq; eandem historiam continua serie complexos fuisse. cuiusmodi sunt libri Iudicum, & libri Regum. idq; sæpius factum vnius scriptoris appellatione, vt liber Samuelis: nam capita xv. posteriora mortuo Samuele scripta fuisse planum est: vt etiam postrema Deuteronomij perodus. ac liber Iosue propter eā causam alterius scriptoris esse putatur. quia liber Recti citatur de Solis statu: quem tamen librū quingentesimo post anno scriptū

fuisse apparet ex primo capite libri primi Regum, nisi dicamus librum Recti plurium fuisse scriptorum & ante Iosua inceptum. Eadem ratione Hæmo, qui corruptè à nostris Ammonius appellatur; ex pluribus scriptoribus conflatus est, cum trecentorum annorum res à se visas commemorat: idem iudicium est de Reginone & Carione. Atque hæc de historicorum delectu: quæ sic à me scripta velim, vt integrum cuique iudicium relinquatur.

De recto Historiarum iudicio.

CAP. V.

L O C U S hic postulare videtur, vt de recto historiarum iudicio dicamus. si enim ea fuisset in iis, in quibus summa esse debuerat, opinio veritatis ac fides; nihil erat cur de historia dubitare, aut assensionem cohiberi oporteret: sed quoniã tanta est historicorum inter ipsos discrepantia, vt non modò alij ab aliis, verum etiã à se ipsi plerumque; vel studio, vel animi egritudine, vel errore dissideant: statuendum nobis est in vniuersum, quæ qualisq; sit omnium aut maximè illustrium populorum natura, vt historiarum veritatem iustis ponderibus examinare, ac de rebus singulis rectius iudicare possimus. Atque id paulò aliter faciendum nobis est, quàm Diodorus, Volaterranus, Cælius, Sabellicus, Boëmus; qui de populorum variis legibus, religionibus, sacrificiis, epulis, institutis leuissimè scripserunt, de quibus tamen, quòd in infinita sunt varietate, ac paulo momento per sese vel principum arbitrio mutabilia, nihil certum statui potest. quæramus igitur illa quæ non ab hominum institutis, sed à natura ducuntur, quæq; stabilia sunt, nec vnquam nisi magna vi, aut diuturna disciplina mutantur; & mutata nihilominus ad pristinam redeunt naturam. quo de genere nihil à veteribus scribi potuit, cum regionum ac loco-

locorum, quæ non ita pridè patuerunt, penitus essent ignari: sed tantum quisque; assecutus est quatum probabili coniectura potuit. Primum igitur explicabimus naturam populorum, qui ad Septentriones & Austrum positi sunt: deinde eorum, qui ad ortum & occasum: post etiã propria loca, montana scilicet, palustria, ventosa, quieta. tum quanta vis inest in disciplina ad immutandum hominum naturam: postremò Prolemei ac veterum errores cõfutabimus, qui mores populorum ad Zodiaci partes, quas cuique; regioni tribuunt, referri putant oportere. quibus intellectis ac perceptis, magnam partem historiarum intellectam, perceptamque fore confido. atque; haud scio an vlla disputatio magis ad vniuersam historiarum cognitionem, & incorruptum earum iudicium necessaria videatur. Sed in primis illud statuo, nullam esse locorum aut caelestium siderum tantam vim, quæ necessitatè sit allatura (quod ne cogitare quidem fas est) ab iis tamen homines sic affici, vt naturæ legem, nisi ope diuina, aut diuturna disciplina superare non possint. falsum est enim quod Galenus & Polybius affirmant, aëris temperiem necessariò nos immutare. magnam quidem vim ad immutandos animos habere, necessitatè tamen non adferre, argumento fuit Anacharsis Scytha. atque; ad hæc locorum varietatè referre debemus ea quæ Plato lib. quinto de Legibus scribit, alios aliis meliores ac deteriores effici ex ipsa locorum varietate, quos propterea legibus sæpe contrariis ac repugnantibus moderari necesse est: eam quoque; dissimilitudinè ab aquis & aëre, tum etiã à ciborum varietate manare. Tradunt igitur veteres vno ferè consensu, homines ad Aquilonem positos corpore quidem maiores ac robustiores; ad meridiem verò imbecilliores: aliis tamen ingenio præstare. id autem vsu diuturno cõpertum, propterea quòd facilis est eius rei animaduersione: sed quousque; vis illa Septentrionum & Austri pertineat: quid ortum & occasum finiat quidue de moribus ac insita cuique natura sentiendum sit, difficile dictu est, eoque; difficilius, quòd

nullus est, qui in tantis tenebris facē prætulit. Nam Hippocrates cuius summa semper fuit auctoritas, homines ad Septentrionem exiles, & fuscos esse tradit. Aristoteles in quæstionibus æquè barbaros esse qui æstu, atq; ij qui frigore nimio rigent: quæ superioribus valde repugnare videntur. nam quomodo ingeniosi sint Australes & barbari? verè tamen vterq; sed vt planius intelligi possint, cõstituamus quatuor huius hemispherij fines; Austrum in æquatoris circulo, Septentriones in vertice poli, ortum in insulis Molucarũ, occasum in insulis Hesperidũ. Strabo aliter: Indos in ortu, Celtas in occasu, Scythas in Septentrione, Æthiopes in Austro collocavit. Ptolemæus ab illa partitione non lōgius discessit. sed non ita pridem compertum est antiquos vehemēter in eo lapsos esse. negant etiā Mathematici, ortus aut occasus vllum esse discrimen, quàm verè, suo loco dicemus. nūc fatis est à nobis ortus & occasus mediũ in America collocari, quòd ea regio ab India & Africa infinitis spatiis diuellatur. Septentrionis verò & Austri medium esse Æquatorem, quòd ad vniuersitatē attinet. huius aut hemispherij quod citra Æquatorē est, quintum & quadragesimum latitudinis gradũ: vt quicquid infra supraq; polum versus interiacet, Septentrionibus: cetera Austro tribuantur. & quoniā antiqui, præter Possidonium & Auicennam, hominũ sedes tropicis & polaribus circulis definierunt, rati vltèrius nullũ salutis esse, aut habitandi locũ: eripiendus est hic error. compertum est enim crebris nauigationibus, Æquatoris saluberrimã esse regionem: sub Tropicis verò regiones incredibili æstu flagrare, & quidem ratio est in promptu. nam sol euehitur altius in Æquatore, ac multò celerius fertur propter circuli magnitudinē, quàm in Tropicis. quinetiã Aluaresius scribit aquas illic Iunio mense cõcrescere gelu, modò flauerit Austèr. accedit imbriũ magna vis, mōtium incredibilis altitudo ac siluarũ copia. postremò color & vultus hominũ minimè ater, sed velut olearum. contrà verò sub Tropi-

picis

picis vehementes æstus, nulli imbres, nullæ siluæ, rara flumina, perpetua planicies arenarum, præterquam in Arabia felice & quibusdam Indiæ locis, propter orientis & montanæ regionis naturam. deniq; incolarum atra cutis, nō modò Æthiopum, sed etiam Indorum, vt Ctesias iam pridem ac nostri experti sunt. vix enim persuaderi possum, quod quidam vir doctus tradit, ab execratione Chusis homines atros fieri. ac iam pridem irrita est Herodoti sententia, qui Æthiopum semen nigrum esse putavit. oportere enim Æthiopes in Scythia nigros, & Scythas in Æthiopia cãdidos nasci: cum omnes populi coloniarum multitudine ac frequentia confusi iam pridem fuerint. at videmus homines æquè ac stirpes mutato solo paulatim degenerare: & eandē esse rationem, eur ignis & sol, id quod Aristoteles tradit, homines inficiant atro colore. quinetiam Plinius scribit, Leones in Æthiopia nigros esse, qualem se vidisse testatur Oppianus poëta in libro de Venatione. quos ego libros cum Latino versu & commentariis illustrassem, quidã grammaticus eisdē libros oratione soluta, quantum libuit de meo labore detrahens, iterum peruulgauit. Vt igitur veterum errorem fugiamus, triplicem regionem ab Æquatore ad Polum, quæ nonaginta partibus cõstat, æquali ratione cõplectemur, sic tamen vt xxx. partes calori, totidem frigori tribuamus: restabunt triginta temperatissimę regionis, in qua cõmodè beateq; viui possit, præterquam in iis locis, quæ vel præruptis montibus aspera, vel paludibus immerfa, vel ariditate deserta, vel aquarũ aut soli vitio perniciosã & infrugifera sunt. est enim tãta soli vbertas in quibusdam Tropicis regionibus, vt incolæ cæli graues iniurias minus sentiant. rursus triginta partes caloris ac frigoris regionisq; temperatæ bifariã diuidemus. vt quindecim citra Æquatorem temperatiores sint: quindecim circa Tropicum ardentiores: & in regione tēperata, quindecim priores lenitate cæli moderatiores: cõsequentes à quadragesimo quinto gradu ad sexagesimum,

f

aliquantò frigidiores. rursus é triginta partibus frigidissimæ regionis, quindecim coluntur, vltius nullæ vrbes, nulla oppida, nullus deniq; hominum tuendæ salutis locus. hanc partitionem vt inire ipsa natura vsusq; docuit. nam trigésimus ab Æquatore gradus, quali limes secatur Atlantem, qui ab extremis Africæ oris in Ægyptum vsque procurrit, seq; Solis ardoribus opponēs oram Africæ citeriorem innumeris fluminibus rigat. idem limes Arabiæ iuga, totiusq; littoris Persici ac Indici extrema diuidit. pars verò ab Æquatore sexagesima, Gothorum fines, Liouiam, Moschouiam, Orcades insulas, & montis Imai extrema lambit. hinc vsque ad septuagesimum quintum gradū agrè, vltra nullo modo habitari potest, si geographis & historicis fidem habemus. ob id etiam triginta quasq; partes bifariam diuido, quòd Tropici & Polares circuli quindecim gradus hinc inde septem partitè secant; si quis eam quam dixi partitionē admittat. Et quoniã sub Tropici & vtroq; Polo summa est intemperies frigoris & caloris, sub Æquatore temperies eadem erit atq; eorum qui sub trigésimo gradu positi sunt. nam heic & illic Leucoethiopes esse feruntur: sub Tropici supra modū atrii: sub Arcto ratione contraria fusco sunt colore. post ad gradū vsq; sexagesimum rubicundi euadunt: inde ad quadragesimū quintum, candidi: post ad trigésimū flauescunt: & cum flaua bilis atræ confusa est, subuirides fiunt, quousq; fusci ac penitus atrii euaserint sub Tropici: Itaq; quod ait Hippocrates ad Septentrionem homines pallore ac macie deformes esse, absurdum erit, nisi ad extrema loca Septentrionis referamus. quod item veteres robustos & proceros esse aiunt, ad citeriora. Atq; hoc mihi dubitanti confirmauit Gaspar Holster Suecus metropoli vrbe Stocolmiæ, in intima Gothia oriundus, qui liberalis doctrinæ gloriam, linguarumq; varietatem cum armorū laude coniunxit. est enim toto vultu ac pilo ruber, & planè φοινικόρουχος sine vitio cutis, mediocri statura, latis humeris, oculis admodū

glaucis

glaucis, hebeti visu: laborat enim perpetuo glaucomate. id ipsum quoque Languetus Gallus, literis æquè ac totius Europæ peragrato nobilis, mihi sæpe narrauit, vltra Gothiã homines fuscos esse ac macie tabescere. in ipsa verò Gothia & Suecia rubescere, neq; tamen Germanis magnitudine cõparandos. atque illud etiam Galenum valde exercuit, quòd Hippocrates & Aristoteles scripserunt, πάντες πρὸς ἀρκλον πυρότριχες, καὶ λεπτότριχες, quasi omnes flauii essent: cum pleriq; ab extremo Septentrione φοινικότριχες viderentur. nam quibus pili rubescunt in Britannia & Germania, hos aiunt incolæ, vt ab illis accepi, à Danis & Noruegis, qui finitimas regiones occuparūt, originē traxisse, ab hisq; diligētius sibi cauēt. multi quoq; tales sunt in Gallia, præsertim Vvestria siue Normānia; quæ Danis cessit. Germani verò ac Britāni ferè omnes pilo flauescunt: de quib. Lucani dictū illud intelligi potest: *Fundit ab extremo flauos Aquilone Suenos,* nam Sueuia vetus & mare Sueuicum ad quinquagesimum quintum gradū pertinet: vltra quem nihil terrarum esse arbitrabātur. hæc autem corporis forma, tum ad mores populorum, tum ad historiarū cognitionem ac iudicium, magnum nobis adiumentū est allatura. cætera videamus. Hoc etiã differunt Scythæ ab Australibus, quòd hi nigros; illi glaucos & cæruleos oculos habent: qui verò in medio positi sunt, capri nos. Amiotus, vir summæ eruditionis, in Mario Plutarchi, ὀμμάτων χαροπότῳ castaneos & rufi coloris oculos vertit. ego truculentiam oculorum dicerem. sic enim Tacitus de Germanis; Truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora. & Iuuenalis;

Cærulea quis stupuit Germani lumina flauam

Cæsariem, & madido torquentē corpora cyrrho?
at cæruleus color nihil habet cum rufo cõmune, sed vox ambigua χαροπότῳ, oculorū crudelitatem & colorē significat, vt scribit Eustathius in illud Homeri:

Ἄρκτοι τ' ἀγρότεροί τε σύες χαροποί τε λέοντες,

quod ita Latine redderem;

Sineſtres, ſues, Vrſaq, trucesque Leones.

Catullus cæſios vertit, vtroq; modo rectè. nam vt Oppianus ἀλά χαροπῶ; ita Seneca mare cæruleū dixit. habet Amiotus Gazam auctorem, qui χαροπὸν in modò rufum, modò fuluum reddit, Scaliger rauum, Heſychius χαροπὸν cæſium & flauum ſignificare ſcribit: vt Ariſtoteles vno loco caprarum ὀμμάλα χαροπά dixit, quæ flaua ſunt. ſed huiuſce confuſionis & erroris initium eſt ab Homero perperā intellecto: qui quòd Leones χαροπὸς appellat, ad oculos referens, vt illud Γλαυκῶπις ἀθήνη, putarūt pleriq; de cute intellexiſſe, quam Ariſtoteles omnibus Leonib. πυρρόν eſſe tradit. hinc à Latinis fului Leones appellati. Leonis aut̄ oculi non tantum Homeri, ſed etiā Oppiani teſtimonio Γλαυκίωσι. itaq; Simon Portius ſimili errore lapſus eſt, qui χαροπὸν rauum interpretatur, & cineritium colorem eſſe putat, ex eo quòd Horatius lupam rauā appellauit. ſed ad oculos pertinet, quos Varro in gallo ruſtico rauos (id eſt flauos, vt apud Feſtum raua frumēta) eſſe voluit. ſunt aut̄ ſubfului, quales ferè habent accipitres & aquilæ, quæ in ſolem intuetur. Rauī coloris, inquit Feſtus, appellātur, qui ſunt inter flauos & cæſios, quos Plautus appellat Rauīſtellos. nuper quidā in poſtremis aduerſariis frumēta raua apud Feſtum interpretatus eſt arida: tum rationem ſubiecit, quòd rauca. i. raua vox ab arido gutture fiat: in quo nec bonus Grāmaticus & malus Phyſicus videri poſſit. eſt enim flaua ceres, & rauca vox ab humido gutture. igitur vt Ariſtoteles oculos Æthiopibus atros, Scythiſ glaucos: ita mediæ regioni caprinos, id eſt flauentes ſeu raros tribuit, quos Plinius Rufos appellat. tamenſi media regio infinitam habet varietatem ab extremis cōſtatam: extrema nullam. eſt aut̄ in Scytharum vultu maximum argumentum, quo ab aliis differant, ſcilicet oculorum glaucus color; id eſt vt Plato voluit, cæruleus albicans, quales ſunt oculi Noctuarum, quæ propterea Γλαυκὸς appellantur, atq; ij hebecū ad lucem. tales etiam habent Cimbri, teſte Plutarcho. atq; id in
p leriſque

plerifque Danis animaduerti. Germani verò ac Britanni non ita glaucos & albicantes, ſed cōſpicua quadam obſcuritate cæruleos habent: qui color etiam aquilus ab aqua dicitur. eſt aut̄ color glaucus in oculis magnum caloris indiçium, vt ſcribit Ariſtoteles in queſtionibus: niger verò qualis eſt in Australibus, caloris ſignificat inopiā. qui ſunt in media regione, caprinos habent ſiue rauos. atque hi omnium acutiſſimè cernunt: & quidem tradit Plinius capras lippire nunquā. præterea mores optimos Ariſtotelis iudicio ſignificāt. glauci verò crudeles, cuiuſmodi Syllæ, Catonis & Auguſti oculos fuiſſe Plinius & Plutarchus tradunt. itaque Plutarchus ancipiti verbo χαροπότιλος & colorē & crudelitatem Cimbrorum ſignificauit; cū haberet ἰοργότιλα καὶ Γλαυκότιλα. ſunt igitur tres præcipui colores oculorum in tribus populis: ater, glaucus, rauus: ex quibus infinita varietas miſcetur. Vitruuius hæc partim confirmat, Sub Septentrionibus, inquit, nutriuntur gentes immanibus corporibus, candidis coloribus, directo capillo, & rufo, cæſiis oculis, ſanguine multo. qui aut̄ ſunt ad axem meridianum, breuioribus corporibus, colore fuſco, criſpo capillo, nigris oculis, cruribus inualidis, ſanguine exiguo, ſolis impetu perficiuntur. hæc ille. Sanguis quoq; Scytharum fibris plenus eſt, vt in apris ac tauris: vnde robur & audaciam ingenerari tradunt. Australes tenui ſunt ſanguine, vt lepores, cerui. quo fit vt timidioreſ ſint ac imbecilliores. Hoc igitur teneamus, eos omnes, qui à quadrageſimo quinto gradu, ad quintū & ſeptuageſimum verſus Septentriones poſiti ſunt, intus magis ac magis caleſcere: Australes verò quò plus habēt caloris à ſole, eò minus à ſeipſis habere. nam hyeme calor intus cogitur, æſtate diffluit. quo fit vt hyeme vegetiores ac robuſtiores; æſtate languidioreſ ſimus: eadē ratio facit vt hyeme plus appetere & coquere, quàm æſtate ſoleamus: præſertim flante Aquilone. Auſter contrariū efficit, vt ſcilicet minùs appetant animātia, vt Ariſtoteles ſcribit. atq; hinc fit, vt cū Germani in
f 3

Italiam, aut Galli in Hispaniam proficiscuntur, frugalius vesci, at suffocari videamus: quod Philippo duci Austriæ contigit, cum in Hispania suo more epularetur. Hispani verò, qui frugalissimè in patria viuunt, in Gallia voraciores sunt Gallis. argumento sit etiam illud, quòd pastores vulgò ferunt, armenta gregesq; macie tabescere, cum ad Austrum proficiscuntur: ad Aquilonem vegetari. nec mirum si Leo Afer scribit, nulla ferè boum aut equorum armenta, raros etiam greges ouium in Africa videri, aut parum admodum lactis habere. contra verò laudantur ab omnibus ferè scriptoribus Germanorum & Scytharum armèta: non quòd habeant pascua meliora quàm Australes, vt Plinius putat, sed cælo tribuendum illud est. Facit igitur vis interni caloris, vt qui ad Septentrionem vergunt, vegetiores ac robustiores sint Australibus. quod etiam in aduersa parte ultra Capricorni circulum æquè contingit, vt homines quò ab Æquatore longiùs discedunt, maiores fiant, vt in terra Patagonum, qui Gigantes appellantur, eadem latitudine qua Germani. Hęc igitur causa est cur Scythæ graues semper incursiones fecerunt meridiem versus; quodq; incredibile videatur, verum tamen sit; imperia maxima versus Austrum propagata semper fuerunt: vix ab Austro versus Septentriones. Nam Assyrij Chaldæos, Medi Assyrios, Græci Persas, Parthi Græcos, Romani Pœnos, Gothi Romanos, Turcæ Arabes, Tartari Turcas fregerunt. at Romani ultra Danubium progredi noluerunt. Traianus quidè ponte lapideo miræ magnitudinis supra Danubiū extructo (nam xx. pilas, quarum fragmèta etiam nū restant, habuisse dicitur) Dacos fortiter domuit: sed cum Adrianus intelligeret gentes illas nec facilè vinci, nec victas acquiescere, pontem dirui mādauit. sed domesticis vtamur exemplis. Galli sæpe ab Anglis maximas in ipsa Gallia clades acceperunt, ac penè imperium amiserunt, nunquam in Angliam, nisi ab incolis acciti, penetrare potuerunt. Angli verò sæpe à Scotis victi sunt: & cum an-

nos amplius mille ducentos de imperio acerrimè inter se dimicarint, eos tamen de insulæ particula depellere non potuerunt: tamen si opibus ac legionibus tantò superiores sunt, quantò Gallis inferiores. neq; est quòd Angli se à Gallis impeditos quærantur, cum excusso Romanorū imperio, Britanni Australes, ne in Scotorum seruitutē venirent, sint coacti Anglosaxones ad præsidium euocare, qui Scotorum impetus cohibuerunt, domi laceßere noluerunt. Omitto grauißimas Scytharum, Parthorum, Turcarū, Tartarorum, Moschouitarum, Gothorū, Hunnorum, Sueßiorum in Europā & Asiam incursiones, in quibus enumerandis infinitus sim. Atque illud est, ni fallor, quod Ezechiel, Hieremias, Iesaias, ac reliqui Prophetæ toties cōminantur, ab Aquilone bella, legiones, equitatus, & Rerum publicarū venturas euersiones. Quæ omnia veriùs pertinent ad eam, quam dixi regionem, quæ à quinto & quadragesimo, ad quintū vsq; & septuagesimū gradū porrigitur, vbi sita est Biarmia. nā qui vltiora incolūt, qui tamen aut nulli, aut admodum rari sunt, frigore æquè aduruntur, vt scribit Hippocrates, atq; ij qui ad Tropicū accedunt: non, vt putauit Aristoteles lib. 4. Meteororū, propter vim caloris interni, ἐκ τῆς ἀνδρῶν ἀσείων (id enim plātis æquè accidit, vt frigoribus perinde atq; ignibus vtātur) sed frigore ad intima penetrante, & humorem perurēte; vnde Pompeio pruina dicitur. quæ tamen Hippocrates pertinere putauit ad eos, qui sub Vrfa versantur: propter ignotas illis tēporibus regiones. Cæsar verò non ignorauit regionem, sed fallam causam attulit, cum scriberet, Germanos staturam, ac robur augere, quòd animi libertate fruerētur, nec honestis disciplinis à puero imbuerētur: cum tamē id calori & humori tribuendū sit. idē calor efficit, vt ad eum restingendū potu sæpius vtātur. sitim appellant humidi & frigidum appetitum. neque enim illa perpotandi forma, qua Germani præsertim Saxones, & accolæ Baltici maris vtuntur, vllis vnquam temporibus aut legibus po-

tuit emendari. Diem, inquit Tacitus, continuare potando nulli probrum: crebræ ut inter vinolētos rixæ. Athenæus verò, ἀκρατοποσίαν ex vetere proverbio Scythis obijciens, ait, Λακόνες ὅταν βούλωνται ἀκράτῃς εἶναι πίνειν ἀσισκυθίαι λέγουσι. & Heracleotes in libro de Ebrietate, κωλῶς μὲν οὖν, inquit, ἄγαν σκυθίαι πίνειν. nam pro ὑσίσχυσον, id est, infunde aquam, Lacones dicebant ὑσισκυθίαι, hoc est, plurimū vini fundito. humore quoque abundant. vnde fames, quæ in appetitu calidi & sicci versatur; minus tamen cibo, quam potu delectantur; quia plus habent caloris. quæ ratio est cur Hippocrates fieri nō posse putet, ut idem cibo ac potu copiosè utatur. quod in Germanis cum animaduertisset Tacitus, causam non intellexit. Inediam & frigus, inquit, cæli ac soli consuetudine ferūt: quia cælum frigidum ac solum sterile. imò verò calor internus ambienti frigori validius resistit; humor vegetans famem propellit. humore abundare argumento est incrementum, quo belluæ marinæ, propter humiditatis copiam, reliquis animantibus præstant: tum etiam rauca vox & grauis, quæ in Hispanis, Pœnis, & Æthiopibus supra modum tenuis est & clara: quod in his frigiditatem & siccitatem arguit: in illis humorem & calorem. nam humor nimius in plumbo & ligno virēti sonum grauem efficit, calor etiam interiores meatus aperit, frigus cogit. hinc fœminæ natura frigidiores, clarius quam viri loquuntur. media temperie vox suavis efficitur & canora, qualis est in Asiaticis, Italis, & Gallis. humor quoque multus facit, ut Septentrionales, cum ad Austrum iter faciunt, aut in regionibus calidis bella gerunt, sudore diffluent. habent, inquit, Tacitus, miram Germani naturæ diuersitatem, cum ament inertiam, & oderint quietem. aut enim bella gerunt, aut cum à bellis abstinēt, dediti sunt somno ciboq; nam calor intimus ad agendum impellit, ut videre est in pueris, quos non sinit quiescere calor: humor verò mollitiem affert, & in sudorem abit. atque hæc Plutarchus in Mario confirmauit,

mauit, vbi fluxa corpora Cimbrorum caloribus & sudoribus solui cōsueuisse scribit. Quamobrem Hispani & Itali, si Gallorum & Germanorum primos imperus sustineant, eos facile frangunt: ut Polybius primum animaduertit: deinde Marius & Cæsar clarissimis victoriis cōprobarunt. atque hic de Gallis; Initio pugnae plusquā viri, postea fœminis molliores. idem Tacitus de Germanis; Magna, inquit, Germanorum corpora, & tantum ad impetum valida: laboris atque operum non eadē patiētia, minimeq; sitim & æstum tolerant, frigus tamen facile ferunt. & ut Pomponius Mela scribit, ad pubertatem vsq; nudi vagantur. Galenus verò miratur in frigidā à parentibus mergi simul ac nati sunt. Sed hoc explicat Iulian. August. in epistola ad Antiochū misopogona, spurios scilicet Germanorū Rheno impositos mergi, legitimos natate scribit. sed illud ὑπερβολικῶς & solus scribit. Afri sicco, frigido ac præduro corpore, laborem & æstū patienter ferunt; ut Aphrodisæus in quæstionibus scribit: frigus tamen ferre non possunt, cum nihil habeant caloris interni, contrā quam Scythæ, qui calorem externum ægrè patiūtur, cum vrgeantur ab interiore. ut equi suaapte natura calidi & humidi, egrè in Æthiopia; optimè in Scythia viuunt: Asini verò frigidi ac sicci, alacres sunt in Africa, lāguidi in Europa, nulli in Scythia. Qui mediā regionem tenent, impatientes sunt frigoris & caloris; quia medium cum utroq; pugnat extremo: vtrumq; tamen æquè ferunt. mediam appello regionem non quæ inter Polū & Æquatorē, sed quæ Tropicum inter & Polum medium tenet: quia calor vehemens sub Æquatore est, ut planum fecimus, sed sub Tropico. non erit igitur regio temperatissima, quæ à trigésimo gradu ad quadragesimū, sed quæ à quadragesimo ad quinquagesimū fertur: eoq; temperatior, quò magis ad ortum spectat. In eo tractu sita est Hispania vltior, Gallia, Italia, Germania superior vsq; ad Mœnum, vtraq; Pannonia, Illyricum, Mysia vtraque, Dacia, Moldauia, Macedonia, Thracia, Asiaque

minoris bona pars, Armenia, Parthia, Sogdiana, & magna pars Asiae maioris. sed quò propius ad ortum spectant regiones, eò sunt temperatiores, tametsi ad Austrum magis inclinare videntur, vt Lybia, Cilicia, Asia, Media: sed de ortu suo loco. erunt igitur Australes citeriores Hispani, Siculi, Pelopónensij, Cretenses, Syri, Arabes, Persæ, Susiani, Gedrosij, Indi, Ægyptij, Cyrenæi, Pœnæ, Numidæ, Lybici, Mauri, & qui Floridam incolunt Americi, sed ita, vt qui in eadem latitudine, ad occasum pertinent, temperie sint frigidior. Septentrionales verò qui à quinquagesimo gradu ad sexagesimum positi sunt. téperatiores tamen quàm qui deinceps ad septuagesimum sedes habēt. nam in priore tractu sita est Britannia, Hybernia, Dania, Gothiæ pars, Germania inferior à Mœno & Hyppani fluminibus, vsq; in extremam Scythiã & Tartariam, quæ Europæ & Asiae maioris bonam partem occupat. Restant ij qui sub quindecim Tropici partib. hinc inde sedes habent; sed quoniam ardentissimo calore vtuntur, separatim de iis agendum erit. reliqui sub triginta partibus cis- & vltra Æquatorem, parè ferè temperiem sortiuntur, atq; ij qui sub trigesimo gradu positi sunt, vt ex ipsa ratione caloris, & historiarum cognitione planū faciemus. Sed de iis populis qui à trigesimo gradu ad sexagesimum cōtinentur, præcipua disputatio est, quòd eorum historias, de quibus iudicandum nobis est, habemus, nullas ferè aliorum: de omnibus tamen quid sentiendum sit, hac veluti demonstratione consequemur. Sunt igitur Australes, quod ad formam corporis attinet, frigidi, sicci, duri, glabri, debiles, colore fusco, paruo corpore, crispo capillo, nigris oculis, voce clara. Septentrionales calidi, humidi, pilosi, robusti, colore cãdido, magno corpore, carne molli, fluxo capillo, cæsis oculis, voce graui. qui inter vtrosque versantur, omnia moderatè consecuti sunt. Sed illud dubitationem habet, quòd Australes omnium cōsensione debiles, duri sunt tamen: Septentrionales robusti quidem, sed molles. at Hip-

pocrates

pocrates & reliqui ferè scriptores, Scythas & montanos homines, qui ad Scytharum naturam accedunt, duros, agrestes, & ad laborem perferendum natos esse scribunt. in his igitur historicorum & philosophorum à se dissidentium opinionibus, rectè de historia iudicabimus, tum etiam Liuium, Tacitū, Polybium, Plutarchum, Cæsarem, qui Gallos & Germanos laboris impatientes esse tradunt; cum Hippocrate & Alexandro conciliabimus hunc in modum, si demus Septentrionales in regione frigida, laborem patienter ferre: in calida verò sudore diffluere ac languere. cui congruit illud Agathiæ de Germanis, & Crantzij de Scandis, quòd libèter hyeme; rarò æstate bella gerunt. Australes verò calorem facilè perferunt suæ naturæ congruentem, tametsi vegetiores euadūt in regione frigida, languidi in calida. itaque Hispanæ feminæ Germanos, vt audio, sua lingua pisces molles appellare consueuerunt. quinetiam Celtæ ac Belgæ, cum in Italiam aut Prouinciam veniunt, mirum in modum à culicibus & cemicibus cruciantur, propter cutis mollitiem; indigenæ propter duritiem minùs appetuntur. Atq; hæc de forma corporis; ex qua mores animi, & recta historiarum iudicia colliguntur. Cùm enim corpus & intellectus contrario modo afficiantur, quò maior vis est huius; eò minor est illius: & quò quisque plus intellectu; eò minùs corpore viget, si modò sensus integri fuerint. igitur planum est Australes intellectu, Scythas corpore præstare. id enim Aristoteles libro 7. de Republica innuit; homines robustos & animosos, minùs ingenio valere, nec Rempubicã rectè moderari. Afri verò plus satis habent consilij, virium non item, quæ tamen necessariæ sunt, tum ad hostes repellendos, tum etiam ad ciues tuendos. Tertium genus est hominum qui pulcerriimas parendi & imperandi artes habent, qui viribus Australium calliditatem frangere, & consilio Scytharū impetus coercere possunt. ex eo genere Vitruuius militem legendum putat, qui non minùs prudentia

quàm viribus præstet. quàm rectè, aliorum esto iudicium. hîc tamen in historia iudicandum relinquitur, cur Gothi, Hunni, Heruli, Vandali; Europam, Asiam, & Africam armis inuaserunt: sed inopes à consilio retinere non potuerunt. qui verò prudentium consilia sibi asciuerunt, gentes ad ciuilem societatem idoneas nacti, florētissima imperia diutissimè tenuerunt, neque enim frustra Palladem armatam, aut Achillem ab ea cōprehensum Poëtæ fingunt. Et quoniam Scythæ ferè semper à literis: Australes ab armis abhorruerunt, nullum magnū imperium stabilire potuerunt. vtrumq; Romani summa quadā felicitate sunt consecuti, & gymnasticam cum musica, vt Plato voluit, prudenter cōiunxerunt. à Græcis quidem leges ac literas, id est urbanam disciplinam, veluti palladium acceperūt: à Pœnis & Siculis naualem scientiam. militarem verò perpetuis bellis sibi cōpararunt. & cū antea cæsim duntaxat Scytharum niore ferirēt, post etiam punctim ab Hispanis, vt est apud Polybium, ferire didicerunt. itaque mirum videri non debet, si populos omnes rerum à se gestarum gloria superarint, cū pulcerrimas naturæ dotes ad disciplinam adiunxissent. Sed illud diuina quadā bonitate dicam an prudentia factum est, vt Afri plus ingenio, Scythæ corporibus valerent: ne si barbaris hominibus quasi tauris vulpinam calliditatem: aut Pœnis, quasi vulpibus magnā vim ac robur dedisset: eius donis ad perniciem vtrique abuterentur. nihil est enim crudelius, inquit Aristoteles, iniustitia armata. quibus autem vires moderatas dedit, humanitate voluit ac iustitia reliquis præstare. id quod regioni temperatæ tribuit Aristoteles in quæstionibus. **Q**uamobrem, inquit, barbari sunt qui nimio frigore vel æstu laborant? an quia temperies optima mores optimos facit? **Q**uid igitur historici omnes innocentiam ac iustitiam Scytharum tantopere laudāt, Australium mores execrantur? hîc iudicium in historia requiro, ne philosophos & historicos discrepantes habeamus; neque res dubitatione

caret:

caret: sunt enim homines obesi minimè mali, vt rectè Cæsar de Antonio ac Dolabella iudicabat: Brutū verò & Cassium macilentos homines metuēdos esse. at Septentrionales obesi sunt, Australes macilenti: verum est igitur quod ait Tacitus de Germanis: Gens, inquit, non astuta, nec callida: aperit enim secreta pectoris licētia ioci, & nuda omnium mens postera die retractatur, salua vtriusque temporis ratione. quin etiam hæc vna ratio est, cur reges ac tyranni olim hisq; temporibus ad præsidium corporis Thraces, Scythas, Germanos, Circassios, Heluetios, magna mercede semper quæsierunt: non quòd viribus suorū, vt ineptè plerique arbitrantur, diffidant: sed quòd intelligunt, in illa vastitate corporū, minimum calliditatis ac militiæ latere; eosque potiùs militis quàm imperatoris munere delectari. quo igitur modo crudeles ac barbari appellantur? ratio est in promptu, nam quò quisq; plus abest ab humanitate, id est, ab hominum natura, eò propiùs ad ferarum similitudinem accedit, quæ cū ratione careant, iracundiam & appetitus cohibere nequeunt. ita fit vt Septentrionales ad crudelitatem impetu ferantur. hinc Thucydides Thracas, vbi nihil extimescant, *φονικώτατον γένος* appellat. Tacitus verò de Germanis; Occidere solent, inquit, non disciplina & seueritate, sed impetu ac ira vt inimicum. Nā Hungari cæso Gritto penulas militares & hastas in eius cruore gentili more tinxerunt. Britanni ex regibus XL. ciuili cōspiratione duodecim interfecerunt: principes verò innumerabiles, cētum quidē annis XXX. postea quàm ab externis bellis paululum cōquieuisent. Transilvani (si vera sunt Polonorum & Iouij chronica) vt Georgium seditiosorum ducem acerbius tractarent (is enim nobilissimos quosq; Hungaros palis transfixerat) triduo maceratos inedia milites eò crudelitatis adegerunt, vt dentibus spirantis ducis artus dilacerarent atq; deglutirent: deinde exenteratum in frustra secantes verubus coctum captiuis apposuerūt. **o**mitto Draculæ Transilvaniæ principis sæuitiam omn.

opinione maiorem. Omitto Gothorū & Hunnorum crudelitates antea inauditas, non modò in homines, sed etiam in belluas, vrbes, arces, lapides, & sepulcra Romanorum, quæ funditus euerterunt: Neque magis iracūdiam quàm alios appetitus coercere possunt. Tacitus de Germanis; Aleam, inquit, sobrij inter seria exercent, tanta lucrādi perdendive temeritate, vt cum omnia defecerunt, extremo iactu de libertate cōtendant. hinc etiam illa quæ in Germanos & Francos iactatur à Procopio cupiditas habendi, quæ tāta est, vt vitam auro, bellum pecunia cōmutent. Australes non tam auari, quàm parci ac tenaces: Scythæ prodigi ac rapaces. & quoniā ab ingenio se deseri sentiunt, supra modum suspiciosi euadūt. atq; id nostri homines antea satis intellexerunt. Holster hoc amplius mihi retulit in hospitibus publicis speculatores & ὠτακυσῶς in Gothia latere. oritur enim suspicio ab inopia consilij. atq; non nisi ieiuni cum Australibus contrahūt: cumque se deceptos sentiunt, calculum reducunt, aut plerunq; decipiendo præoccupant, aut deniq; vim afferunt. quo fit vt equè perfidi atq; Australes omniū opinione habeantur. id quod veteres historici, quòd nulla cum Scythis haberent cōmercia, penitus ignorarunt. postea verò relictis sedibus seipso patefecerūt. sic igitur Procopius de Francis, cum è Germania in Galliam venissent (hos enim Germani à seipsis originem traxisse gloriantur) Ea gens, inquit, ad fidē prodendam omniū aptissima. & Vopiscus; Frācis, inquit, familiare est fidē ridēdo frangere. hinc Alciatus caudam scorpionis in Germanos iactari scribit. atq; hoc prouerbiū in Gallia vulgatum retinemus. quod cum bona illorum venia dictum sit, ne cuiusquā gētis nomen oratio nostra læsura videatur. neq; enim de re ipsa, sed de insita cuiq; natura scribo. quanquam in eo genere Germani à Danis & Noruegis, quibus maxime dissident, longè superantur. nusquā profectò perfidia aut crudelitas populi erga principes, aut principum inter se maior exarsit, quàm inter Christiernum

& Go-

& Gostauum, Danos & Suecos. ab iis etiā Normanni, quos vulgus fidē minis colere suspicatur, originem traxerunt. Quòd si ab inopia rationis & consilij Septentrionales appetitum cohibere nequeunt, ac propterea intemperantes, suspiciosi, perfidi, crudeles habentur: quæ nam ratio est quæ Australes multò crudeliores sint, magis etiā perfidi quàm illi? hinc rursus iudiciū in historia requiro. constat enim Australes maximas habere à natura dotes ingenij, sic enim Columella lib. I. c. III. constat, inquit, Pœnos gentem acutissimā dixisse, imbecilliozem agrū quàm agricolam esse debere. Et Hircius de Ægyptiis contra Cæsarem dimicātibus; Ipsi homines, inquit, ingeniosissimi, quæ à nobis fieri viderant, ea solertia efficiebant, vt nostri illorū opera imitari viderentur. idē paulò post; Aptissimum est genus Ægyptiorum ad proditionem. quis aut nescit quibus artibus, & quādiu Romanorū potentiam eluserunt Pœni? nihilominus crudelitatem in hostes incredibilem semper exercuerunt; vt videre est tum in bello Punico, tum etiā in eo quod Spendij & Carthaginenses vtrique Pœni, mutuò gesserunt; omniū, vt ait Polybius, quæ nos audiuius crudelitatem, ac omni scelerum genere maximū. sed ludicra videri possint quæ à Polybio de crudelitate Pœnorum narrantur, si quis cum historia Leonis Afri cōpararit: vel etiā cum Muleassis & filiorum inaudita crudelitate, quā non ita pridem tum in ciues, tum in seipso exercuerūt. Nam Muleasses de regno, vnde patrē deiecerat, expulsus, ab immani fratris iniuria exustorū oculorū orbitate miserabilis, supplex ad Carolū Imperatorē venit. A Pœnis igitur profectæ sunt exoculationes, membrorū auulsionones, excoriationes, sectiones, lentę vstiones, & palorum traiectiones. totius verò corporis in rota contractio à Germanis, vt videre est apud Munsterum in Coloniæ descriptione: à quibus supplicij Itali, Galli, Hispani, Græci, Asiatici semper abhorruerūt, aut ab aliis inuiti acceperunt. Nam Romani fontes ante legem Porciam (quæ etiam-

num verbera ciuium corpore amouit) ad summū securi, vel gulæ confectione. post etiam inedia necabant: tandē est exilium permissum. apud Græcos cicuta vsus erat: quam etiam aqua temperabant Chij, vt ait Theophrastus, quò mortē sine dolore accirent: quia in ipsa morte plus satis acerbitatis inesse iudicarent: nisi quis nouo quodam & immani scelere obligaretur. ac ne quis à praua disciplina tantam crudelitatem manare credat, vt Polybius; Americorum Australium naturam spectet, qui in cæsorū hostium sanguine pueros mergunt, deinde sanguinem sugunt, & membris cōcisis epulantur. Est igitur Australiū & Scytharum crudelitas longè dissimilis, quòd hi solo impetu ad iram, & generosa quadam animi audacia feruntur ad vindictā; tum etiam irritati facillimè placentur, illi nec facillè irritantur, & irati difficillimè leniuntur: tum hostes inuadunt vulpina calliditate, non vi aperta: victosq; immani suppliciorū acerbitate cruciant: quæ immanitas partim ab eā tyrannide proficiscitur, quam praua educatio & immoderati appetitus in homine stabiliunt: sed multò magis ab inæquali humorū confusione: hæc autē ab elementis inæqualiter affectis: elementa vi cælestiū corporum agitantur. in elementis verò corpus humanū cōtinetur, sanguis in corpore, spiritus in sanguine, anima in spiritu, mens in anima. quæ tametsi est ab omni cōcretionē libera, cōtagione tamen ex illa coherentia plurimū afficitur. ita fit vt qui sunt in extremis regionibus, ad vitia procliuiora sint. & quemadmodū atra bilis non aliter à sanguine, quàm fex à vino diuellitur: ita perturbationes animi, quæ ab atra bile proficiscuntur, tenacissimè hærent. Australes verò atra bile abundant, quæ exhaustis ardore cæli humoribus, quasi fex in imo subsidet, & perturbationibus magis ac magis augetur, vt qui sunt hunc in modū à mente cōstituti, planè implacabiles sint. talem fuisse Aiace ferūt, & Martium Coriolanū: quorum alter nō prius leniri potuit, quàm patriæ fines ac socias ciuitates ferro flammaq;

dele-

deleuisset: alter cum hostes vlcisci nō posset, in furorem cōuersus greges & armēta cædebat. Hinc igitur facile est de historia iudicare percepta causa furoris. constat autē Australes furore facilius capi quàm Septentrionales: vt facilius homines insaniūt quàm beluæ. scribit enim Leo Afer infinitā esse in Africa furiosorum hominū multitudinem, & vbiq; publicas eedes furiosis constitui; quibus etiā abundat Hispaniæ pars illa quæ Australior est. in inferiori Germania, nulli ferè ab atra bile furiosi, sed à sanguine; quod genus furoris vulgus morbū sancti Viti appellat: qui ad lasciuia & inconditam saltationem impellit, quam musica lyra imitantur, deinde numeris ac modis grauioribus vtuntur, idq; sensim faciunt, quousque modi ac numeri grauitate planè conuiescant. qui verò medias habent regiones, à bile flaua, cum aduri cœperit, aguntur in phrenesin, quæ ad cædes & vulnera prorumpit. qui sub Vrsa viuunt, cum abūdent pituita, necesse est furore senum, id est lethargia laborare, quod genus dementiæ stuporē ac obliuionē affert. insania verò vbiq; grassatur. insaniā appello, cum ratio appetitū vincere non potest, quod maximè Septentrionalibus cōtingit. nam furor in sapientē cadere potest, vt ait Cicero, insania non potest. quod nostri admodū ineptè interpretatur, cum imperitos ac simplices homines incurabiles esse aiunt. Quæ omnia in vniuersum dicta sint. vbiq; enim furiosi, melancholici, phrenetici, lethargici, vbiq; sapientes, fortes ac tēperantes homines; sed alibi longè plures, alibi pauciores. quæ igitur à medicis de abra dēte melancholia, & ab Aristotele de melancholicis dicta sunt, Australibus ferè conueniunt, ad eaq; iudiciū historiarū debet accommodari. quæ à nobis prætermittuntur: ea tantum quæ sunt omissa, vel non satis intellecta planius explicemus: cuiusmodi est illud; Australes omnibus voluptatibus ac veneri maximè deditos; Scythas verò negat Hippocrates ad venerem aptos esse, ob nimiam, vt ipse scribit, vëtris frigiditatē ac humiditatem: tum etiam

g

ob equitationē, ac propterea infœcundos esse: & cum frustra venerē tētauerint, odio veneris seipfos castrare. castrationē vocat alibi venę cephalicę, quę sub auribus latet, sectionem, qua his quoq; temporibus vti quosdam accepimus. Hęc tamen omnibus ferè historicis repugnant. adhibeamus igitur rectū illud, quod quærimus, iudicium historiarū; & philosophorum ac historicorū discrepātiā tollamus. nam Gothorum, Scytharum & Germanorum tāta fœcūditas est, vt nō modò Septētrionis vastas solitudines ac siluas maximis vrbibus decorarint, sed etiā in vniuersam Europā colonias miserint: non tantū Germani vltra Danubium, verum etiā Scandi in extremis Scythiæ finibus positi. illinc Methodius & Paulus Diaconus, exercitus quasi apum examina erumpere cōsueuisse tradunt. Iornandes verò & Olaus appellant hominū officinā: quòd inde Gothi, Gepidę, Hunni, Cimbri, Longobardi, Alani, Burgundi, Normanni, Picti, Heruli, Sueui, Sclauī, Suiceri, Rugi originem traxerunt. cum autē Scythę calidi sint & humidi, vnde fœcunditas ingeneratur: dubium nō est quin omnium populorum fœcundissimi sint. ac nescio quonam modo Hippocrates Scythas ventre frigidos esse putat. id enim falsum esse natura ipsa demōstrat. nam quę ratio est vt hyeme maior sit in visceribus, quàm æstate calor (id enim feruens ore fumanti halitus significat) eadem est iis qui Septentriones incolunt, ac propterea sunt hyeme viri ad gignendum aptiores, non salaciores, vt putauit Aristoteles. nā salaciores sunt æstate viri (propter acrimoniā flauę bilis, quę æstate copiosior est) minùs tamen idonei: ita quoque Australes salaciores: Septētrionales verò magis idonei. quod summa Dei prudentia factum est, quòd iis qui satis habent ad gignendum facultatis, voluptas non magnopere esset necessaria: iis verò qui minùs habēt humoris & caloris, maiores stimulos voluptatis optima parens natura dedit: alioqui nec suū genus propagare, nec societate colere vellent. eadem natura fecit, vt hyeme viri,

æstate

æstate feminæ ad venerem procliuiiores sint, vt aiunt medici, non ad voluptatē propter se expetendā, quo nihil fœdus est: neq; solū ad procreationē, quod reliquis animantibus cōmune esse videmus: sed etiam vt esset fruendæ societatis, ad quam nati sumus, perpetuum desiderium. poterat enim voluptas societatem ad breue tēpus conciliare, vt cæteras animantes, non tamen diutiùs retinere, aut mutuū amorem tueri. Sed Hippocratis rationem cur Scythę ad venerē minùs idonei sint, quia braccis & equitatione perpetua vtūtur, probare nō possum: cum Aristotelis testimonio, & quidē certissima ratione, quam affert in quæstionibus, salaciores sint, qui equitare consueuerūt. Ex his intelligitur quid de Cæsare, Volaterrano, ac Tacito iudicandum sit, qui Germanorum continentiam tantopere laudant. Tacitus; Sera iuuenum venus, inquit, eoq; inexhausta pubertas, nec virgines festinantur. quod tamen continentię tribui nullo modo potest, cum antea docuerimus Septentrionales suapte natura intemperatissimos esse in potu, cibo, ira, alea, rapinis. nam qui temperans, idem quoque continens est, non contrā. nullus est autem continentię locus, vbi nullæ sunt quę appetantur libidines ac voluptates: vt nemo fortis dici possit, nullo proposito periculo vel labore. at Australes, qui plus habent rationis & cōsilij, à ratione impetrarunt, vt liberiùs peccare suauitatis causa liceret. cum enim difficillimè se continere possint, tum verò in libidinem proiecti execrandis voluptatibus abutuntur. ab illis enim promiscuè beluarum & hominum concubitus, vnde tot mōstra nobis pariunt Africę regiones. hinc Australium, hinc Pœnorum apud Leonē incredibilis zelotypia, à qua Germani longissimè absunt. de quibus sic Cæsar; Ante xxv. annum feminæ notitiā habuisse, in turpissimis habent rebus, cuius rei nulla est occultatio. Altamerus quoq; , Poggius & Munsterus in descriptione Badensī tradunt, Germanos promiscuè & peregrinos quoque cum vxoribus sine suspitione perlui. nomen

g 2

zelotypia, inquit Munsterus, apud istos locū non habet. addit Irenicus homo Germanus. Illa cōsuetudo, inquit, nostro tēpore in balneis vbiq; obseruatur. Cēsar quoque scribit Britannos duodenas vxores habere cōmunes, & fratres cum sororibus, parentes cum liberis. Itali hunc morem ferre nunquam potuerunt, multò minùs Hispani: qui amore ac zelotypia sæpe infantiūt. Pœni verò & Americi mortem præstabiliorem ducunt. quare nihil mirum si Persarū, Pœnorum & Hebræorum reges semper infinitā habuerint multitudinem vxorum: vt Diodorus lib. II. Herodotus libro III. Iosippus lib. IIII. cap. xvii. Scythæ verò vel cōmunes vel singulares: quibuscum tamē ita viuunt, vt etiamnum in ipsis regibus, ex quibus populi mores intelligimus, incredibilia cōtinentiæ exempla ferantur. scribit enim Tacitus, Germanos ex omnibus barbaris penè solos singulas vxores habere: & Volateranus, Casimirum Poloniæ; Wenceslaum Bohemiæ reges, cœlibes castos semper vixisse: Henricum verò II. Imp. non modò ab alienis vxoribus, sed à sua quoq; perpetuò abstinuisse. est igitur causa generationis à calore & humore: libidinis, ab vtraq; bile. à flaua quidem propter acrimoniam, ab atra verò propter spumam & flatū, qui plurimus est in eo genere bilis: atq; id voluit, opinor, Aristoteles in ea quæstione qua disputat, cur melancholici salaciores sint. argumēto est quòd qui acris & flatulentis cibis vtuntur, salaciores euadunt, eoq; magis si bilis ex adustione acris & falsa euaserit. hinc fortassis Poëtæ Venerem fingunt maris spuma natam. atq; ob eam causam factū opinor, vt ex omni genere bestiarum, nullum præter leporem mascula venere vtatur: quinetiā, teste Varro ac Eliano, concipit ac parit: femina verò sola ex omnibus animantibus superfoetat. constat aut nullum atrabile magis abundare. quare non mirū si Australes qui ea bile pleni sunt, ad venerē procliuius feruntur; quam propterea Ptolemæus potissimū in Africa coli, & Scorpionis sidus, quod ad pudēda pertinet, Africa

Africa præesse tradit. Habēt etiam Australes ex atrabile quòd lepra laborant, qui propterea morbus Punicus à veteribus appellatur: non propter ruborem, cum Australis lepra iudicio Mosis & Plinij nihil habeat ruboris, sed quoniam illinc originem habet, illinc etiam morbus Arabum, qui ἄλφος à quibusdam, ab aliis λδκῆ & vitiligo appellatur. nam ante Pompeium Magnū nullos Italia, teste Plinio, viderat leprosos, quem morbum Ægypti peculiarē esse tradit. argumento fit, quòd Moses omnium antiquissimus scriptor, leges de leprosis infinitas, Græci ac Romani nullas tulerunt. & quidem in eo consentiunt Leo Afer & Aluaresius: nam alter ædes infinitas in vtraque Mauritania leprosis constituit; alter leprosos Abyssinorum cum populo versari scribit, vt vulgaris morbus esse videatur. Americam verò nostri homines testatum reliquerunt leprosis, aut, vt ipsi aiunt, Neapolitano morbo laborantibus abundare: quem morbū Scaliger Indicum, Indi Pua vocant: quòd ab illis insulis inuectus est in vniuersam Europam & Africam: ac paulatim in Syriam & Scythiam, vsq; peruasit. quòd aut ab atrabile ingeneratur, ex eo planum est, quòd qui plus habent melancholici humoris, eò difficilius curantur. facit etiam atrabilis vt Australes tristes sint, ac demisso vultu, incessu tardi & cogitabūdi: Septentrionales læti & alacres, propter sanguinis copiam. Ex his perspicuum fit, cur omnes omnium historiarum scriptores tradunt, Australes ad maxima corporis & animi vitia procliues esse, ratio est in promptu, scilicet cum malè fuerint ab atrabile cōstituti: sin bene temperata fuerit ea melancholia quæ dicitur abradens (sunt aut multa genera) egregias corporis & animi vires adipiscuntur. primū liberi sunt ab infinitis morborum generibus, quæ à repletionē, fluxionē, & sanguine putri deriuantur. sunt in Africa rarissimæ ac leuissimæ febres, propter humoris interni & caloris inopiam. quartana verò, quæ melancholiæ propria est, semel curata, vt ait Hippocrates, nunquam recurrit.

In Septentrionibus putres à sanguine febres, tumores, & œdemata, morbi comitiales, conuulsiones, cæcitates, quò longiùs à medio receditur, quorū vna ratio est, crassi humoris & excrementorum copia. quæ exigua sunt in Australibus. In media regione grassantur pestes, propter aëris frequentes mutationes, cum in extremis perpetua sit hyems aut æstas, in medio, veris etiã & autumnii magnæ mutationes. hinc etiam morbi articulares, tertianæ, herpes, & gâgræna, quam ineptè dicam an impiè, nostri acceptam ferūt D. Antonio, qui à plerisq; in Italia & Gallia Narbonensi ardētiore voto, certè maiore metu colitur, quàm Deus immortalis. Ac falluntur qui putant mediæ regionis homines, quòd ab extremis longiùs absunt, salutem aut vitam habere diuturniorem. Australium natura congruit cum calore: Scytharum cum frigore: qui in medio sunt, tametsi cæteris temperatiores videntur, nihilominus à calore & frigore oppugnantur; & frequentes habent aëris mutationes, quæ morbos pariunt & senectam præmaturã. hinc historicorum discrepantes opiniones de vitæ breuitate. putauit Aristoteles diutiùs ad Austrum viui: Plinius ad Septentrionē: Galenus in media regione, quam ipse in Asia minore collocauit, vbi homines optimo esse temperamento putat. Gallos verò, Scythas, Ægyptios, Arabes, ne per somnium quidē eiusmodi tēperamentum attingisse. idē tradit Hippocrates, omnia pulciora, maiora ac meliora in Asia nasci, quæ partim vera, partim etiã falsa mihi videntur. nam maiores sunt qui ad Septentrionem, vt antea docuimus, & quidē præstatiore forma: idq; Iosippus, Cæsar & Tacitus, de Germanorum mira magnitudine testantur; & veteres formam Gallorū (quos à calore cādido lacteos seu Galactas ipsi Asiatici vocarunt) & Gallicos vultus quasi prouerbio Tertullianus vsurpauit, in eo tamē genere Britannis inferiores vidētur. sed Galeno ignota fuit Gallia, quã vt videret, à M. Aurelio rogatus adduci nō potuit. Cum aut vita diuturna calido & humido sustineatur,

par

par esset ad Septentrionem diutiùs viui. atq; hinc fortasse Plinius Hyperboreos annoso æuo vitam protrahere putauit. & quidem notum est in Britannia vltra centesimum annū viui: nec dubito quin Scytharum vita longè diuturnior esset futura, nisi potu ac cibo se ipsos obruerent. Australiū quoq; vitam longissimam esse veterum ac iuniorū scripta testantur. tametsi enim calore & humore copioso minimè abundāt, excrementa quoq; multa desunt, quæ senectã & interitum afferre omnium cōsensu putantur. nam quò minus plantæ habent incrementi, eò diutiùs vigent, vt est apud Theophrastū. Alij temperatiore cælo vitam protrahi longiorē arbitrantur. nam Italia multos alit qui centesimum annum his quoq; temporibus superarunt. Plinius ex censu Romanorum annos centum & quadraginta quosdam vixisse tradit. qui tamen iuniores historicos cū veteribus, & veteres inter se contulerit, tum etiam physicas rationes adiunxerit, certissimum de historia iudicium feret: scilicet Australes longiore vita frui, maximè tamen Numidas. id quod credibile est, cum annosæ Cornices, quæ nihil ferè caloris minùs etiã humoris habent, quatuor hominum ætates implere dicantur. præterea Elephantes qui Aristotelis, ac Iubæ testimonio vitam omniū animantium superant, non alibi quàm ad Austrum reperiuntur. itidem Palma; quæ interdum annos mille vigere dicitur, nō nisi ad Australem plagam alii potest. quin etiam aurum & Adamas, quæ à seipsa nunquã interitum sentiunt, ad Austrū optima; nulla ferè ad Septentrionem. neq; enim verū est ab optimo tēperamento, vt putat Galenus, vitã effici longiorem. alioqui lapides plantis, plātæ animantibus, elephas & ceruus homine tēperatiores essent, quod absurdum sit: cum ingenij præstantiã ab optima temperie iudicari putet. Iam verò cum animus corpori præstet, maiorq; vis ingeniorum sit ad Austrum quàm ad Septentrionē, dubium non est quin potior mundi pars ad Austrū posita sit: & maiores sint in Australibus quàm in Scythis

virtutes, vitia quoque; maiora in quamcunque partem inclinarent. atque; hinc facile iudicium de historia Liuij colligemus, qui cum Annibalis virtutes commemorasset, Has, inquit, tantas viri virtutes ingentia vitia aequabant: inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Deum metus, nullum iusuradum, nulla religio. falsum est enim quod Machiauellus scribit, homines ad summum sceleratissimos esse non posse, exemplo Pauli Balionis Perusiae tyranni, qui cum Iulium Pontificem vna cum suo comitatu occidere facile potuisset, dominatum amittere, quam tantum scelus perpetrare maluit. hoc Annibal non fecisset. idem Machiauellus Italos, Hispanos, & Gallos sceleratissimos omnium gentium appellat. Germanorum iustitiam & prudentiam mirum in modum extollit vno loco. alibi perfidiam eorum, auaritiam, superbiam insectatur. quae ab ignorantia morum & naturae cuiusque; populi profecta sunt. Neque enim stupidi homines & rustici valde flagitiosi esse possunt, sed in magnis ingeniis, ut est apud Platonem, magnae virtutes aut vitia inesse consueuerunt. & quemadmodum foecunda tellus nisi excolitur, magnam nocentium herbarum vim profert: & modice culta valde frugifera fit; sterilis vero neque salutare, neque noxias herbas, nec quicquam omnino nisi maximo labore parit: ita quoque; de Australium ac Scytharum ingeniis iudico. Quare non mirum si omnes prope historici ac poetae, iam inde ab Aeschilo, magnam Scytharum innocentiam laudant, malitiam Australium insectantur. Plus valent, inquit Tacitus, apud Germanos boni mores, quam alibi bonae leges. at illis temporibus omni disciplina carere Germani, ut parum a bestiis discreparent, quod ipsi confitentur. cum igitur in summa ignoratione versarentur, non video cur tantopere laudabilis sit eorum innocentia, qui nec valde mali, nec boni esse potuissent: sed is summa laude dignus est, qui virtutes, quarum vim animo comprehensam habet, sponte colit, cum iniustus esse possit: vel quod virtutis aditus vnus est,

veluti

veluti recta linea, circa quam hinc inde obliquae sunt innumerabiles: vel quod homines propositis bonorum & malorum finibus, multo magis ad scelera feruntur, a quibus non solum crudelissimis suppliciis, aeternaque; morte proposita deterreri non possunt; sed ne praemiis quidem immortalibus ad iustitiam impelli, ut plerique putent, homines in summa innocentia victuros ac multo beatiores futuros, si malorum fructus (sine quibus tamen natura bonorum percipi non potest) nunquam degustassent: sed, ut ceterae animantes, naturae suae congruenter vixissent. quam quidem ad naturam, Scythas & montanos homines nulla disciplina informatos propius accedere videmus. Ex quo relinquitur quid iudicandum sit de historicis, qui Graecorum, Aegyptiorum, Arabum & Chaldaeorum superstitionem, impietatem, magiam, flagitiosas libidines & crudelitates insectantur, quae laudabilia sunt, omittunt. ab iisdem enim literae, bonae artes, virtutes, disciplina, philosophia, religio, humanitas denique; ipsa, in orbem terrarum velut a fonte profluxit. neque; tamen Scythis sua industria defuit, neque; ite iis, qui mediam regionem tenent, sed egregias a Deo immortalibus dotes sunt consecuti, quae melius intelligi non possunt, nec certius historiae iudicari, quam si humani corporis, aut Reipublice bene constitutae, aut mundi, siderumque; caelestium imaginem proponamus. Fingamus igitur tribus his populis, eo, quo diximus, ordine constitutis, praesse quosdam Planetas, idque; tantum doctrine gratia: deinde Australibus Saturnum, sequentibus Iouem, Septentrionalibus Martem tribuamus. tum in orbem redeundo rursus Australibus Venerem (nam Sol veluti fons luminis omnium communis erit) sequentibus Mercurium, Septentrionalibus Lunam. ex hac veluti distributione trium populorum, vim quandam vniuersae naturae planius intelligemus. aiunt enim Chaldaei Saturni vim in comprehensione positam, Iouis in actione, Martis in effectione. id autem ex Hebraeis naturae optimis interpretibus intelligitur. illi enim Saturnum שבתאי

vocant, id est quietum, quo nihil ad cōtemplationem maius esse potest. Iouem ♃ , id est iustum, appellāt: quod Græci cū ab Hebræis, vt optima quæq; accēpissent; Iustitiā Ioui assidere finxerunt. Martem verò ♂ , id est fortē & robustum; quem propterea Chaldæi & Græci bellis præesse putarunt. Saturnus quidem frigidus, Mars calidus, Iupiter vtroq; dicitur esse temperatior. primus ad scientias & ea quæ in sola cōtemplatione veri acquiescunt: alter ad prudētiam, quæ in agendo posita est, quæq; virtutes omnes complectitur: tertius ad artes & opificia, quæ in manu ac robore posita sunt, pertinet: primus ad mentē, alter ad rationem, postremus ad φαντασίαν . Nam Australes populi diuturno contemplandi studio, quod atræbili congruit, pulcerrimarum scientiarum autores ac principes fuerunt: naturæ arcana detexerunt: mathematicas disciplinas inuenerunt: deniq; religionis cęlestiumq; siderum vim & naturā primi perspexerunt. Scythæ quòd essent ad cōtemplationem minùs idonei, propter sanguinis & humoris copiam (quibus ita mens obruitur vt vix vnquā emergat) (ad ea quæ sub sensum cadūt, id est ad artes & opificia tractāda, spontè ferri cœperunt. hinc à Septentrionibus ea quæ mechanica dicuntur, belli tormenta, fusoriæ artes, typographia, quæq; pertinent ad metallicam disciplinam, quā ita tractauit Georgius Agricola, homo Germanus, vt Aristoteles ac Plinius in eo genere nihil intellexisse videantur. nec mirū videri debet, si Germanos & Britannos accire solēt Itali & Hispani, quòd cęlesti quodā munere occultas terræ venas inuenire, & inuentas aperire norunt. iidē quoq; alumni Martis militarē disciplinā antea semper, & nunc quoq; incredibili studio colūt, arma tractant, mōtes æquant, aquas deriuant, seq; totos venationibus, agriculturæ, pecuariæ, aut iis artibus, quæ opera moliūtur, dare cōsueuerunt, vt illorum ingeniū in manu positū esse videatur, quod satis indicat omne genus supell ecilis & instrumentorū, quæ ab illis tam artificiosè, tam affabre fiūt, vt ea

vt ea cæteri populi mirentur; imitari non possint. atq; id fortasse voluit Plato, cū diceret Martē & Vulcanū artes reperisse. quòd si Astrologis habēda fides est, qui Martē natiuitatis principem habent, aut milites sunt, aut opifices futuri. At mediæ regionis homines, neq; ad occultas scientias ira nati, vt Australes; neque opificiis ita dediri sunt, vt Septētrionales, sed ad res agēdas oniniū aptissimi. nam si quis omnia historiarum scripta collegerit, iudicabit ab eiusmodi hominibus primū profecta esse instituta, leges, mores, atq; optimā Reipubl. moderandę rationē, tum etiam mercaturam, gubernatoriam, oratoriā dialecticam, imperatoriā deniq; disciplinam. harum autē disciplinarum magistri esse feruntur Iupiter ac Mercurius; & qui Iouem aut Mercuriū, aut vtrunq; originis dominum habet, ad hæc suapte natura ferri dicitur. & quidem cōstat ex historiarum lectione, in Asia, Græcia, Assyria, Italia, Gallia, Germania superiore, quæ Polū inter & Æquatorem, à quadragesimo ad quinquagesimū gradū interiacent, maxima imperia semper floruisse; & ab illis regionibus summos imperatores, optimos legumlatores, equissimos iudices, prudētes Iuriscōsultos, disertos oratores, sagaces mercatores, clarissimos deniq; histriones & fabularū actores ortū habuisse. nulli ab Africa, multò minùs à Scythia iuriscōsulti, nulli oratores, rari poëtæ, pauciores historici, paucissimi qui copiosam & vberē exerceant mercaturā, qualem Itali, Græci, Hispani, Asiatici. hæc igitur cum historia conferamus, vt rectiùs de re tota iudicari possit. queritur Galenus nullos vnquā à Scythia philosophos præter Anacharsim, innumerabiles à Græcia fluxisse. scribit quoque Iulianus Aug. vbi de Gallis agit, quorū naturā vsū diuturno cognitam & planè cōpertam habebat; Celtas nec philosophiæ, nec disciplinis mathematicis operam dare: sed in Dialecticis ferè ac Rhetoricis acquiescere. hinc Iuuenalis:

Gallia canfidicos docuit facunda Britannos.

quin illa ipsa religio qua vtebantur planū facit. Deum

Mercurium, inquit Cæsar, Galli maximè colunt: huius plurima sunt simulacra: hunc inuentorè artium ferunt: hunc ad quæstus pecuniæ, mercaturasq; habere vim maximã arbitrantur. has igitur historias experientia diuturna cõprobauit. neq; enim vsquã terrarum plures causidici, nusquã ciuilibus scientia maiore studio colitur. occultæ verò scientiæ ac mathematicæ disciplinæ valde frigent. Contrà verò Australes, quòd assiduè contemplantur propter insitũ atræ bilis humorem, seipsos à rebus agendis spontè subducunt, ac desertissimas solitudines quærunt. contemplationis autè ac meditationis (quæ Pretiosa mors ab Hebræis & Academicis appellatur) ea vis est, vt ingeniũ acuat, & hominẽ ab homine seiungat: quod cum adeptus est, non modò rerum naturalium arcana videt, sed etiam pernicipibus alis in cælũ purgata mente fertur, rerumq; diuinarum scientia repletur: post à Deo immortalis subornatus, res arduas & admirabiles ignaris hominibus reuelat. quare mirũ videri non debet ex historiarum lectione, ab illis regionibus summos philosophos, mathematicos, prophetas, omnes deniq; religiones in orbem terrarũ, velut ab vberissimo fonte fluxisse. non quòd alibi quoq; diuina mens hominem cœlesti spiritu afflare nolit: quod dictu nefas est; cum vigeat vbiq; Deus, nõ aliter ac Solis splendor: sed quemadmodũ idem splendor in aqua limpidissima sese magis ostendat, quam in turbida: ita quoque diuinitas in purgata mente clariùs elucet, quam in ea quæ deorsum vergens contagione corporis afficitur, ac perturbationibus secũ dissidentibus implicatur. quibus enim sanguinis & humoris copia maior, illi sese difficiliùs ab hac terrestri labe seiungunt, vt nõ immeritò siccas animas sapiẽtes appellarit Heraclitus. ridiculũ est enim ac minimè philosopho dignũ, quòd H. Cardanus hominem sapientissimũ esse ait, quòd sit humidissimus & calidissimus: cum bestias ipsas quò sunt frigidiores, vt Aristoteles scribit lib. 2. de Partibus animantiũ, eò prudentiores esse videa-

mus.

mus. argumento sit prudētissimus elephas, cuius sanguinem omniũ frigidissimum esse Plinius auctor est. Quæ cum ita sint, facile est ad iudicandũ, an vera sint, quæ de religione Australium historici tradunt, atque in primis Leo Afer, vbi agit de templorũ substructionibus; Sunt, inquit, in vrbe Fessa, templa septingenta, quorum maximũ miliarij vnus ambitum, vnamq; & triginta portas habet: lampades verò non getas diu noctuq; ardentes. Credibile quoq; est id quod Aluãresius in Abyssinorum historia tradit, de inaudita magnitudine templorum: de multitudine infinita monachorũ, qui non modò in locis desertis, sed etiam in pagis, in circulis, in foro, in castris versantur: ex quibus etiã exercitus sæpe conscribuntur: cum principes ipsi hoc vitæ genus sequantur. Rex autè qui Negus & Iochan Belul, id est gemma pretiosissima, vocatur; quasi pontificem ageret, non aliter quàm ornatu & vestitu pontificio præeuntibus pontificibus, & religionis insignia præ se ferentibus iter facit. ieiunia verò totius populi planè incredibilia narrat, si quis ea cũ nostris compararit: si tamen iudiciũ ad historiam adhibeas, valde credibilia iudicabis. multi enim vitam læte cruda vel holeribus aqua pura coctis, & planè insipidis sine pane sustentant. alij circulos ferreos quasi cingulum nuda cute gestant. pleriq; ieiuniorum tempore, id est, anni tertia parte, noctes insomnes ducunt. quidam collo tenus in aqua dormiunt, non desunt qui stantes horas xxiiii. cælum cõstanter intuentur. omnes statis diebus verberum ac flagellorum crebris ictibus se lacerant. qui verò in religionẽ vel minimum peccant, aut qui ligneam crucẽ osculari dedignantur (vti sunt nonnulli) flammis vlticibus cõburuntur. postremò, quòd ad Rempublicã tuendam & beatam vitam plurimum prodest, res aduersas æquè ac prosperas ab vnus præpotentis Dei voluntate fluere arbitrantur. At in rebus agendis, & Republica gubernada quàm inepti sint, ex eo planũ fit, quòd apud eos, qui deliquerunt, non prius verberari desinunt, quàm mulctam verbe-

rantis arbitrio soluant. princeps aut iudicū, qui veluti Cancellarius maxima quæq; moderatur, sæpe iussu regis verberibus cæditur. homicida propinquis interfecti cruciandus traditur. omnia verò iudicia sine vllis actis aut scriptura conficiuntur. debitores, nisi soluendo fuerint, creditoribus in seruitutē addicuntur. nulla stipendia militibus dantur, nulli cōmeatus, sed hordeum quisq;, aut quid simile ferre tenetur. nullæ sunt vrbes, nulla castra, nulla propugnacula: populus in pagis, princeps in tentoriis huc illuc vagatur: tametsi pretiosissimam supellectilem, & thesauros habet infinitos. nullus papyri vsus, sed rationes publicæ pelibus cōsignantur. quæ arguūt eiusmodi homines rebus agendis parū idoneos esse. Minus etiā Scythæ, qui omnia vi & armis seruilem in modū, ac belluarū more exequentur: vt de veteribus Germanis Tacitus scribit: Nihil magistratus publicè aut priuatim gerit sine armis; cui Boëmus Germanus, & Munsterus his quoq; tēporibus his verbis subscribunt; Iniurias illatas rarò iure, sed ferro & rapinis vlciscuntur, nec prædari erubescunt. quid est aut iniquius aut magis barbarū, quàm quòd Clageni fieri solet; si quis furti suspectus sit, necatur, deinde quæstio habetur? hūc morem Hunnis & Gothis acceptū ferunt. Ab illis etiam duelli leges profectæ. neq; enim de omnibus iniustitiæ generibus vllum turpius aut maius esse potest, quàm vt imbecillus ac tenuis accepta iniuria sit infamia dignus, nisi cum aduersario, quantumcunq; viribus præstet, armis decerarit, ac vitā periculis obiecerit. nam ista ratione Scythæ, si cum belluis, quæ robore præstant, cōferantur, iure infames sint. Sed natura sic cōparatum est, vt Scythæ, qui minimum rationis, plurimū roboris habent, summam omniū virtutum in bellica laude cōstituunt: Australes in pietate ac religione: medij verò in prudentia. ac tametsi omnes modis omnibus Rempubicā tuētur, nihilominus tamē alij viribus, alij metu diuino; reliqui legibus ac iudiciis magis vtuntur. Itaq; mirum videri nō debet, si

Calipharum, seu Pontificū Ismaeliticæ religionis tãta fuit maiestas, vt non modò legum ac religionum, verum etiā imperij & armorū, omniumq; possessionū, libertatis deniq; & seruitutis, postremò vitæ ac necis ius in omnes haberent. sed ab eorū imperio Turcæ, Scytharū progenies, ac Mameluchi genere Circassij, primi descuerunt, eosq; de veteri possessione deturbarunt. ac fortasse illud est, quod à poëtis iactatur, Saturnū ab Ioue de imperio deturbatū, id est religiosos ac sapientes homines primis tēporibus iustitiæ fruendæ causâ, reges esse creatos: sed cū sola pietate hominēs in officio cōtinere se posse arbitrarentur, neq; tamen id præstare possent, cū scilicet plerique nec metu diuino, nec vlla religione ducerētur, prudentiores accepta potestate Rempubicam regere: religiosi verò ac philosophi, sacrificiis & cōtemplationi operā dare, plebs militiā, agriculturā & opificia tractare cœpit ex quo factū est, vt sapientes precibus & monitis; prudentes imperio ac iussu; robusti viribus & executione Rempubl. tuerentur. nam his tribus partibus, decretis, inquam, edictis & executione Respublica cōtinetur. monent Pontifices ac sapientes: iubent magistratus: exequentur ministri. sic Anaxagoras Periclē, Plato Dionem, Isocrates Nicoclem, Plutarchus Traianum, Polybius Scipionem, atq; omnino Magi Persas, Brachmanæ Indos, Mantes Græcos, Pontifices Romanos salutaribus sapiētiae præceptis, aut quacunque religione informabāt: qui tamen ad res agendas inepti erāt, quod Plato sapiētissimus accepta ciuitate, quæ se illi cōmiserat, planum fecit. Itidē Aristoteles Anaxagorā sapiētissimum virū prudentia caruisse scribit, etenim se ipsum fame ac inopia, præ negligētia rei familiaris interire passus est, id quod Theodoro Gazæ in extrema senectute cōtigit. Itaq; Philo Mosem magnis laudibus cōmendat, quòd vnus omnium mortalium fortissimus imperator, prudentissimus legislator, ac diuinissimus propheta extiterit. Quod igitur de vna ciuitate, idem quoq; de mundana Republica

iudicandū relinquitur, vt distributis populorū muneribus, Australium sapientia, Scytharū robur, mediorum prudentia quodammodo propria sit. id quod etiam in animæ partibus videre est. etenim mens ipsa monet, ratio iubet: sensus aut̄ veluti satellites ad exequendum adhibentur & in triplici animæ facultate, animali, vitali & naturali; vna quidē à cerebro motū & sensum: altera spiritū à corde vitalem: tertia ab hepate vegetationem. neq; enim melius, opinor, insita populo cuique natura intelligi potest, nec de historia quaque iudiciū certius ac verius fieri, quàm si microcosmus hic cum magno homine, id est cum mundo cōferatur. quod igitur Plato in sua, idem nos in mundana Republ. faciemus. sed paulò aliter quàm ille. voluit enim penes custodes imperiū esse, quos in cerebro quasi Palladem in arce collocavit: in quo videtur Saturnia regna restituere voluisse: hinc eius illa vox ab omnib. laudata, sed à paucis intellecta; Aut reges philosophari, aut philosophos regnare. at philosophia, id est rerū pulcerrimarū perpetua cōtemplatio, vt omnes Academici volunt, nihil habet cū negociis militaribus aut ciuilibus cōmune. militibus aut̄ arma tribuens, in corde stationem dedit, quòd illic irascēdi vis posita sit. postremò agricolas & opifices in hepate, vt res necessarias & alimenta Reipublicæ suppeditent. sed sine magna perturbatione fieri non possunt, vt suo loco dicemus. nūc illud tantū quod ad mundanam Rempublicam, & populorū naturam spectat, videamus: ac si fieri potest; hunc mundum velut hominē congruenti situ constituamus. Nam in eo quoque scriptores à seipsis plurimū discrepant. Homerus, Aristoteles, Plato, Galen⁹, Pythagoras, Auerroes, mundi huius, quem Animal vocant, dextrū latus in ortu posuere; sinistrū in occasu. Plinius & Varro contrā statuūt, in ortu læua, in occasu dextra: ex veterum Latinorū more. Sinistra, inquit Varro, in tēplis ab oriente, dextra ab occasu. tēpla vocat cæli regiones ab auguribus lituo diuisas. sic Mahumetici precātur. Augures

gures tamen ad ortum se conuertebant, vt Liuius libro primo scribit. Augur dextras ad Meridiē partes, læuas ad Septentrionem. cui sanè congruere videtur Dauidis Psalmus lxxxix. vers. xiii. צפון ימינו אהרבה אהרבה, id est Aquilonē & dextrū tu creasti eos. vbi omnes interpretes plagā intelligunt Australem pro dextro. sic enim Chaldaus interpres. huc accedit, quòd Orientem, פנים, id est faciē appellant; ex quo sequitur Austrum lateri dextro tribui faciē ad Orientē conuersa, quo more vtimur in votis concipiendis. sed cum nullā sui dicti rationē afferant, Philonē sequemur, cui etiā consentiunt Empedocles, Lucanus, Cleomedes, Solinus. nam Mōses sacrarij sinistrum ad Meridiem, dextrū ad Septentrionem conuertit: idq; optimā ratione, quia motus rapidus est ab ortu versus occasum: hominis verò gressus, nō in terga fit, aut latera, sed ad anteriora. hinc Lucanus:

Vmbra mirati non amplius ire sinistras.

Græcis quidem dextra sinistris meliora: sed apud Latinos sinistra in auguriis valde prospera existimātur, vt Plutarchus & Plinius tradunt: non quia sol oritur sinistra, vt Plinius voluit; sed quia pars sinistra vergit ad Austrum. quæ mundi plaga reliquis præstat, siue stirpium, siue metallorū, siue gemmarum, siue hominum, siue animorum, siue cælestiū corporum dignitate: ac propterea versus Austrū Abrahæ profectioes dirigi putant Hebræi: ab Aquilone verò, inquit Ezechiel, venit omne malū. quinetiam Arabes & Mauri, vt est apud Picum Mirandulam, malos dæmones ad Austrum, aut nullos, aut raros esse aiunt; siue propter lucis copiam, qua fugari putantur; siue propter aëris tenuitatem, quo sustineri nequeunt. ad Septentrionem verò nusquā copia maior dæmonum & maleficarum, si Saxoni Grammatico & Olao fidē habemus. Præterea posuimus Septentrionales robustiores, Australes debiliores. at sinistra quoq; pars hominis debilior est, dextra validior, vt Macrobius lib. vij. cap. 4. Saturnal. scribit: & in vtero dextro mares, in sinistro

feminas moueri Plinius cum Varrone, Aristotele & Hippocrate scribit. Et Artemidorus dextrū oculum filium: sinistrū feminam significare scribit in somniorum interpretatione. & dentes dextros amicos, sinistros amicas interpretatur. & in vniuersum lib. xxvij. dextras partes viris, aut iunioribus: sinistras feminis aut senioribus tribuendas esse. & Aristoteles lib. iij. c. iij. & ix. & lib. iij. c. j. & lib. j. c. xv. de Historia animal. ait, dextrā partem esse masculam, sinistrā feminam. pes quoq; dexter, & brachium dextrum maius est (id quod sutores etiamnum intelligunt) & vegetius sinistro. deinde planū fecimus Scythas rubicundos esse, ac multo sanguine abundare: Australes verò exanguēs & atra bile plenos: at in dextro latere sitū est hepar: in sinistro lien: hic atræ bilis; illud sanguinis conceptaculū. demonstrauius quoq; Scythas intemperantes & iracundos esse, & impetu ad vindictā ferri: Australes consilio suscepto. id quoq; dextro; illud sinistro lateri cōgruit: nam atræ bilis quietos, fel iracundos, iecur intemperantes efficit. cōsequens est igitur, vt in hac Republica mundana Scythas, quasi milites & opifices in dextro latere, Australes in sinistro: tum mediæ regionis homines in corde, veluti magistratus in media ciuitate, cōstituamus. est enim cor medium inter cerebrum & iecur, atque inter iecur & lienem. fecit aut natura, inquit Aristoteles, quosdam seruos, & eorū robusta corpora ad necessarios vsus, alios debiles, sed valde vtilēs ad vitæ societate. nec me mouet quòd Hebræi perinde, vt reliqui populi dextra sinistris præstare putant: vt videre est Psal. cix. Matth. xxij. Marc. xij. Matth. xxv. xxvj. & Actor. vij. ad Collos. fen. iij. ad Hebræos j. & x. ad Ephes. j. Hostien. Ioan. Andr. Panorm. in c. solitæ de maiestate & obedient. Aristoteles lib. xxxj. c. xj. xij. xix. xxv. & lib. xxxij. c. vij. & Iacobus dextrā capiti Ephraim superposuit benedicendi causa. In eadem sententia fuit Bald. ad l. decernimus. de sacrosanct. eccles. c. & Curtius senior cōfil. lxxiiij. honoratiorem locum esse à dextris. Plaut. in Pseud.

Pseud. Omnes ordines sub signis ducam: legiones meas aut sinistra, auspicio liquido atque ex sententia. Cicero de Legib. iij. Is aut sinistra dictus populi magister est, rationem reddit Cicero. Quamquam haud ignoro, quæ bona sint, sinistra nos dicere, etiā si dextra sint: sed certè nostri sinistrum nominauerūt, externi dextrū. clarius etiā M. Varro lib. v. epist. quæst. A deorum sede cum in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dextrā occidentes, factū arbitror, inquit, vt sinistra auspicia meliora, quàm dextra existimētur. Nihilominus tamen ex Latinis plerique sinistra mali ominis esse opinantur. Maro:

Arboribusq; satisq; Notus pecorisque sinister.

& Cicero. Nemo me sinistris sermonibus carpit, neminem ipse reprehendo nisi vnum me.

Sape sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

Sed ea ratio est, quòd dextra sinistraque variè acceperunt. Nam vbiq; Hebræi omnium populorum morem secuti dextra in Meridie, sinistra in Aquilone posuerunt: quia populi omnes Solem adorabāt facie ad orientem conuersa: quod vetuit Moses. sed vtrunque sit, Meridiē hoc vel illo modo Aquiloni præstare constat, & hominis dextram Aquilonis esse. hoc igitur à Platone dissentio, quòd ille milites in corde, magistratus in cerebro, plebem in iecore: ego pōtificates ac sapientes in cerebro malim, magistratus in corde, opifices ac milites, qui ex plebe legūtur, in iecore. neq; enim vis animosa cordis robur efficit, quod sanguinis ac iecoris proprium est, sed ad actionem impellit. certè Machiauellus optimū imperatorem ab Italia, non militem deligi voluit, quòd maiore prudentia, quàm robore valent: corporis autem munus, inquit Ammianus, à milite: ab imperatore animi poscitur. nec verò imperatoris est, vt ait Plutarchus in Pelopida: cominus cum hoste pugnare: nec magistratus licetorem agere, sed imperare ac iubere. cum autē Plato Philosophis ac sapientibus imperium tribueret, quos ad contemplationem idoneos; ad actiones ineptos

esse ex historia docuimus, consequens erat in corde milites collocare, qui tamen optimi ex agricolis, ut Plinius scribit de veteri Romanorū disciplina, vel ex opificibus, ut nostra ætate, leguntur: quod ad labores obdurerūt. nam Aristoteles operarios & opifices inter plebeios recenset. Et quidē videmus Scythas, aut Germanos milites antea semper atq; his temporibus magna mercede quæri. ut planū sit, milites optimos ex agricolis & plebeis, quorū vis in manu posita est, semper legi cōsueuisse. Atq; hæc si ad cælestia referātur, æquē sibi cōgruent. nam si demus lieni Saturnū, cordi Iouem, Cystifelli Martē, Lunæ iecur: recurrent illa quæ ab Astrologis cuiq; parti corporis tribuūtur. est enim Mars cum Luna, quasi folliculus fellis cum iecore: quod vniuersum corpus alit ac vegetat, ut Luna mundum elementarē: quæ lumine aucta stirpes, aquas, animātia vehementer auget. qui verò Lunam habent in ortu, robore & optima valetudine præstare dicuntur, quæ omnia Scythis optimē cōueniunt. accedit illud quod scribit Cæsar de Germanis: Vita omnis, inquit, in venationibus atq; in studiis rei militaris consistit. quid autē Dianæ ac Marti magis propriū esse potest? illud etiā animaduersione dignum, quod Plinius scribit: fulgura tonitruaq; in media regione fieri, nulla in Æthiopia & Scythia: idq; ab incolis cōpertum habemus. Iouis autē propria sunt fulmina & tonitrua, nō modò poëtarum, sed etiam physicorum opinione. Quod si quis Solem, quem omnium communem posuimus, cordi tribuat: tum quod in medio planetarum, vel ut Copernicus, in centro mundi positus sit: tum quod vitā omnium maximē diuturnam significet, & calorē temperatum habeat, nō ut Mars vrentem, nihil repugno: ac fieri potest, ut sit omnium cōmunis & partis cuiusdam proprius: quæ tamen omnia nō extremis, sed tēperatæ regionis hominibus cōgruunt. Hęc rursus populorū ratio triplex ad mundum triplicem referri potest, scilicet intellectuā, vbi mentes: cælestem, vbi sidera, elemētarem, vbi rerum

ortus

ortus ac interitus. huc etiam pertinet triplex animorum ordo (præter eum qui est extra ordinē, qui nulla mundi contagione violatur) primus quidē puras hominum mentes in Deum convertere: alter Respublicas moderari: postremus circa materiam & formam occupari videtur. Quæ cum ita sint, triplex hoc hominū genus, Scythæ, inquam, Australes & mediæ regionis homines, ad triplicē animæ vim scientiæ, prudentiæ & artis, quæ in contēplatione, actione & affectione posita sunt: ad νοητικόν, θυμικόν & ὑσθημτικόν ex ipsius cerebri, cordis & iecoris, cælestiumq; siderū vi cōmodē, ut opinor, & ad historiarū omnium certissima indicia referri possūt. Et quemadmodū sex annorū millibus mundi elementaris conuersionem ex Helix cuiusdā Rabbi cōiectura fore aiunt: ita quoque duobus annorū millibus homines religione ac sapientia præstiterunt; siderumq; cælestium motus, ac naturæ vim vniuersam magno studio conquisierunt. duobus item annorum millibus in cōstituendis ciuitatibus, in legibus sanciedis, in coloniis deducendis occupati fuerūt, quibus temporibus à Saturno ad Iouem; ab Australibus ad mediæ regionis homines imperia sunt delata. cōsequentibus annorū millibus, id est à Christi morte, variæ artes antea incognitæ, & opificia in lucem venerunt: tum etiā bellorum motus ingentes, idq; toto terrarū orbē, cum scilicet superstitione Iouis atq; imperia, ut ita dicā, abrogata, & ad Scythas Martis alumnos translata fuerunt, atq; hinc repente legiones Gothorum, Burgundionū, Herulorū, Francorum, Longobardorum, Anglorum, Britannorum, Hunnorū, Vandalorum, Gepidarum, Normannorum, Turcarum, Tartarorū, Moschouitarum, Europam & Asiam impleuerunt. Siue igitur vlla vis est cælestium corporum in hæc inferiora, ut etiamnum theologo cōfitentur; siue nulla, ut pleriq; putant: nihilominus id, quod est, ut aiunt, & ὁρῶσι; sensu percipimus, tamen si causæ sunt obscuriores. Ex quo multa non modò historiorū, sed etiam philosophorum &

h 3

astrologorum scripta intelliguntur: historiae verò falsæ sunt, nec ne, facillimè iudicatur: vt illud Ptolemæi; Asiani Australes, animis cōsiliisq; excelsis, fortes, bellicosi: Septentrionales sapientes, magi, rerū diuinarum periti & iusti. hæc planè falsa aut penitus sunt inuersa. falsum quoq; id quod Plinius scribit, corporū proceritatē æquè in Austro ac Septentrione; quòd heic humoris alimentū; illic igniū vis maior est: nō modo in historia, sed etiā in ipsa ratione peccat. infinita sunt eiusmodi apud Aristotelē, Hippocratem, Galenū, Diodorum, Herodotū, Volaterranum, Sabellicū, quæ singula si persequar infinitus sim. satis est digitū ad fontes intendisse, vt quid de vniuersa populorū omnium historia iudicandum sit, veriùs ac meliùs intelligatur. Sed cū alij ab aliis, & secum ipsi sæpe dissentiant, in eo tamē omnes præter D. Hieronymum cōueniunt, Gallos esse leues. idq; à Cæsare scriptum, à Tacito & Trebellio confirmatū, ab Italis & Germanis sæpe reperitū: maximè tamen à Sleidano in concione Caroli Imp. alij tamen alias quoq; gentes leues appellant: Syri, inquit Liuius, Asiatici, Græci, leuissima omnium genera. de Scythis quibusdam nihil habuere cōmercij, nihil prodiderūt. Si igitur leuitatem appellant animi quandam alacritatem ac celeritatem, quæ mediæ regionis homines omnium aptissimos ad agendū reddit, sanè Galli, Itali, Pannonij, Asiatici, Chaldæi, Parthi, qui à scriptoribus hoc vitio notantur, leues sunt. & quidem Iulius Scaliger Veronensis de Gallis in hunc modum scribit; Gallos videmus ad omnia momenta euentuum, disciplinarum promptos & versatiles; qui animorū vigor igneus maturaq; celeritas, nulli alij nationi data est. quocunq; incubuere felicissimè se dāt, ocysimè proficiunt, gnauiter exercent mercaturam, literas, arma, eruditionem, candorem, eloquentiam, omnium tamen gentium ac nationum fide sunt maxima, integra & constanti. hæc ille. At Scythæ crassis humoribus quasi pondere obruuntur, ne animi vis emergat. Australes ab atra bile in pulcerrima rerum

magna-

magnarum contemplatione retinentur. quo fit vt celeres motus animorum quiescant. idq; videmus non modò in Mauris & Pœnis, sed etiam in Hispanis, quòd propiùs ad Austrum accedunt. tanta est in illorū oratione, gestu, incessu, & ab omnibus actionibus tarditas, vt inertia languere videantur. Galli verò tam celeriter omnia, vt priùs rem gesserint, quàm Hispani consilium inire possint. gressu verò tam celeri feruntur, vt eos currere non incedere putent Hispani. nec minor in discendo facilitas ac celeritas, quàm in aliis actionibus, quæq; Australes cogitatione diuturna inuenerunt, celerrimè conficiunt & imitantur, vt non immeritò Cæsar eorum docilitatem admiretur. quæ magna sunt flauæ bilis argumēta. nam Galenus cū humorum virtutes à corpore ad animū transfert, flauæ bili prudentiam tribuit, atræ constantiā, sanguini lætitiā, pituitæ mansuetudinem. ex quibus inter se cōfusus infinita varietas conflatur. iidē humores si abundare, aut aduri, aut labefactari cœperint, in cōtraria vitia inclinant. quò fit vt flaua bilis abundās in temeritatem prorumpat, adusta in phrenesin. præceps igitur & nimia celeritas in agendo consiliis inimica, fecit vt Galli leues appellarētur. Sed cū leuitas nihil aliud sit, quàm in dictis & factis inconstantia. quædā, profectò temeritas debuit, non leuitas appellari. aut si leues quoq; iudicamur, Scythæ nos in eo genere facile superabunt. est autē contrariorum contraria disciplina. igitur si Australis ater est, Septentrionalis candidus: si magnus hic, ille paruus: hic robustus, ille debilis: hic calidus humidus, ille frigidus siccus: hic pilosus, ille glaber: huic rauca vox, illi clara: hic calorem metuit, ille frigus: hic lætus, ille tristis: hic sociabilis, ille solitarius: hic audax, ille timidus: hic vinosus, ille sobrius: hic sui & alieni negligens, ille circumspēctus & ceremoniis deditus: hic rusticè arrogans, ille animo elatus: hic prodigus, ille parcus. hic minimè salax, ille salacissimus: hic sordidus, ille nitidus: hic simplex, ille versutus: hic miles, ille sacerdos: hic opifex,

ille philosophus: hic manibus utitur, ille mēte: hic terræ venas, ille cælestes inquirat, si igitur Pœni pertinaces, ut Plutarchus scribit, quid Scythæ? docuimus utrosque crudeles ac perfidos esse cum in vitia labuntur, sed contrarias attulimus causas. quod si vitia sunt extremorum, consequens est, ut si pertinax Australis, Scythæ leuis sit, intermedium constans. certè barbari, & qui minùs habent rationis, ad belluarum similitudinem propiùs accedunt, quæ ut facillè irritantur; ita facillè placantur, & paulo momento huc illuc sine ratione feruntur. Cōsimiliter pueri ac femine amicitias contrahunt ac deponunt, homines consilij participes non item: & in hominum genere, quò quisq; plus ingenio valet, eò minùs ad amicitias, vel odia, vel opinionum nouitatem trahi solet; eò tamen pertractus ægrè diuellitur. ac mihi propiùs intuēti, Australes, intermedij, & Scythæ: senum, virorum & adolescentium mores & humores habere quodammodo videntur, quod versu antiquo percommode significatur:

Ἐργα νέων βουλαὶ δὲ μέσων, βύχαι δὲ γερόντων.

Vota senum, iuuentū facta, & consulta virorum.

senes appello, qui nondū decrepiti sunt. Scythæ quidē humidi, calidi, adolescentiū in modū: Australes frigidī, sicci, quod senibus cōgruit: qui mediā ætatem attingerunt, temperiem optimā consequuntur. iam verò si Aristoteli credimus ad Theodecten scribenti, adolescentēs cupiditatibus & ἐπιθυμίαι intēperanter laborant, quod hepatis & vulgi proprium esse docuimus. subiicit Aristoteles: εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἀψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμῶσι, ταχὺ δὲ παύονται, id est cum sint leues ac mutabiles, eos repente fastidiū ac desiderium capit nouarū cupiditatum. & paulò post: Repentinæ voluntates, nec tamen diuturnæ: ambitiosi, audaces, iracundi, faceti, prodigi, non improbi; sed ἐυθηεῖς, ac simplices, διὰ τὸ μὴ τεθεορηκέναι πολλὰς πονηρίας, id quod ignorantia tribuit, non virtuti, sed etiā, inquit, valde creduli, & inani spē pascuntur. senes contra. qui verò mediā ætatem tenent,

omnia

omnia sunt mediocriter cōsecuti. sed hæc fusiùs apud Aristotelem. atq; hæc tribus populorū generibus non modò ratione cōgruunt, verum etiā exemplis. nam Germani inferiores qui aut Scythæ sunt, aut Scytharum proximi, eius leuitatis quam in Gallis accusant, maxima semper indicia præbuerunt. de veteribus sic Tacitus; Gens, inquit, non astuta, nec callida: aperit enim secreta pectoris licetia ioci. ergo detecta omniū mens, postera die retractatur, & salua vtriusq; tēporis ratio est. deliberant dum fingere nesciunt, cōstituunt dum errare nō possunt. hæc ille. sed cum Scythicæ leuitatis infinita exēpla, nullum tamen maius est, aut in quo magis elucere cōstantia debeat, quàm in religione semel probata. Ostrogothi & Wisigothi sedibus ab Attila pulsī, petierunt a Valēte ut agros permitteret, seq; leges impetij ac religionē Christianam suscepturos. quod cum impetrassent, Valētem perfidia incredibili oppresserunt, & viuū cremarunt. Gothi cum in Italiā venissent, repente Christianā religionē, mox Arrianā susceperunt. Grotlandij, qui proximè ad Polū accedunt, ingenio mobiles, inquit Munsterus, facillè Christianā religionem probarunt, postea ad idololatriā relapsi fuerunt. Turcæ Scytharum genus, cum priuūm Asiam inuaserunt, Arabicā religionē statim probarunt. Tartari nullo cogente Christianam, mox Arabicā acceperunt. Normani etiam nū rudes ac barbari, tametsi magnā Gallia partē subegissent, nihilominus statim repudiata gentili religione, Christianā probarunt. Islandij verò mox idololatræ, mox enim Christiani fiunt arbitrio peregrinorū, ut Zitglerus ac Munsterus tradunt. Bohemi & Saxones Romanos ritus primi deseruerūt, quàm sapienter nō disputo, neq; est huius loci. tametsi enim viros graues in primis & eruditos habuerunt, qui capitales Pontificū fraudes detexerunt: ij tamen proposito cōsilio, ac re diu multumq; deliberata, rem omniū difficillimam susceperunt. sed de plebeis loquor & agricolis, qui repente in eorum sententiā re non intellecta conuolarunt. nam

statim Saxonia tota, Balticae vrbes, Dania, Noruegia, Suecia Gothorum, & qui à Suecis Gothis originē traxerunt, Heluetij, mox etiā Britannia & Scotia defecerunt. diu restitit Germania superior, quę minūs Septentrionalis est, nec dum planē ritus veteres improbauit. Gallia multò difficilius, & quidem Sleidanus, qui ex aliorū ratione Gallicam accusat leuitatē, confitetur se nouem annos, quibus in Gallia vixit, crudelissimas Gallorū vstiones spectasse, quas annos quadraginta miserrimē intulimus ac pertulimus: alteri quidem, quòd religione ducti, se obsequiū Deo præstare arbitrarentur: alteri, quòd vnus Dei cultum omnibus deliciis, opibus, honoribus, vitæ deniq; anteferrent. nullæ vstiones in Germania factæ memorantur, præterquam Cæsaris Leonis natione Bauari. Italia verò à veteri opinione ægrè diuelli potest. ac si Germani in suscepta religione constanter acquiescissent, multò facilius reliquos in suam sententiam pertraxissent, sed paulo momento huc illuc distracti infinitam opinionum varietatem susceperunt. neq; enim Husli tantum, vel Martini; sed mox etiam Anabaptistarum, Leudani, Zuinglij, Selestadij, Osiandri, Westuali, Davidis, Stancari, Adamitarum, Waldensium, Interimistarum, & aliorum penè innumerabilium sectas subinde combiberunt. At Australes, Asiatici & Afri, non nisi miraculis, & quidem caelestibus aut armorum vi, à religione suscepta defecerant. Atq; hæc admirabilis constantia, non in viris modò, sed etiam in feminis ac pueris regem Antiochum propè ad insaniam perduxit, cum pueros septem Hebræos omni suppliciorū genere crudelissimē torqueret, nec tamen efficere posset vt suillam carnem gustarent. quinetiam mater ipsa, filios ad mortē pulcerrimam vtrò inuitabat. & certè gens illa nullis vnquam præmiis aut pœnis à sua secta potuit auocari, & sola toto terrarum orbe diffusa, suam religionem ante annos ter mille susceptam, acerrimē tuetur. Ipse verò Muhamedes, cum suam disciplinā nec miraculis potuisset,

nec

nec oratione persuadere. ad arma conuersus; & libertate seruis proposita, summa vi perfecit, quod nulla ratione potuisset. Quemadmodum igitur Angli de sua fortuna queruntur, quòd cum viribus, vt est apud Cominium, superiores sint Gallis, cōsilio tamen longè inferiores: Itali verò Gallos ac Germanos veluti barbaros, vt Cardanus scribit, facillimē in fraudem impellunt: rursus Itali Græcorum, Græci Cretenfium, hi Ægyptiorum ac Pœnorum calliditatem insectantur: ita quoq; Hebræi & Ægyptij Græcos, Itali Gallos, Galli Germanos leues esse queruntur. Ego verò sic existimo esse in hominum dictis & factis, vt in rebus omnibus, auream quandā mediocritatem quę cōstantia dicitur; quæq; inter leuitatem & pertinaciam medium tuetur: nec sapientibus vnquam laudata est in vna sententia perpetua permanfio; sed vt in nauigando tempestatu obsequi artis est, etiam si portum tenere nequeas, tum verò gubernaculum ad omnem cæli faciem torquere, ac sapius vëlificationem mutare, summx prudentiæ iudicatur: sic in rebus humanis (diuinas excipio) quæ variæ sunt ac sui dissimiles, sententiam mutare honestum putat sapientiæ magister? Tantum, inquit, in Republica contendere, quantum probare tuis ciuibus possis. qui verò suas opiniones adeò pertinaciter defendunt, vt refelli, turpe, vinci nefas esse putent: aut qui de vita, quam de proposita susceptaque opinione decedere malunt, ij neque sibi sunt, neque suis ciuibus vtilis, & perniciem Reipublice afferre solent. itaque viri omnium opinione sapientissimi, Plato, Xenophon, magistratibus Reipublice causa mentiri permittunt. Cum igitur hæc vitia sint à natura cuique genti quodammodo insita; prius est historia moribus & natura cuiusq; populi iudicanda, quam maledictis vtendum. neq; enim laudabilis est Australium sobrietas; nec ebrietas Scytharū, quam illi tantopere accusant, admodū vituperanda; cum Australes propter caloris inopiā, cibo ac potu statim ebruantur: Scythæ verò si velint, se cohibere non facile possunt,

cum vrgeantur ab interiori calore, & ingenij viribus deserantur. sed Australiũ mollis victus magis vituperandus est, quàm Scythiarũ sordes in cõuiuis, quæ parum admodũ differebant à pastu bestiarum: Tacitus de veteribus Germanis; Sine apparatu, inquit, ac sine blandimentis expellunt famẽ. & paulò post; In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc mēbra quæ miramur, excrefcunt. inter eadẽ pecora, in eadẽ domo degunt. Scythæ verò vbi fames ingruit, equorum secta vena sub auriculis sanguinem sugunt, & carnis equorũ epulatur, vt de Tamerlanis exercitu proditum est. At Australes mudi sunt ac nitidi, nec sordes ferre possunt, idq; facilè intelligitur ex illis, quibus vtuntur lauacris ac balneis, non tantum in sacris, sed etiam in priuatis rebus, neq; solùm ex veteribus & Xenophonte, verum etiã ex Aluaresio planũ sit, quorum alter apud Persas quoquo modo spuere turpe: alter apud Abyssinos, vel mucorem vel sputum excreare in templis, pro insigni flagitio haberi scribit: Athenæus verò Asiaticorum & Egyptiorum delicias incredibiles tradit: in quo genere cum M. Antonius nobilis decoctor à Cleopatra facilè vinceretur, Romanos velut ineptos ac barbaros, seq; ipsum irrisit. omitto Persarũ præmia lege tributa, iis qui nouas voluptates inuenissent, vt scribit Theophrastus. eadem est in gestu & actione morũ elegantia. suaves etiã concentus & Lydios modos fidibus cõsectantur. Scythæ suauitatem orationis ac veneres dicendi respuunt; vt ex eorũ sermone & literis sine vocalibus asperrimè collisis intelligitur, nec Lydiũ modũ ferre possunt: sed vocis asperitatem affectant, vt scribit Tacitus, barrituq; accendunt animos facto murmure obiectis ad os scutis, quò vox plenior & grauior intumescat. tubas & tympana libenter audiunt, fides negligunt. Amant etiã Scythæ mirum in modũ societates, & cœtus hominũ inter ipsos: hinc Nomades à veteribus dicti, & iis quoq; temporibus Hordæ, vt Tartari vocant, cum infinita multitudine vagantur in agris. Australes solitudinem quæ-

runt,

runt, & in fluis delitescere, quàm in luce populi versari malūt. Mediæ regionis homines describere nihil opus est, si quis extrema perceperit, ex iis enim mediæ facilè intelliguntur, verbi gratia; Scythæ Phrygio modo sepius vtuntur, Australes Lydio, Medi Dorio quidẽ ferociores fiunt; & Martem, vt ait ille, cantu accendunt. Lydius Australes etiam molliores reddit. Dorius naturæ cõgruens, motus animorũ ad virtutẽ & honestatẽ dirigit. hicigitur à Platone laudatur, ab Aristotele in libris de Republica vehementer probatus, & suscepta religione Christianorũ à Latinis tãto studio susceptus, vt cautũ sit, ne quis alio modo quàm Dorio in sacris vteretur. at Lacedæmonij tibia, Cretenses cithara vtebantur in bellis: non ad cohibendam iram, vt Thucydides & Plutarchus scripserunt: est enim iudicio Platonis & Aristotelis, vtiliter hominibus ad vltionẽ tributa: sed cum nulli sint Cretensibus & Lacedæmoniis Australiores in Europa, suæ naturæ inseruiebant. Atq; hoc in vniuersum de moribus populorũ ex ipsa natura Septentrionis, Austri, mediæq; regionis dicta sint. De ortu verò & occasu in locis planis & æqualibus (de his enim agimus) iudicare difficile est, cum reuera nihil oriatur, nihil occidat. sed in locis inæqualibus magnũ vtriusq; discrimen esse, non modò medici, sed etiam rustici & architecti maximis argumentis deprehenderunt, vt ager Taurinus orientalis est, quòd Alpes ad occasum positos habet. Palæstinus occidentalis, quòd Hermon & Libanũ spectat ab ortu: tamen si sol in Æquatore citius oritur Palæstinis quàm Taurinis hora ferè ac dimidia: at cum lux oriens maleficã & crassam aëris obscuritatẽ moderato calore perpurgat, efficit regionẽ multò temperatiorem. cum aut̃ maximis ardoribus flagrat sol, id est post meridiẽ, orientali regioni occidit: & oritur occidentali: hinc magnum discrimen inter Allobroges & Taurinos, qui sunt in eadẽ latitudine ac longitudine cæli. hoc quidem rationi congruit: sed in locis æqualibus certa ratio nulla videtur cur Galatia minoris A-

siæ, ab Italia Campania differat, cum in eadem latitudine sint. est tamen Hebræorum, Græcorū, & Latinorum summo consensu. quem experientia diuturna comprobauit, temperatior ac melior situs orientis quàm obitus. hinc Ezechiel de electis facies ad orientem cōuersas adorasse scribit. & Iesaias iusticiam ab oriente proficisci. item alius; Respice ad orientem & intueret lætitiā à Deo tibi venientem. his ego testibus libenter vtor, eoquē libentiùs quòd intelligo rerum naturalium ac diuinarū verissimos interpretes fuisse. inter Latinos Plinius libro 7. scribit, obseruatione diuturna compertum esse pestem ab ortu ad occasum ferri: quod in Gallia Narbonensi animaduerti: vt si contrā fiat, id quod accidit anno Christi M. D. LVII. pestem vbique grassaturam ominentur. Ammianus inter Græcos testatum reliquit, Seleucia direpta, & aperto templi adyto quodā Chaldæorum arcanis concluso, labem exiluisse incurabilium morborum, qui Marci ac Veri temporibus, ab ipsis Persarum finibus, ad usq; Rhenum & Gallias cuncta contagione ac multitudine morientium fœdarunt, non multò post ab Æthiopia versus Septentriones pestis vniuersum penè terrarum orbem populata dicitur. huius quidem perspicua ratio est, cum Auster humidus Septentrionis regiones affluit, colore putredinem augente. est igitur causa proxima in ventorum varietate posita. nam venti ab Austro spirantes calidi humidi: à Septentrione frigidi sicci. sed quia venti à cardinibus & decumanis spirantes leniter flare consueuerūt: non efficiunt illam aëris varietatem, quam qui à lateribus oriuntur: quia cum sol à cardinibus longissimè absit, exhalationes vehementes cōmouere nequit: in decumanis verò calor solis violentior ventum excitat, sed eius vim cohibet. quæ ratio facit, vt vere ac autumno, ventorum vis multò maior sit, quàm hyeme ac æstate. omnium autem vehementissimi sunt Africus & Corus. deinde his oppositi Vulturinus & Aquilo, Corus quidē frigidus & humidissi-

mus.

mus. Vulturinus calidus siccissimus. Africus humidus calidus. Aquilo siccus frigidus, à cardinibus frigidissimi & calidissimi percipiuntur. duo sunt in decumanis temperatissimi; ab occasu recto Fauonius, sed lenissimè ac rarò spirat, nec ferè nisi sole occidēte: Subsolanus ab ortu valde salutaris, & aliquantò vehementior Fauonio, præsertim cum sol ab Æquatore discessit. Causa verò remotior & occulta cur oriens locus occidente melior sit, cum nihil propriè oriatur & occidat, planè me lateat, sed quæ consequuntur effectiones perspicuæ sunt & admirabiles. terminus autem orientis regionis mihi videtur esse, vt antea dixi, in insulis Molucarum, obitus verò in insulis Hesperidum. est enim pars orbis vniuersi dimidia. nam meridiani harum insularum CLXXX. gradibus à se inuicem absunt. restat altera pars orbis in qua sita est America infinito maris spatio ab utroq; termino diuisa, vt orientis & occidentis rationem habere videatur. Omitto quàm multa magi de natura dæmonum vtriusque regionis disputant. ea tantum nunc attingo, quæ subsensum cadunt. nam grauissimi Græcorum ac doctissimi viri, Aristoteles, inquam, Hippocrates, Galenus, Ctesias, vbique confirmant propositis exemplis omnia pulciora ac meliora in Asia quàm in Europa nasci. ac tametsi propter ignotas regionum latitudines sæpe labuntur, nihilominus tamen iis nostra ætate planè cognitum compertum est, in eodem calitratu populos qui ad occasum positi sunt, corporis viribus longè præstare oriētales ingenio. nam Celtæ innumerabiles sæpe copias in Italiam, Græciam, Asiam duxerunt: Itali verò non priùs in Galliam penetrare ausi sunt quàm imperiū ad summum perduxissent, & quidem Casare duce, belloq; intestino flagrantibus Gallis. hinc laudes Ciceronis & Agrippæ in Casarem, quòd eas gentes domuisset, quarum impetus Romani sustinere vix possent; lacerare nō auderent. At Itali Græcos ita subegerūt, vt nullas acceperint offensiones. Græci verò qui suis armis intimos Asiæ

recessus aperuerunt, vix vnquam in Italiam, præterquam Pyrrho rege venerunt, qui tamen victus fuga turpi salutē sibi quæsit: non aliter quàm Xerxes qui tantas copias in Græciā duxerat, vt flumina penē exsiccarentur, nihilominus tamen à paucissimis Græcis fractus est, & maximo cū suo dedecore repulsus. itaq; Cato Muræna, Cæsar Pompeij manibus obijciebat ea bella quæ in Asia gesserant, cōtra mulierculas gesta fuisse. hinc illud Iuliani Augusti; Celtæ & Germani audaces: Græci ac Romani tum bellicosi; tum vrbanī: Ægyptij magis industrij & sagaces, quamuis imbelles ac molles: Syri cum alacritate & facilitate animi ad disciplinas apti. idem paulò post; Quid cōmemorem quàm cupidi libertatis & seruitutis impatientes sint Germani, quàm tractabiles & quieti Syri, Persæ, Parthi, ac deniq; populi omnes ad ortū & Austrum positi? hæc ille in libris aduersus Christianos: vbi vim ortus & occasus apertè demōstrat. Tacitus verò scribit, Batauos qui ad occasum extrema Germaniæ tenent, omniū ferocissimos ac virtute præcipuos fuisse; quod Plutarchus in Mario cōfirmat. magnitudine quidem præstant, vt omnes qui loca palustria & frigida incolunt. ita quoq; bellicosissimi totius Galliæ putantur, qui magis occidui sunt: quod Cæsar ipse primū animaduertit; Optimi generis homines, inquit, ex Aquitanis & Rhutenis. omnium autē Europæ populorum maximè occidui Britāni & Hispani, strenuissimi sunt. Habet igitur occasus cum Septentrione, ortus cum Austro magnā affinitatem: quod nō solum videre est in animantiū naturis, verum etiā in stirpibus, lapidibus ac metallis. fama cōstans est aurum optimum ac gemmas pretiosissimas ad Ortū & Meridiem nasci. cætera verò metalla optima versus Occasum & Septentrionē. quod quidem Cardanus, cū ex aliorum fama scripsisset, reprehensus est à Scaligero, sed nulla ratione. id enim artis metallicæ magister Agricola, grauissimo testimonio prius cōprobarat, quàm Cardanus scripsisset. aurum, inquit, totius Europæ laudatissimum

tissimum affert Hispania Betica, quæ totius Europæ maximè Australis est: Africæ verò Æthiopia. idē paulò post; Oriens, inquit, & Africa tota caret minio & argento viuo: ferrum quoq; rarissimum in Africa; frequens in Cātabria (quæ totius Hispaniæ maximè Septentrionalis est, & Europæ maximè occidua) in Gallia, in Germania frequens. idem; Ferrum omniū præstantissimum apud Suecos & Ostrogothos, quod Ostemutum appellant. quinetiā in Ligiis ad Sagam oppidum in pratis ferrum erui scribit ad altitudinē duorum pedum, & decēnio renatum fodi, nec altiùs propter aquas penetrari. Sulphuris verò nusquam terrarum copia maior quàm in insula Thulæ, quæ Islādia dicitur, vnde in vniuersam Europam aduehitur. Idem tradit nusquam in Germania inueniri, præter in Goldgranacho & Carpatho monte qui cū metallis omnibus abundat, tum verò Germaniæ terminus est ad ortum, & ad meridiem vergit. at ex Siderocapsa Turcæ quotannis ducenta aureorum millia eruere dicuntur. ferrum tamen difficilius inuenitur. itaque Turcæ in urbium direptionibus ferrū multò magis expetunt, quàm æs aut stannum. & quemadmodum ferrum ad Septentrionem penē in ipsa superficie terræ: ita aurum ad Meridiem in agris & arena pura reperitur. tradunt enim in regno Damuti iuxta montes Bet, vltra Capricornum, aurum post imbriū copiam detegi. & vt cætera metalla ignea vi coquuntur ad Septentrionem, in montibus Pyrenæis, Iurasso, Cemenno, Alpibus, Carpatho, Rhodope, Pangæo, Laurio, Tmolo, Caucaſo: ita quoq; ad Meridiem, aurū non igneo calore, sed siderum cælestium vi & ardore solis, velut in superficie terræ & arena, cōflatur. non aliter Australes & Orientales homines cælesti calore ac siderū vi sustentur: Occidui verò & Septentrionales ignea flamma intus concepta. Quare cū à singulis ad vniuersā relabor, tum intelligo in Septentrionibus interiora calida humida, exteriora frigida sicca: Austri verò, interiora frigida sicca, exteriora calida hu-

mida. Ortum verò & Obitum temperatoria. pater hoc quidem in purioribus naturis & elementis quò magis sunt à cōcretionē libera. nam cūm aēr sursum ac deorsum æstate incaluit, tantum frigus in media regione cogitur, vt grandines quæ hyeme non possunt, eo tēpore maximo pondere concrecant. sic terra solis ardoribus vīta frigus coercet: quæ tamen cūm omnia gelu obriguere, intus calorem cōprimit: idq; videre est in puteis qui calorem conceptum hyeme exalant, æstate frigidissimi sentiuntur. cūm igitur in Septentrionibus perpetuum quodāmodo frigus: ita perpetuus calor occupat interiora, non modò terræ ipsius, verum etiā animantium & plantarum; vt quod ait Empedocles, calidum in frigido, frigidū in calido natura collocasse videatur. Iam verò cūm stirpium & animantium alimenta, sint à calore & humore: ita siluarum & animantium magna copia est in Septentrionibus: hinc Plinius Germaniā siluarum altissimarum miraculo plenam esse tradit. quinetiā Vitruuius altissimas arbores in Apennino quā Septentrionem spectat, nasci scribit. & ea quæ sub Polo esse dicitur Grontlandia, nomen habet à viriditate ac multitudine siluarum. in Africa nullæ siluæ, præterquā in montibus, quæ naturam habent Septentrionis, vt postea dicemus. & paulatim arbores proceræ æquè ac homines Meridiem versus eunti minores videntur. sunt enim in Gallia Narbonensi quercus bipedales, quæ fructum ferūt, nec altiùs excrescunt. cōsimiliter metallorum omnium, præterquā auri, vis in Septentrione maxima: nulla ferè in Austro, nisi in mōtibus altissimis. eruptiones verò ignium & incendia maxima versus Septentrionē feruntur. nam Chimæra, Gazeuale, Vesuius, Ætna, Picus, Carpathus, ipsaq; terrarum vltima Thule (est enim in septuagesimo gradu sita ac penè rota maximis incendiis ardet) tum pleraq; loca, quæ Olaus in Gothiæ descriptione notauit, perpetuis ignibus flagent. & Pyrenæi ab incendiis nomen habuerunt. vltra trigésimum ab Æquatore gradum

gradum nullæ memoratur: nec aquarum calidarum balnea; cuiusmodi sunt in Italia, Gallia, Germania & extrema Gothia. Illud est, opinor, quod Picus Mirandula obscure admodū significat, his verbis, Qui cognouerit proprietatē Aquilonis, intelliget cur Deus mundum iudicabit per ignem. Atque hæc vetus est non modò Pici, sed etiam Heracliti, vt ait Plutarchus, & Hebræorum opinio; qui mundum aliquando deflagraturum, ignesque nō è cœlo delapsuros, vt putat Magianus, sed ex intimis terræ visceribus erupturos confirmant. hoc autem incendium ad Septentrionem, non ad Austrum fieri necesse est, cūm hīc aquæ; illic terræ globus promineat, qui conceptos ignes alit. Tametsi enim terrarum & aquarum orbem intuenti, tantum terræ tegi quantum detegi, & æqualis esse terrarum ac maris totius magnitudo videtur; nihilominus ea pars quæ libera est ab aquis, tota vergit ad Septentriones, si terminos Austri & Septentrionum, Æquatore, quod in vniuersum fieri solet, definiamus. restat particula quædam Africæ & Americę regionis. nam terra quæ dicitur Australis, ad ornatum infinita magnitudine pingitur, non ad rei veritatem. Itaque aut Esdræ verba interpretari necesse est aliter atque veteres; aut absurdum erit quod scribit, Deum terræ septem partes detexisse; aquas in septima collocasse. absurdus etiam quod veteres Peripatetici putarunt, terram decies aqua minorem. oporteret enim terram (vt nihil aliud quàm eius superficies mundi centrum attingat) omnino aquis immergi, si vel septies aquarum globo terra maior esset, vt ex circuli ad diametrū ratione docemur: quantò magis si terræ centrum in centro mundi constituitur? id autem necesse est, cūm ad fretum Magellianum, non procul ab aduerso Polo, terræ globus aliquantum emineat. mirum est tamen, sed nauigationibus & experientia diuturna compertum, maris & aquarum molem à Septentrione versus Austrum magno impetu ferri. quod Cardanus cūm in Britanniam & Hyberniana

traijciens à naucleris intellexisset, testatum reliquit: sed cum neq; causas eius rei, neq; effectiones inquireret, iuste reprehensus est à Julio Scaligero, quasi figmentum illud per sese inuexisset. quod cum pertineat ad vniuersam mundi elementaris, hominumq; naturam penitus intelligendam: tum etiã ad id quod posuimus confirmandum, scilicet terras ad Septentrionem, aquas ad Meridiem: hinc exteriora calida humida; illic frigida sicca: hinc interiora frigida sicca; illic calida humida: obseruationes veterũ cum nostris conferamus. Atque illud primum, quod Chaldæi igneam triplicitatem Europæ, aqueam Africæ tribuunt: deinde quod Auster à Græcis ἐκ τῆς νότιος, quasi ab humore Notus dicatur. est enim vêtus ille calidus & humidus: Boreas frigidus & siccus: tum etiã quod aquarum decursus à mari Sueuico per Cimbriacam Chersonesum ad fretum Ixium, hinc ad Celticum & Hibericum littus omnium consensione fertur. mare verò Caspiũ per interiores & occultos adytus vt Mæotis in Pontum euoluitur, atque hinc per Hellepontum in Mediterraneum excipitur, post ad fretũ Herculeum magna vis aquarũ erumpit, vt in Meridiem aduersum feratur. hæc naucleri & negociatores testata reliquerunt, tum etiam eò nos Geographia & Hydrographia perduxit: nec temere Plinius maiores ab Austro cieri fluctus prodidit, quàm ab Aquilone: tametsi rationem attulit inanem, cum perspicuum sit contra fluxum maris Austrum niti. argumento est etiam quod Diodorus olim, & non ita pridem Aluaresius, deinde nostri homines qui in Africam nauigauerunt, vno consensu testantur, imbres vltra Æquatorrem assiduos regiones infestare, vnde incrementa Nilii. atque id Plinius libro II. testatum reliquit, perpetuos etiam ardenti æstate rores Africam irrigare. cuius rei causam nullam adfert. postremum est quod sol ad Austrum, vbi locus Hypogæi terræ propior est quàm ad Septentrionem, tota eccentrici latitudine; ac propterea molem aquarum eò pertraxisse videri possit.

sit. Hæc nostræ opinionis argumeta sunt, non solum probabilia, verum etiam, vt opinor, ad assentiendum necessaria. Sed obijci potest ex Aristotele, febres ad Septentrionem acutiores, & caloris vim æstate quàm ad Austrum maiorem. de febris ratio est in promptu, quæ, coactis meatibus, facit vt etiam hyeme, vbique acuti morbi grauiores sint quàm æstate: sed absurdũ videri possit, in Europa homines magis æstate calere, quàm in Africa. illud tamen quasi cognitũ ponit Aristoteles. & quidem Aluaresius scribit Abyssinum Æthiopem, quo die Lusitaniam appulerat, cum legato Præsteianis, calore extinctum fuisse. iam verò Hispani queruntur in Gallia, se maiores æstate, quàm in Hispania sentire calores. quinetiam accepi à Purquero Germano, cum Tolosæ ageret, ardenti æstate, maiores esse calores in agro Dantisco, id est ad mare Balticum, quàm Tolosæ. quæ ratio fecit, opinor, vt Germani, auctore Tacito, hyeme, vere, ac æstate, annum definiant: autumnus bona perinde ac nomen ignorēt. Dani verò, hyeme & æstate, vt Pœni, qui veris & autumnus rationem non habent, quemadmodum Leo Afer scribit. causam caloris Septentrionalis ad aëris inertiam & crassitiam referemus. est enim Europa & Scythia plena fluminibus, qui ex humore interno fluentes efficiunt limosa & palustria loca: hinc vapor densus æstate sursum euehitur, qui concepto calore ardentius vrit, quàm aër Africæ tenuis propter fluminũ inopiam. quemadmodum igitur ignis ardentius vrit in metallo conceptus quàm in ligno, & in hoc quàm in culmo: sic in aëre crasso vehementius flagrat quàm in tenui. quare ij qui thermas sumtu minore calefieri volunt, solum aspergunt aqua, vt vapor elatus & aër crassior factus, calorem sustinere possit. argumento est etiam illud, quod æstate, pluuio cælo, sudore & calore multò magis defluimus ac languemus, quàm aëre sereno. neq; tamen propterea dicemus, exteriora Septentrionis Australibus calidiora, quæ suapte natura sunt frigida sicca: sed flantibus

Austris, elatisq; vaporibus, aër calorem melius concipit ac tuetur. Africae verò terra, lapides aquae calefactae multò vehementius vrunt, quàm in Scythia, propter radiorum acumen. commodius itaq; ab Aristotele dici potuit, maiores aëris inflammationes æstate fieri ad Septentrionem, vsque ad sexagesimum gradum, quàm ad Austrum. Atque hæc in vniuersum de moribus populorum, qui regiones planas & equabiles colunt. Nunc singularem discrimen in locis montanis, palustribus, aridis, ventosis, ac tranquillis videamus. Hoc igitur inter plana & montana interest in hominum naturis, quod inter Austrum & Septentrionem: & eadem ferè temperatura, si loca plana nõ fuerint palustria. vt enim maximum frigus ad Septentrionem, æquabiliter fufum est in planis: sic ad Austrum in montanis, & media regione aëris tanta vis est frigoris *ἔξ ἀντιποδῶν ἀσείων τῆς θερμότητος*, vt non magis Hyperboræi, si tamen vlli sunt, quàm Lunæ montes, aut Picus in insula Tenarife, mons omnium altissimus, gelu concrecant. id facillè colligitur æstatis habitacione, qua tum maximè grando in media regione aëris cogitur, quòd hyeme vix vnquam contingere videmus, quia frigus vbique dispersum, minorem vim habet. falsum est igitur quod putat Auerroes, qui plantas & animantia vegetiora esse putat in montibus, quòd cælo propiora sint. diuiniore essent montani homines ac magis ingeniosi, qui tamen valde rudes ac barbari ab omnibus appellantur. falsum etiam quod Hippocrates scribit, mutationes temporum in mōtibus efficere hominum feritatem ac proceritatem. Cùm autem planè regiones Septentrionis ferè aquis immerfæ sint, montes non item; necesse est montanos duriores, robustiores, ac vitæ longioris esse, eoq; meliore habitu quo montanæ aues & pecora palustribus; & montanæ arbores reliquis præstant. & quoniam nulla ferè iuga, sed latera montium coluntur, temperatior est, ac magis salutaris ea pars quæ ad Septentrionem conuertitur, vltra

quintum

quintum & quadragesimum à Polo gradum: citrà verò salubrior quæ ad Austrum. est enim magnum vtriusque discrimen: quod satis intelligunt ij, qui vel in montibus iter habuerunt. quod igitur de media regione ac populorum moribus diximus, non pertinet ad eos qui in Alpibus, Pyrenæis, Cemenis, Acrocerauniis, Hæmo, Carpatho, Olympo, Tauro, Stella, Caucaso, Imao, & Aruerniæ montibus positi sunt: tametsi cæli tractus est omnium temperatissimus. ab Australibus etiam excipiendi sunt accolæ Atlantis, Arabiæ montanæ, Bethæ, Angæi, Pici, Serraleonæ, qui mons *ὄχημα θεῶν* à Plinio vocatur. sunt enim montani duri, agrestes, bellicosi, laboris patientes, minimeq; ingeniosi. idq; non tantùm in montibus Septentrionis, sed etiam in ipso Atlante, qui Tropico proximus est, magni ac robusti homines, cuiusmodi sæpe vidimus, nasci dicuntur; vnde legiones conscribunt Mauritanæ ac Numidiæ reguli. illud certè admiratione dignum est, quòd qui montes Arabiæ tenēt, nunquam feritatem & animi robur deponere potuerūt, sed aut naturæ viribus, aut locorum præsidio freti, in summa libertate semper vixerunt. quinetiã Turcarum princeps, vt audio, sexaginta millia aureorum illis tribuit, vt agro Palestino ac Damasceno liberè fruatur. Iam verò Marsi veteres Apennini accolæ, omnium Italiæ populorum ferocissimi fuisse feruntur. vulgatum est illud, sine Marsis triumphasse neminem. Vnde verò Gostauus legiones conscripsit, vt Sueciæ regnum inuaderet, nisi ex Dalecarlis qui Sueciæ montes occupant? Quid Heluetij? qui cùm à Suecis originem traxerint, nõ modò seipfos, sed etiam finitimos populos tyrannide oppressos, in libertatem vindicarunt: Austriæ principes sæpe fregerunt: Germanis maximas clades intulerunt: imperij Germanici non minimam partem armis occuparunt: denique tantùm armis ac viribus profecerunt, vt principum censes & magistris vocentur. ex quo intelligitur id quod ait Cicero, Ligures montanos, suapte natura duros & agrestes,

maritimos, versutos esse. omitto quàm diuturna bella, montani Cilices & Acroceraunij cum Turcis gesserunt, quandiu potentiam eorum ducibus Caramanis sustinuerunt ac repulerunt. his omnino repugnat eorum natura, qui in locis palustribus versantur, qui propter humoris copiam, maiores sunt in eadem latitudine: vt Bataui ac Phrysi qui Rheni ostia tenent, maiores sunt reliquis in eodem tractu Germanis: & Belgæ propter paludes & locorum planitiem longiores sunt Britannis; quorum regio plana est, vt aiunt, minimeque palustris, sed arenosa. pessimè qui in locis palustribus & calidis versantur: vt in Ægypto & in Gallia Narbonensi, quæ paludibus est immersa: illic pestes, hydrocele, vitiligo, lepra perpetuò grassantur. illic quoque videre est languentes homines & fœdos pallore vultus. est enim floridus color præcipuum temperatæ regionis argumentum. aridæ verò regiones, quantumuis caleant, salubres sunt tamen. nam Hispania, Numidia, Persia, Chaldæa, Arabia felix, homines habent alacres, duos, ac cæteris in eodem tractu robustiores. cum enim Ægyptus, Cyrenaica, Mauritania, Gallia Narbonensis, alba lepra, infectæ sint, rarissimi tamen sunt in Hispania & Numidia leprosi, vt Leo Afer scribit. Facit etiam vnus interdum fluminis discrimen, naturas hominum discrepantes, cum in longitudinem fluit (vt Danubius, Niger, Eridanus, Tagus, Asopus) quia Septentrionales ab Australibus diuidit, ne tam facillè societatibus & commerciis vnantur. quò fit vt capitalibus odiis sæpe dissideant. Australes enim qui Nigrum flumen accolunt, parui, debiles, subcineritij: qui ad Septentrionem ex altera parte, maiores ac robustiores sunt, ac penitus attri. nec mirum si Plato diis gratias egit, quòd Atheniensis esset; non Thebanus: Athenæ tamen ac Thebæ Asopo flumine duntaxat, ac xx. circiter miliaribus diuiduntur: sed Athenienses ad Austrum, Thebani ad Septentrionem conuersi sunt. qui sunt in conuallibus ad Meridiem maiori calore

lore vrgentur, quàm qui in eodem tractu Septentrionem spectant: ita vt hi ad Scytharum; illi ad Australium naturam magis accedat. inde fit, vt qui Carpatho adiacent Meridiem versus retorridi sint: ex aduersa parte candidi. eandem ob causam Galenus homines tabidos in agrum Tabianum mittebat, inter Surceturum & Neapolim, vbi vallis ad Austrum hyeme quoque veris temperiem habet. inde quoque morum dissimilitudines ac discrepantes eorum naturæ qui Rhetiam, Carinthiam & Croatiam incolunt, ab Istris & Illyricis: & Insubrum à Liguribus & Hetruscis. sunt etiam qui conuallibus vndiq; ambiuntur, qui maximis caloribus vtuntur, vltra quintum & quadragesimum à Polo gradum, propter mutuam radiorum concursum, & conclusa vndiq; loca. cum autem è montibus fontes & imbres limosi fluant, necesse est fertilitatem maximam ingenerari. neque enim fabulosa mihi videntur, quæ veteres de Mauritania & conuallibus vtriusque Atlantis prodiderunt, centesimam colligi messem, cum his quoque temporibus Leo Afer quinquagesimam se vidisse fateatur. certè Plinius scribit, Mauritaniæ procuratorem Augusto tritici granum misisse, quod CCCC. germina, paucis minus, haberet. magis incredibile est illud Strabonis de vallibus Tauri montis, racemos duorum cubitorum nasci: & ex vna ficu modios colligi septuaginta. eadem ferè de agro Damasceno, in conuallibus Libani montis: nota est Aruernorum Limonia, Taurinus ager, aurea vallis Pyrenæorum, Thessala Tempe, vallis Sedunensis, & Carpathi conualles: quæ tanta fertilitate luxuriant, vt montium sterilitatem, conuallium vbertas abundè compensare possit. in hac igitur frugum copia, necesse est agriculturæ deditos esse incolas, rem militarem negligere, otium colere, delitiis defluere. Id quod Athenæus libro xij. scribit de Lydis & Umbris deliciarum infamia flagrare. vtraque regio sita est in locis planis & humilibus. hinc Propertius, Meuaniam sitam loco plano & cauo dixit. talis etiam fuisse dicitur Sy-

baritarum, qui neq; orientem, neq; occidentē Solem videbant; quorū delicias & luxū describit Athenæus. sed ridiculè Alciatus, qui apud Plautum & Catullum, qui porcos Umbros appellant, parcos legit. multò etiam absurdus, quòd apud Plutarchū lib. 2. c. x. symposiacōn, ὀμβρικός δαίτης ad Umbros pertinere putauit, cū de feris illic agatur, sic enim ὀμβρικός & ὀμβρικόλα Æliano & Æschylo dicuntur catuli ferarum & qui ex oue & Musimone fero animali nascuntur, Umbri à Latinis dicti sunt. sunt igitur luxui dediti, qui fertiles eiusmodi conualles habitant, contrā quā accidit iis, qui loca sterilia colunt. sunt enim in bello strenui milites; in pace ingeniosi opifices, aut diligenter mercaturā exercent. eam ob rem Atticus ager sterilis Athenienses habuit artiū inuētores (apud quos otium capitale fuisse memoratur:) vt Genuēses apud Italos, Lemouices apud nos, Norimbergēses apud Germanos, beatiore igitur illi frugū copia; hi verò ingenio. quoniā aquæ gelidæ ex niuib; coactæ in valles deriuantur; fit sapissimè, vt struma vel hydrocele capiantur, præsertim si vallis ad occasum & Septentrionem conuertatur. nam qui Valedocā agri Taurini vallem incolunt, omnes strumas habēt, & gulæ tumores aut tonsillas: amentes quoq; sunt & inepti ad loquēdum, vt in Aquitania Labdani populi Labdacismo balbutiunt. Atq; hi morbi ab aquis ad corpora deriuantur; ab his ad animum transferuntur. quanta sit aquis ad mores immutādos vis ac potestas, ex Hippocrate satis intelligitur, nec pluribus opus est: illud tamen animaduersione dignū quòd scribit Plinius; Haliacamonē flumine Græciæ oues fieri candidas, Axio nigras; Xantho flauas: hoc etiā Vitruuius cōfirmat. Ab aère verò, quo maximè viuimus, vitia non minora; interdum etiam maiora oriuntur. quod tametsi in vniuersum diximus: singulare tamen est, quòd ventosa loca ferociore homines, ac mobiliore reddūt, quieta verò humaniore & constantiore. ratio perspicua est. neq; enim tranquilla mens esse potest in eo, qui huc
illuc

illuc iactatur. cuius rei argumento est, quod in motu ac tumultu contemplari nemo potest: sed purgata mente ac perturbatione vacua, tum etiā immoto corpore id fiat oportet: & quò quisq; magis sapit, eò tardiores habet corporis & animorum motus. qui verò insaniunt, perpetuò corpore æquè & animo iactantur. itaq; nautas, opinor, aquarū & ventorum perpetua iactatio, barbaros & inhumanos reddit: vt vt sit, cōpertum est Thraciā, Galliam Britanniam, Circassiā, Lybiam desertam, Lusitaniam, Persiam, Noruegiā, Noricum & Pannonias, quæ ventorum impetu magis agitari dicuntur, populos habere molliore ac ferociore, quā quæ regiones eodē cæli tractu quietæ sunt, vt Assyria, minor Asia, Italia præter Liguriam, Ægyptus; vbi cælum aureum esse fertur. nam Circassij, qui Tauricā Chersonesum incolunt, cæli tractum valde temperatum habēt; mirum tamen in modū feroces, perfidi, & crudeles esse dicuntur: at nusquā ventorum maior vis est. constat etiā nullos esse populos in Gallia Narbonensibus, Aquitanis & Prouincialibus ferociore: qui tamē aliis Australiore sunt: vt putem partim ab Altanis (sic enim vulgò & Plinio vocatur Vulturinus, qui Galliam Narbonensem perpetuò infestat) partim etiam à Coro, siue Circio, qui ab incolis Serra dicitur, & omniū violentissimè spirat, hanc feritatē & irrequietam animi agitationē ingenerari. Nō parū etiam mores hominum & naturam immutant confusiones populorū. neq; enim verum est ab eadē cæli tēperie Scythas omnes sui similes esse, vt putauit Hippocrates: cū vbiq; terrarum sua sit propria quædam temperatio. verior esset Empedoclis & Stoicorū opinio, qui, vt refert Plutarchus, dissimilitudines oris ab imagine animo cōcepta fieri purant. nam belluarum similes sunt partus, quòd nullis cogitationibus, vt est apud Plinium, sed solo sensu mouentur: ira Scythæ, qui puras & naturæ congruentes amant voluptates, minusq; cogitationum varietate distrauntur, similiore parētibus liberos procreare solent. alia tamen

ratione ducor. nam in Æthiopia, vbi hominū genus acutissimum & salacissimū esse diximus, nemo tam sui similis est, quā omnes omniū. sunt aut parui, crispī, attri, simi, labeones, glabri, albissimis dentibus, nigris oculis. Scytharum nullā esse dissimilitudinē, tum Hippocrates ipse, tum etiā Tacitus de Germanis scribit, & re ipsa cōpertum habemus, quò longiūs à medio disceditur, eò sibi similiores esse vultus. in regione media videmus infinitā hominū dissimilitudinem. cum enim in illa regione omniū oculi flauescere debeant (nam ex atro, cæruleo & flauo, omnis illa varietas oculorum conflatur) videmus tamen præter flavos, glaucos, cæsius, nigros, rauos, & ex his infinitam confusionem. sunt ualuti, simi, crispī, nigri, cādidi, rufi, ænobarbi, punicei, pallentes, nani, gigātes. hoc igitur tribuendum est hominū confusioni, qui ab extremis ad media, velut ad optimam temperiē confluere solent. nam illi Scytharum, Gothorum, Turcarum, & Tartarorū innumerabiles exercitus in media regione constiterunt. nulli præter Vandalos in Africā traiecerunt, ex qua paulò post eiecti sunt. & cum Arabes ac Pœni, quos Saracenos veteres appellarunt, ex Africa in Europam & Asiam colonias deduxissent, in media regione cōquieuerunt. nulli in Scythiam penetrarunt: cum enim Hispaniam, Italiam & Græciam inualissent, in Gallia cæsi ac prostrati fuerūt. post etiam, Galli Italiam & Hispaniæ magnā partem seruitute liberarunt. similiter Celtarum ac Romanorum coloniarum, veteres in media regione sedes quæsierunt: nullę in Scythiā aut in Æthiopiam deductæ. quemadmodum igitur videmus ex animantiū & stirpium diuersis generibus, diuersas nasci formas, vt in Mulo, Pardo, Crocuta, Lycisca, Cameloparde, quæ parentibus dissimiles sunt: ita quoq; iudicandū est in hominum varietate. nihil ferè Lycisca ex lupo concepta differt à cane: quia lupo nihil aliud est quā canis filuester, ipsi Varroni. sed Mulus ab Equo & Asina: Camelopardalis, à Camelo & Panthera maximè differt: ita si mi-

sceantur

sceantur Scythæ cum Æthiopibus, dubiū nō est, quin hominū genus varium ac dissimile sint edituri. scribit Athenæus, Ptolemæū Philadelphum hominē in Scena exhibuisse, qui ore ac toto corpore bicolor esset; vno quidem latere niger, dextro candidus. Hinc igitur factū opinor, vt Dani, Saxones & Angli confusi cum Britānis, ferocios eos fecerint, ipsi euaserint humaniores. Britanni verò cum sedibus pulsi in Galliā apulissent, animi feritatē ægrè deposuerunt, seq; ipsos à Gallorū seruitute paulatim vindicarunt. idem iudicandum puto de Saxonū colonia, quam Carolus Magnus in Belgas deduxit. nam ij pro libertate, fortissimè semper dunicarunt. neq; enim vt stirpes, quæ aliò translata, citò vim amittunt; & foii, vnde trahunt alimenta, naturā induunt, ita quoq; homines, insitā suæ naturæ vim facillè mutant: sed lōga temporis diurnitate. cum enim Tectosages Galli, fertilissima queq; Germaniæ loca occupassent, vt scribit Cæsar, tēporis decursu mores & naturā ita mutarūt, vt Cæsaris temporibus in eadem egestate & patientia qua Germani permanerent: eodē victu & cultu corporis vterentur. itaq; L. Memmius Consul dimicaturus contra Galatas, qui in magna bellicæ laudis opinione floruerant, Romanorū legiones metu Gallici nominis perterritas, in victoriæ spem erexit: cum diceret Galatas iam pridem Gallos esse desuisse, iam Asiæ deliciis effœminatatos, & cæli temperie feritatē amisisse, vt nihil amplius esset ab illis metuendū. rectè enim Cyrus apud Herodotū, molles, cælo molli natos dixit: & quidem Turcæ, Scytharum animi ferociā paulatim deponūt, ac nisi militarem disciplinā magno studio colerēt, facillè Moschouitarum & Sarmatarū viribus frāgerentur. Restat igitur vt videamus quantū disciplina possit, ad immutādum hominū naturam. Duplex est aut disciplina, diuina & humana: hæc praua aut recta. vtraq; profectò tantā vim habet, vt sapius naturā vincat. nam si verissimè Hippocrates omnia plantarum genera ἐφικερῶσαι putauit, quantò id verius est in

hominum genere: atq; natio tam immanis ac barbara, quæ nacta duces ad humanitatē perducta nō fuerit: aut quæ gens politissimis artibus imbuta, quæ humaniore cultu neglecto, in barbariē ac feritatem nō aliquando degenerarit: atq; eius rei cū infinita sint exempla, nullū tamen illustrius est, quā Germanorum, qui cū à feritate belluarū, vt ipsi confitentur, non procul abessent: cū in paludibus ac siluis ferarum more vagarentur: cū inueterato quodā odio semper à literis abhorruissent; nunc tantū profecerunt, vt humanitate, Asiaticis: militari disciplina, Romanis: religione, Hebræis: philosophia, Græcis: geometria, Ægyptiis: Arithmetica Phœnicibus: astrologia, Chaldæis: opificiorū varietate, populis omnibus superiores esse videantur. & quidē Machiauellus, suæ ætatis Italos vrbane increpuit, quod cū ingeniosi admodū sibi viderentur; attamen Germanos accirēt, ad metiēdos fines agrorum. quinetiā Leo Pont. Max. cū Solis ac Lunæ cursum emendare vellet, legatos in Germaniam, vt olim Cæsar in Ægyptū, misit. Eadē disciplina fecit, vt cū Arabes & Pœni suapte natura molles ac effœminati, militarem scientiā colere cœperūt. Asiæ & Africæ imperium occuparint. Consimiliter Massilienses vrbana disciplina cū laude coluerunt, vt omniū populorum sapientissimi ac iustissimi, clarissimo Ciceronis testimonio fuisse putentur. De Lacedæmoniorum disciplina planē incredibilia narrant historici: quæ tamen eō certiora sunt, quò ab hostibus eorū profecta videmus. Neglectæ verò disciplinæ, maius testimonium nullum esse potest, quā de Romanis: qui cū antea populos omnes, iustitiæ opinione, ac militari gloria superarēt; nunc ferè ab omnibus vtroq; superātur. sic enim existimo, Romanorū atq; ad eō Italicorum naturam præstantissimam esse, sed nulla tanta naturæ bonitas est, quæ parua disciplina non corrūpatur. in his ergo quæ in hominū populari sermone versantur, & quæ & iisdem fontibus quibus ego haurire quisq; potest, non
diutius

diutius immorabor: sed exēplis domesticis vtar. cū maiores nostri vultus oblongos formosiores esse putarent, obstetrices sensim perfecerunt, vt longissimi viderentur: id quod videre est in antiquis statuis & imaginibus. In India occidentali, latissima fons est, & natus miræ magnitudinis, id quod obstetricibus tributū legimus. quinetiā tradit Synesius, se feminam in Africa vidisse, quasi formicam arte insectam, vt spectantibus voluptatem præberet. ita verecundū est, vt his habitus feminarū, quo nunc vtuntur ad corporis formā venustiore, efficiat vt partus angustiori thorace nascantur, & mutata forma pulmonici euadāt. Quod si tanta cōsuetudinis ac disciplinæ vis est in rebus naturalibus & humanis, vt paulatim abeat in mores, & naturæ vim obtineat, quantò id verius est in diuinis? videmus enim religionū tātam vim esse ac potestatem, vt mores hominū & corruptam naturā, penitus immutare videantur. quanquā vix fieri potest, vt, naturæ prioris vestigia omnino tollantur. vt enim Germani, omnium magnarū artium scientiam infinito labore adepti fuerint: in illis tamen ornatus, venustas, ordo, ratio quam in Græcorū & Italicorū scriptis elucere videmus, multorū iudicio desideratur: sed vt corporū; ita librorum magnitudinē amplectuntur. nam plura scripsit Musculus: plura Martinus & Erasmus, quā quis lōgissimo vitæ decursu legere possit. Australes longè dissimiles sunt. paucis enim versibus, omnium rerū diuinarum & naturalium arcana cōplectuntur: & vt corporū imbecillitatē ingenij viribus; ita librorū exiguitatem vtilitatis magnitudine cōpensant. Extremū est, vt I' tolemæi & eorū errores retellamus, qui Zodiaci partes ac triplicitates, quas vocant, cuiq; regioni disertè tribuunt, ex quibus populorum naturā iudicari posse putant. Aiunt, Europā inter occasum & Septentriones positā, primæ triplicitati, hoc est, igneæ, Leonis, Arietis ac Sagittarij, Ioue ac Marte dominantibus subesse: Scythiam Asiaticam, inter Septentriones & Ortum, æris triplicitati, puta Gemi-

nis, Libræ & Aquario, Iouis & Saturni radiis coniunctis: Africâ inter occasum & Meridiem triplicati aqueæ, id est Cancro, Scorpioni & piscibus, cum Marte, Venere & Mercurio: Asiam Australē, inter Meridiem & Ortum terræ parti, hoc est Tauro, Virgini & Capricorno, vnâ cum Venere & Saturno. quæ non modò iis, quæ antea diximus, sed etiam ipsi naturæ & historiis valde repugnant. erroris initiū attulit locorū ac Geographiæ ignoratio, quæ tanta fuit, vt veteres nonnulli, Oceanum flumen Hiberiam urbem esse putarent. ac Ptolemæus ipse, qui aliis præluxit, in quantis erroribus versaretur, satis intelligunt in eo genere mediocriter eruditi. errorem auxit motuū cælestium ignota ratio, vix enim Chaldei annos mille quingentos in eo studio cōsumere potuerunt, vt ex historia sacra & eorum obseruationibus, quibus vtitur Ptolemæus, intelligi potest. neque verò motum orbis octauum capere potuerunt: at ne Ptolemæus quidem motū trepidationis obseruare. hæc enim Arabū, Hispanorum & Germanorum studiis paulatim cognita sunt. quòd enim Chaldæi, vt est apud Ciceronem, iactant se CCCC. & septuaginta annorū millia in periclitandis, experiendisq; puerorū animis posuisse, falsum est. nec huius opinionis leuitas, à seipsa confutata desiderat orationem meam; neque enim ignorassent ea, quæ à nobis temporum decursu cognita perceptaq; sunt. Est autò omnino inexplicabile, quòd de signis Zodiaci prodiderunt, cum ab illorū obseruationibus ad hæc vsque tempora, Zodiaci partes omnes, ac signa integra, locum mutarint. nã prima stella Arietis, quæ annos sexcentos ante Ptolemæum primam partem eius signi occuparat, ad vigesimam octauam peruenit. itaq; post Chaldæorum obseruationes, signū integrū & multò amplius percurrit. Pleiades, quæ illis tēporibus Tauri caput, nunc Geminos tenent. Reguli stella, quæ tum erat in Cancro, nunc vigesimam partem Leonis præterit. quid autò Arieti cum Piscibus, Leoni cum Virgine, Tauro cum Geminis? quid igni cum aqua com-

mune?

mune? at ignea sidera in aqueū signum concesserūt. nam si nouum orbem fingamus, id quòd necesse est, nulla tamen in eo stella. igitur stare nullo modo potest illa de triplicitatib. doctrina. sed Ptolemæi exemplis vtamur. quid est enim absurdius, ac tãto viro indignius (si tamen eius libri auctor est) quàm Phœnices & Chaldæos, propterea simplices humanos & siderū obseruatores appellare, quòd Leoni ac Soli subijciantur? idem tamen Babylonē, Assyriam ac Mesopotamiã, Virgini & Mercurio subiecit, ac propterea Chaldæos scientiarū amatores esse cōfiteretur. Iudæos autò, Syros ac Idumæos, audaces & impios, quòd Arieti, Scorpioni & Marti sint obnoxij. at omnium historicorum summa cōsensione, Syri adeò tractabiles sunt, vt ad seruitutē; Iudæi ad religionē nati videantur. Idumæis verò, nihil mollius fieri potest (excipio montanos (id quòd Cicero Pompeij cineribus obiecit; Putabat, inquit, cum Syris ac rege Nabathæorū sibi rem esse. sunt igitur hæc τῶν περὶ τῆς, quia Syri & Idumæi ad Ægyptios, qualis fuit Ptolemæus, Septentrionales sunt, partim etiã montani. ridiculè tamen Cardanus, eius libri interpres, qui quòd signa locū mutasse intelligeret, ab ætate Ptolemæi ad hæc vsq; tēpora, tradit Hispanos, Britānos ac Normannos, rapaces ac versutos euasisse, & cordi Scorpionis nūc subijci putat, quos olim fidos ac probos fuisse scribit, cum Sagittario subessent. sed illi repono, quòd Appianus de Cassio scribit. Cum enim Romanorū exercitus Parthorum sagittis cæsus esset; Cassius verò reliquias ad se confugiētes seruare conaretur, Chaldæus illū admonuit, vt tantisper tēpus protraheret, dum Luna Scorpione decursu, Sagittariū attigisset: tum ille; Magis, inquit, Sagittariū metuo quàm Scorpionem: ita quoq; Britānorū ac Normannorum sagittæ nobis non scorpiones nocuerunt, cum vniuersam ferè Galliã bellis ciuilibus iactatā occupauissent: ac nostros exercitus sagittis confecissent. Hæ igitur Cardani disciplinæ si locum habeant, rerum naturam conuelli & labefactari

k

oportet: tum plagā Aquilonis ad Austrum conuerti, ac pro Germanis audacibus, molles Ægyptios: Afros bellicosos, pro ignauis hominibus nasci. quòd si Cardanus, stellas permutatis locis signorū vim confudisse putat, quid fiet Ptolemæo, cuius ipse iudicia de sideribus tantopere probauit? quid ipsi Cardano, qui veterū apotelesmata sua auctoritate alibi semper cōfirmavit? quinetiā, vt de multis vnum exemplū afferam, Sleidanus scribit in ecclesiastica historia, Carolū V. Imp. iisdem kalēdis, quibus natus erat, Imperatorem creatum fuisse: Franciscū regem Gallorum cepisse; de Germania triumphasse. habuit autē in orto Capricorni sidus, vt Cardanus confitetur, quo sidere natus erat Augustus, qui propterea nummū felici sidere Capricorni percussit: Hoc enim voluit Horatius, cū Hesperie tyrannū Capricornum appellauit, quo loco interpretes omnes lapsi sunt. Eodē sidere, Cardanus natum scripsit Carolū Bourbonium, Cosmum Medicem, & Selimum principē Turcarum, qui vij. kalendas Septemb. eodē mense quo M. Antoniū Augustus vicit, id est sextili, regem Persarū Hismaëlem in Calderanis cāpis fregit: biennio post iisdem kalendis Gampsonem Sultanum de imperio deiecit. iam verò constat ab Augusti tēporibus ad Selimum & Carolū V. omnia sidera locū mutasse, gradus septendecim percurrisse. Capricorni tamen vis eadem est. nam Augustus, Carolus V. & Cosmus Medices, anno decimonono imperiū acceperunt. quis igitur populorū mores & cælestium corporū vim putet à triplicitatum ratione duci, cū sideribus permutatis, nō immutetur natura? quod etsi antea planū fecimus planius tamen & illustrius erit, si quis à Ptolemæi tēporibus, vel etiā à Cæsare maximas planetarum coitiones (inferiores omitto) cum historia cōiungat. nihil autē illustrius est in historia, quàm bellorū motus. & quoniā Scorpionem Martem præesse aiunt, in eo sidere coierunt planetæ superiores, cū inter Pompeium & Cæsare ciuilia bella toto terrarū orbe exarserunt, imperij verò ac

Reipub.

Reipub. cōuersio in Europa contigit, quā tamen Ptolemæus Arieti, Leoni ac Sagittario subiecit; Africam Scorpionem, Piscibus & Cæcro. eadē coitio in Scorpione cōtigit anno D. C. xxx. quo tēpore Arabes ex Asiæ desertis erumpentes, vniuersum penè terrarū orbem armis domuerunt, nouas leges tulerūt, religiones confuderunt, imperia Persarū deleuerunt; postremò linguam Græcā, Latinam & Persicam, in Asia & Africa sustulerunt. hæc autē mutatio in Australi Asia cōtigit, quam Ptolemæus Tauro, Virgini & Capricorno subesse putauit. eadem coniunctio incurrit in annum M. cccc. lxxxiiii. cū repente Italia, quæ diuturna pace cōquiescit, tum suis, tum Gallorum & Hispanorum armis est obsessa: quæ bellorum calamitas Hesperides insulas & nouū orbē inuasit. tum verò inaudita morbi lues ab Hispanis inuecta totam Europam populari cœpit. conuersiones verò maximæ, quæ ad Africam pertinebant, in Europa & America cōtigerunt. Rursus anno Christi lxxiiii. iidem Planetæ in Sagittario coierant, cū Ottho, Galba, Vitellius & Vespasianus imperium Romanorum perturbarunt. nusquam tamē grauiora bella quàm in Palæstina, nec maior clades quàm Iudæorū, quos Ptolemæus Scorpionem subiecit. & cū anno Christi ccccxxx. planetæ in Aquario incurrisent, repente legiones Gothorum ab extrema Septentrionis plaga in Europā influentes Romanorum imperium oppresserunt. Orientalis Asia quieuit, quam Aquario Ptolemæus obligarat. rursus in eodē Aquarij sidere coierunt anno M. ccc. lxxiii. quo tempore Germania maximo terræ motu; Apulia bello concussa: & sacra lues ab ortu versus occasum serpere cœpit, ac totam Europam infestare, quæ tamen nihil habet cum Aquario commune, vt ipsi volunt. eadem traiectio recurrit anno ccc. xii. in sidere Capricorni, quem Asiæ meridionali tribuunt. secuta est trium Imperatorū & legionum Romanarum maxima strages, cū Imp. Constantinus contra Senatus P. Q. R. voluntatem vi & armis imperium

k 2

inuasit; totiusq; imperij Romani leges & Rempubli-
cam paulo momento conuertit, omnia tamen in Eu-
ropa: quæ, si Ptolemæo credimus, nihil ad Capricor-
num, nec rursus ad Pisces: in quibus tamen cōiunctio
magna contigit anno Christi M. CCCCLXIII. quo
tēpore tyrannides ac bella ciuilia totam Europā inua-
serunt. Eduardus III. Henricū Angliæ regem necauit.
Zadamachus Tartarorum princeps à suis regno de-
iectus, ad Lituanos fugit. eodem tēpore, coniuratio
Prutenicarum vrbiū facta est: Fridericus Imperat. à
suis Viennæ obsessus: Ludouicus XI. Galliæ rex prin-
cipum cōiuratione penè oppressus: Florentiæ maxi-
mæ seditiones: Saxoniam quoque vrbes cum ducibus
Brunswicensiū bella gesserunt: Scander Albanie dux à
Turcis defecit, eosque magnis cladibus afflixit. nihil
tamen in Africa gestū video. eodē in signo coitio fa-
cta est an. M. D. XXIII. quo tēpore Gallia bellis ciui-
libus, Germania verò tota nobilium ac plebeiōrū in-
ter se concurrentibus armis scēdissimè quassata est:
Rex ipse Gallorū ad Papiam captus, ac Roma paulò
post ab Hispanis, Rhodus à Turcis est expugnata. tū
eluuiones aquarū maximæ, quibus orbem terrarum
inundatū iri prædixerant. nihil tamen in Africa ge-
stū accepi. sed infinitū sit omnia persequi. Quare cum
magnæ illæ traiectiones, rerū cōuersionem, variosq;
bellorū motus significant, nec tamen vllius obserua-
tione cognitū, aut disciplina perceptū sit, quæ quanq;
regionem signa fixa magis afficiant, nihil certi de eo
genere statui potest ex illorū præceptis. tamen non
dubito, quin obseruatione diuturna disciplina certior
cōstitui possit: si quis superiorum temporū historias,
& coitiones ad initia recurrēdo colligere velit. verbi
gratia ex Polybio intelligi potest, Olympiade cente-
sima quadragesima rerū omniū cōuersionem quan-
dam contigisse. atq; iisdē temporibus Philippum iu-
niorem Macedoniæ, Antiochū Asiæ minoris, Ptole-
mæum Philopatorē Ægypti, Annibalē Carthaginen-
sium, Antiochū Syriæ, Lycurgum iuniorem Lacedæ-
monio-

moniorum imperio simul successisse: ac subinde Ro-
manis aduersus Pœnos, Antiocho in Ptolemæum, A-
chæis & Philippo cōtra Lacedæmonios & Ætolos bel-
la grauissima intercessisse. cōsimiliter ex Diodoro &
Iustino colligemus, seruilia bella iisdem temporibus
in Sicilia Græcia & Asia contigisse. & eodē momen-
to, Spartacum latronē fugitiuorum armis Italiam in-
uasisse, quo Piratē Mediterranei maris imperiū occu-
parūt rursus libertate seruis à Muhamede proposita,
Christianos quoq; seruos ad pileum vocasse, vt paulò
post nulla ferè vestigia extarent. contra verò tyranni-
des iisdem penè tēporibus orbem terrarū infestasse,
cū Muhamedes magnus, duos imperatores & qua-
tuor Reges fregit. Ludouicus XI. Gallorum Rex, o-
mnium primus suos seruitute oppressit: Christiernus,
Suecos miserabili tyrannide afflixit: Zadamachus,
Tartaros: Eduardus III. cæso rege, Anglos: Circassij
Mēmeluchi, Ægyptios: Vissumcastanus, Persas: Pan-
dulfus, Senenses: Frācisus Valorius, Florentinos: Lu-
douicus Sfortia, Mediolanenses: Ioannes Bentiuolus,
Bononienses: Baleo, Perusinos. Idē quoq; de literis ac
disciplinis relinquitur iudicandum. simul enim ac se-
mel doctorū hominū magna vis erupit, deinde quasi
extincta memoria literarū, rursus in lucem alij pro-
dierūt. Nam Plato, Aristoteles, Xenocrates, Timæus,
Architas, Isocrates & oratorum ac poëtarum infinita
multitudo simul floruit: longo post interuallo, Chri-
sippus, Carneades, Diogenes Stoicus, Arcefilas in lu-
cem venerūt. rursus eadē ætate Varro, Cicero, Liuius,
Salustius; deinde Virgilius, Horatius, Ouidius, Vitru-
uius claruerūt. nec ita pridē Valla, Trapezuntius, Fi-
cinus, Gaza, Bessario, Mirandula simul floruerunt. Si
quis igitur collectis rerū memorabilium locis ad ea
traiectiones maximas accōmodarit, & regiones affi-
ci, aut Respublicas mutari perspexerit, tum scientiam
de moribus & natura populorum efficit pleniorē:
tum etiam de omni genere historiarum, multò ve-
rius ac melius iudicabit.

De statu Rerumpublicarum.

CAP. VI.

V M historiae magna sui parte in Rerumpublicarum statu & cōuersionibus explicādis posita sint, cōsequens est ad consummatam historiarū rationem initia, status & exitus imperiorū breuiter explicare: praesertim cū nihil sit in toto historiae genere, magis frugiferū ac fructuosum. caetera quidem ad agnitionem animi pulcherrima, & ad conformandos cuiusq; mores valde praecleara videantur: quae de ciuitatum initiis, incrementis, statu, inclinatione, ruina, percipiuntur ab historicorum lectione: non singulis modò, verum etiā vniuersis adeò necessaria sunt, vt Aristoteli nihil efficacius putet ad hominum societates stabiliendas ac retinendas, quàm Reipub. moderandae sciētia informari. de qua tamē tam variae sunt magnorū virorum, tamq; discrepantes sententiae, vt mirū videri debeat, tot saeculis neminē adhuc cōstituisse, quis esset optimus ciuitatis status. etenim Plato cū nullā Reipublicae gerendae scientiam esse putaret, ita difficilē ad intelligendum, vt eam nemo caperet, legum tradendarum ac ciuitatis bene instituendae rationē hanc animaduertit: si viri prudentes omnibus omnium Rerumpublicarū moribus ac legibus collectis, eas inter se cōpararent, & ex his optimum Reipublicae genus conflarent. quod quidē consilium, Aristoteles, quoad eius fieri potuit, secutus videtur; non tamen assecutus. post Aristotelem, Polybius, Dionysius Halicarnassaeus, Plutarchus, Dio, Tacitus (eos omitto, quorū scripta interciderunt) multa de Republica praeclearē & grauitē in historiis dispersa reliquerunt. multa quoq; Machiauellus, primus quidem, vt opinor, post annos mille circiter ac ducentos, quàm barbaries omnia cumularat, de Republica scripsit, quae omniū ore circumferuntur: nec dubium est,

quin

quin multò plura veriùs ac meliùs scripturus fuerit, si veterum philosophorum & historicorū scripta cum vsu cōiunxisset. hoc quidem illi defuisse Iouius tradit, & res ipsa loquitur. hunc secuti Patricius, Th. Morus, Rob. Britannus, Garimbertus, multa grauitē & copiosè, de serendis moribus, de sanandis populis, de principe instituendo, de legibus stabiliendis: leuiter tamen de statu; nihil de cōuersionibus imperiorum: & ea quae Aristoteles principum σοφισματα seu κρύπτια; Tacitus imperij arcana vocat, ne attigerunt quidem. alij aliquot Rerumpublicarum imagines puras, nulla subiecta ratione, velut historiā ob oculos posuerunt, excipio Contarenū, qui Reipub. Venetae formā, quam ipse omnium pulcherrimā iudicabat; nō modò ad intuendum proposuit, sed etiā ad imitandum. atq; hi ferè sunt, quorum de Republica scriptiones habemus: tametsi tam accuratè quàm decuit eo de genere scripsissent, nihilominus ea breui methodo cōplecti necessarium ducerem: quantò magis si à multis multa desiderātur? Quamobrem vtile visum mihi est, ad eam quam instituo methodum, philosophorum ac historicorum de Republica disputationes inter se & maiorum imperia cum nostris comparare, vt omnibus inter se collatis, vniuersa Rerumpublicarum historia planius intelligatur. hunc etiam fructum ex ea disputatione feremus, quòd quae leges in regia potestate, quae item in populari & optimatū statu necessariae sint (harum enim legum tam magna varietas est, quàm Rerumpublicarum) faciliùs intelligemus. Sed ne plus auctoritatis in disputādo, quàm rationū momenta quærantur, prius Aristotelis definitiones de ciue, de ciuitate, de Republ. de summo imperio, de magistratu; quae sunt huius disputationis fundamenta, necessariis argumentis refellendae sunt, deinde nostram de singulis opinionē explicabimus, & inueteratum errorē de statu temperato reijciemus: tum de triplici Republica suo ordine dicemus, postea de cōuersionibus imperiorum: postremò de optimo statu.

Ciuem definit Aristoteles, iudiciorū, magistratus, & consilij capiēdi potestate. quam definitionē populari tantū imperio conuenire fatetur. sed cū definitio debeat esse vniuersorū, nullus Aristotelis iudicio ciuis erit, nisi natus Athenis, & eo tēpore quo Pericles: cæteri in sua ciuitate exules aut peregrini, qui ab honoribus, iudiciis & consilio publico prohibentur. quid igitur fiet Imperatori Antonino, qui omnes homines liberos monarchiæ Romanæ finibus cōprehensos, promulgata lege ciues Romanos esse iussit? nam si Aristoteli credimus, peregrini fuerunt sublata populari potestate. quæ opiniones cū absurda sint, ac ciuitatibus perniciosæ, & illa ex quibus sequuntur, absurda videri necesse est. Atq; hæc Aristotelis sentētia, Contarenum, Sigonium, Garimbertum, ac plerosq; alios impulit in errorem: nec dubium est quin multis ciuitatibus bellorum ciuiliū magnam præbuerit occasionē. quid si ne populari quidem Reipublicæ congruit ciuis hæc ab Aristotele allata descriptio? nā Athenis, vbi Respublica maximè omnium popularis fuisse dicitur, quarta classis infimorū ac tenuiū, id est populi pars longè maxima, lege Solonis, ab honoribus à Senatu, à magistratuū sortitione arcebat, vt Plutarchus scribit. Idem Magistratū definit imperio, iurisdictione & consilij capiendi iure. ex quo innuit eum qui adeprus sit ea quæ ciuis adipisci potest, appellari magistratū, vt ciuis aptitudine tantū ac potestate. sed ne subtilius agere videamur, quis nā igitur in Republica magistratus ista ratione dici poterit, cū tanta magistratuū paucitas ad consiliū admittatur? nam vbiq; ferè imperio ac iurisdictione caret Reipublicæ senatus, & ea quæ decernit, non prius vim habitura sunt, quàm à populo vel optimatibus, vel principe sanciantur, vt postea planū faciemus. sed quid arguenter, cū ipse Aristoteles multa genera magistratuū extremo libro enumeret, qui nec imperiū nec iudicium, nec consilij capiendi ius vllū habent? Cū verò Rempubicā ciuitatis ac magistratuū descriptionem

vocat,

vocat, sanè ciuitatē Republica priorē facit, vt ciuitas sit quædā hominum multitudo sine magistratibus & imperiis; Respublica verò ciuium ac magistratuū descriptio. sed si plures vnum in locū coeant sine legibus & imperiis, si nemo rem cōmunem quæ nulla sit, sed priuatā quisq; tueatur, si nullæ pœnæ sint improbis, nulla præmia bonis cōstituta, vbi nam ciuitatis imago existere potest? hæc igitur cōgregata multitudo, non ciuitas debuit, sed ἀναρχία, vel alio quàm ciuitatis nomine vocari: cū eiusmodi homines ἀπολιδες sint, vt est apud Homerū, καὶ ἀθέμιστοι. iam verò summū imperium, quod ipse κυρίαν πολιτεύμα vocat, & κυρίαν ἀρχήν, in quo versatur maiestas ac Reipublicæ status, nusquā definit. nisi putemus id voluisse, cū tres omnino statuit Reipublicæ partes; vnam in consilio capiendo: alterā in creādis magistratibus: postremā in iurisdictione. sed imperiū quod summum dicitur, eiusmodi esse debet, vt nulli magistratui tribuatur, alioqui summū non sit, nisi populus aut princeps imperio se penitus spoliaret. is autē cui summum imperiū dabitur, nisi precario detur, non iam magistratus, sed princeps erit. consilij verò de Republica capiendi ius, etiā priuatis cōceditur, & iurdictio minimis quibusq; non pertinent igitur ad summū imperium. itaq; nulla pars est ex his tribus, in qua imperij summa maiestas elucere possit, præterquam in magistratuū creatione, quæ solius principis est, vel populi, vel optimatū pro ciuitatis cuiusq; statu, ac multò magis ad summum imperium pertinet, leges iubere ac tollere: bellū indicere ac finire, extremū ius prouocationis, vitæ deniq; ac præmiorum potestatem habere. quòd si demus Aristotelem noluisse summū imperium, sed Reipublicæ administrationē significare: illud quoq; fatendum erit, nusquā imperiū summum ab eo definiri, nec omnino Reipublicæ statum, quia status in summo imperio versatur. gubernatio verò ipsa Reipublicæ, quæ longè latè patet, breuius fortasse & commodius, decretis, edictis, & executione defi-

nietur. quartum nihil est, & his tribus omnia Reipublicæ munera, imperia, magistratus, honores continentur. verbi gratia, Senatus bellū decernit: princeps edicit: milites exequuntur. in iudiciis decernūt etiam priuati iudices & arbitri: iubēt magistratus: exequuntur apparitores. quæ sæpe fiunt ab vno & eodē. cū igitur decernant & edicant magistratus: non possunt edicta, quæ Latini iussa, & imperia vocant, τὸ κύριον πολιτῶμα significare: multò minùs decreta vel executiones, in quibus iurisdictio cōsistit. Quæ cū ita sint, certiora principia, si modò fieri potest ac magis explorata, quàm quæ hæctenus allata sunt, queramus. Sic igitur statuo familiã aut collegiū Reipub. veram imaginem esse: & quemadmodum in vnius hominis solitudine, familia consistere nequit: ita nec Respublica in vna familia, vel in vno collegio. quòd si plures iisdem tectis contineantur, nec tamen alter alteri pareat aut imperet, nec vnus omnibus, nec singulis pauci, nec singulis vniuersi, non poterit familia vel collegiū sibi constare, quod non aliter quàm imperio domestico retinetur. contrà verò si plures, puta vir, vxor, liberi, serui; aut plures collegæ eiusdē imperio priuato, ac domestica potestate retineantur, familiam aut collegiū efficiunt: modò tres in collegio personæ fuerint, vt Neratio placet, in l. Neratius de verb. signific. & in fãmilia tres personæ cum matrefamiliã imperio patrisfamiliã subijciantur: vt voluit Vlpian. in l. detestatio. de verb. signific. si eius verba cum Apuleij oratione coniungamus. is enim quindecim personas populorū constituere scribit: id est quinq; collegia vel tres familias: sic enim familia quinq; personas, collegium tres cōplectetur. tres ergo pluresve familię, aut quinq; plurãve collegia Rempublicã cōstituunt, si legitima imperij potestate simul cōiungantur: si familiæ vel collegia à se inuicem diuisa sint, nec communi imperio cōerceantur, ἀναρχία debet non Respublica vocari. nec refert vtrum eodē in loco familiæ cōeant: an locis ac sedibus seiungantur. nō aliter atq; familia dicitur

dicitur eadē, tametsi paterfamilias seorsūm à liberis & seruis, aut hi à se inuicem locorū interuallo distant; modò patrisfamiliã imperio legitimo ac moderato coniungantur. moderatū dixi, quia hoc maximè differt familia à Republica, quòd hæc summū & publicū, illa moderatū & priuatum imperiū habet. ita quoque Respublica dicitur eadem ex pluribus cōflata familiis, etiam si locis ac sedibus à se inuicem diuellantur, modò sint in eiusdē imperij tutela: siue vnus imperet omnibus, siue singulis vniuersi: siue pauci vniuersis. Ex quo illud efficitur, vt Respublica nihil aliud sit, quàm familiarū aut collegiorū sub vnum & idem imperium subiecta multitudo: ciuis autem qui communi libertate fruitur, ac imperij tutela. nam quòd Tullius Rempublicam definit, hominum multitudinem bene viuendi causa sociatã: finem quidem optimum significat, nō Reipublicæ vim & naturam. hæc enim definitio, pertinet etiam ad cœtus Pythagoreorum, & eorum qui bene viuendi causa simul cōeunt: non tamen Respublicę dici possunt sine magna Reipublicæ & collegij cōfusione. præterea sceleratorum quoq; familiæ sunt, non minùs quàm virorum bonorum, quia non minùs homo est sceleratus quàm bonus. idem quoq; de Republica iudicandum relinquitur. quis enim dubitat, quin maxima quæq; imperia sint à latronibus vi cōstituta? Hæc igitur Reipublicæ definitio à nobis allata, pertinet ad vicos, vrbes, ciuitates, & principatus, quantumuis latè pateant, modò eiusdē imperio cōerceantur. neque enim locorum angustiis, vel amplitudine Respublica describitur: vt neque magis animal est elephas quàm formica, cū vtrique mouendi, ac sentiendi vis insit: ita non minùs Respublica dici debet Rhagusia vel Geneua, quarum dominatus penè mœnibus ipsis concluditur, quàm Tartarorum imperia, quæ iisdem regionibus quibus solis cursus definiuntur. itaque absurdum est quòd Aristoteles ait; nimis magnam multitudinem hominum, quanta fuit Babylone, gentem esse

non Re:publicam. at nullum est imperium cōmu-
ne gentiū inter ipsas, neq; verò lex vlla: Babylonij autē
nō solūm iisdem imperiis, magistratibus, ac legibus,
sed etiam mōenibus cōtinebantur. quid igitur Respu-
blica nisi hoc est? Obscurius tamen videtur quòd Ci-
cero alicubi Rēpub. definit, cōtū multitudinis iu-
ris consensu & vtilitatis cōmunionē sociatum: quod
quidem si admittatur, non satis erit ciues eodem im-
perio, nisi legibus iisdem simul deuinciantur. sed ab-
surdum sit imperium Turcarū, quod populos habet
nulla iuris societate sibi cohærentes, Rēpublicam
non esse, cū iisdem magistratibus & imperiis, simul
coniungantur. erit autē Rēpublica vel anarchia: non
hoc; illud igitur. Ex quo sequitur Rēpublicā eodem
imperio definiri: ciuitatem imperio ac iure: urbem
autē, quæ non solūm imperiis ac legibus, verum etiam
mōenibus iisdem suos ciues amplectatur. itaque vrbs
vicos; ciuitas pagos, interdum etiam vrbes & oppida
modò iuris societate cōiuncta; principatus siue dina-
stia, vtamur hoc verbo, plures ciuitates; Rēpublica
deniq; veluti genus hæc omnia cōplectitur. sic enim
Cæsar; Omnis, inquit, ciuitas Heluetia in quatuor pa-
gos diuisa est. & Cicero Tusculum municipium Ro-
mana ciuitate contineri dixit: aliter quàm Bartolus,
qui ciuitatem muris definiit, in l. vrbs appellatio. de
rerum & verborum significatione. & ad legem mu-
nicipalem, municipem genus ciuis appellauit, nec ra-
tione, nec auctoritate cuiusdā adductus. Nam Censo-
rinus apud Appianū in Lybico respondit legatis Car-
thaginensium, se urbē quidem Carthaginis deleturū:
ciuitatē verò Carthaginis ac ciues suis legibus vten-
tes, id quod Romani promiserant, relicturū. nec ciui-
tatem ipsam in muris aut area consistere. quē admo-
dum igitur maior est eorum cōiunctio, qui sunt eiuf-
dem vici, quàm vrbs; ita maior est eorū propinqui-
tas, qui sunt eiisdē vrbs quàm ciuitatis: quod nō mo-
dò imperia, iudicia, leges, instituta ciuibus inter se
communia, verum etiā vrbs; ipsius tutela, forum, fana,
porti-

porticus, viæ, theatra, sacrificia, multæq; cum multis
amicitiæ rationesq; cōmunes sint. vt cū Romana
Rēpublica ex Albanorū tribus omnino millibus co-
aluisset in eodē agello, primū Antemnates, Came-
rinos, Crustuminos, Sabinos; post etiam Albanos vi-
ctos partim eadē ciuitate: partim iisdē agris & mōeni-
bus excepit. cū autē Tusculanos, Æquos, Volscos,
Hernicos, bello fregisset, non in urbem aut agrū Ro-
manum, propter loci angustias, sed tamen in Rē-
publicā admisit, & saluis eorum legibus, honores &
magistratus capere voluit: qui ciues eodē quo alij no-
mine; proprio municipes: incolæ autē agri Romani, ve-
rius Quirites dicebātur quorum fuit cōditio melior.
hinc illa M. Scauri vox ad auum Ciceronis, quòd Ar-
pini quàm Romæ viuere mallet; Vtinā M. Cicero isto
animo atque virtute in summa Republica, quàm in
municipali viuere maluisset. huius nepos orator, non
modò in vrbe domicilium quæsit, sed etiam domum
quingenta millibus aureorum æstimatā: nihilo-
minus tamen nouus homo, & peregrinus est ab ad-
uersariis appellatus: nouus quidē; quòd primus in sua
gente honores esset adeptus: filius nobilis; quia patrē
nouum habuit: ille peregrinus contumeliosè dictus,
quòd Arpini esset, nō in agro Romano natus. Ex quo
existit illud, variè ciues à Latinis vsurpari, ac ciues vr-
banos meliori cōditione fuisse quàm ciues colonia-
rum, quia tametsi legibus, moribus, & imperiis iisdē
vterentur, nō tamen iisdē agris & vrbe, à qua lux im-
perij & immunitates quærebantur: ipsa verò munici-
pia deteriore fuerunt olim cōditione, quàm colonie,
propter generis ac sanguinis Romani dignitatē. nam
pro beneficio datū est municipiis ius coloniarum vs-
que ad Tyberij tempora, quibus municipia repudia-
runt vltro ius illud, ac suis legibus ac moribus quàm
Romanis vti maluerunt, vt est apud Gelliū. itaq; ciues
quidem fuerunt eiusdem Reipublicæ, non tamen e-
iusdē ciuitatis: sic igitur interpretari debemus legem
Iuliam, qua Romani bello sociali ciuitatem omnibus

non Re:publicam. at nullum est imperium cōmu-
 ne gentiū inter ipsas, neq; verò lex vlla: Babylonij autē
 nō solūm iisdem imperiis, magistratibus, ac legibus,
 sed etiam mœnibus cōtinebantur. quid igitur Respu-
 blica nisi hoc est? Obscurius tamen videtur quòd Ci-
 cero alicubi Rēpub. definit, cœtum multitudinis iu-
 ris consensu & vtilitatis cōmunionē sociatum: quòd
 quidem si admittatur, non satis erit ciues eodem im-
 perio, nisi legibus iisdem simul deuinciantur. sed ab-
 surdum sit imperium Turcarū, quod populos habet
 nulla iuris societate sibi cohærentes, Rēpublicam
 non esse, cū iisdem magistratibus & imperiis, simul
 coniungantur. erit autē Rēpublica vel anarchia: non
 hoc; illud igitur. Ex quo sequitur Rēpublicā eodem
 imperio definiri: ciuitatem imperio ac iure: urbem
 autē, quæ non solūm imperiis ac legibus, verum etiam
 mœnibus iisdem suos ciues amplectatur. itaque vrbs
 vicos; ciuitas pagos, interdum etiam vrbes & oppida
 modò iuris societate cōiuncta; principatus siue dina-
 stia, vtamur hoc verbo, plures ciuitates; Rēpublica
 deniq; veluti genus hæc omnia cōplectitur. sic enim
 Cæsar; Omnis, inquit, ciuitas Heluetia in quatuor pa-
 gos diuisa est. & Cicero Tusculum municipium Ro-
 mana ciuitate contineri dixit: aliter quàm Bartolus,
 qui ciuitatem muris definiit, in l. vrbs appellatio. de
 rerum & verborum significatione. & ad legem mu-
 nicipalem, municipem genus ciuis appellauit, nec ra-
 tione, nec auctoritate cuiusdā adductus. Nam Censo-
 rinus apud Appianū in Lybico respondit legatis Car-
 thaginensium, se urbē quidem Carthaginis deleturū:
 ciuitatē verò Carthaginis ac ciues suis legibus vten-
 tes, id quod Romani promiserant, relicturū. nec ciui-
 tatem ipsam in muris aut area consistere. quēadmo-
 dum igitur maior est eorum cōiunctio, qui sunt eius-
 dem vici, quàm vrbs; ita maior est eorū propinqui-
 tas, qui sunt eiusdē vrbs quàm ciuitatis: quod nō mo-
 dò imperia, iudicia, leges, instituta ciuibus inter se
 communia, verum etiā vrbs; ipsius tutela, forum, fana,
 porti-

porticus, viæ, theatra, sacrificia, multæq; cum multis
 amicitia rationesq; cōmunes sint. vt cum Romana
 Rēpublica ex Albanorū tribus omnino millibus co-
 aluisset in eodē agello, primū Antemnates, Came-
 rinos, Crustuminos, Sabinos; pōst etiam Albanos vi-
 ctos partim eadē ciuitate: partim iisdē agris & mœni-
 bus excepit. cū autē Tusculanos, Æquos, Volscos,
 Hernicos, bello fregisset, non in urbem aut agrū Ro-
 manum, propter loci angustias, sed tamen in Rēpu-
 blicā admisit, & saluis eorum legibus, honores &
 magistratus capere voluit: qui ciues eodē quo alij no-
 mine; proprio municipes: incolæ autē agri Romani, ve-
 riūs Quirites dicebātur quorum fuit cōditio melior.
 hinc illa M. Scauri vox ad auum Ciceronis, quòd Ar-
 pini quàm Romæ viuere mallet; Vtinā M. Cicero isto
 animo atque virtute in summa Republica, quàm in
 municipali viuere maluisset. huius nepos orator, non
 modò in vrbe domicilium quæsiit, sed etiam domum
 quinquaginta millibus aureorum æstimatā: nihil e-
 minus tamen nouus homo, & peregrinus est ab ad-
 uersariis appellatus: nouus quidē; quòd primus in sua
 gente honores esset adeptus: filius nobilis; quia patrē
 nouum habuit: ille peregrinus contumeliosè dictus,
 quòd Arpini esset, nō in agro Romano natus. Ex quo
 existit illud, variè ciues à Latinis vsurpari, ac ciues vr-
 banos meliori cōditione fuisse quàm ciues colonia-
 rum, quia tametsi legibus, moribus, & imperiis iisdē
 vterentur, nō tamen iisdē agris & vrbe, à qua lux im-
 perij & immunitates quærebantur: ipsa verò munici-
 pia deteriore fuerunt olim cōditione, quàm colonie,
 propter generis ac sanguinis Romani dignitatē. nam
 pro beneficio datū est municipiis ius coloniarum vs-
 que ad Tyberij tempora, quibus municipia repudia-
 runt vltro ius illud, ac suis legibus ac moribus quàm
 Romanis vti maluerunt, vt est apud Gelliū. itaq; ciues
 quidem fuerunt eiusdem Rēpublicæ, non tamen e-
 iusdē ciuitatis: sic igitur interpretari debemus legem
 Iuliam, qua Romani bello sociali ciuitatem omnibus

sociis communicarunt; non quòd antea ciues non essent, cum omnes iisdem imperiis tenerentur, sed ab honorum petitione arcebantur. postea ius illud Italis omnibus dari cœpit. deinde coloniarum, quas Vlpianus cõplexus est in titulo de cõsibus, ius Italicum habuerunt. reliqui populi partim vectigales fuerunt, qui à Plinio enumerantur: tametsi aliud alij paulo momento cõcessum est: partim liberi, qui suarum Reipublice dignitatem tuebantur: vt apud nos, Albij, Meldi, Bituriges, Santones, Tarbelli, Aruerni, Neruij, Verunni, Vlbaneetes: apud Græcos; Athenienses, Lacedæmonij, Thessalonicenses, post etiã tota Achaia beneficio Neronis: partim liberi ac fœderati, qui iure ciuitatis honorario fruebantur: vt Massilienses, Hedui, Rhemi, Carnutani; non tamen vera ciues, quia Romanorum imperio non tenebantur. cum scilicet integro iure libertatis ac immunitatis fruerentur. Achæis, inquit Seneca, Rhodiis & plerisque urbibus claris ius integrum libertatemque cum immunitate reddiderat Roma, ipsa tributum spadonibus M. Antonij p̄debat. & Plinius lib. x. epist. vj. familiari suo Ægyptio, ciuitatem Alexandrinam & Romanam impetrauit. quòd igitur Liuius lib. xxiiij. scribit, eos puteos, Salernum, & Buxentum deducti fuerant coloni, cum se pro ciuibus ferrent, iudicatos à Senatu non esse ciues: hoc pertinet ad ius suffragiorum, & honorum petitionem, quo nihil maius ac melius ciui dari poterat: non quòd ciues non essent; alioqui peregrinos fuisse fatendum sit. quòd etiam Boëtius ad Ciceronem tradit, ciues Romanos mediam capitis diminutionem pati, cum in colonias Latinas deducerentur, & ciuitatem amittere: hoc est ius suffragiorum, domiciliũ, sacra, tribum: ius autem honorum, magistratum, ordinis, nexorum, dominij, mancipi, testamentorum, connubiorum cõsequebantur municipes & coloni, sed alius alio plus. quòd si æquo iure omnes vterentur, nemo ciuis haberetur, nisi qui ingenuus Romæ natus esset, ac vbiq; apud Liuium & alios scriptores ciues etiã appellantur, qui habuerunt ius Quiritium, quod

quòd multò deterius erat. vel etiam Municipium, vel ius Latij, vel coloniarum Latinarum; quæ Romanis coloniis iure inferiores erant: vel ius Italicum, quòd item duplex erat, in Italia & prouinciis, vt planum fit in titulo de censibus. quòd si appellatio ciuis in omnes valet, falsa est illa definitio quæ ciues omnes honoribus, suffragiis, consiliis, iudiciis, ac tributorum immunitate metitur. præsertim cum lex Iulia de ciuitate sociis omnibus ciuitatem dederit: tum etiã lex Antonini Pij de statu hominum his verbis concepta; In orbe Romano qui sunt, ciues sint Romani: non modò sociis, sed prouinciis omnibus ciuitatem cõmunicarit: neque tamen prouinciales Italis, nec Italię præfecturas municipibus, nec municipes Italos Latinis, nec Latinos municipes colonis Latinis, nec Latinas colonias Romanis colonis, nec Romanas colonias Quiritibus, nec Quirites Romanis equauit, vt falso plerique putant. cur enim ius Romanum, Italicum & municipale, Iuriconsulti tam accuratè interpretarentur? nam Scauola, Papinianus, Paulus, Hermogenianus, Marcellus, Modestinus, floruerunt post Antoninum Pium, qui hanc legem tulit: fallitur enim Onuphrius, qui latam putat ab Antonino Caracalla, vt planum fit ex Authent. lxxviij. præterea falsum esset quòd Dio scribit, Alexandrinis à Seuero concessum esse vt Senatores fieri possent. quid igitur, dicit aliquis, lege Iulia sociis datum est, si iam libertate & imperij tutela fruerentur? cur pro ciuitate adipiscenda tandiu bella gesserunt? hoc scilicet, vt honores petere, ac suffragium in comitiis ferre possent. hoc ius Romanæ ciuitatis appellabant optimum. aliis honores petere, non tamen suffragium ferre licuit: aliis neutrum, sed tamen iure priuato Romanorum vtebantur, quo alij carebant, liberi tamen à vectigalibus erant. aliorum alia iura sunt à Iuriconsultis explicata. longum esset percensere. lege verò Antonini, prouinciales quoque omnes Romani generis, nobilitatem adepti sunt, sic enim Iustinianus scribit: vt postea magistratus parè in eos iurisdictionem

haberent. cū antea ciuis libera prouocatio Præsidi omnem adimeret cognitionē. cū enim D. Paulus, cuius pater ius ciuitatis emerat, in capitali caussa Cæsarem appellasset, tum Felix Syriæ Præsides; Poterat, inquit, hic homo liberari, nisi appellasset Cæsare. & Plinius secundus ad Traianū scribēs de Christianis; Qui ciues erant annotauit in urbem mittendos. neque solum in Republica Romana, sed ubiq; discrimen illud ciuium reperiemus. Romę quidē in iisdem mœnibus fuerūt patricij, equites, plebei: apud veteres Ægyptios sacerdotes, milites, opifices, vt scribit Diodorus: apud maiores nostros, Druidæ, equites, agricolæ: nunc sacerdotes, nobiles, plebei: apud Venetos, nobiles, citadini, plebei: apud Florentinos olim, grandes, populares, plebei: & populariū tres ordines; potentiores, mediocres, infimi. Plato quoq; custodes, milites, agricolas cōstituit: omnes ubiq; iure, legibus, muneribus, suffragiis, honoribus, priuilegiis, cōditione, immunitate aut re quapiā à se inuicem diuisi. omnes tamen sunt Reipub. ciues, veluti mēbra corporis eiusdem: rectē enim D. Paulus; Dicet ne pes, non sum oculus, non igitur de corpore? igitur valde absurdū debet videri, pace dicā Aristotelis, eiusmodi ciues, partim ciues esse, partim peregrinos. cui enim rei descriptio & rei appellatio congruere debet? Sed obscurius est quod ait Cicero; neminē suæ & Romanæ ciuitatis ciuē esse potuisse: apud Græcos tamen licuisse. ego verò putem eādē esse omniū rationem, & Ciceronis dictum de ciuibus duarum ciuitatum, ad ciues honorarios pertinere. sic enim pro Cornelio Balbo: Multi etiā superiore memoria ciues Romani sua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relicti; alias se in ciuitates cōtulerunt. & paulò post: O iura præclara, ne quis nostrum plus quàm vnius ciuitatis esse possit: ne quis inuitus ciuitate mutetur, néve in ciuitate maneat inuitus. quod Hermogenianus interpretatur in l. municipes, ad legē municipalem: vt alterius quidē ciuitatis necessarius, alterius sit honorarius ciuis. alioqui faten-

fatendū erit, eundem ciuem diuersis imperiis ac iussis simul ac semel obligari quod absurdū sit. quid enim facturū est si alter iubeat, prohibeat alter? quod igitur Vlpianus ad legē municipalem manumissum duarum ciuitatū ciuem effici posse tradit, ad eam quoq; pertinet interpretationē. cū autē vna ciuitas alterius imperio gubernatur, vt olim præfecturę, colonię, fora, cōciliabula, municipia, prouinciæ imperio Romano tenebantur, suorū quisq; ciuiū decretis parere cogebatur, salua tamen imperij Romani maiestate: vt collegæ statutis collegij obligantur, salua Reipub. dignitate, ex antiqua lege Solonis, quę est in l. vlt. de collegiis. quod autē Romanis, idem populis omnibus video licuisse; vt dimissa ciuitate propria, possint alienā sine fraude vsurpare, si modò recipiantur. Anglos excipio; qui excedere patria non audēt iniussi, vt ex ipso comite Rotelando, non modò generis splendore & opibus, sed etiā virtute clarissimo didici. vt enim ad beneficiariū seu fidelem constituendū, necesse est vt ea cōditione natus sit, aut si alteri suā fidem obligare velit, necessarius est imperantis & obsequentis consensus: ita quoq; ad ciuem constituendū, satis est vt eius imperio, in cuius finibus natus est, acquiescat (acquiescit autē si non aperte dissentit) aut si aliò se transferat necesse est antequam ciuis dicatur, vt se alterius imperio subijciat. & recipiatur: quod quidē si factū erit postliminio redire nō potest, quia ciuis alienus factus est, & suæ ciuitatis peregrinus, vt in curia Parisiorum iudicatū memini. quare in caussa Mancini; qui deditus hosti fuerat, ab eo tamen repulsus, iudicatū est ciuem esse non desuisse: tametsi Tribunus plebis è Senatu iusserit educi, sicuti peregrinū. peregrinos igitur à ciuibus hac ratione potissimū distinguemus, quod hi vel patriæ imperiis acquiescāt, vel alieno imperio se subijciant & accipiantur: illi quod nec originis imperio acquiescūt, nec se aliis dederunt; aut cū se deditisset repulsi sunt. reliqui sunt fœderati, aut hostes, aut neutri. Scribit enim Appianus, se multarum gen-

tium legatos Romę vidisse, qui se suaq; Romanorum potestati permitterent; ab illis tamen repulsam tulisse. ac tametsi ius peregrinis dicitur æquę ac ciuibus, propter eam quę est homini cum homine rationis societatem, multaq; liberaliter cōmunicantur, vrbis domicilium, sacra, forum, vię, theatra; nullū tamen est imperium in illos, nisi scelere pactōve se obligarint: nec ad munera cogi possunt, nisi vbi suarum fortunarum domicilium collocarint, vt Iuriscōsulti tradunt. Veneti annos xiiij. exigunt, vt in vrbe habitare peregrinus, priusquam efficietur ciuis: nec tamē honoribus fruatur, sed collegiorum societate & imperij tutela. quōd autē ciues sint, qui originis imperio acquiescunt, tametsi ex peregrinis nati, planū fit ex omnibus omnium gentium moribus & institutis. ampliū etiam Germani, qui eos admittunt ad honores, non item Veneti, nec veteres Romani, nec Athenienses; nisi qui vtroq; parēte ciue nasceretur, vt est apud Plutarchum in Pericle, qui legem tulit *μὲν οὖν ἅθλιωταίς εἶναι τὰς ἐκ δύο ἢ ἄθλιωτων γονόλας.* & apud Liuium, vbi agit de iis qui ex ciuibus Romanis & Hispanis mulieribus nati erant. apud nos, qui ex peregrinis parentibus nascitur, æquo iure ciuis est, ac si ex ciuibus nasceretur: & bonis parentū peregrinorum (quę non modō nostris, sed etiā Britannorū ac Turcarū legibus fisco vindicātur, nisi liberos in ipsa Gallia legitimos susceperint) liberē frui potest. illud etiam magni ponderis est ac momēti, quōd peregrini iure omnium gētium imminētē bello possunt expelli, ciues etiā ab iniustis possessoribus iure vindicari. tametsi reges Abissinorum ac Moschouitarum peregrinos cōtra ius gentium inuitos retinere, ac liberalit̄ fouere dicuntur. Sed hęc vberius in libro de decretis disseruimus. Ex quibus perspicuum fit, definitionem ciuis ab Aristotele inuectam, Contareno, Sigonio, Garimberto, Soderino probatā, consistere nullo modo posse. Sed vt omnis ambiguitas tollatur, quæri potest, vtrum fœderatę inter se ciuitates Rempubicā efficiant eandem.

dem, puta ciuitates Heluetiorū & Balthicę vrbes. id quidē Leandro Mutio ac multis sæpe visum est: quōd Heluetij arctissimo inter se fœdere sociati sunt, habēt præterea cœtus eosdē, Badense oppidū, & pleraq; loca inter ipsos cōmunia, quō magistratus cōmunes mittunt. sed habere cōmercia mutua rerum contractarū fidem, iura cōnubiorum, & hospitij; deniq; magnam amicitia cōmunionem, efficere nō possunt vt vna sit & eadē Respublica: alioqui Gallorū quoq; & Hispanorum, quibus sunt hęc inter se cōmunia, Respublica eadē sit: quod falsum est, non etiā si legibus iisdem vtantur, vt olim Romani, legibus Græcorū acceptis: non deniq; si tanta sit fœderis inter ipsos coniunctio, vt eosdem hostes persequantur, eosdem amplectantur amicos: vt sæpe fit inter principes, summa conspirationis fide & consensu. restat igitur ea quam dicebam imperij societas & cōiunctio. Heluetiorum autē ciuitates x i i i. Rhetorum i i i. Balticę l x x. iis legibus fœdera percusserunt, vt ne aliis alij noceant, & iuratos hostes in cōmunem perniciē mutuis auxiliis persequantur. imperij verō nulla societas, nulla coniunctio est. non alio fœdere vtebantur Amphictionū vrbes v i i. Ætolorum i i i. Ionum x i i. quę tametsi communes quosdam conuentus haberent, vt suauerentur, & hostes propulsarent; attamen vnaquęq; ciuitas ab aliis erat imperij iure diuisa; sic Heluetiorū ciuitates singulę aliarū decretis non aliter obligātur, quā si sponte assentiātur, vt in pactis sociorum priuatis. at in eodem imperio, quod pluribus placuit, omnes obligat, aliud sentiendū est de ciuitatib. xlvii. Latinorum: xii. Achæorū: totidem Hetruscorum & Germanorū imperialibus oppidis ac prouinciis, quę Rempubicam constituunt, propterea quōd eidem imperio ac imperatori obligantur. nam Achæi, Latini, Hetrusci singulis annis Imperatorem creabāt (interdum tamen imperium diutius prorogabant) Germani perpetuum. & quemadmodum Philippus vterque & Antigonus Macedonia reges, ab Achæia

Imperatores aliquando electi sunt, vt Plutarchus & Polybius tradunt: Sic etiã Seruius Tullius, & Tarquinius Superbus Imperatores Latinorũ creati sunt; Coriolanus, Hetruscorũ, vt Dionysius scribit. confimiliter Hispani & Galli reges, Germanorũ Imperatores facti sunt. Sueuica verò societas, quę in annos xl. cõcepta fuerat, & Balticarum vrbiũ fœdus, hoc tantũ differt ab Heluetica societate; quòd hæc in perpetuũ, illa verò ad tẽpus constituta; salua tamẽ imperij Germanici maiestate. sunt etiam interdũ sanctiora fœdera, quibus ciuitates non modò principũ amicitiam, sed etiã fidem colunt, nec aliud præstare tenentur: nec eis aliud imperari potest: vt Traiectum, Ligij, Gueltria, Constantia, Cameracũ Austriacis quondã principibus: aliã quoq; in Germania quamplurimã ducibus & comitibus suam fidẽ obligarunt; nihil tamen aliud præstare tenentur, vt vasalli pleriq;. quod nihil aliud est, quàm quòd veteres Latini dicebãt, maiestatem populi Romani comiter cõseruare: vt Modestinus in l. nõ dubito, de captiuis, & Cicero pro Balbo interpretatur; Id habet hanc vim, inquit, vt sit ille in fœdere inferior. nam ciuitas ciuitati coniungi potest amicitia, societate, spõsione, pactione, fœdere, vt M. Tullius scribit. Hęc aut quę diximus, grauissimis imperatorũ & regum sententiis cõprobata fuere. Cũ enim Tigurinis socij bellũ indixissent, quod cũ Austriacis fœdus percusserãt, Tigurini sibi licere docuerunt, modò nihil cõtra socios molirẽtur. at nemo dubitat, quin Austriaci cõmunes Heluetiorum hostes, & quidem capitales essent. quare non prius bellũ Tigurinum exitum reperit, quàm Basileã & Cõstantiã Pontifices, Tigurinos ab Austriaco fœdere disunxissent; propterea quòd fraudẽ fœderibus faciebãt: non quòd aliorũ imperiis, sed pactis suis obligarẽtur. atq; eius rei maius argumentum nullũ est, quàm de agris hostium captis à Bernatibus: sociã ciuitates prædam ex æquo diuidi oportere contendebant: Franciscus Gallorũ rex arbiter electus, iudicauit ea cuiusq; ciuitatis

ratis esse propria, quæ propriis non sociorum armis quærerentur, vt Leander Mutius scripsit. postremò, cũ nuper Glarenses veterem religionẽ abiurassent, magna inter socios orta dissensio est: quòd alij fas esse negarent ea fœdera violare, quæ sacro bello cõtracta fuerant, quibus sanctissimẽ cauebatur, ne à suscepta religione posthac discedere liceret. Glarẽses se hoc pacto contra ius diuinum obligari potuisse negabãt, multò minùs posteros. iam ad arma res prolapsura videbatur, nisi prudentium hominũ consiliis acquiescissent, ea lege, vt sua quisq; religione ac imperio vteretur. Est etiam, cũ summi principes, ac reges tam arctis inter se fœderibus atq; amicitia conspirant, vt & eosdem hostes habeant & amicos ac mutuis armis & præsiidiis aduersus omnes, sine exceptione tueri debeant: nõ licet fœdus vllum aut amicitiam coire, nisi vtriq; consentiant: iisq; fœderibus, se, suosq; ac posteros obligant: cuiusmodi sunt fœdera quæ Philippus Augustus cum Alberto rege Romanorum: Ludouicus ix. cum Alphõso rege Castellæ. sanctius est etiam fœdus illud quòd ictum est inter Carolum V. regem Gallorum, & Henricum Castellæ principem: qui in fœdere, superiorem Carolum vti dominum agnouit. quæ fœdera cum tota antiquitate Gallorũ ex archetypis ærarij descripta, mihi exhibuit Carolus Vicinus, meus collega, vir & eruditione & integritate clarissimus. Non igitur diuersarum ciuitatum fœdera, cõmercia, iura, leges, religiones, Rempublicam constituunt eandem, sed eiusdem imperij coniunctio. vt rex Hispanus imperium. habet prouinciarũ magnitudine, ac locorum interuallis longẽ maximũ: singulæ verò prouinciæ multas ciuitates legibus ac moribus diuisas; vnaquæq; ciuitas aliquot vicos, vrbes, oppida, castra, quæ eodem iure vtũtur: nec vllum est oppidum, quòd nõ habeat singulare quiddam (vt omittam loca cuiusq; vniuersitatis propria) quòd aliis non cõmunicatur: omnia tamen cõmunes sunt imperij leges, quæ tot populos, tanta linguarũ, morum, & re-

gionum distantia seiunctos, vnius & eiusdē principis maiestatem cōiungunt. idem quoq; de reliquis iudicandum. omnia aut omnium regna, imperia, tyrānides, Respublicæ, non alio quā rationis imperio ac gentium communi iure copulātur. ex quo sequitur, hunc mundum veluti ciuitatē aliquam esse, & omnes homines eodem iure quodammodo confusos, quōd intelligunt se esse consanguineos, & subiectos omnes sub vnam eandemq; rationis tutelam. sed quia illud imperium rationis cogit neminem, reuera non potest vna ex omnibus gentibus Respub. constari. itaq; principes aut mutuis armis agunt, aut fœderibus, aut bona venia à se mutuò impetrāt, vt res legitimè transactas & iudicatas extra fines imperij exequantur.

Quid magistratus.

Explicata definitione ciuis, magistratum quoque definiamus. sunt enim hæc ciuitatis elementa. hunc igitur Aristoteles imperio, iurisdictione, & cōsiliij capiendi iure describit: in extremo tamen omnia Reipublicæ munera, magistratum nomine complectitur. qua ratione nulli ferè sint magistratus, cum tanta raritas sit eorum, qui consilij, iurisdictionis, & imperij participes sunt. absurdum quoq; videatur, eos omnes magistratus appellatione venire, qui munera publica gerūt: alioqui scribas, lictores, cornicularios, apparitores, carnifices deniq; licebit magistratus appellare; qui olim cōditione serui fuerunt, & veriùs ministri dicantur. vox autē Magistratus, imperium ac potestatem significat. sic enim Dictator, magistratus omnium maximus, populi magister dictus est. atq; hæc fuit Æschinem inter & Demosthenem controuersia grauis, cum Æschines τῶν πολιτῶν magistratum esse diceret; Demosthenes negaret, sed munus illud ὑπὸ μὲν λῆάντινα καὶ διακόνιαν vocaret, magistratum autē imperio definiret. Sed hæc nobis sunt in libro de Imperio subtiliùs disputata. Sit ergo magistratus, is qui imperij publici partē habet: publicum adieci, vt ab imperio patrio & herili distinguatur. est autē imperium in magistratu nihil aliud quā edictum; in principe

lex;

lex: at frustra quis iubeat, nisi executiones iussa sequantur. cum verò minima pars imperij exequendi aduersus contumaces in cōprehensione posita sit, ex regula Varronis & Vlpiani, cōsequens est, vt is imperio careat, qui prehensionis iure caret. itaq; in omnibus ferè ciuitatibus cōprehensio minimis quibusque magistratibus permissa est. etiā iis qui vocādi ius non habet, vt Tribunis plebis, tametsi potestate læpiùs abuterentur, & in ius vocarent. apud Venetos, Triumviri, aduocatores fontium prehensionem & accusationem habent, vocationē non habent. apud nos omnibus nō modò iudicibus, sed etiā iis quos castelli commissarios vocant, prehensio tributa est; qui tamen à iurisdictione deseruntur. qui plus habent imperij, etiam vocare & mulctam irrogare possunt pro modo suæ potestatis, tuendæ iurisdictionis causa, quæ alioqui inanis esset: etiam mulctare possunt iudices ij qui iurisdictionem habent minimā, quam prædatoriam vocamus. aliis mulcta maior permittitur: quibusdam verberū potestas; nonnullis etiam quæstio. extremum est cum gladij ius tribuitur, in quo merū imperium posuerunt Iurisperiti; quia nihil magistratui maius tribui potest, nisi summū imperium accedat, id est vitæ ius ac necis, quod versatur in summa contra leges clementia vel acerbitate, quæ propria sunt eorū, qui summum Reipublicæ imperiū habet. igitur imperia magistratum, gladij potestate ac prehensione; quasi finibus extremis cōtinentur: quæ sæpe rationem habet à iurisdictione diuisam. hæc enim versatur in decretis; imperium in edictis. itaq; videmus priuatos iudices & legatos magistratum, decernere ac iudicare; magistratus ipsos imperare & exequi, cum rarò ius dicant. ita curiæ superiores apud nos decernunt, princeps ipse iubet. Et quoniā Varro quibusdā magistratibus tribuit prehensionem & viatorem: nonnullis vocationem & lictorem: aliis neutrum; videtur eos etiam magistratus appellare qui imperio carent: vt *Ædiles & Quæstores*: quod appellatione communi

non propria fieri puto. quis enim magistratū vocet, qui & ministro caret, nec quicquā imperare potest? id quidem muneribus & honoribus tribuatur, imperio non item. atq; in eo Carolus Sigonius, & N. Gruchius falluntur, quod ex opinione Festi, potestatem illis, non imperium tribui putant. neq; enim Grāmaticorum regulis hæc metienda sunt, sed Iurisconsultorum, qui potestatem imperio æqualem, interdū maiorem faciūt. Potestatis verbo, inquit Paulus l. C. imperium in magistratu significatur. Procōsul verò qui plenissimam iurisdictionē (sic enim Vlpianus) & omnium arcanorum magistratuum imperia solus habet, Potestas ab Iurisconsultis appellatur, in l. imperium; de iurisdictione. sic vsurpauit Alexander Augustus apud Lampridium; Non patiar, inquit, mercatores potestatum. itaq; cū edicti verbis caueretur, ne in ius vocare liceret Consulem, Prætorem, cæterosq; qui imperium potestatemve habent, extrema verba de prouincialibus magistratibus intelliguntur: alioqui si verum esset quod illi aiunt, non licuisset Ædiles & Quæstores in ius vocare, contra quā Varro scribit, & Valerius Max. cōprobat exemplis. caruerūt igitur potestate ac imperio, tametsi Ædiles Prætorie iurisdictionis partem vsurparent, vt est apud Iustinianum in Institut. Falsum illud quoq;, Censores potestatem habuisse, imperio caruisse, vt Sigonius scripsit. at vocationem habuerunt viritim; igitur prehensionem ex regula Varronis. hæc autē ad imperium pertinent. nam quo iure edicta proposuisset (edicta verò magistratuum iussa Latini vocāt) quæ videmus apud Liuium lib. xl. xliij. apud Zonaram lib. ij. quo iure Senatores & Equites in ordinem cooptassent, aut legendo præteriissent; ciues ad censum vocassent, pignora cepissent, Senatum habuissent, populū vniuersum ad lustrum coegissent, nisi imperium, vocationem, prehensionem haberent. nam Varro lib. v. de lingua Latina negat Prætori exercitum vrbānum cōvocare licere; Censori, Cōsuli, Interregi, Dictatori licere. iam

verò

verò absurdū videatur, Tribunospl. qui minores magistratus vocantur, imperium habuisse; Censores autē magistratus maiores, & qui maioribus auspiciis creabātur, imperio caruisse. Quod autē Aristoteles etiam iudicandi & consilij capiendi iure magistratum definit, nihil ad imperium. nam qui Reipublicæ consilio præsumt, decernendi quidem, non imperandi ius habent: priuati verò iudices ac pōtifices, iudicare ac decernere, non imperare possunt. nullā enim vocationem aut prehensionem, nec rursus viatorem aut licto-rem habent. Pontifices, inquit Cicero ad Atticum, religionis sunt iudices; legis Senatus. at neq; Senatus ea quæ decreuerat iubere potuit, vt ex Dionysio planum faciemus: nec Pontifices vllum omnino imperiū aut viatorem habuerunt; sed eorum iudicia exquebantur Prætores, vt videre est apud Liuium & Valerium, de incestis Vestalibus & ignibus extinctis. ita quoq; nostri Pontifices, nec viatorem, nec licto-rem habent: sed aut viatores & lictores à magistratu impetrāt, aut capitales eorum opiniones exequuntur magistratus: Quia non licet nobis (sic enim ridiculè) interficere quenquam. quæ verba sunt Iudæorum, quibus ereptum fuerat omne imperium, & Iudæa in prouinciæ formam redacta, xl. annis ante secundam euer- sionem templi, vt Rabani scribunt: non quod lege Mo- sis prohiberentur, vt nostri falsò putant: cū solis sacerdotibus ac legatis, eorumq; agnatis, capitales sen- tentias de sceleratis, & capitalia iudicia exercere li- cuerit: vt tradunt Iurisconsulti Hebræorum in libris Talmudicis titulo Sanedrim capite iij. & ad Hieremiam Chaldeus interpres id notatu dignum putauit, quare cū magistratus municipales Iudæorum ani- maduersionem modicam in seruos duntaxat habe- rent, vt scribit Vlpianus in l. magistratibus, de iurisdic- tione: responderunt publico Pontio Iudææ Præsidi, qui Christum leniter ab illis castigari cupiebat, capi- tale crimen admisisse ex lege Mo- sis, sibi tamen nō li- cere mortem cuiquam irrogare. Ex his perspicuū fit,

munerum publicorū partitionem tertio capite à nobis allatam, nō minū veram quā necessariam esse. Veniamus ad imperij summi definitionem, in quo versatur Reipublicæ status, quem Aristoteles τὸ κύριον πολιτικὸν ἢ κενὴν ἢ κυρίαν ἀρχὴν, Itali signoriā: nos suuerenitatem: Latini, summā rerum & summum imperium appellant. hoc enim percepto multæ de Republica quæstiones obscuræ ac difficiles explicantur: quod tamen est ab Aristotele, & iis qui de Republica scripserunt prætermisum. Putabā summū imperium vel magistratū creatione, vel præmiorum ac pœnarum potestate definiri: sed cum variæ quoq; pœnæ ac præmia, volūtate ac imperio magistratū soleant irrogari, oporteret ipsos magistratus imperij summi societate cum principe copulari; quod absurdū est. perniciosius tamen magistratui omnē Reipublicæ permittere potestatem, vt Soderinus prudenter disputat apud Guicciardinū: id enim cum Florentiæ fieri consueuisset, Reipublicæ perniciem attulit. consimiliter apud Assyrios & maiores nostros magistri palatij semel à principe creati, omnē Reipublicæ potestatem tantisper gesserunt, dum ipsi regnū inuaderent. non erit igitur Respublica bene constituta, in qua magistratui omne imperium tribuetur. Itaque Aristotelis, Polybij, Dionysij, ac Iurisconsultorum rationibus inter se, & cum vniuersa Rerumpublicarū historia collatis; video summam Reipublicæ in quinq; partibus versari. vna est ac præcipua, in summis magistratibus creandis, & officio cuiusq; definiendo: altera in legibus iubendis aut abrogandis: tertia in bello indicendo ac finiēdo: quarta in extrema prouocatione ab omnibus magistratibus: postrema in potestate vitæ & necis, cum lex ipsa nec facilitatis vllum, nec clemētiam locum relinquit. hæc enim magistratibus nunquam tribuuntur in imperio bene constituto, nisi extra ordinem premente necessitate. aut si de rebus iis magistratus decernat, sanctio penes est principē aut populū, pro rei cuiusq; publicæ statu. Ac principis quidem

hæc propria esse Iurisconsultorum opinione constat, & quidē multò plura: puta vectigaliū ac tributorum, nummiq; percutiendi potestatem. quam solius principis esse aiunt. quanquam hæc magistratibus antea sæpe, atq; his temporibus tribuūtur. quæ vberius disputata nobis sunt in libro de Iure imperio. in cap. de Iure maiestatis. cum aūr in democratia & aristocratia par sit imperium optimatū & populi, vt in monarchia regis, cōsequens est, vt ea quoq; imperij summa capita populo tribuātur. quæ vt planius intelligi possint, explicanda quæstio est, diutissimè à Iurisconsultis agitata; nōdum tamen definita: vtrum scilicet magistrat⁹ habeat merū imperiū, an solius principis proprium sit. quam quidē ad quæstionem definiendam, cum Henricus vij. Imp. arbiter Bononię esset electus, inter Lotharium & Azonē æqui sponfione facta; iudicauit merum imperiū solius principis esse. ex quo Lotharius æquum, Azoniniquum tulisse dicitur. cæteri quotquot scripsere præter Alciatum & Molinæum, Azonis sententiam veriorem esse iudicarunt. sed hæc quæstio ab hypothese ad thesin reuocari debet, vt planius intelligatur: est. n. merū imperiū in sola gladij potestate, vt ex ipso Vlpiano interpretantur. heic aūr quæri debet, vtrum imperium magistratui à principe datū, siue gladij, siue belli gerendi, siue pacis sancienda, siue creandi magistratus, seu iubēdæ legis seu præmiorum ac pœnarū proprium sit principis, an in magistratū quoq; transferatur? omnium enim idem iudicium est. Lotharius vsurpauit Papiniani regulā de officio eius, cui mādada est iurisdictio, qua magistratus publici iudicij exercitium habere dicuntur, nec mandare posse: ac sæpius executores & administratores in iure appellari: quibus verbis Accursius ipse ius principis, exercitiū aliis cōpetere scribit, quod in facto cōstitit. Azo verba legis interpretatus est ad ius ipsum necessariò pertinere, quib. Prætor dicitur p̄ suo imperio quid facere: aut Præsidē maximū imperiū post principem habere: tum etiā præfectū Ægypti imperium

quod illi datū est deponere: hęc summa est argumen-
torū, quæ ab omnibus interpretibus allata sunt: quæ
quidē quæstionem non definiunt, magis etiā ac ma-
gis ambiguam reddunt. Neq; tantū hęc, sed infini-
tæ de iure quæstiones in magna obscuritate versan-
tur, propterea quòd nullus interpretū hactenus expli-
cauit quid inter legis actionē & iudicis officiū inter-
sit. at ne legis quidē actio quid esset, in tanta scripto-
rum multitudine quisquā videtur aperuisse, vt breui
planū me facturum spero, & quæ cuiusq; vis est ac po-
testas. nunc illud tantū ad id quo de agitur: esse duo
capita iuris vniuersi, legem & æquitatē, a quibus pen-
det legis actio, & magistratus officiū: & quæ ratio le-
gis est ad eius actionē, eadem est æquitatis ad officiū
magistratus. hoc igitur Papinianus, hoc Vlpianus,
hoc veteres illi Iurisconsulti voluerunt; quæcunq; le-
ge tribuuntur, ea magistratum alteri cōmittere non
posse, sed nudā duntaxat habere legis actionē; ac pro-
pterea nō tam eius esse propria quā legis ipsius: quæ
verò eius æquitati permittuntur, ea pro suo iure alte-
ri committere posse. verbi gratia, Prætores ac Iudices
publicarū quæstionum (hoc enim exemplum propo-
suit Papinianus) aliis imperiū illud mandare non po-
terant: nec in iudicando legis acerbitati aut lenitati
detrahere, aut addere quicquā; sed vno verbo, imò v-
na litera sententiā ferebant, puta A. C. N. L. absoluo,
condemno, non liquet. idq; factū est ne ab hominis
cuiusquā, sed ab ipsius legis arbitrio, fama, vita, fortu-
næ deniq; ciuiū penderent. at causæ ciuiles, propterea
quòd minū periculosæ essent, nec legibus omnino
cōprehendi possent: id enim est infinitum, Prætoris
urbani aut peregrini arbitrio relicte sunt, vt in illis ex-
plicandis non legis actionibus, quasi vinculis cōstrin-
gerētur, sed pro sua æquitate ac religione, multa præ-
ter legem, aut etiā interdum cōtra legem decernerēt,
iudicarent, iudices darent: deniq; leges arbitrato suo
propositis edictis, emendarent, flecterent, lenirēt, ex-
acerbarent. hoc igitur propriè magistratus officium,
quod

quod Bartolus nobile appellauit: & legis actionem,
officium mercenariū; meliūs seruile, propterea quòd
inseruit duntaxat legi: vt quæ priuati iudices, aut arbi-
tri iure dati, aut delegati faciunt, legis actione potiūs
quā iudicis officio facere dicuntur, tametsi enim
Prætor Urbanus non teneretur legis actionibus, at-
tamen iis litigantes obligabat. non quòd magistra-
tus, qui iussa legū exequitur, officio non fungatur; sed
minū verè ac propriè sic vsurpatur. & qui suo iure
imperii, aut iurisdictionem, aut quid aliud eiusmodi
habet, eius omnino propriū est: idq; alteri mandare
potest, vt Vlpianus scribit in l. more maiorū de iuris-
dictione. is aut qui mandatum habet, quasi rem com-
modatam alteri cōmodare nō potest, alioqui furti te-
neretur. id quod verum est, non modò in priuato, sed
etiā in magistratu, qui ab alio mandatam habet iuris-
dictionem, alienam habere scribit Iulianus in l. & si,
de officio eius, cui mādāta est iurisdictione. & quoniam
multa magistratibus sine lege permittuntur, multa
legibus sunt cōprehensa: planū fit ea quæ suo iure ha-
bent accepto magistratu, eorū esse propria, cetera le-
gum, aut eorū qui mandauerunt. Ex quo perspicitur
Prætores quæstionū publicarum merum imperium
non habuisse, nec gladij potestātē: sed nudam execu-
tionem, & legis actionē; perinde vt lictorem ipsum,
ad quem Brutus verba faciēs; Lictor, inquit, lege age.
cum verò qui semper extra ordinē cognouit de capi-
tali crimine, nullis vinculis constrictū fuisse, quin pœ-
nam arbitrato suo leniret aut exacerbaret, dum ta-
men nō excederet modū, vt scripsit Vlpianus in l. ho-
die. de pœnis: idcirco gladij potestātē habuisse. eodē
modo Romani Consules accepto exercitu, belli ge-
rendi potestātē habuerūt iure magistratus, vt pro suo
arbitrio lacefferēt aut inuaderēt hostem, rationemq;
cōmēatus, ac militarem disciplinā sua voluntate re-
gerent: bellum aut indicere aut finire nō potuerunt.
hoc enim plebis; illud populi proprium erat. hinc de-
ditio Consulū, qui cum Samnitibus & Numantinis

foedera percusserant iniussi. hinc Heluetiorū exerci-
tus ic̄to cum Tramulio foedere obſides accepit, qui
capite luert, niſi princeps id ratū haberet; quia ſo-
lius principis eſt bellum indicere ac finire. Itaq; Cato
Caſarē Gallis dedendum eſſe ſuadebat, quòd iniuſſus
bellū illis indixiſſet. cūm verò imperatori pacis ſanci-
endæ poteſtas, aut indicendi belli certis legibus aut
conditionibus permittitur: quod ſit extra ordinē, nec
mandatū egredi poteſt, nec alteri mandare: quia non
habet id iure magiſtratus & imperij, ſed nudā legis a-
ctionem, at Dictator belli, pacis, vitæ, necis, totiuſq;
Reipublicæ poteſtatē habuit iure magiſtratus: ſed ta-
men precariò, & quādiu Reipub. dictator, qui nō pro-
priè magiſtratum, ſed curationē gerebat. Ac tamen ſi
propriū eſt imperiū magiſtratus, nihilominus ta-
men, nec magiſtratus, nec honores quiſquam habet
ſuo iure: ſed veluti depositos quouſq; tempus finiatur,
aut is qui dedit, rēpetat. id enim voluit Vlpianus cūm
diceret, acceptū magiſtratū deponi, id quod Alciatū
conturbauit. quæ aut ſingulari iure ac legis actione
magiſtrati aut priuato creduntur, mortuo principe,
vel eo qui mādauit reuocantur, ſi res integra ſit, vt in
procuratore: quæ aut iure magiſtratus cōpetunt, non
itē. ſed hæc ſuo loco fuſius. Sed hæc in libro de impe-
rio ſunt à nobis accuratiùs diſputata. Alia quæſtio dif-
ficilior eſt, vtrū Senatus decreta principis egeant ſan-
ctione, aut eorū qui Reipublicæ ſummā habent. de
principe minùs ambigitur, propterea quòd ſui Sena-
tus & conſilij caput eſt. itaq; omnia decreta principis
habēt ſanctionē, nec aliter vim haberēt, quām ſi prin-
ceps ipſe iuberet. quia Senatus nullū imperium, nul-
lam habet iuriſdictionē: niſi Principis aut populi pa-
riētia, qui acta Senatus probare videtur quæ non im-
probat. ſed ſi quid grauius eſt quod ad maiestatē per-
tineat, ad principē referri ſolet; eo quidē iure vtimur,
ſed in populari & optimarū ſtatu, obſcurius eſt; quia
nec populus, nec optimates omnes cōſiliis de Repu-
blica intereſſe poſſunt, & vt poſſint, pernicioſa tamen

res eſt, ac periculi plena, conſiliū ſacroſanctū manare
in vulgus: ſed aliter ſanciri non poſſunt quām intelli-
gantur: illud tamen confirmat Dionyſius lib. 2. Non
enim Senatus Romanorum, inquit, arbiter eſt *κρίσις*
earū rerū quas decreuit, ſed populus. hinc illa frequē-
ter apud Liuiū; Senatus decreuit, populus iuſſit. & cūm
Scipionis Africani potentiā indicat; Sub vmbra Sci-
pionis, ait, ciuitatē dominā orbis terrarū latere: nutus
eius pro decretis patrū, pro populi iuſſis eſſe. neq; verò
quicquā ſacroſanctum eſſe potuit, inquit Cicero, niſi
quod plebs populūſve iuſſit. itaq; Senatus conſulta dū-
taxat annua fuiſſe, contrā quām Conanus putat; au-
ctor eſt idē Dionyſius lib. vij. æquē vt apud Athenien-
ſes, quemadmodum Demotheſes aduerſus Aristo-
cratem ſcribit, nec populum aut plebem tenuiſſe: nō
aliter ac magiſtratum edicta, qui leuioris duntaxat
mulctæ irrogationem habuerunt poſt legem Ateri-
nam, grauioris autem irrogatio ac mulctatio, fiebat
iudicio plebis: vt videre eſt apud Liuium libro vigeſi-
mo quinto, & vbiq; apud Valerium. quare cūm ſolius
populi propriū eſſet legē iubere, nec magiſtratum
iuſſa, nec Senatus decreta leges dicebantur, & à legi-
bus plurimūm differebant, tum pœna, tum ſanctio-
ne, tum etiam vi ac poteſtate. nam in lege ſancienda,
nō modò magiſtratus, ſed vniuerſus populus iurabat
in legem, vt ſcribit Appianus lib. j. bellorū ciuiliū.
itaq; xij. tabulis & ſacris legibus cōprehenſum erat,
ne quis legibus ſolueretur niſi per populum. & quem-
admodū cōuentionis leges derogare nō poſſunt iuri
publico: nec collegiorum ſtatuta municipalibus: neq;
lex municipalis ciuitatum moribus: nec ciuitates lo-
gibus imperij: ita nec priuati magiſtratum imperio
derogare potuerunt: nec imperia magiſtratuū Sena-
tus auctoritati: nec auctoritas Senatus, plebis poteſta-
ti: nec plebis poteſtas maiestatī populi; penes quem
fuit totius imperij ſumma. Sed quoniā periculofum
videbatur conſilia Reipublicæ manare in vulgus (id
autē neceſſe erat, ſi omnia decreta Senatus à populo

sancirentur) Senatui tributum est à populo, vt cetera quæ ad Rempublicam pertinerent administraret, excepta creatione magistratuum, legum ferendarum, belli & pacis, vitæ ac necis & extrema prouocatione, quæ propter imperij maiestatem populus sibi reseruauit: vt videre est in oratione M. Valerij Consulis apud Dionysium, & ex ipsius Polybij sententia: in reliquis ne Senatus potestate abuteretur, permissum est Tribunis plebis aduersus omnia Senatusconsulta intercedere. itaq; cum Senatus haberetur, stabant Tribuni pro foribus, nec prius Senatusconsultum ratum erat, quam Tribuni literam T. assentionis indicem superscripsissent. postremis temporibus in Senatū licuit venire. quæ igitur Senatui vel magistratibus tribuuntur, rationem habent à summo imperio diuisam: alioqui fatendum sit summum imperium in iis esse, qui ab aliis acceperunt, quæ si absurda videntur, absurdum quoq; debet videri, quod Polybius affirmat, Reipublicæ summum imperium partim in populo, partim in Senatu, partim in Consulibus fuisse: ac propterea imperium temperatum videri ex optimatibus, regno ac populo. quam opinionem Dionysius ac Cicero arripuerunt: deinde Machiavellus, Contarenus, Th. Morus, Garimbertus, Manutius, vehementer probarunt: qui nobis sunt disputatione refellendi: propterea quod ad historiam Rerum publicarum penitus intelligendam magnum habet ea disputatione momentum. cum enim acerrima contentione ageretur apud Florentinos, de libertate populo restituenda, nec tutum videretur, & perniciosum esset imperij arcana manare in vulgus: decretum est oportere à populo semota fecerit plebeiorum, qui per leges magistratum capere non possent, leges iuberi ac magistratus creati: cetera per Senatū & populi magistratus explicari. sic. n. Guicciardinus scribit. Ex quo etiam planum fit, imperij summi ius in his præcipue versari. Prius igitur in omni Republica intuendum est, quis imperium magistratibus dare & adimere, quis leges iuberi aut abrogare possit. vtrum vnus, an minor pars ciuium; an maior?

maior. hoc percepto, facile intelligitur qualis sit Reipublicæ status. nihil enim quartum esse, ac ne cogitari quidem potest. neq; enim virtus aut vitium efficit Reipublicæ varietatem. siue enim princeps iniustus sit, siue probus, monarchia tamen est. idem de optimatibus & populo iudicandum: qui vt nihil aliud habeant quam magistratum creationem, summum imperium habent, & ab iis status Reipublicæ pendeat necesse est. hunc igitur statum optimatum dicemus, aut popularem (his verbis vtamur, ne specie virtutis ac vitiorum Aristocratia, Oligarchia, Democratia, Ochlocratia appellationibus sæpius vt cogamur) multo magis si præter magistratus creationem, belli quoq; ac pacis, vitæ ac necis potestas adsit. hæc aut non modo in monarchia, sed etiam in optimatum ac populi statu semper fuisse constat. quod enim dicitur à Senatu & Præfecto Prætorio prouocandi ius non esse, ad ius ordinarium pertinet, quia principem vel populum extra ordinem appellare licet, quod Arcadius supplicare dixit, cum rei nouitas postulat, aut grauitas personarum. sed ne infinitum sit ex historiis omnia persequi; Atheniensium, Romanorum & Venetorum exemplis vtamur, vt falsum esse doceamus, quod illi de Romanorum temperato statu tradiderunt.

Sic igitur existimo, Romanorum statum Polybij ac multo magis Dionysij & Ciceronis ætate omnino popularem fuisse. nam exactis vrbe regibus, prima lex à Bruto de imperio lata est ad populum; vt annui Consules à populo crearentur. sic enim Lilius ac Dionysius tradunt. ex eo constat omne imperium consulare à populo peti & impetrari debuisse. quod igitur aiunt regni speciem in consulibus fuisse, tam falsum est, quam si quis dicat, Præfectum Prætorio sub Imperatoribus Romanorum, aut Bassam maximum apud Turcas, vel etiam Palatij magistros sub regibus Gallorum, regiam potestatem habuisse: quod per se ipsi maxima quæq; in Republica gererent. & quidem hi potestatem non modo maiorem quam consules, sed etiam perpetuam habuerunt: quare si absurdum est, Regiam potestatem

Status Romanorum.

in magistro militum, multò absurdus est in Consulibus collocare. postea docebimus potestatem Tribunibus. Consulari maiorem fuisse. venio ad Senatum, in quo Aristocratia speciem posuerunt: cum tamē ius omne ac imperium à populo haberet. quippe Senatorum delectus populi arbitrio vel iussu fiebat; Maiores nostri, inquit Cicero, ita magistratus annuos crearunt, vt consilium Reipublicæ præponerent sempiternum: deligerentur autē in id cōsiliū ab vniuerso populo, aditusq; in illum summū ordinē omnium ciuium industriæ pateret. Postea populus vt eo labore se leuaret, lege Ouiana Tribunitia, vt est apud Festum, iussit Censores optimū quenq; ex omni ordine curiatim legerent. Censores autē à populo vt reliqui magistratus creabantur: consequens est igitur imperiū quantuncunq; fuit, populo acceptū ferre. vbi nam igitur Aristocratia Senatorū? nam si vlla est, eadem in regno sit oportet, vbi consiliū à principe constitutum, parē atq; Senatus Romanorum potestatem habet: quē tamen imperij societate cum principe copulare, non modò stultum, sed etiā capitale est: idem iudicandū relinquitur de Senatu Romanorū, quem isti cum populo in partē imperij vocant: id est dominos cū seruis & procuratoribus imperij societate coniungunt. tenemus igitur omnia Senatus & magistratum imperia, in arbitrio & voluntate populi fuisse. quod satis esset argumenti ad iudicandū, statū fuisse omnino popularem: sed altera quoq; lex à P. Valerio Bruti collega lata est, quā Liuius appellat præsidium vnicū Romanæ libertatis, qua primo capite cautum est, vt aduersus omnes magistratus, ad populum liberè prouocaretur. altero capite, ne quis magistratus ciuē Romanum aduersus prouocationem verberaret, aut necaret, aut pecunia mulctare vellet: deinde ne quis imperium haberet nisi cui à populo datum esset, adiecta capitali pœna. in eo quoq; sibi cōsentiunt Liuius, Dionysius, Valerius, Plutarchus & Pomponius. nam ea lex de prouocatione, quòd sæpius violaretur,

ter

ter in eadem gente lata est, à P. L. & M. Valeriis. vbi nam Aristocratia in Senatu? vbi regnum in Consulibus, qui nec ciuem verberare, nec mulctare contra prouocationem poterāt? quòd autem belli ius omne esset in populo, planius est, quàm vt egeat exemplis. nam id Seruia lege sub regibus cautum erat, vt Dionysius tradit, multò magis post refugium. Liuius libro iij. Controuersia fuit, inquit, vtrum populi iussu bellum indiceretur, an satis esset Senatuscōsulto: peruicere Tribuni denunciando se delectum impedituros, ni Quinctius ad populum ferret. omnes cēturiæ iussere. consimiliter lege Acilia bellum aduersus Antiochum susceptum est. ius autē verberum, libertatis, exilij (iam de nece dictū est) in populo fuisse, planum est ex lege Portia Tribunitia, lata Valerio & Appuleio Coss. anno ab V. C. C. D. L I I I I. (fallitur enim Sigonius, qui à Catone Censorio latam scribit) qua lege verbera sunt à corpore ciuium amota: quæ lex anno centesimo post Sempronia rogatione sanctius cōfirmata est, adiecta pœna perduellionis. Quid igitur Polybius? Si quis, ait, ad populi potestatem se cōuertat, putabit Rempublicam esse popularem: si verò ad Senatum, iudicabit imperium optimatū, quia consilio publico præest, ærarij potestatem habet, legationē admittit ac dimittit, de cōiuratione, perduellione, ac veneficiis cognoscit. in eo multa peccat. vt etiā in explicanda potestate populi, quem cum plebe (vt Græci ferè omnes) magno errore confudit. nam quæ in Senatu maxima fuerunt, omisit: quæ sine populo fieri nō poterāt, Senatui propria fecit. nihil enim maius habuit Senatus quàm illud S. C. V I D E A N T Coss. & c. quod velut gladium extremis Reipublicæ temporibus exiit in Sp. Meliū, Grachos, Saturninum & Cæsarem. habuit quoq; Dictatoris creandi potestatem, sed duntaxat extra ordinem. nam Interrex à Consule, Dictator ab Interrege decreto Senatus, cum res ira postulari, creari solebat. qua ratione, inquit Dionysius, Senatus plebem fecellit. sed illud imperij arcanum

m 2

Tribunplebis facile detexerunt, nec Dictatorem optima lege creari diu permiserunt, id est sine prouocatione: sic enim Festus optimam Dictatoris legem appellat. cum aut magistratus omnes creato Dictatore abdicarent, Tribunplebis imperium retinebat, inquit Plutarchus, & aduersus Dictatorem ciues intercessione iuuabant. ut aduersus Fabium Maximum Dictatorem, cum de Minutio magistro militum poenas exigere vellet: Tribuni perfecerunt, ut poenae metu liberatus, Dictatori potestate par esset. quod de capitalibus iudiciis tradit Polybius, falsum esse docuimus in lege Portia, Valeria, Sempronia. sic enim Liuius Senatorem loquentem inducit; Per Senatum agi de Campanis, qui ciues Romani sunt, iniussu populi non video posse. at Campani cum Annibale diu fouissent, maximo crimine perduellionis tenebantur. Cur ergo, dicit aliquis, iniussu populi tot ciues a Senatu, plures etiam a magistratibus supplicio affecti? cuius rei cum infinita sint exempla, nullum tamen illustrius est, quam de exercitu, qui ad Rhegium Iubellio Imperatore mortuo scriba elegerat: Senatus, inquit Valerius, tam acerbè tulit, ut milites in urbem reuocatos capitis damnauerit, & quotidie quinquagenos verberibus caesos securi percusserit, tum etiam sepeliri ac mortem lugeri vetuerit. M. Fuluius Tribunus pleb. frustra clamare: morem maiorum violari: leges sacratas a Senatu conuelli. Appius verò Consul in exercitum militaris disciplinae proditorum inuectus, centuriones, signiferos, duplicariosque verberibus, non in castris, quod Imperatori licebat, sed in media Vrbe caesos morte affecit: reliquae multitudinis decimum quenuque ad supplicium legit. Cōsimiliter Senatus plerisque legibus soluebat contra leges sacratas, & ante legem Corneliā. Cui obiectioni respondet quidam Iuriconsultus: Nō quid Romae fiat, sed quid legitimè fieri debeat spectandum esse. neque enim ex abusu, sed ex ipsis Reipublicae institutis iudicandum est de statu ciuitatis. nam Triuiri capitales, qui duntaxat in seruos, & extre-

tremæ

tremæ fortis peregrinos animaduersione habuerunt, non tantum ciues, verum etiam magistratus ipsos, & quidem Curules in carcerem coniectos capitali supplicio affecerunt, ut videre est apud Valerium maximum. licebat tamen cuique maiestatis illos accusare, ut Ciceronem Clodius perduellionis apud plebem damnauit, quod de coniuratis iniussu populi supplicium sumfisset. sed illud quoque iudicium Ciceronis rescissum est, quia non nisi a populo iudicari potuit. hinc certamina plebis aduersus patres, & magistratum inter ipsos, cum imperio contra leges abuteretur. fuerunt igitur in magistratibus magna imperia, sed tamen moderata: in Senatu maior quam in magistratibus auctoritas: in plebe maxima potestas: sed ipsius Reipublicae maiestatem & summum imperium in populo fuisse, nemini dubium est in eam rem penitus intuenti: tum ex iis quae diximus, tum etiam ex eo quod populus inter patricios & plebem, veluti iudex & arbiter controuersias dirimebat. cum enim Senatus plebem opprimere, aut plebs in Senatum insurgere conaretur, nullus erat componendae seditionis modus, nisi Consules ipsi, aut creatus Dictator populum rogaret quid fieri vellet, ut videre est in tribus secessionibus plebis: maximè verò illa in tanta tamque diuturna contentione, qua patricij plebiscita; plebs Senatus consulta pertinaciter respuebat. nam L. Valerius, & M. Horatius Coss. conuocato populo, ut est apud Dionysium, legem tulere comitiis centuriatis, ut plebiscita Senatum tenerent, repente seditio coquieuit. sed paulatim Senatus plebiscita repudiare: Tribuni furere: Senatum intercedere. rursus anno decimo ac cetero post, Q. Philo Dictator creatus, eandem legem ad populum tulit, ut plebiscita perinde vim legis haberent, ac si populus iussisset. illud etiam vno capite cauit; ne leges centuriatis comitiis ad populum ferrentur inconsulto Senatu. ad plebem verò inconsulto Senatu ferebatur, ac propterea aegre impetratum est a patriciis, quin plebiscita saepe violarent: quousque Dictator Q. Hortensius eandem legem anno post quinquam

gesimo ad populum ferret. atq; hinc imperij Romani labes, quod plebi, hoc est infimæ multitudini permissum sit legē iubere. qua perinde tenerentur ciues ac si populus ipse iussisset. impetrauit etiā plebs, vt omnes Magistratus ac Pōtiffices crearet, præter Cōsules, Prætores ac Censores. præterea iudiciorū publicorum, præterquā capitalium potestatem: vtq; bellum à populo indictū finiret, ac imperium à populo datum prorogaret. tandē cætera quoq; plebs impellentibus Tribunis arripuit: bellum sæpius indixit, vt rogatione Sulpitia, Manilia, Gabinia, quas ad plebē contra morem maiorum Tribuni tulerunt, & optimos quosq; cōtra leges sacras exilio damnarunt. ex quo factum est, vt à populo ad plebē; à Democratia ad Ochlocratia, & fecem populi summa rerū delaberetur: iis maximè tēporibus, quibus Gracchus vterq;, deinde Liuius Drusus, post etiā Saturninus ac P. Sulpitius Tribuni. urbē suo ciuiumq; sanguine fœdarunt. siue igitur populo, id est quinq; classibus (nam sextæ nulla ratio habebatur in maiorib. comitiis) siue plebi, hoc est omnibus ciuibus præter patricos in xxxv. tribus promiscuè diuisis imperij summā demus, perspicuum sit eiusmodi statum esse popularē. Senatū verò auctoritatem omnē à populo habuisse, nec sine populi iussu aut assensione quicquā potuisse: aut quæcunq; iuberet populi nomine iussisse. quid autē interest ad statum Reipublicæ iudicandum, an populus ipse iubeat, an suo nomine iubeatur? absurdus tamen videtur id quod vnus est, puta regiā potestatem duobus Cōsulibus tribuere velle, cum multò maior fuerit in Tribunis. neq; enim verū est, quod Carolus Sigonius in cap. de magistratibus scripsit; Cōsules ab omnibus magistratibus concionē auocare potuisse, ab iis neminē: cum nihil frequētius occurrat, quàm intercessio Tribunorum aduersus Cōsules. scribit Liuius lib. xliij. bona Tib. Gracchi, eius qui Cōsul & Cēsor fuerat, à Tribuno plebis, consecrata, quod in multa pignoribusq; capiēdis, intercessioni Tribuni nō paruisset.

set.

set. idē Claudio Censorio diem dixit, quod cōcionem à se auocauisset. L. quoq; Flavius Trib. pleb. Metellum Cōsulē; alius Appium Censorē in vincula duci iussit, vt est apud Liuiū lib. ix. idem lib. ij. Tribunus, inquit, viatorem mittit ad Cōsulem: Cōsul licitorē ad Tribunum, priuatū esse clamitans, sine imperio, sine magistratu. Drusus tamen Trib. pleb. Philippum Cōsulem, quod se in concione interpellaret, obtorta gula per viatorem in carcerem adegit, vt scribit Florus c. lv. at Tribuni sacrosanctum corpus attingere violandi causa, capitale fuit. quinetiā Vectius impunē cesus est, quod non affurrexisset Tribuno. deniq; tanta potestas erat Tribuniplebis, vt non modò Senatus, sed etiā magistratum & collegarum, ipsiusq; plebis acta vnus sua intercessione impediret: nec vltius progredi poterant, nisi prius imperium illi à plebe solenni iure suffragiorū abrogaretur. argumēto sit M. Octavius Trib. pleb. qui vt est apud Plutarchum, omnibus collegis ac Tiberio Graccho legē Agrariam ferenti solus intercessit. neq; enim lex antè perferri potuit, quā imperium illi adimeretur suffragio plebis. postremò, creato Dictatore, soli Tribuni imperium retinebant, cum cæteri magistratus abdicarēt. igitur si regia potestas in Cōsulibus; multò certè maior in Tribunis: nisi obijciant ea, quæ tati facit Con-tarenus, ornamenta regia defuisse; propterea quod in Vrbe semper, & inter plebeios homines versari oportuit, sine fascibus, sine licitoribus, sine sella curuli, sine vocatione, sine iurisdictione; vt ob eam causam Plutarchus in quæstionibus, & Liuius lib. ij. magistratus esse negarint. sed his omissis, cum ciuiū omniū bona, fortunæ, libertas, vita, mors, totiusq; Reipublicæ status, imperia, iura, leges, bella, fœdera, magistratum denique ac pontificum, ipsiusq; Senatus auctoritas à populi voluntate pēderet; quis ampliùs dubitet Rempubl. fuisse popularem? magis quidem Athenienses quàm Romani populares; vtrique populares tamen. Hæc à nobis fusiùs disputata sunt, vt Polybij, Cicero-

m 4

nis ac Dionysij de temperato Reipubl. statu opinionem confutarem; nostrā tueremur, quæ vera sit an falsa, nō affirmabo: sed veri tamen similior est quam illa. Nunc facile est Machiaueli, Contareni, Sigonij, Maautij, & aliorum, qui in eadē sententia fuerūt, refellere argumenta. Posuerunt enim ex ipsius Polybij ac Dionysij sententia, Lacedæmoniorū æquè ac Romanorum: deinde etiā Venetorum Respub. ex his tribus, quæ dixi, generibus esse temperatas ac modicè cōfusas. Quod ad Lacedæmonios attinet, videtur Aristoteles iis errandi occasionē præbuisse, qui temperatū Reipubl. genus esse putarunt; propterea quod aliorum sententiās retulit, qui partim popularē, partim regiā, partim optimatum esse dicerent; quos nō refellit. sed cū sublatā disputatione tria dūtaxat Rerum public. genera posuerit, non ampliùs quærendum videtur quid de re tota sentiat, cū apparet quid scripsit. Si quis tamen eius Reipubl. statū penitus intelligere velit, neq; ex Aristotele, quem Plutarchus tacitè refellit, nec à Xenophōte, qui de moribus dūtaxat iudicauit: sed ab ipso Plutarcho hauriendū: qui Lacedæmonia profectus est, & antiquissimos rerū Laconicarū scriptores cōquisiuit, vt veriùs ac meliùs scriberet.

Status Lacedæmoniorum.

Is igitur scribit, Lycurgum regia potestate sublata, Senatum xxvij. virorum creasse, quibus cōiunxit duos reges, Charilaum fratris filium & Archelaum, qui ab Hercule genus ducebant, lege promulgata, vt Senatus ille xxx. virorum omnia decerneret, quæ ad Rempubicā pertinerent, deinde populus decreta Senatus sanciret. nihil aliud est à Lycurgo de statu Reipublicæ constitutum. nec vlli magistratus creati præter magistrum iuuentutis. regibus aut quasi ducibus belli gerendi curā dedit. Dionysius quoq; lib. ij. confirmat, Lycurgam populo permisisse, vt leges iuberet, magistratus crearet, bellum indiceret ac finiret. ex quo perspicuum fit, Lycurgi statum omnino popularem fuisse. sed cū populus decreta Senatus plerunq; sancire nollet, vt Plutarchus tradit, Theopompus

pus ac Polydorus reges anno trigesimo ac centesimo post Lycurgum, imperium illud summū populi trāsruerunt ad Senatum, quasi oraculo iubente; ne populus ereptam sibi potestatem lugeret, tum Ephoros quinq; cum annua potestate creari voluerūt à Senatu, quasi speculatores regum & Senatus, ne tyrannis vsurparetur. nam reges, præter nomen nihil habuerunt. in quo Machiauellus & pleriq; alij fallūt, qui affirmant vnum duntaxat regem fuisse. at si regia potestas, quæ vnus propria esse debet, duorum cōmunis fit, erit & plurimorum: ex eo igitur popularis imperij secuta conuersio est in optimates. nihil enim populo relictū est in imperio loci. hoc tantū, quod vno ex optimatibus mortuo, cū candidati præterirent, vt quisque gratissimus erat, sic maiores plausus ferebat: tum arbitri qui sub tecto latebāt, eum qui plausu maiore exceptus esset, Senatorē renunciabant. sed nullæ tabellæ, nulla suffragia, nulla deniq; ratio comitorū. Ephoros quinq; annua potestate creabāt optimates: qui magistratus omniū maximus erat. nam regibus ciues omnes præter Ephoros, reges Ephoris assurgebant. Idem Ephori ciues ac reges ipsos arbitrato suo mulctabant, & omnium iudiciorum præterquam capitalium, ius habebant, vt est apud Xenophontem. quinetiā rex Agis in carcerē ab illis coniectus, & supplicio affectus est, cū populi mores emēdare, ac leges Lycurgi restituere conaretur, & antea sæpe regibus capitalem accusationē intentauerāt & in exilium miserāt, vt in Agide & Cleomene Plutarchus scribit. si igitur Polybius ac Dionysius regis potestatis speciem nomini tribuunt, debuerant in rege sacrorum, qualis fuit apud Romanos & Atheniēses, nō in Consulibus regnum stabilire, aut regiā potestatem Ephoris quoq; cōmunicare, qui tam imperiosè se gerebāt, vt ineunte magistratu omnibus ciuibus edicerēt κείραται τὸν μύστακα, id est radere mustacam, quæ admodum Aristoteles scribit, non aliam ob causam, quam vt ciues intelligerent eorum iussis obediendum esse.

ex quo intelligitur iuniores, Polybij ac Dionysij, præclara specie se texisse: sed rationibus oportet quare quicque ita sit docere, non auctoritate: quanquam nostræ sententiæ magnos quoque auctores habemus; Thucydidem, Xenophontem, Aristotelem, & Plutarchum, qui vno cōsensu tradunt Athenienses cum Lacedæmoniis annos amplius xxx. grauiissima bella gessisse, ut alteri populares, alteri optimatū status in tota Græcia stabilirent. nam victis Atheniēsis, Lacedæmonij statum popularem euerterunt, optimates triginta, qui tyrāni sunt appellati, summo imperio præfecerunt. id quod apertius Demosthenes in oratione contra Leptinem scribit, Senatores rerū dominos esse in Republica Lacedæmoniorum: populum verò apud Atheniēses. quare æquius erat ut Polybius, Dionysius, Contarenius, Machiæuellus, tot ac tam multos scriptores, ac tantæ auctoritatis prius coarguerent, quam Lacedæmoniorum statum ex optimatibus esse negarēt. rectè igitur Aristoteles tres omnino Reipublicæ status laudabiles posuit. ac totidem vitiosos: qui tamen plures tribus esse nequeunt, ut antea dixi; cum nihil referat quoties de statu quæritur, probi an improbi sint qui imperio præsunt: neque enim minus ciuis est vir sceleratus quam bonus: & optimus quisque vir, pessimus ciuis est, quia solitudinem quærens, totus in cælum cōtemplatione fertur. quare vnū ex omnibus ciuibus præesse oportet: aut plures vno, minorem tamen ciuium partē, aut omnes, siue ex omnibus plurimos. nihil aliud fingi potest. erit quidē aliud imperiū alio magis populare, sed populare tamen. hac proposita disputandi regula, cōsequens est apud Venetos, vnum aliquem summū imperium tenere: aut minorem partē ciuium: aut omnes, seu magnā omnium partem: hoc est Monarchiam esse, vel Aristocratiam, vel Democratiam. igitur planum sit ex ipsius Contareni, Sabellici, & Bembi scriptis, Venetiam ab originis suæ primordio popularem fuisse, postea temporis decursu, ad optimates delapsam. si enim popularis fuit Respub.

pub. Romanorū, ut antea docuimus, si popularis Atheniensium, ut omnes fatentur; Venetorum quoque Respublica initio popularis erat: verum illud; hoc igitur. Prima lex imperij popularis omnium maxima, quā à Solone latam scribit Plutarchus, ea ipsa est quā Brutus primus omnium Consul, quam Valerij tres tulerunt, ut esset ab omnibus magistratibus prouocatio ad populum. hanc quoque legē ut omnium antiquissimam nascente Venetorum Republica latam scribit Cōtarenius, cum Veneti simul in eadem æstuarium coaluerunt. id autē Caroli magni temporibus contigisse narrat, cum antea in scopulis huc illuc dispersi Reipublicæ formas singulares haberent. neque verò ante hoc tempus duces viros aut Senatū, aut magistratus creati memorantur, sed primus omnium Paulus Anafatus anno Christi DCCVI. dux est electus. antea cuiusque pagi suū ius erat & imperiū ab aliis diuisum. itaque fallitur Manutius, qui Reipublicam Venetorū MCCXX. annos in eo statu floruisse affirmat: rectè Iouius DCCC. cui cōgruit Gianotus Donatus ciuis Venetus, qui accuratissimè de Reipublica Venetorum scripsit. non enim quæritur quo quæque ciuitas tēpore condita sit, sed quādo quæque Respublica cœperit, aut desierit eodē statu vigere. cum igitur omnes in eandē urbem coissent, lex illa de prouocatione, quæ popularis imperij rationē continet, non ad optimates aut patricios, qui nulli erāt, sed promiscuè ad populum, id est ad ciuium omnium multitudinem simul coactā lata est. negat enim Cōtarenius patriciorum ac plebeiorum discrimē fuisse, cum ciues omnes eodem iure censerentur, atque eiusdem imperij popularis participes essent. nam Vespucius apud Guicciardinum in oratione quam habuit Florentiæ pro statu optimatum (agebatur enim de cōuertenda Florentinorum Republica) exemplum urbis Venetæ proposuit: Soderinus verò populare imperium tuebatur, & eos qui Venetiis Reipublicam gerunt, docebat errore patricios vocari: cum nihil aliud essent quam ciues, reliquos esse peregrinos: cui consentaneū

est quod Giannotus Donatus, ciuis Venetus, in eo libro quem accuratè de Repub. Venetorū scripsit; verbum Gentilhoumo, nusquam in monumētis Venetorum vsurpari, ante tēpora Sebastiani Ciani, hoc est ante annum M. C. LXXV. quod quidem si Veneti fateantur, Respublica planè popularis erit, cū illa ciuiū omnium multitudo, peregrinis exclusis, summū ius prouocationis habeat, magistratus omnes ac imperia tribuat, leges deniq; iubeat, vt scribit Cōtarenus: addo etiā belli ac pacis, vitæ & necis potestatem; vt videre est apud Bembū in bellis susceptis aduersus Iulium Pontificem max. & Ludouicum regē Gallorum, quæ non antè gesta sunt, quàm populus suis suffragiis iussisset. nec obest quòd interdū bella suscipiantur decreto Senatus sine populi iussu: cū id sæpissime quoque fieret apud Romanos & Athenienses. ac tametsi raræ sunt prouocationes à decemuiris & xl. viris, ne libera prouocatione sæpius admissa scelerum impunitas consequatur; nihilominus tamen interdū quæstiones capitales propter ciuiū dignitatem, aut sceleris atrocitatē ad populum deferuntur, vt videre est apud Bembum, in iudicio Ant. Grimani, qui propter generis splendorē & potentiā à populo iudicatus est, exilioq; damnatus. nec si iudices supplicia de sceleratis sine prouocatione sumunt, propterea necis ac vitæ ius habent, cū legibus obstricti teneantur, nec merentes morte liberare possint: hoc regis est, aut populi, aut optimatū, apud quos clementia cōtra leges locum habet. itaq; Cicero veniā pro Ligario precatus à Cæsare; Apud iudices, inquit, nunquā egi hoc modo: ignoscite iudices, errauit, temere fecit, si vnquā posthac: ad parentē sic agi solet. apud iudices; non fecit, nō cogitauit, falsi testes, fictū crimen. Quòd si decemviri aut xl. viri preuaricantur, exacto magistratu accusari possunt. videmus igitur illa quæ ad imperij maiestatem pertinent, populi Venetorum, id est ciuium omnium esse propria. cætera ferè à decem viris geruntur: quòd si maioris momenti res est, accire solent septem viros:

si dissi-

si dissident inter se, adhibentur quoq; xvj. viri precon- sultores: si ne inter ipsos quidē conueniat, aut grauioris momenti res videatur, ad Senatū: si nec in Senatu transigi possit, aut ad imperij maiestatem pertineat, fertur ad populū: vt apud Carthaginenses (quorū imperium populare fuisse tradit Aristoteles) fieri solebat. Iam verò cū sexdecim creātorum magistratū genera sint, idq; sorte, vel electione, vel vtroque (quibus adijcienda sunt duo genera regis potestatis, cū omnes, vel pauci ab vno creantur) nullum tamen Aristoteli magis populare visum est, quàm omnes magistratus ab omnibus ciuibus creari: vt apud Venetos; in illa quā dixi ciuium omnium multitudine (quoniā reliqui Contareno ac Sigonio peregrini, nō ciues habentur) omnes ab omnibus imperia cōsequuntur; & quidē sine vlla ratione, census, nobilitatis, eruditionis, dignitatis: cū tamen apud Athenienses, qui omnium maximè populares fuisse dicuntur, magna ratio census haberetur, nec quartæ classi, quæ ceteras multitudine longè superabat, vllius esset aditus ad honores ex lege Solonis, quousq; Aristides legē abrogauit, quinetiā sorte, quæ ipsa nullū virtuti relinquit, nec honestati locū, maximi quiq; honores mixti, suffragiis apud Venetos tribuuntur: at nihil magis populare Aristoteli visum est, quàm sorti magistratū permittere creationē. contra verò apud Lacedæmonios, quorum Rempub. suæ similē facit Contarenus, nullus omnino sorti locus erat. Quæ cū ita sint, non video cur Cōtarenus, Rempubicā Venetorū ex triplici genere temperatā esse putet. est, inquit, in magno cōcilio popularis: in Senatu optimatū: in duce regia potestas. sed vnde annuū imperium Senatui, duci, magistratibus, nisi à populo: dux aut ne vocationis quidem aut prehensionis ius habet. neque verò satis est armis illū & imperio spoliasse: adhibuerūt etiā decem viros exploratores, ac libertatis custodes, qua supplicium de Faliero duce sumserunt. at imago ducis est in numismate, dat nomina festis; vt vbiq; regis speciē intueri

possis, inquit Contarenus, potestatem nusquam. idem quoque dici poterit de Consulibus Romanis, & Atheniensium: & eadem ratione Athenis regnum imperio populari confusum dicemus. idem etiam iudicandum relinquitur de statua, veste purpurea & aurea corona insigni; addo sceptrum ac diadema, quæ rex Venetorum gestare prohibetur, regis specie & imaginem intueri licet, potestatem nusquam. si hoc absurdum, illud quoque profecto consimiliter faciunt ut indocti pictores, qui cum virginem Mariam in stabulo male tecto parientem constituunt, eandem aurea veste & corona nobili solœcismo exornant. & quoniam Contarenus eos tantum quos vocat patricios, ciues esse arbitratur, ceteros omnes habet loco peregrinorum, secutus ciuis definitionem ab Aristotele inuectam: necesse est ista ratione Rempub. Venetorum popularem dici, ut Soderinus differebat ac ipse Contarenus fatetur, in magno ciuium concilio popularis imperij rationem inesse. neque enim ciuium magnus numerus statum efficit, sed illud spectandum, an omnes ciues imperij participes sint: alioqui ne Atheniensium quidem Respublica Periclis tempore quo maxime florebat popularis dicitur, quia tamen non plures XIII. millibus & cccc. millibus ciuium utroque parte Periclis temporibus censi feruntur, quiaque millibus qui pro ciuibus irreperant publice venditis: sic enim Plutarchus scribit in Pericle. post aucta multitudine censa fuerunt xx. millia ciuium decem peregrinorum, & cccc. millia seruorum, ut Athenæus tradit. Demosthenes in oratione contra Aristogitonem scribit, xx. millia ciuium suis temporibus Athenis censa fuisse: non meminit peregrinorum. Dinarctius vero aduersus Demosthenem, ait, mille & quingentis ciuibus reorum suffragia permessa fuisse. ex quo intelligitur, paucos admodum in tanta multitudine imperium tenuisse. idque Demosthenes in oratione de Republica ordinanda scribit, oratores Reipubl. principes esse: his subiectos Imperatores: trecentos ferè ciues suffragium tulisse: reliquos

trecentos

trecentis attributos fuisse. cum igitur in tanto peregrinorum ac seruorum numero, tanta ciuium paucitas imperium haberet, quod omnium consensu populare appellatur: quis neget ea ratione Venetorum Rempublicam esse popularem, quæ circiter quinque millia ciuium paulò minus habet, qui honoribus adipiscendis idonei sunt: iam verò negat Aristoteles ciuitatem esse quæ plures decem millibus ciuium complectatur. Plato quinque millibus & quadraginta definiit, ac propter numeri fecunditatem, qui diuisores habet vno minus quinquaginta, abortus fieri, ac partus non modò monstrosos, sed etiam integros cædi maluit, quam plures admitti.

Sed comparemus, si placet, status Atheniensium, Venetorum ac Romanorum, ut populares esse planius intelligatur (nihil enim cum Lacedæmoniis commune habent) cum de statu Romanorum disputatione, intelligo semper popularem illum, quum populus non simulatione imperium habuit, ut olim sub regibus, qui ad populum, belli, pacis, magistratum, ac prouocationis summum ius detulerunt, ut est apud Dionysium lib. iiii. cum re vera statuerent arbitrato suo reges ipsi; ut etiam Augustus, qui adepta potestate comitiorum imaginem habebat, leges ad populum ferebat, quarum ipse arbiter erat. illud igitur commune est quod populi concilio imperij summam habuit: hoc tamen interest, quod populus Venetorum, de iisduntaxat quæ ad imperium summum pertinere diximus, cognoscit: cætera Senatui ac magistratibus permittit. raro prouocatur ad populum, rariùs de bello, rarissimè de legibus rogandis aut abrogandis agitur; sed ferè magistratum creandorum causa coeunt. at Romana plebs etiam iudicia publica definiebat, quæ tamen ad imperij maiestatem non pertinent, quoniam ubique ferè magistratibus tribuuntur. populus verò Atheniensis præter leges, foedera, bella, iudicia publica, de quibus sæpissimè ferebatur, etiam religiones, legationes, consilia, decretaque; Senatus ac res leuissimas, sæpiùs quam par esset tractabat. antea quidem multa cogebantur ciues concionibus adesse, ut est apud

*Comparatio
Reipubl. Atheniensium,
Venetorum &
Romanorum.*

Pollucem, postea Pericles Areopagitarum immixta potestate popularē auxit, propositis populo prēm̄is si cōcionibus adesse vellet. peius etiā quod suffragia ferebant manuum extēsiōe, id est $\chi\alpha\pi\sigma\lambda\omicron\nu\epsilon\acute{\iota}\alpha$ (vti nunc Heluetij mōtani) qua tenues, potentiorū vi ac pugnis cogebantur $\chi\alpha\pi\sigma\lambda\omicron\nu\epsilon\acute{\iota}\nu$, praterquā in ostracismo & ciuū cooptatione, vt scribit Demosth. cōtra Nearam. pessimē quod solus populus prēm̄ia proponebat, ciuitatē, immunitatē, largitiones, coronas, proedrias, statuas, victum in Prytaneo cōcedebat: sic enim scribit Demosthenes cōtra Leptinem: quæ ab impudentissimis quibusq; extorquebātur, iustissimi verò reijciebantur. absurdus etiā quod in creandis magistratibus, omnia sorti permittebantur, vt ea Respublica sortilega veriūs esset quā popularis, cū imperia sortis, non populi beneficio tribuerentur. melius Romani, qui magistratus omnes eligebant, suffragio tabellarū ex lege Cassia & Papiria, quas miror à Cicero repudiari, cū aperta suffragia tātis odiis ac seditionibus sint opportuna. prēm̄ia verò populus dabat. quanquā nullū ferē apud Romanos, nisi gloriæ prēm̄ium propositū videmus, vt etiā apud Venetos, qui peregrinis bene de Republ. meritis ciuitatē; ciuibus honores, magistratus ac statuas decernunt. Senatus aut Romanorum hoc differt à Senatu Venetorū, Atheniensium, Carthaginensium, Genuensium, Rhagisiorum, & omniū ferē Germanicæ ciuitatū, quæ optimatū imperio reguntur, quod hi annuā; illi perpetuam habuerunt potestatē. Platonis quoq; Senatus annuus est rursus apud Venetos maximā habet Senatus auctoritatē: apud Romanos, mediocrē: apud Athenienses, minimā. nam quō plura populo tribuuntur, eō magis imminuitur Senatus potestas; quæ olim vnus Tribuni vetantis oratione suspendi poterat. fallunt enim plerique Romani iuris interpretes, qui Senatui legis condēdæ potestatē tribuunt. neq; enim prius hoc Senatui permissum est, quā Tiberius à populo ad Senatum trāstulit ius illud comitorum, quæ Augustus

necis

necis causa reliquerat populo, ad quem leges ferebat, quārū ipse arbiter erat: magistratū quoq; ac prouinciarum dimidiam partē à populo peti pariebatur, cū ipse candidatos manu duceret. quod igitur Tacitus lib. ij. Dio lib. liij. comitia tradunt ad Senatum translata, eō pertinet, vt ea, quæ simulatē populo relicta fuerant, Senatui tribuerentur. ex quo tēpore Senatus consulta vim legis habuere, quæ tamen à principe re vera fiebant ac sanciebātur: vt videre est in orationibus D. Marci, Adriani, Seueri, quas habemus in Pandectis. sed de populari tempore hīc agitur, & Tribunorum potestate. nullus apud Venetos Tribunus: nullus item orator impudens, qui populi voluntates flectere, & vnde velit deducere audeat: sed liberē Senatus omnia, prater illa, quibus imperij maiestas cōtinetur. hoc tamen cōmune est, quod nihil ad populum Atheniensem aut Romanū ferri potuit incōsulto Senatu, quemadmodum scribit Plutarchus, & Demosthenes aduersus Androtionē: quē propterea Demosthenes accusauit, quod incōsulto Senatu legē ad populū tulisset: contra quem Androtio consuetudinē receptā opponit, quod scilicet aliter fieri consueuisset. peius tamen quod lege permittente ad plebē Romanam ferre licuit incōsulto Senatu. Veneti prudentissimē cauerunt, non modò ad populū, sed ne ad Senatū quidem vllius rei rogationē ferre sine consilio xvj. virorum, qui sapientes ab Aristotele $\pi\epsilon\sigma\sigma\lambda\omicron\iota$ appellantur. hoc item commune est, quod nulla iudicia Senatus Atheniensis aut Romanus attingebat, quādiu libera fuit Respublica; nisi fortasse rei nouitas, aut sceleris atrocitas, animaduersionē extra ordinem postularet: sed cū Senatus Atheniensis extra ordinem cognosceret, non maiorē mulctam quingentis drachmis irrogare poterat, vt Demosthenes cōtra Euerghum scribit. si quid grauius esset, ad populū ferebatur. apud Venetos x. viri & xl. viri publicorū iudiciorum, cognitiones etiam extraordinarias habēt, quas Græci vocant $\epsilon\iota\sigma\alpha\gamma\epsilon\lambda\epsilon\iota\alpha\varsigma$, hoc tamen amplius habuit So-

n

natus Atheniensium, quòd Senatorē ordine mouere;
& ἐκφυλοφορήσαι potuerit: & reos ad populū deferre.
apud Romanos, Censorum; apud Venetos, decē viro-
rum potestati tributū est. Sequuntur magistratus qui
apud Venetos & Athenienses magnā inter se simili-
tudinē, nullam ferè cum Romanis habent. scitum est
quā pauci fuerint Romæ magistratus. Athenienses
propè infinitos habuerunt. fuit enim præter Senatum
quingentorū virorum, Areopagitarum curia, quæ pa-
rem habuit potestatem atq; collegiū decem virorum
apud Venetos. hoc tamen interest quòd hi ad breue
tēpus; illi perpetuum imperiū habuerunt. ac primū
sub regibus ad capitales causas: deinde rerū omniū
speculatores sunt & legū custodes à Solone cōstituti,
vt Plutarchus scribit. sed quemadmodū Pericles Are-
opagitarū potentiā labefactauit: ita non mediocriter
decē virorum potestas est imminuta XL. virorū capi-
taliū, deinde VII. virorū ac XVI. virorū creatione. Se-
quitur collegiū nouem ἀρχόντων, quod VII. viris Ve-
netorum non malè congruit. itē collegium XL. viro-
rū, qui de vi & iniuriis cognoscebant, & Ephetarum
quingenta, qui cum XL. viris capitalibus Veneto-
rū cōferri possunt, sed Ephetæ de cæde fortuita dun-
taxat cognouerunt, vt est apud Suidā, Pollucē & Pau-
saniam in Articis, vbi copiosè genera iudiciorum ex-
plicantur: neq; enim ciuibus tantū ac peregrinis,
sed etiā brutis animalibus, & rebus inanimatorum ius di-
cebatur. quod apud Græcos consuetū erat. nā scribit
Plutarchus in Timoleonte, post exactū vrbe Diony-
sium iuniorē & Ictem, vnā cum Carthaginiensibus,
suppliciū de statuis tyrannorū, quasi de tyrannis sum-
ptum fuisse. fuerūt etiā Arbitri CCXX. qui ex vnaqua-
tribus sorte quotannis ducebātur supra sexagesimum
annum, vt Pollux; vel quinquagesimū, vt Suidas tra-
dit. his ferè octoginta viri, ciuiliū causarū apud Ve-
netos cōparari possunt: XL. quidē inter ciues & ciues;
totidē ciues inter & peregrinos. Archon præerat ar-
bitris ciuiliū, Polemarchus arbitris peregrinorū. quo
munere

munere fungebantur duo Prætores apud Romanos;
Urbanus & Peregrinus, vnā cum cētum viris: quibus
decē viri litibus iudicandis pro Prætoře præerant. pu-
blicis Prætores quæstionū, vnā cum decuriis Senato-
rum, & equitum; quibus lege Aurelia Tribuni ærarij
adiecti sunt. hoc tamen animaduersione dignum est,
quod Budæum ac plerūq; alios fefellit; quòd tametū
Senatus iudicia nulla disceptaret, siue legitimus, siue
indictus esset: nihilominus ab eiectis regibus vsq; ad
legem Semproniam, Prætores quæstionum, ac par-
ricidij Quæstores, non alios, quā ex ordine Sena-
torio sortiebantur. aliud est autē Senatum iudicare; a-
liud Senatorios viros à Prætoribus ad iudicia sorte
duci. Apud Athenienses Phylarchi decē, siue tribuum
præpositi à Clisthene instituti, planè similes erant sex
viris Venetorum tribuum Præfectis: & Phratriarchi
Atheniensium, Præfectus sodalitorum apud Vene-
tos: aut Curionibus apud Romanos: quales ferè sunt
vbique; rursus Demarchi Atheniensium nomine dun-
taxat, cum Tribuni plebis cōueniunt; potestate nullo
modo. Proedros, Archōtes, & Epistatas Senatus, con-
cionis, & iudiciorū, pares habent Veneti in quibusq;
collegiis. apud Romanos Cōsul Senatui præerat: ma-
ior magistratus populo: Tribunus plebi, aut Ædilis
(rarò tamen) aut maior magistratus: Prætores iudi-
ciis. qui autē apud Athenienses vndecim viri νομοφύλα-
κας à Polluce appellātur, iidē ferè apud Romanos tri-
umviri capitales. minores iudices multi sunt apud Ve-
netos, quales nec Romani vllos, nec Athenienses ha-
buere, præter Epagogos, qui similes erant iudicibus
mercatorū. sed hæc apud Contarenū. vnum genus est
magistratuū apud Venetos, qui triumviri aduocatores
appellātur, ac fontium prehensionē & accusationem
habent; ne, vt apud Romanos & Græcos, quenquam
temere accusare liceat. talis est apud nos aduocatio
triumviralis, in omnib. iudiciū decuriis. Logistæ quo-
que Atheniensium, Syndicis Venetorum non malè
congruunt, quòd vtriq; rationem gesti magistratus

exigebant: sed illi de moribus ante magistratū quæ-
 stionem habebant: hi de prouincialibus magistrati-
 bus duntaxat inquirūt: decemviri ac triumviri de vr-
 banis, cæteri magistratus qui ærarium curant, iidem
 ferè apud Athenienses qui apud Venetos. habent hi
 Præfectos vectigaliū ac tributorū, qui tam varij sunt,
 quam varia genera tributorum ac vectigalium: Præ-
 fectos pecuniæ mutuae, tribunos ærarij, qui publicas
 pecunias recipiunt: quæstores vrbanos, ad quos pecu-
 nia defertur. apud Athenienses Apodectæ, Helleno-
 tamia, quæstores Palladis, quæstores vrbanis, siue Pra-
 ctiores, inquisitores, syndici, qui sacras pecunias mul-
 ctæ nomine exigebant: quæstores spectaculorū, quæ-
 stores militares, quæstores rerum venalium, Epigra-
 phi seu bonorum cæsores, & antigraphi. omnium aut
 maximus fuit quæstor populi. magistratus itē anno-
 næ multò plures apud Athenienses, quam apud Vene-
 tos aut Romanos. his quidē vnus annonæ Præfectus,
 aut ad summū Ædiles duo. illis præter Agoranomū,
 Metronomi quindecim, totidē Sitophylaces, ac præ-
 terea curator emporij, reliqui sunt apud Venetos Præ-
 fecti salutis publicæ, Præfecti Monetæ, Ædiles viarū,
 Præfecti classis, Procuratores D. Marci, qui pupillo-
 rum ac viduarū curam habent. apud Athenienses pro-
 pè infiniti vrbis dignitatē ac ciuiū salutem curabant,
 quos Aristoteles ἀστυνόμους vocat: vt Præfecti aquarū,
 murorum, operū publicorum. præterea Nomophy-
 laces ceremoniis præerāt: Sophronistæ moribus: Gy-
 necocosmi mulieribus: Oenoptæ cōiuiis: Gymnasi-
 archæ palestræ: Choragi choro: Liturgi curationibus
 extraordinariis. Conquisitores peregrinos à ciuibus
 dirimebant. Episcopi magistratū actiones explora-
 bant: Oratores causas publicas suscipiebāt: legati ad
 socios aut exteras gētes mittebantur. omitto milita-
 res magistratus, Taxiarchos, Hipparchos, Trierar-
 chos Strategos: omitto pōtiffices ac sacerdotes, qui eò
 plures apud Romanos fuere, quo religionē ac milita-
 rem disciplinā magis coluerunt. Prouinciales magi-
 stratus

stratus apud Athenienses video nullos, cūm sociæ ci-
 uitates suos magistratus haberent: sed prouocādi ius
 erat ad magistratus Athenienses, vt est apud Xeno-
 phontē. ita quoq; apud Venetos & Romanos: sed hoc
 amplius, quòd hi magistratus prouinciales habent.
 Romani tres: Præsidi, Legatum & Quæstorem. nam
 Proconsules, Prætores, Proquæstores, præsidis appel-
 latione cōplectitur Vipianus. si prouincia latè pateret,
 legati plures adiungebantur. Veneti quatuor creare
 solent: Prætorē vrbanæ disciplinæ, Præfectū militaris,
 Custodē arcis & Quæstorem. hæc forma est Rerum-
 publicarū, quæ in statu populari magis claruerūt, ex-
 cipio Carthaginensem, cuius vestigia sunt apud Ari-
 stotelē, Polybium ac Liuiū, sed valde obscura. Ex his
 planū sit Rempubicā Venetorum antea popularem
 fuisse, sed paulatim in Aristocratiam mutari cœpisse,
 cū magna pars ciuiū ac plebeiōrū opificiis intenta,
 spontē se à rebus agendis subduceret; peregrini verò
 & inquilini non admitterentur, nec ius imperij cui-
 quā nisi de Republica bene merito, & auarè admodū
 tribueretur: paulatim familia veteres interire cœpe-
 runt, ac multò pauciores essent, nisi Genuensī bello
 triginta peregrini ius ciuitatis emissent, cū ciuitas
 inopia premeretur. hoc idē cōtigisset apud Romanos
 & Athenienses, si eodē modo vterentur quo Veneti.
 sed apud Athenienses ciuiū multitudinem auxit Cli-
 sthenes, qui omnes inquilinos ac manumissos in ci-
 uitatē recepit: Romani verò manumissos omnes ex-
 ceptis oppidò paucis, ac propterea Latini suos liberos
 seruilē in modū Romanis vendere consueuerant, au-
 ctore Dionysio, vt manumissi ius honorū adipisce-
 rētur. pōst armis socialibus coacti, vniuersæ Italiæ ci-
 uitatē concesserunt. tandem etiā exteris nationibus:
 postremò omnibus, qui Romano imperio cōtineban-
 tur. Sāt igitur apud Venetos Citadini & Plebei æquē
 ciues ac Nobiles: vt priuatus æquē ciuis est ac magi-
 stratus: sed illi ab honoribus & imperio summo uētur.
 huc enim relabi oportet, vnde totius disputationis o-

riginem ducebamus. nō enim quia Citadinus Venetorū Cancellarius esse potest (quanquā suffragiis tribuitur non sorti) aut etiā scriba, propterea ciuis habetur, cum in tanta munerū, quæ in perpetua sunt paucitate, vnus tantum aut alter ciuis isto modo esse possit. ceteri peregrini. apud Atheniēses, si Athenæi scripta sequamur, cum xx. millia ciuiū imperiū tenerent, decē millia peregrinorū qui nati erant ex peregrinis, tametsi ab honoribus & suffragiis arcerētur, nihilominus ciues fuisse oportet: cum libertate, imperij tutela, iuris æquabilitate, domicilio perpetuo, ac patria denique in qua nati erant, fruerentur; nec ab aliis ciuitatibus aut principibus iure vindicari possent. fuerunt igitur re vera xxx. millia ciuium, quorum xx. millia popularem statum tuebantur. neque enim oportet in populari statu ciues omnes imperij participes esse, sed maiorē partem. quod enim pluribus placet, omnibus placere dicitur.

status optimatum.

Cum verò minor pars ciuium imperat, & pro lege habetur, quod paucioribus ciuibus placet, optimatū potestas est. nisi ad verborū subtilitatē omnia reuocemus, vt nō sint optimates nisi optimi præ sint: at ista ratione non solum apud Venetos, Rhagusios, Genuenses, Lucenses & Germanos, vbi paucissimi imperiū tenent; sed nulla omnino Aristocratiā vsquā fuisse reperietur: & vitiosæ eiusmodi Respublicæ videbuntur, in quibus nobiles, aut diuites nulla virtutis aut eruditionis habita ratione, soli Rempubl. gerunt: cum interim optimi ac prudentissimi propter inopiā vel generis obscuritatē reiciantur. quod absurdū esse affirmabunt. ergo populariter loquamur, & optimatum imperia ciuiū paucitatē minore ciuiū parte definiamus: siue duo (nam plures eo numero intelliguntur, vt Iurisconsulti tradunt) siue tres fuerint, vt cum Augustus, Antonius, ac Lepidus triumviri Reipub. cōstituendæ Rempublicam suo arbitrio gubernarēt: quanquā statim in monarchias tres, ac paulò post in duas, postremò in vnā concessit, siue plures tribus imperēt, pauciss-

paucissimi tamē & virtute insignes, vt apud Hebræos ante regiā potestatē: apud Lacedæmonios, sublato regno: apud Pharsalios, ante Alexandri tēpora: siue paucissimi ac deterrimi, vt apud Megarēses, & Athenienses sub xxx. tyrānis: apud Romanos, sub decem viris apud Perusinos, sub Ottonibus: apud Senēses, eiectis patricijs. siue nobilissimi magno numero, vt apud Romanos patricij ante creationē Tribunorum tunc re vera imperiū tenebāt, populare nomen inane erat: vel etiā apud Cnidios, Venetos, Rhagusios, Lucenses, & Norimbergenses. siue pauci diuites, vt apud Rhodios, Thebanos, Genuenses, sublata populi potestate. numerus verò infinitā adfert varietatē: vt apud Pharsalios xx. apud Lacedæmonios xxx. apud Hebræos lxxi. apud Germanos ducenti, aut ad summū trecenti: totidem ferè apud Rhagusios, & Lucēses: apud veteres Massilienses sexcenti, vt Valerius Max. testatum reliquit. nunc apud Genuēses circiter mille quingenti. apud Venetos numerus optimatum triplo maior est, sed illic numerus frustra definiatur, cum à stirpe quærantur optimates: si tamen electione aut sorte ducantur, centesimum quenque cooptari melius est ad geometricā rationem, quæ optimatum imperio rectissimè congruit, vt harmonica regno, arithmetica populari. quare si demus ciuiū decem millia, centum optimates deligendi sunt; sic enim geometrica ratio constabit: quia hic numerus æquabili ratione vnum ad decem millia cōplectitur. consimiliter ex xx. millibus ducenti, numerum implent optimatum. ac Lycurgus ferè millesimū quenq; , scilicet è quinq; Spartiatarum & xxx. Lacedæmoniorū millibus xxx. duntaxat elegit. In Senatu cooptando multò pauciores desiderantur, quàm in optimatibus eligendis. contra quàm voluit Plato, qui trigessimū quenq; in Senatum annum cooptauit, id est ex millibus quinq; & quadraginta, clxxx. quod veteri more factum opinor. nam Romulus trigessimū quenq; selegit, id est centum Senatores ex tribus ciuium millibus, quos in

coloniam suæ urbis deduxerat. at in consequentibus coloniis decimus quisq; legebatur, vt l. C. scribit in l. pupillus. de verb. signific. Moses tamen videtur è decē millibus vnum duntaxat diuina sorte duxisse. cū enim censa fuissent D. CXXII. millia hominū supra XX. & infra LV. annos, qui arma ferre poterant vnum & septuaginta Senatui præfecit. quæ ratio cōgruet, si minorum centū millia fuisse cōcedamus. reijcio seruos, senes ac feminas, quorum numerū duplo maiorem fuisse necesse est; cū ferè tot sint vbiq; feminæ quot viri, atq; etiam vna plus Athenarum vrbi nomen dedit. sed hanc Senatus, & optimatum deligendorū rationem miror à Platone esse & Aristotele prætermisam: cū tamen numerū ciuium definirent; qui semper variè minuitur & augetur. nam Dionysius tradit primo censu Romuli tria millia ciuium; secundo Seruij. LXXX. quinto CXXX. septimo CX. octauo CIII. millia, præter seruos, feminas, opifices, mercatores; quorum numerum triplo maiorem fuisse confirmat. numerus aut singulis annis facillè intelligebatur, quòd nascens quisq; Iunoni, Lucinæ; moriens, Veneri Libitinæ nummū pendebat, Seruia lege. at in Aristocratia paucissimorum, iidem optimates sunt & Senatores, vt apud Lacedæmonios, Pharsalios, Hebræos. Atque hæc de populari & optimatum statu.

*Monarchia
Status.*

Restat de Monarchia dicere, cuius tametsi vnum genus est, varias tamen complectitur formas. quinq; ab Aristotele cōstituuntur, in quo refellendo ne longior sim, id cuiq; iudicandū relinquam. Monarchiam appello, quum summa potestas est in vno qui iure imperat aut iniuria. hic tyrannus; ille Rex appellatur. finis huius honestas; illius voluptas. neq; enim verum est quod ait Aristoteles; Regem euadere tyrannum, cū vel aliquantulum imperat contra populi voluntatem. nam ista ratione nulli sint reges. ac Moses ipse iustissimus & sapientissimus princeps, idem tyrannus omnium maximus iudicaretur, quòd omnia penè iuberet ac prohiberet contra populi voluntatē. quam

quam popularis sit non regia potestas, cū arbitrio populi Respublica gubernatur à Rege: quoniam status à populo pēdet. Quare cū Aristoteles hanc definitionē tueretur, coactus est nullos vsquam esse reges confiteri. Tyrannorū igitur alius alio iniustior, omnes tamen scelere ac iniuria cōiuncti. Regum aut qui iure imperant, duo sunt genera: alteri quidē nulla tenentur lege: alteri legibus obligantur. primi generis sunt reges illi qui manu regia, sine vllis legibus, olim imperia iustissimè gubernarūt: quales fuisse dicuntur reges veterum Græcorum ante Lycurgum & Draconem, id est antequam leges vllæ sancirētur. tales quoq; in Italia veteri regum status fuisse nemo emorantur, cū nec regibus, nec priuatis leges vllæ ferrentur: sed tota Respublica iusque ciuium in arbitrio principis positum esset, ac manu regia, vt Pomponius scribit, sine certo iure gubernaretur. nam Iosippus eo argumēto colligit, Mosē antiquissimum omnium fuisse legislatorem, quòd Homerus in opere tanto *ἄνομον* verbum nusquam vsurparit. ac tametsi postea leges inuentæ fuissent; priuatis tamen non regibus ferrebantur: nec nisi serò admodū principes legibus obligari voluerunt: at ne regibus quidem Vrbe exactis Cōsules suum imperiū ac potestatē lege teneri patiebantur. est enim ac semper fuit vetus illa inter potentes ac tenues grauis controuersia, quæ magnis imperiis exitus attulit valde calamitosos: quòd potētes arbitrio suo imperare, ac legibus solui, tenues æquabili iure omnes teneri volunt. itaq; Terentius Arsa Trib. pleb. legē tulit ad populū, vt consulis leges conscriberentur, ne plebs ab eorū arbitrio penderet: quæ lex, inquit Dionysius, à Cōsulibus annos sex oppugnata, ad extremū perlata est. hinc decē viri legibus scribendis creati. sed longè aliud est magistratū lege tenere, aliud Regē: quia hic à seipso; ille à principe vel populo imperium habet. nullum aut Reipublicæ interituræ maius argumentū Platoni visum est, quàm si magistratus legi, non magistratui lex imperet. illud tamen

valde periculosum, Regem ita creari, vt nullis omnino legibus teneatur, sed omnia nutu arbitrioque suo gerat. atque hæc disputatio grauius est ab Aristotele tractata, vbi quærit, an præstabilius sit imperium homini tribuere, quàm legi. & quum æquius esse dixisset virum bonum imperare, si modò talis in Republica futurus est, postea subiecit; Imperium Deo tribui, cum legi tribuitur: cum autem homini comunicaretur, belluam adiungi: propterea quòd homines variis perturbationibus ab æquitate distrahi solent. sed cum interprete lex egeat; nec omnia quæ ex infinita locorum, temporum & causarum varietate occurrunt, possint legibus cõprehendi: necesse purat quæcunq; possunt, ea legibus cõplecti oportere: cætera hominum æquitati ac religioni dare. quæ vt vera sint, non tamen ad principes, aut eos qui summam Reipublice potestatem habent, sed ad magistratus pertinere videntur. nam qui iubent legem, superiores legibus esse oportet, vt eam vel abrogare, vel ei derogare, vel abrogare, vel subrogare possint: vel etiã si res ita postulat, antiquari patiantur. quæ fieri non possunt, si lege teneatur is qui tulit. Itaq; Demosthenes Leptinis legem ob id reiecit, quòd euerteret imperij statum. tulerat enim Leptines rogationem ad populum, ne à populo cuiquã immunitatem dare liceret, & qui petiisset, is capite puniretur. at cum Romani lege sacrata decreuissent, ne priuilegia cuiquã irrogare liceret, subrogarunt, nisi comitiis centuriatis: alioqui populus suæ legis abrogandæ potestatem non habuisset, quod absurdum est, cum nemo sibi legem dicere possit, quin ab ea recedere ei liceat. l. si quis in princip. de leg. 3. l. à Titio. de verb. obligat. atq; hæc vna causa fuisse videtur, cur Augustus primùm, deinde Vespasianus, accepta imperij summi potestate, legibus sunt à Senatu soluti; sed in eo tamẽ sæpe fraus imperio fit. honesta quidẽ oratio est, oportere legibus superiorẽ esse, qui legem iubet, propterea quæ diximus: sed lege lata, summoq; omnium probata cõsensu, cur nõ teneatur princeps, ea lege, quam

tulit

tulit: hanc enim ob causam lata est lex Cornelij Tribunitia, qua cautum est, vt Prætores suis edictis obligarentur, nec semel fixa refigere aut mutare possent, cum ambitiosè arbitrioq; suo contra quàm edixerat, decernere consueuissent, vt Asconius scribit. quæ autem ratio Prætoris est ad edictum; eadem Principis aut populi ad legem. igitur si æquum est, vt quod quisq; iuris in alium statuit, eodem ipse teneatur: quanto est æquius Principem aut populum suis legibus obligari? quare populus Romanus iurabat in legem quam ipse iusserat, vt est apud Appianum lib. 1. ac propterea Metellus Numidicus, quòd Appias leges non probaret, nec iurare vellet, in exilium missus est. cum igitur sua lege populus tantisper teneretur, dum abrogari æquius esset: consequens est Principes quoque teneri. at sophismate aduersus populum utebantur, cum se legibus ita solutos esse dicerent, vt non modò legibus superiores essent, sed etiã vt nulla ratione iis obligarentur; quodq; turpius est, quæ sibi placuissent, vim legum haberent. cui sanè opinioni, Põponius & Vlpianus, plus aliquantò quàm Iurisconsultos deceat, blandiuntur: Paulus grauius; Inuerecundum esse Principem ex imperfecto testamento quid capere; tantæq; Principum maiestati decere, leges eas seruare, quibus soluti videntur. iisdem temporibus Alexander Seuerus, primus omnium id suo rescripto confirmauit: post etiã Theodosius & Valentinianus, se legibus teneri oratione planè regali testati sunt; Digna vox, aiunt, maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri. adeò de auctoritate iuris nostra pedit auctoritas & re vera maius imperio est submittere legibus principatum: & oraculo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus. sed pauci Principes legem hanc sibi latam putant. neq; enim Turcarum, nec Persarum, nec Scytharum, nec Britanorum, nec Abyssinorum reges: at ne Pontifices quidem Romani, legibus vllis se teneri volunt; & vt eorum verbis utar, nunquam manus sibi ligant. cum igitur legum ac rerum omnium co-

minos se ferant, cōsimiles sunt regibus iis, quos Aristoteles dominos appellat; qui velut patres familiās, Rempubicā quasi suam tuentur. neq; enim cōtra naturam est, aut contra ius gentiū; vt Princeps in Republica rerum omniū ac legum dominus sit, modò imperium suis armis & sanguine partum iustè tueatur: cum paterfamilias non modò bonorū quæ à se quæsitæ sunt: sed etiā quæ à seruis, & seruorum quoq; iure gentiū dominus sit. hoc igitur primū genus est Principum. Alterum est eorum, qui non modò magistratus ac priuatos, verumetiam seipso legibus constringunt, vt Principes Christiani paucis exceptis ac Pœni: qui cum sacris initiantur, magno iureiurando verbis conceptis à Pontificibus & regni proceribus sese obligant, ex legibus imperij & æquo bono Rempubicā gesturos. formula quidē initiationis regū nostrorum, nō modò verborum & antiquitatis eximia specie, sed etiā pondere & grauitate sententiarū pulcherrima visa mihi est: in eo maximè, quòd Princeps ante Pontifices per Deū immortalem iurat, se omnibus ordinibus debitā legem ac iustitiam redditurum: & quanta poterit integritate ac religione iudicaturum, neq; verò iuratus fidē violare facile potest, aut si possit, nolit tamen, ius enim illi dicitur vt priuato cuiq;, & iisdē legibus tenetur. leges autē totius imperij proprias cōuellere non potest, nec de moribus ciuitatum & antiqua consuetudine quicquā immutare, sine triū ordinū consensu. Hinc illa grauis ac diuturna cōtrouersia Regem inter & populū Narbonensem de titulo possessionis antiquæ, quam ex suis, iisdemq; Romanis moribus, vt cogantur docere, inciuile ac iniustum esse aiunt. hæc quæstio multoties ampliata est, ad extremū à Rege, vel potius ab adulatoribus & quadruplatoribus ommissa. Ex his perspicuū sit, opinor, errare Aristotelē, cum reges eos qui regibus obligantur, reges non esse scribit. si enim summum imperiū habēt, sanè reges sunt, aut ne populus quidē Romanus summum Reipublicæ ius habuit, cum iureiurando legibus ob-

bus obligaretur. perniciosius tamen Iuriscōsultorum interpretes, cum Vlpiani ac Pomponij dicta de principibus Romanis (quos non modò legibus soluunt, sed etiam eorū arbitrium legem esse aiunt) ad omnes principes pertinere affirmant. turpius etiā quòd Iaso caput legis bene à Zenone coram rege Ludouico xij. interpretatus, omnia principis esse temere affirmavit. quæ interpretatio non solum abhorret ab huius imperij moribus ac legibus, verumetiam ab omnibus omniū Imperatorum ac Iuriscōsultorum edictis & responsis: alioqui omnes rerū vindicationes tollātur, si nemo rei cuiusquā dominus est. Ad reges, ait Seneca, potestas omniū pertinet, ad singulos proprietas. & paulò post; Quemadmodū sub optimo Rege, omnia rex imperio possidet, singuli dominio. omnia sunt in imperio Cæsaris, in patrimonio propria. Sit igitur hoc discrimen Regū inter ipsos qui iustè imperant, quòd alteri quibusdā imperij legibus obligantur: alteri sunt omnino soluti. Alterū est cum creantur, aut nascuntur à stirpe Regum: quod regni genus, Aristoteles Barbaricū appellauit. atq; hi quidē perpetui sunt. eorū verò qui leguntur, alteri in perpetuū; alteri ad breue tēpus: si hoc; Dictator Latinis cum optima lege creabatur, Archus Thessalis, Æzymnetes Mitylenæis, Harmostes Lacedæmoniis, Archon Atheniensibus ante popularem statū: Balia Florentinis: sed hæc fuit multorum. hi enim summū imperium belli, pacis, pœnarū ac præmiorum sine prouocatione habuerunt. si verò perpetuā potestatem accipiunt ab optimatibus, aut plebe, Reges ab Aristotele vocantur: quales fuisse scribit heroicis tēporibus, cum iustissimus ac prudētissimus quisq; omniū consensu dux belli perpetuus, iurisq; ac sacrorum interpres eligeretur. tales etiā eligebant Romani veteres ac maiores nostri Franci, Arabes, Scythæ, Dani, Noruegi, Poloni, Hungari. nā Pyastus homo rusticus, Poloniae rex à suis creatus est, anno Christi dcc. à quo careri ad Jagellones vsq;, à quibus Sigismundus hic originem traxit. Matthias verò

Coruinus Hungarię, Gostauus quoq; ex privato, Suediæ rex, non ita pridē electus est. electionē verò Hunni Caros appellant, quæ fit in Pestæ campis, vbi exercitus cogitur. & Ægyptiorū Sultani, à Mâmelucis, id est à Prætorianis militibus eligi solebant: non aliter quàm Pœnorum & Mauritanie reges, nisi adoptione superiorum regum, ac optimatū cōsensu in spem imperij vocati sint, vt Cæsares olim ab Augustis ad imperium designari consueuerant. quintum genus Regum posuit Aristoteles in perpetuo belli duce. exemplum affert de regibus Lacedæmoniorū, sed non satis accōmodatè, cū reges illi nihil omnino imperij haberent, nec bellū indicere aut finire possent, vt antea dictum est. sed Aristotelē fefellit, opinor, nominis appellatio, quam Lycurgus adempta potestate reliquit, ne Rempubl. perturbarent. ac multò maiorē habent in regno magistri militū, vt etiam perpetui Vexilliferi apud veteres Genuenses, qui tamen ex albo regum eximendi sunt. atq; etiam duces Thebanorū, Achæorum, Phocensium, Lucensium, Rhagusiolorum, ac veterum Gallorum, quos annuos fuisse tradit Cæsar.

Status Germanorum.

De Imperatoribus Germanorum dubitari potest. ac initio quidē, id est inter mortua Caroli magni stirpe, cū primū electione creari cœperunt, planè regiam potestatem habuere; vt Henricus Auceps, Othones, ac reliqui exceptis admodū paucis vsq; ad Rudolphum, qui quod regie potestatis reliquū erat, penitus amisit: cū scilicet noui Principes honoris quàm imperij cupidiores, electorum legibus se cōstringi paterentur. nam Otho tertius, suffragio Principem creari voluit, non à stirpe duci. hinc optimatū secuta cōuersio est, propterea quòd imperij summa, principibus & optimatibus omnino cessit; vt videre est in aurea bulla Caroli IIII. etenim Imperator, qui re vera belli dux est, vt olim apud Hebræos, nec legem ferre, nec indicare bellum, nec magistratus creare, nec tributū imperare potest. habet ipse quidē imperij dignitatem, aliquid etiā ex vectigalibus & portoriis, præterea nihil.

nam

nam creatio magnorum iudicū & imperialis curiæ, quæ xxiiij. viris & vno Prætoře constat, Imperatori cum aliis principibus communis est. nec principem quenquam efficere potest: sed vt apud nos principes à Rege, sic apud illos Imperator à principibus, ac principes quoq; creari consueuerunt. deniq; imperium ei abrogari potest; vt non ita pridem Venceslaus Caroli IIII. filius imperio spoliatus est: Atq; illud est quod queritur Iulius Flugus episcopus Germanus, Imperatores qui optimatibus ac populo imperare debeant, eorum imperiis ac iussis acquiescere. quinetiam principes habere plus imperij in ciues, quàm ipsum imperatorem. quibus verbis apertè significat optimū statum. cœtus autē principū & optimatū, ex electoribus, ducibus, Landgrauis, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Pontificibus, & sociorū vrbium legatis coalescit. illic imperij leges rogantur & abrogantur: illic vectigalia ac tributa imperantur, bella decernuntur, exercitus attribuuntur, legationes admittuntur, fœdera sanciantur. est autē ratio suffragiorum ex triplici comitiorū genere. prima comitia constant septē electoribus: altera principibus imperij: tertia vrbium legatis. itaq; si duo comitia, puta electorum & principum, aut principū & vrbium cōsentiant, tertia comitia nullā vim habent; quod animaduersione dignū est, quia nusquā ea ratio comitiorum habetur. non tamen vetus est hoc institutum, vt videre est in cōcessione comitatus Burgundiæ, Philippo Burgundię duci facta à Carolo IIII. Imperatore, solo suffragio Electorum. quod in re tati momēti fieri non potuisset, sine Principū ac vrbium imperialium cōsensione, si tunc iura suffragiorū habuissent. nec obstat quòd Principes in suos imperiū habent (quanquā imperiali lege moderatū est) cū ipsi vitā, fortunas, agros, ac ius omne potestatis, ordinibus acceptū ferant. argumēto est, quòd Principum ac ciuitatum cōtrouersię graues, & capitalia iudicia, vel in comitiis, vel ab imperiali curia disceptantur, & priuata quoq; iudicia prouocationū, si xx.

aureorum summā exceſſerint. cætera sunt in prom-
tu, & ex aurea bulla facile intelliguntur. Propterea
quòd magis ad optimatum statū accedit, sacerdotia
quæq; amplissima nobilitati, nulla ferè plebeis tribu-
untur, vt Iulius Flugus scribit. Ipsæ quoque ciuitates
imperiales partim liberæ, cuiusmodi ferè sunt septua-
ginta: partim principib. quodāmodo subditæ, suo ta-
men iure vtētes, optimatū imperio gubernātur: quod
intelligi potest ex statu Norimbergæ, quæ omnium
maxima & domestica disciplina clarissima putatur.

Norimberga
status.

Habet autem trecentos ferè optimates (neque e-
nim certus numerus) qui, vt Conradus Celtes scribit
ex octo & xx. gentibus patriciorum constant. nam
opifices ac mercatores tametsi ad suffragium, nō ta-
men ad imperium admittuntur; contrā quàm in aliis
Germaniæ ciuitatibus fieri solet. in iis igitur summa
Reipubl. posita est. ab iis enim eliguntur Censores, si-
ue Senatus electores: quibus creatis, cæteri magistra-
tus abdicant. Senatus autem cōstat xxvj. viris, qui an-
tiquos octo sublegere solent; ac deinceps alios quo-
que magistratus, puta xij. viros ex Senatorū nume-
ro, qui Scabini vocātur, & vij. viros Burgomagistros,
qui parem ferè ac decemviri Venetorum potestatem
habent. creantur etiam quinque viri capitales, qui de
furtis & damno iniuria dato perinde cognoscunt: vt
xij. viri de ciuilibus, vnā cum assessoribus Iurisconsul-
tis, cætera sunt penes Senatum. sequuntur septem vi-
ri militaris disciplinæ Præfecti, Prætor rusticorum,
Quæstores duo, summæ apud ciues auctoritatis. Præ-
fectus annonæ, Triumviri tutelares, eodem munere
ac potestate, quo Procuratores D. Marci apud Vene-
tos: postremò collegiorū & corporum Præfecti. hæc
forma est eius Reipublicæ, quam aliæ ciuitates Ger-
manorum ferè imitantur. tametsi nonnullæ popula-
rem statum habēt. ex quo perspicitur eos vehemēter
falli, qui Germanorum Imperatorem summum im-
perium habere putant: propterea quòd Carolus III.
Principes & Electores, ipsos in aurea Bulla (quæ ta-
men

men ex parte abrogata est) suos pincernas, dapiferos,
coquos, armigeros, stabularios appellat: qui omne
imperium habent. Cæsar nihil penitus. nec maius ar-
gumentum est, quàm quod Imperator non aliter re-
nuntiat, quàm iuratus in electorum fidem. neq; ve-
rò vllam publicæ pecuniæ potestatem habet: sed æra-
rium omnino triplex est, vnum Argentinæ, alterum
Lubeci, tertium Augustæ: vbi tributa seruantur.

Atq; hæc imperij forma cōsimilis est Achæorum *Achæorum*
imperio, quod ex vrbibus xij. initiò constabat. Cū *Status.*
enim ab Oreste vsq; ad Sigem tyrannū regiam pote-
statem pertulissent, cæso tyranno statū optimatū sta-
bilierunt: tum variis Demetrii & Antigoni artibus ab
amicitia mutua disuncti, in tyrannorū potestatem re-
lapsi sunt: ac rursus in libertatem se ipsos vindicant,
cū Pyrrhus in Italiā exercitum transmisisset. deinde
Iseas Cerauniorū tyrannus sibi metuens, urbē Achæis
spontè reliquit. post accessit Carinia, Leōtia, Pellenæ:
tandem finitimæ quoq; vrbes tyrannis eiectis, in eam
societatem venerunt: scilicet, Argiui, Sicyonij, Arcades,
Corinthij, Lacedæmonij, & vniuersa Peloponesus,
propter virtutis & iustitiæ opinionē, quam Achæi de
se ipsi in disceptandis Græcorū cōtrouerſis excitarāt.
cū enim cœtus Pythagoræorum in Italia sublatis ef-
sent, tanta Reipubl. perturbatio secuta est, vt po-
tentissimis ac sapientissimis quibusq; principibus in-
terfectis, Italiæ ciuitates vno consensu se ipsas Achæo-
rum potestati permiserint; tametsi armis & opibus
multo magis florerent Athenienses ac Lacedæmonij.
postremò conspirationis fide & consensu tot utilita-
tes adepti sunt, tot vrbes in suam amicitiam pertraxe-
runt, vt quod incredibile videatur, verū tamen sit tota
Peloponesus iisdem legibus (sic enim Polybius tradit)
iisdem moribus, iisdem pōderibus, iisdem mensuris, iis-
dem nummis, iisdem iudicibus, eodem consilio, eadem
religione, eodem imperio vteretur: & cū ea bene-
uolentia longè latè diffusa, tot populos ac ciuitates
cōplexa foueret, nihil aliud restabat, quàm vt iisdem

mœnibus clauderentur. hoc etiam præclarus, quod sua virtute tantum profecerunt, ut non modo se inuictos hostibus præbuerint, sed etiam tyrannorum censors ac magistri (quod de Heluetiis quoque proditum est) appellarentur: nec prius à Romanis vinci potuerint, quam illorum fraudibus ab amicitia mutua disiuncti fuissent. cœtus annuos ut Germani habuerunt, & annuos Imperatores; illi perpetuos. Ex quo intelligitur, eos belli duces falso ab Aristotele reges appellari. Rex autem is dicitur, penes quem legum, magistratum, belli, pacis, ac prouocationis summum ius est: quæ si defuerint, regis inane nomen est. cætera quæ in populari & optimatum statu videmus, paria sunt in monarchia.

*Monarchia
ordo.*

Est enim post principem summa potestas in Senatu, quod priuatum consilium apud nos, regale apud Hispanos, Diuan apud Turcas dici consuevit. quanquam præter hunc alius est ubique Senatus, quem Hispani secretum, nos strictum appellamus: constat autem quatuor aut quinque viris, amicitia cum Principe coniunctissimis, qui arcana imperii tractant: quale est apud Venetos decemuirale collegium. apud Hispanos regale consilium, duodecim viris ferè constat: qui de legibus, de bello, de pace, deque toto Reipublicæ statu cum Principe decernunt, ut Alfonsus Vloa scribit. alterum consilium est Indicarum rerum: quartum quoque virorum, ubi de nobilium ordinibus, deque expeditionibus & bello sacro agi consuevit. quintum est inquisitionis, ubi de religionibus deliberatur. sextum belli proprium, quod cum Imperatoribus ac regni proceribus haberi solet. apud Polonos duplex est, vnum quidem sanctius, alterum maius: ubi admittuntur omnes qui Pontifices aut Castellani sunt, aut maiores magistratus gesserunt, ut scribit Sarius Polonus. apud Anglos Senatus xv. circiter virorum ab Odoardo II. constitutus est ex his, qui summæ auctoritatis ac prudentiæ viderentur, idque factum suauis Roberti Canturbæ Pontificis, ad tyrannidem principum coercendam. apud Turcas principis Senatum conflare aiunt ex Bassis quatuor, duobus

Cadile-

Cadilechieris, & octo Bellerbeis. apud nos in Senatum admittuntur Principes Regis consanguinei, deinde maiores magistratus, puta Cancellarius, magister militum, magister palatii, magistri libellorum, Mareschalli, præfectus maris, magnus Scutifer: ceteri Principis arbitrio leguntur, puta Cardinales, Pontifices, tribuni quidam ærarij, & maioris curiæ Præsides: aut ut quisque legationibus diuturnis, & usu rerum agendarum præstare videtur. Post Senatum proximè dignitatis sunt duo magistratus, puta magister militum, & Cancellarius, qui in omni ferè monarchia consimili officio funguntur. olim quidem sub Romanis regibus Tribunus Celerum, sub Dictatoribus magister militum: sub Imperatoribus, Præfectus Prætorio dicebatur is, qui legum equè ac armorum moderator erat: cum idem esset bonus Senator, fortis imperator, & disertus orator, ut tempora ferebant. talis fuit Themistocles, Aridides, Pericles, Demetrius Phalereus, Demosthenes, Cato, Cæsar, Brutus, Antonius, & innumerabiles alij. postea verò quam legum multitudo Respublicas inuasit, militaris ac urbanae disciplinae diuisa ratio est & ubique duplex vtriusque magistratus constitui cœpit: alter quidem togatus; alter sagatus. nam qui apud nos, Hispanos, Britannos, magister militum siue Conestabilis, olim magister palatii: idem apud Pœnos Munafidus, quæ malè Ioui⁹ Niphate, ut apud Sultanos Edegnarus (sic enim Leo Afer) ipse Diadarium vocat: apud Turcas Bassa Visir, id est consilij princeps: apud Abyssinos Betudeta, id est domesticus. Atque horum quidem imperium maius semper fuit, ac magis gratiosum quam togatorum, propterea quod Reipubl. salus & domestica disciplina beneficio militaris & armorum consistit. tamen illa decernit ac iubet: hæc iussa exequitur. Cancellarij quoque munus, ubique ferè idem est, ut iuris ac legum interpres, sacri sigilli custos sit: absurdum est enim quod Machiauellus Cancellario Gallorum tribuit liberandi in ciues necis ac vitæ potestatem. idem apud Abyssinos magna iustitia vocatur, ut Aluarezus tradit. apud

Turcas Cadilefchier, siue princeps iudicū: vnus quidē
 Asiæ, alter Europæ; qui ordine Bassas ipsos antecedūt.
 habēt enim in iudices animaduersionē, ac summam
 iudiciorum potestatem. nam qui Mosti, seu Pontifex
 maximus est, diuinę quidem legis interpretatur, ac
 catenus ne quis in legibus humanis à religione aber-
 rare possit: reliqui militares ac togati magistrat⁹ sunt
 illis inferiores. vt Marefcalli, pares Tribuni militum
 sub imperio Consulari. & qui apud Persas Satrapæ, a-
 pud Romanos Præsides, apud Turcas Bellerbei, apud
 Abyssinos Negui; iidem apud Germanos, Gallos, Bri-
 tannos, Hispanos, duces olim & comites, nūc guber-
 natores prouinciarū dicuntur. qui apud Turcas San-
 giachi, paulūm admodum differunt à nostris Sene-
 schallis. Diximus quid ciuis, quid Respublica, quid ci-
 uitas, quid magistratus, quid imperium, quid status
 Reipublicæ, nec plures esse tribus. Nunc ad Rerum-
 publicarum conuersiones veniamus.

*Conuersiones
 Reipubli-
 carum.*

Vt ergo progrediamur à prima illa origine socie-
 tatis, ad eam quæ latissimè pateat omnium inter o-
 mnes, infinitos propè gradus & conuersiones reperie-
 mus. nam prima societas quę est viri & vxoris, omniū
 antiquissima putatur, propterea quòd animi, corpo-
 ris, omniūq; fortunarum cōmunitas quædam est.
 tum liberorū coniunctio, paululum à prima discedit:
 deinde fratrum inter ipsos: post agnatorum & gentiliū;
 qui cum iisdem tectis capi nō possint, in alias domos
 emigrāt, quibus sunt res rationesq; distinctæ. sequū-
 tur affinitates & noua cōnubia, ex quibus plures pro-
 pinqui ab agnatis gentilitate disuncti. cum verò ab
 affinitatis cōiunctione discesseris, proxima est ami-
 corū virtute parta societas: tum vicinorū, qui propa-
 gata sobole, in plures vicinias cōiunctis edificiis coa-
 lescent: hinc phratriæ & pagi, quod ex εαυτῶ φρέατος,
 id est puteo, vel πάσας, id est fonte biberent. sed aucta
 vicorū multitudine, quo tutiores essent à peregrinis,
 qui maiore multitudine oberrantes, vt est apud Thu-
 cydidem, cultos agros & ædificia disiectis possessori-
 bus

bus occupabant: fossa primūm seipfos cinxerunt, vn-
 de oppidi nomen & πόλις, quòd illic fruges & opes
 collocarent, vel opem in iis sperarēt, vel commodiūs
 habitarent. est enim πολῆν & πολέον habitare, ale-
 re, gubernare. cum aut non satis esset in fossa præsi-
 dij, varris primūm, vt credibile est: hinc valli nomē pri-
 sca literarum mutatione: deinde mœnibus oppida se-
 pserunt, quæ propterea vrbes à Latinis dictæ sunt, vel
 ab vrbo, vt tradit Festus: vel ab orbe, vt Varro: quia in-
 teriore sulco fiebat orbis ad murorū descriptionem.
 Græci Αστὺ πόλις, Germani Purgum dixerunt: vtri-
 que ab arce tutiori. Iam verò cum ciuiū numerus au-
 geretur, pomœria proferri oportuit: quod nemini fas
 erat apud Romanos, auctore Tacito, nisi qui agro de
 hostibus capto, rem Romanam auxisset: vel colonias
 aliò mitti: quæ quòd iisdē moribus ac priores vteren-
 tur, vna & eadem ciuitas dici cœpit. est enim ciuis, o-
 pinor, quasi quiuis (veteres enim litera Q caruerunt)
 propterea quòd quiuis eodē iure cum reliquis omni-
 bus vteretur. sic paulatim amicitia, societatis huma-
 næ vinculum, ab vna domo in plures diuisa familias,
 vicos, vrbes, ciuitates, nationes, eousq; propagata est,
 quoad omne genus humanum cōplexa tueretur. Si-
 ue igitur ista, siue alia principia fuerunt hominū con-
 sociationis, siue homo sua se voluntate (vt suapte na-
 tura societatis est appetens) siue cogente necessitate
 contulit ad aliorum cœtus, à quibus parata sibi vide-
 bat adiumenta vitæ iucundiūs commodiūsq; degen-
 dæ; constat omnem coniunctionem & communita-
 tem, quò longiūs abest ab illa viri & vxoris societate,
 magis ac magis imminui. sic enim natura compara-
 tum est, vt quod quisq; plus amet, hoc magis suū esse
 velit, & quidem totum suum, nec cum aliis cōmuni-
 cari. itaq; non diu tulit natura promiscuos rerū vsus.
 quia tamen amicitiarum ac bonorum ratio dissimi-
 lis est: quòd hæc minuuntur, quò pluribus communi-
 catur, amicitia verò quasi lumen eò magis lucet, quò
 plures ea fruuntur: propterea fraudes sororibus, pa-

rentes liberis, matrimonio iungi natura vetuit, vel potius lex omnium gentium cōmunis; quæ vel apud barbarissimos Americos inuiolabiliter seruari dicebatur: vt domestica societas in ciuile: & amicitia, quæ iisdem tectis cōcludebatur, in finitimos omnes longè latè propagaretur, quemadmodū scribit Augustinus: verius sanè quàm Innocentius Pont. Max. qui cōsanguineorum nuptias quarto gradu definiit, propterea quòd in corpore quatuor sint humores, in capite penult. de Consanguin. quòd mirum videri non debet, cum ne ipse quidem Plato, vim huius affinitatis propagandæ intellexisse videatur, qui lib. v. de Republica solam parentum ac liberorum cōiunctionem vetat, cætera permittit. Sed hæc vitæ dulcedo, quam homines ex mutua societate capiebant, dissidiis violare cœpit, cum scilicet tenues à potentibus opprimerentur: quòd vniuersæ naturæ Varro tribuit;

*Qui potè plus vrgèt: Et pisces saepe minutos
Magni comest, Et aues enecat accipiter.*

quam vim vt effugerēt debiles ac tenues; alij quidem ad robustissimos & potentissimos; alij ad iustissimos quosq; cōfugiebant, vt se ab illata iniuria vindicarēt. hinc duo genera Rerum publ. orta sunt: alterū vi constitutum; alterum equitate. ex altera parte regnū, aristocratia, democratia: ex altera tyrannis, oligarchia, ochlocratia, quam Cicero cum verbo Latino careret, tyrānidem quoq; appellauit. sed cum imperia scelere parta sine iustitia retineri nō possent, ipsi tyrāni iustitiā, non propter seipsam, sed propter seipsos colere cōacti sunt. hinc opinio iustitiæ inclaruit: cum ad iustissimū quenq; ac prudentissimum ciuē reliqui cōfugerent, eumq; laterum suorū obiectu, quò minùs ei noceri posset, tuerentur. is igitur æquitatē ciues regebat. Ex quo perspicuū fit, etiā si ab historia destitueremur, plenā omnium libertatem, id est potestatem viuendi vt velis, sine legibus aut imperio, à singulis ad vnum esse delatā: ac Reipublicæ primū genus penes vnum fuisse, qui quòd iustitiæ fruendæ causa creatus esset (vt

apud

apud Athenienses principiò factū scribit Demosthenes: apud Medos Herodotus) iudex appellabatur. argumēto est, quòd apud Homerū & Hesiodum, iudices, id est δισκαπόλοι, sæpius dicuntur βασιλῆς, ἀνακλῆς, κοίρανοι, melius etiā ποιμένες seu pastores populorū, quæ verba nec imperiū, nec dominationē significant, sed curā, sollicitudinē, gubernationē, & in iudicando æquitatē. ac propterea Ammianus Marcellinus lib. xxix. imperium nihil aliud esse tradit, quàm curam alienæ salutis. quòd Plato libro 5. de Republ. scripsit, δικαιοσύνη τε καὶ δίκαιον ἀλλότριον τῶ ὄντι τῆ κρείττονος τε καὶ ἀρχοντος εὐμφίρον. ac multis ante Homerum ætatibus, Minos & Æacus, qui maxima imperia gubernarunt, non aliter quàm iudices sunt appellati. consimiliter septuaginta viri, qui Rempublicam Hebræorum tenuerunt, iudices dicebātur, id est דִּימִי. Consules quoq; eiectis regibus iudices dicti sunt, vt videre est apud Liuiū & Varronem, qui accensum consulis vtriusq; delectum habituri, sic loquentem inducit; Omnes Quirites inlicium huc vifite ad iudices. nec mirū debet videri, si Augustus tam assiduè ius dixit, vt etiā æger in lectica iudicē ageret, ac reliqui quoq; Cæsares de rebus leuissimis cognoscerent: cum etiamnum reges nostri cum initiantur, hoc primū iurant se iustè iudicatuos: vt suæ creationis hæc præcipua causa esse videatur. Fuit igitur primus Rerumpublicarum status in monarchia, quæ vel iusta fuit sine legibus vllis, sola regis æquitatē cōstituta: vel iniusta, cum potētissimus quisq; latronum manu stipat⁹, tenues seruitute premeret, vt Moses de gigantibus ac Nimrotho scribit, quē primū omnium in seruitutē homines adegisse ferunt: deinde imperiū scelere quæsitum, vt diuturnum esset, oportuit æquitatē moderari, & in eo quidem omnes omnium historiarum scriptores cōsentiunt, nec vsquā optimatum, multò minùs populares status initiò cōstituti reperiuntur. Reges autē à stirpe quærebantur, quòd qui viribus plurimū poterāt, liberis imperium relinquebant:

rentes liberis, matrimonio iungi natura vetuit, vel potius lex omnium gentium cōmunis; quæ vel apud barbarissimos Americos inuiolabiliter seruari dicebatur: vt domestica societas in ciuile: & amicitia, quæ iisdem tectis cōcludebatur, in finitimos omnes longè latè propagaretur, quemadmodū scribit Augustinus: verius sanè quàm Innocentius Pont. Max. qui cōsanguineorum nuptias quarto gradu definiit, propterea quòd in corpore quatuor sint humores, in capite penult. de Consanguin. quod mirum videri non debet, cum ne ipse quidem Plato, vim huius affinitatis propagandæ intellexisse videatur, qui lib. v. de Republica solam parentum ac liberorum cōiunctionem veterat, cætera permittit. Sed hæc vitæ dulcedo, quam homines ex mutua societate capiebant, dissidiis violare cœpit, cum scilicet tenues à potentibus opprimerentur: quod vniuersæ naturæ Varro tribuit;

*Qui potè plus virget: vt pisces sepe minutos
Magni' comest, vt aues enecat accipiter.*

quam vim vt effugeret debiles ac tenues; alij quidem ad robustissimos & potentissimos; alij ad iustissimos quosq; cōfugiebant, vt se ab illata iniuria vindicarēt. hinc duo genera Rerum publ. orta sunt: alterū vi constitutum; alterum equitate. ex altera parte regnū, aristocratia, democratia: ex altera tyrannis, oligarchia, ochlocratia, quam Cicero cum verbo Latino careret, tyrānidem quoq; appellauit. sed cum imperia scelere parta sine iustitia retineri nō possent, ipsi tyrāni iustitiā, non propter seipsam, sed propter seipsos colere cōacti sunt. hinc opinio iustitiæ inclaruit: cum ad iustissimū quenq; ac prudentissimum ciuē reliqui cōfugerent, eumq; laterum suorū obiectu, quò minus ei noceri posset, tuerentur. is igitur æquitatē ciues regebat. Ex quo perspicuū fit, etiā si ab historia destitueremur, plenā omnium libertatem, id est potestatem viuendi vt velis, sine legibus aut imperio, à singulis ad vnum esse delatā: ac Reipublicæ primū genus penes vnum fuisse, qui quòd iustitiæ fruendæ causa creatus esset (vt

apud

apud Athenienses principiò factū scribit Demosthenes: apud Medos Herodotus) iudex appellabatur. argumēto est, quòd apud Homerū & Hesiodum, iudices, id est δισκαπόλοι, sapius dicuntur βασιλῆς, ἀνακλῆς, κοίρανοι, melius etiā ποιμένες seu pastores populorū, quæ verba nec imperiū, nec dominationē significant, sed curā, sollicitudinem, gubernationē, & in iudicando æquitatē. ac propterea Ammianus Marcellinus lib. xxix. imperium nihil aliud esse tradit, quàm curam alienæ salutis. quod Plato libro 5. de Republ. scripsit, δικαιοσύνη τε καὶ δίκαιον ἀλλότριον τῶ ὄντι τῆ κρείττονος τε καὶ ἀρχόντος εὐμφέρων. ac multis ante Homerum ætatibus, Minos & Æacus, qui maxima imperia gubernarunt, non aliter quàm iudices sunt appellari. consimiliter septuaginta viri, qui Rempublicam Hebræorum tenuerunt, iudices dicebātur, id est דִּימִיָּשׁ. Consules quoq; eiectis regibus iudices dicti sunt, vt videre est apud Liuiū & Varronem, qui accensum consulis vtriusq; delectum habituri, sic loquentem inducit; Omnes Quirites inlicium huc vifite ad iudices. nec mirū debet videri, si Augustus tam assiduè ius dixit, vt etiā æger in lectica iudicē ageret, ac reliqui quoq; Cæsares de rebus leuissimis cognoscerent: cum etiamnum reges nostri cum initiantur, hoc primū iurant se iustè iudicatuos: vt suæ creationis hæc præcipua causa esse videatur. Fuit igitur primus Rerumpublicarum status in monarchia, quæ vel iusta fuit sine legibus vllis, sola regis æquitatē cōstituta: vel iniusta, cum potētissimus quisq; latronum manu stipat⁹, tenues seruitute premeret, vt Moses de gigantibus ac Nimrotho scribit, quæ primū omnium in seruitutē homines adegisse ferunt: deinde imperiū scelere quæsitum, vt diuturnum esset, oportuit æquitatē moderari, & in eo quidem omnes omnium historiarum scriptores cōsentiant, nec vsquā optimatum, multò minus populares status initiò cōstituti reperiuntur. Reges autē à stirpe quærebantur, quòd qui viribus plurimū poterāt, liberis imperium relinquebant:

qui iustitia cari fuerant, non modò viui, sed etiã mortui colebantur, eorumq; liberi reges à populo fiebãt, quòd parètibus similes futuri putarentur: vt Polybius scribit. sed cùm imperia libidine ac vtilitate, nõ iustitia metiri cœpissent: secuta est cõuersio regnorum in tyrannides. hinc potentiũ querelæ, pòst etiã tenuiorũ, cùm ab iis à quibus seruari debuerãt, scēdissimè diriperentur ac torquerentur. Itaq; sæpe factũ est, vt potentiores cõiuratione facta, tyrannũ occiderent; vel ob crudelitatem, vel libidinem, vel vtrunq;. ob crudelitatem, Phalaris, Alexãder Pheræus, Caligula, Nero, Domitianus, Vitellius, Commodus, Ecelinus Patauinorum, Io. Maria Mediolanẽsium tyrannus. sed pluribus exitiosa libido fuit quàm crudelitas: quoniam hæc ciues in officio cõtinet, ac metum parit; illa contemptum, quòd imperio videatur indignus is, qui suæ libidini imperare nequit. nã Alexander Medices Florentinorũ tyrannus, occisus est cùm alienæ vxori stuprum inferre conaretur: & Pisistratus ab Harmodio, cuius sororem constuprarat, ob eam quoq; causam. Aloysius Placentinorũ tyrãnus, Galeaces Maria, Rodericus Hispaniæ rex, Tarquinius, Sardanapalus, Heliogabalus, Appius Claudius, & innumerabiles alij, tyrannidẽ amiserunt. Ac sæpissime odio tyrannorum, præmiũ imperij datum est principi cõiuratorum. sic Arsaces sublato Sardanapalo, regnũ Assyriorum adeptus est: Brutus vterq; consulatũ & exercitus: Ludouicus Gonzaga imperiũ Mantuanorum, cęso Bonacolfio tyranno. illud aut vfu venire solet, vt sceleratissimum tyrãnum sequatur iustissimus princeps. quorũ enim exitus perhorrescunt, eorũ vitam imitari turpe ac periculosum ducunt. itaq; Neronem Galba princeps optimus secutus est: Nerua Domitianũ: Alexander, Heliogabalũ: Pertinax, Cõmodum: Gordianus, Maximinum: sed paulatim lapsa cõsuetudo de via deflectit, quousq; princeps alius ad vitiorũ extrema recurrat. atq; hæc mutua cõuersio est omnium quę vnquam extiterũt monarchiarũ. falsum est enim quod

Plato

Plato primũ, deinde Polybius ac Cicero, de populari & optimatũ necessaria cõuersione scripserunt: cùm nullos vnquam populares aut optimatũ status habuisse ferantur Scythæ, nec Australes, nec Asiatici vltra Euphratẽ, nec Americi quoq;. in media regione duntaxat Occasum versus, video Democratas & Aristocratas, serò locũ habuisse, nec diu tamen floruisse; & ad extremũ in monarchias legitimas vniuersæ naturæ cõgruentes recidisse, exceptis oppidò paucis. principiò Creteneses: deinde Carthaginenses: pòst Athenienses ac Lacedæmonij, in vniuersam Græciã populares & optimatum status inuexerũt. hos secuti sunt Siculi: tandem Itali, Galli, & Hispani: postremò Germani & Heluetij, atque hæc vna ratio visa mihi est, quòd cùm mediæ regionis homines ad res agendas nati sint, vt superiori capite diximus, omnes imperio se dignos arbitrantur: maximè tamen occidentales, qui quòd animi magnitudine orientalibus præstant, non facillè tyrãnidem ferre possunt. quare aut reges ipsos legibus parere cogunt (quo nihil diuinius optari potest) aut tyrannos de imperio deturbant: & populi siue optimatum imperia stabiliunt: quod ex historiarum lectione planiũs est, quàm vt egeat exemplis.

Conuersiones aut imperiorum, externæ sunt aut domesticæ: sic enim distingui necesse est. externa fit ab hostibus, aut ab amicis. hæc quidẽ cùm Respublica sponte, nec vlla vi coacta, se alterius imperio permittit: vt Mediolanenses liberi ab imperio Germanorũ, ducem Eriphrandũ Angleriæ gentis nihil tale cogitantem acciuerunt, eiusq; potestati se permiserunt. similiter Mãmeluci, cæsis pluribus Sultanis, Campsonem Caramaniæ principem, externũ ac renitentem Ægypto præfecerunt. ita quoq; Thebani ac Phocenses urbem à se conditã, colonia deducta Platoni permiserũt, vt eam arbitrato suo legibus informaret. sed hæc rariũs accidunt; quia peregrinorũ imperia difficillimè feruntur. id tamen armorum vi sæpe cõtingit, vt victi victoris imperia sequantur. sic Atheniensium

Duplex imperij cõuersio.

popularis in Aristocratiam vi mutatus est à Lacedæ-
 moniis duce Lyfandro. idem iudicium est omnium.
 domestica verò conuersio duplex est: altera quidē si-
 ne vi; altera violēta. prior à recta deflectit ad prauam
 sine vlla vi, propterea quòd ea est hominum natura,
 vt deorsum ad vitia labi consuescant. quid enim illu-
 strius quinquennio Neronis? quid Salomonis ado-
 lescentia diuinius? quid Caligulæ initiis præclarius?
 contrà verò quid sine turpius? cum enim ad vitiorum
 extremū peruenerunt, inde sursum reuocari sine ma-
 xima vi non possunt. quo fit vt regnum in tyrānidem,
 Aristocratia in Oligarchiam, Democratia in Ochlo-
 cratiam sine vlla vi ferè semper mutatæ sint. at con-
 uersio tyrannidis in popularē statum semper violēta
 fuit, scilicet cæso tyranno: eo tamen sine liberis mor-
 tuo, quod sæpe cōtingit, optimates imperium suscipere
 solent, veriti ne rursus in tyrānidem recasuri sint. pri-
 mūm igitur Rempubicā summa æquitate ac iustitia
 moderantur, vt initia rerum gerendarū præclara esse
 cōsueuerunt. sed inter optimates; qui amicis, vel gra-
 tia, vel opibus, vel rerum gestarum laude præstāt ma-
 gistratibus etiā & imperiis superiores esse conantur.
 atq; hinc oligarchia, quam Cicero factionem vertit,
 cum pauci multorū opes & honores malis artibus in-
 uadunt. ex quo potentiorū inter ipsos coniurationes,
 ac cædes parantur; quousq; plebs, imperium pertasa
 sceleratorū, facilè dissidentes inuadit, spoliatur, occidit.
 sic tandem statu factiosorū mutato, sequitur popula-
 ris. nam populus recuperata libertate, facilè persua-
 deri se patitur hominū popularium oratione, vt ade-
 pta libertate fruatur. ac ferè fit vt plebs à cæde tyrannorū,
 ad aliud extremum, id est ad popularē potesta-
 tem, velut impetu feratur. hoc etiā natura quodam-
 modo insitum est, vt inuitus nemo pareat, at ne iusta
 quidem præcipienti, sed aut sponte duci, aut imperare
 vicissim ac parere velit. igitur noua Reipublicæ for-
 ma cōstituta, populus imperia cupit à se peti, vt singu-
 li, tum priuati, tum magistratus, vniuersè multitudini
 obse-

obsequantur. Illud aut ferè semper cōtingit vt post ad-
 eptam de hostibus victoriā, factiones & optimatum
 status abirent in populares, aut hi vicissim in ochlo-
 cratias: contrà verò acceptis offensionibus, à populo
 ad optimates imperia relaberentur. vt cōfecto bello
 Tarētino, magistratus omnes plebi cōmunicari cœ-
 perunt. at Punico bello cum Annibal Italian armis
 quateret, Tribuni lāguere: eo victo & Antiocho ma-
 gno, Tribuni furere, plebs insurgere, agros poscere.
 consimiliter Athenienses non antè imperiū popula-
 re stabilierunt, quàm victis Persis ad Salaminem: aut
 eo ipso tēpore quo à Syracusiis victi sunt, imperiū ad
 quadringentos optimates rediit. contrà verò Syracu-
 sij ex eadē victoria, popularem statū arripuerunt, vt
 Diōdorus scribit. ratio est in promptu. plebs enim, vel-
 ut indomita bellua, rebus prosperis insolentiū exul-
 tat: aduersis repente deiicitur: & ex euētis cōsilia me-
 titur. at optimates qui periculo sunt propiores, velut
 in tempestate gubernacula suscipiūt. Cum igitur po-
 pulus, temere ac nulla prudentia feratur ad res agen-
 das, facilè est oratoribus, imperitæ plebis animos quò
 velint impellere, ac deducere vnde velint: tum vt quis-
 que excelso est ingenio & gloriæ cupido (neq; enim
 in languentibus animis, sed in erectis mentibus, ac
 maximis ingenij dominandi cupiditates oriuntur)
 ita plebē conuiuuiis, largitionibus, & spectaculorū vo-
 luptate pascit, vt honores & imperia nullo suo merito
 consequantur. at si quis intercedere velit, muneribus
 corrumpitur, aut falsis criminibus accusatus, de vi-
 ta; vel de sententia decedere cogitur. sic Ephesij, Her-
 modorum: Athenienses, Aristidem ac Thucydidem:
 Romani, Camillum, Rutilium, Metellum, Cicero-
 nem eiecerūt. his exactis, populus quasi victor de vir-
 tute triumphare, accusatoribus honores & magistra-
 tus prorogare; qui cum imperij dulcedinem diu gu-
 starūt, tot ac tantis opibus & præsijs potentiam sta-
 biliunt, vt ab imperio nunquam diuelli possint. id au-
 tem ferè semper contigit in popularibus imperiis, vt

plebs eos haberet tyrannos, quibus se, Remq; publicam commiserat. atq; hunc in modum Corinthij, Cypselum tyrannum pertulerunt: Syracusij, Dionysium: Athenienses, Pisistratum: Leontini, Panætium: Argiui, Phidonem: Agrigentini, Phalaridem: Romani, Cæsarem: Lucenses, Castrucium: Pisani, Fagiolam: Mediolanenses Napum Torefanum: Senenses, Pandulfum: Florentini, ducem Athenarum. ut autem ereptum populo imperium facilius retineret, detestabiles tyrannidis artes excogitarunt, quæ tametsi à multis intelliguntur, à pluribus tamen intelligi utile est, ut quoquo modo caueri possint. primum satellites & quidem barbaros ac peregrinos; ad corporis custodiam adhibent: propugnacula muniunt: arces occupant: ferocissimos quosq; interficiunt: potentiores quasi eminentia pauperum truncant: peregrinis honores ac præmia largiuntur: sodalitates & collegia tollunt: ciuium amicitias omnino dirimunt: discordias inter nobiles ac plebeios occultè serunt: deinde ex eorum iniuriis ac mutuis cædibus fiscum implent: *ωτακουσας* & exploratores ubiq; collocant: honestis artibus ac disciplinis bellum indicunt: plebem labore ac propugnaculis ædificandis, ne otium ad altiores animi cogitationes habeat, occupant: bella pecuniæ cogendæ causa suscipiunt, & externo milite utuntur: oblatas inducias, aut pacis actiones simulant: novos magistratus & honores excogitant, eaq; pretio addicunt, ut plures habeant obligatos: fures & improbos publicis muneribus ac tributis exigendis præficiunt, ut eorum opera, populi opes ac sanguinem exugant: postea verò quàm fures diu saginarent, ad supplicium trahi iubent. nihil autem miserius, quàm cum plebs imperita magna cum voluptate supplicia spectans, tyranni equitatem laudat. hoc indignius ac sceleratius, quòd impietatem religionis specie tegit, templaq; deorum fingit se reuereri, ut ore ipso ac vultu simulacrum virtutis præ se ferre videatur. quæ omnia duobus omnino arcanis sunt comprehensa: primum est ut populo sibi nocendi omnem adimat potestatem:

alte-

alterum ut etiam eripiat voluntatem. potestatem adimit ablati opibus, armis ac præsiidiis: neque verò tyranni potestas augetur, quin plebis opes & comoda minuantur: non aliter quàm cætera membra tabescunt, ut Adrianus de fisco dicebat. cum lien intumescit, nocendi voluntatem eripit, inimicitias ac discordias occultè serendo: ne cum ciues sibi diffidunt, conspirare vllò modo possint: postremo facit ut nihil omnino aliud, quàm tyranni voluptatibus parere condiscant. Sed ut malus custos est diuturnitatis metus, ait Cicero, sic nulla tyrannis diuturna esse potest. nam domestica vi facile collabatur, quia vnum omnes metuunt ac oderunt; vnus omnes metuit & odit: qui verò illum occiderit, in maxima & gratia futurus est & gloria. facilius etiam externa vi dissoluitur: quia boni ciues, in quibus summa fides esse debuerat, cum hostibus ad vnus tyranni exitum mirabiliter conspirant. itaq; Aratus ac Timoleon breui tyrannos innumerabiles fregerunt. ea verò tyrannis quam Dionysius vinculis adamantinis se colligasse iactabat, paulò post à Dione familiari dissoluta est. nec ita pridem Ludouicus Sfortia ab iis ipsis quibus plurimum confidebat proditus est, ac de imperio turpiter deiectus. Sed plurimum refert vtrum Respublica interiore malo, an externa vi corruat. ut enim quedam res à natura sic temperata sunt, ut nunquam interitura videantur: quedam verò tam malè sibi coheret, ut solo flatu dissipari possint: ita quoque Respublica quò melius est ab ortu sui primordio temperata, eò facilius vim externam repellit: à se ipsa verò difficillimè labefactatur. Illud tamen admonendi sunt qui in Rerum publicarum administratione versantur, seruitia veterum, de Republica sublata, religiones recentium inuectas, & clientelarum ac feudorum iura conuersionum occasiones incredibiles peperisse, quæ veteribus ignotæ fuerunt. olim quidem metus erat, ne serui ad pileum vocarentur, & Rempublicam perturbarent, ut apud Tyrios, Siculos, Romanos, maximas clades ciuitatibus intulerunt: postea verò quàm tyrannides grassari cœ-

perunt, seruatorum libertas augeri visa est, ac dominorum imminui potestas: maximè Tiberij tēporibus, qui statuā seruis asylū proposuit: vt apud Ephesios Dianæ templū: apud Athenienses Thesei sepulcrū: apud Cyrenēses statua Ptolemæi. postea necis potestas dominis est erepta tēporibus Adriani: ac tyrānide premente, serui à dominis cœperunt metui, ne illos apud Tyrannum maiestatis incusarent. postea Christiana libertas secuta, non putauit humanū, seruos quasi bestias operis ac vinculis vrgerē: partim etiā metuentes Christiani, ne in Paganorum potestātē delaberentur serui eiusdem religionis, eos assiduè manumittebāt. atq; hæc quòd in promptu sunt, testibus nō egent. quæ sequuntur, ex obscuris antiquitatibus eruēda fuerūt: quia cū seruitia nulla sint, quando desierunt intelligi non facilè potest, vt ex eo cōuersiones imperiorū hauriamus. extāt enim leges Caroli Magni, Ludouici Pij, ac Lotharij, de seruis, in libro legū Caroli Magni, & in libris legum Longobardorū. sunt etiā de seruis & ancillis fugitiuis cōstitutiones Gulielmi regis Siciliae ac Neapoleos, & Friderici II. imper. in placitis regni Neapolitani. vixit Fridericus anno M. CCXII. sunt & Alexandri III. Pontificis, Urbani III. Innocentij III. decreta de coniugijs seruatorum. Alexander creatus est Pontifex anno M. CLVIII. Urbanus M. CLXXXV. Innocentius M. CXCVIII. igitur à tēporibus Friderici esse desierunt. nam Bartol. ad l. hostes: de captiuis. scribit, suo tēpore seruitia nulla fuisse, ac iam pridem desuisse, nec homines Christianis moribus vsquā vendi. vixit autē anno M. CCCIX. idq; Panormitanus animaduersione dignū scribit. Illud etiā non minùs omittēdum quod in curiæ monimentis legi, decreto Senatus, Catalaunensem Pontificem prohiberi, quò minùs feudum possidere aut seruos etiam cōsentiente capitulo manumittere, decretum est anno M. CCLXXII. antea quidē seruile bellū Hispanias grauiter afflixerat, sub Aurelio Alfonsi regis filio; anno salutis D. CCLXXXI. ac mihi fit verisimile Christianos Arabum exemplo seruitia

uitia sustulisse: propterea quòd Muhamedes, vel potius Homarus, seruos suę religionis ad pileum omnes vocauit, quòd in imperijs Christianorum graues tumultus cōmouit, vt videre est in legibus Caroli Magni de coniurationibus seruatorum, lib. ij. cap. vij. concessa libertate secuta est miseranda illa, quę Respublicas euertere solet, inopia: hinc furta, latrocinia, cędes, & publicæ medicantibus merces constituta. Religionum quoq; varietas imperia coetusq; hominū vehementer labefactauit: quæ olim ab omnibus equè colebantur, præterquam à Iudæis. hinc igitur infinitæ Rerum publicarū conuersiones: ac pleriq; sola regionis specie maxima regna inuaserūt: Arabes, inquam, Persæ, Mauri, Pontifices Romani. nā Iosippi gens imperium Mauritaniæ Marini ademit, eo modo quo Ismael Persarum regnū concionibus & religionis specie recuperauit. id quoq; tentauit Carolus V. in Germania, vt nuper quidā apud nos. Ipsi Pōtifices Romani non modò Urbem, sed etiā Latium, Picenū agrum, Umbriam, Flaminiam, Æmyliam, cum magna Hetruriæ parte: neq; hæc tantum verum etiam regna Siciliae, Neapoleos, Aragoniæ, Angliæ suæ ditioni vectigalibus imperatis subiecerunt. legi, nec sine admiratione legi, quæ & qualia essent ecclesię Romanæ prædia: quæ beneficia seu feuda: quæ vectigalia regibus imperata: ac professiones Pontificibus factas ab iis quos dixi regibus. quę mihi spectanda exhibuit ex archetypis Vaticani descripta, Carolus Mota collega meus antiquitatis studiosissimus, ac optimus interpres. Quinetiā Gotofridus Bulionus, Syriam vtranq; suis armis subactā, Pontificum Romanorū beneficio tulit acceptā. In quo videtur principum Africę exempla secutus, qui regna, imperia, vitam, & fortunas omnes Pontificibus Ismaelitarum accepta ferebant.

His explicatis, videamus vtrum ex numeris Pythagoricis, conuersiones imperiorum haberi possint. absurdum sanè mihi videtur quòd Plato Rerū publicarum exitus & vicissitudines sola numerorū potestate

*Cōuersiones
Rerū publicarū ad numeros collata.*

meritur. tamen enim Deus immortalis, omnia numeris, ordine ac mensura mirabili colligauit: non tamen numerorum viribus, multo minus fato tribuendum est, sed maiestati diuinæ, quæ ipsa, vt Augustinus scribit, fatum est, aut nullum omnino aliud existit. itaque cum Aristoteles causis consequentibus omnia tribueret, Platonis numeros irritat, lib. 5. de Republica, quo nihil melius est in tota illa disputatione, aut accuratius ab eo tractatum. causas autem conuersionum multas affert, quæ mihi videntur generibus omnino contineri. sunt autem iniuria, honor, metus, contemptus, nimis paucorum opes, nimia multorum inopia. quæ quod ab illo copiose disputata sunt, omitto. sed cum Plato in illa Republica quæ proprie Socrati tribuitur, modis omnibus prouidisse fingatur, ne quis alteri ullam iniuriam inferret, ne quis alium metueret aut contemneret, neue honoris aut lucri causa Rempublicam perturbaret: postremo pestes illas antiquissimas ciuitatum, scilicet opes & inopiam, de sua Republ. summouisset: non poterat illa quæ sunt ab Aristotele allata, interitum Reipubl. afferre, si demus talem esse, qua nulla melior fingi potest. interitum tamen sentiet, inquit Socrates, sua ipsius vetustate: quonia eiusmodi est omnium rerum natura. miror tamen cur Plato, qui mundum diuina bonitate perpetuum fore putauit, alioqui suo prope morbo ac senio ruiturum: non etiam de optimo Reipubl. statu idem iudicaret. Platonis interpretes exitium Reipublicæ tum demum fore tradiderunt, cum harmonia numerorum labefactaretur: non igitur esset optimus ille status, quem Socrates animo concipiebat, si morbo interiore, aut concentu perturbato Respublica ruitura sit. illud autem numeris acceptum ferre absurdum videatur. vt enim numeri male sibi coherentes discrepantiam ingratam efficiunt; propterea quod ex his soni conflati misceri non possunt, & cum alium pellat, utriusque vi quadam aures subire conantur. concentu vero sonorum suauiter confuso, id est cum rationi congruentibus numeris apte miscentur
nihil

nihil discrepare potest: sic Respublica suaui semper concentu temperata confusaque, vbi nullum dissidium, nulla sonorum discrepantia est, neque ex hypothesi esse potest, non video quomodo labefactari queat. Quare falsum est quod ait Foresterus, voluisse Platonem Respublicas interio bene constitutas, & eam præsertim quam nobis proposuit ad imitandum, temporis decursu veluti numeros interio bene sibi congruentes, paulatim discrepare: idque fieri putat, cum a sesquitertia ratione disceditur. sed ab eo tam multa peccantur, vt quid maxime, dici non possit. primum quod rationes harmonicas tripla & quadrupla ratione connectit, quæ paribus & imparibus numeris dupla triplaque ratione debet copulari, vt ipsa numeri nuptialis natura docet. itaque suauissimus ac primus omnium concentus, cum ab unitate discesseris, est ea quæ ratio sesquialtera dicitur duorum ac trium, quæ nullo interiecto medio copulantur. postea nouem & quatuor, vehementer discrepant, quia sine medio coherere non possunt: igitur senarius vtrunque æqua ratione copulabit: & cum vtroque suauiter concinet. consimiliter xxvii. cum viii. eadem ratione qua superiores coniunguntur, duobus interiectis mediis, scilicet xii. & xviii. nec si infinitum progrediare isto modo, vlla discrepantia futura est. itidem in ratione sesquitertia trium & quatuor non quidem iusta est harmonia, vt ille voluit: cum neque veteres, neque nostri concentum illum ferre possint, sine tertia aut quinta. sed tamen is concentus suam quoque seruabit venustatem, si, vt in prioribus intermedios numeros quæramus. quid enim ineptius quam eandem rationem constituere trium ad quatuor, quæ est xxvii. ad lxiii. demus igitur veram rationem inter vtrunque xxxvi. & xlviii. idem erit proximi cuiusque concentus ad alterum, qui est inter trium ad quatuor. hæc autem harmonia concors perpetua futura est, etiam si in infinitum progrediare. vt si demus ccxliii. & m. xxiiii. qui in numero nuptiali dupla triplaque ratione sunt quadrati, in concentu æque discrepabunt, ac xxvii. & lxiii. sin rationes medias

inferueris; scilicet C C C X I I I I . C C C C X X X I I . D L X X V I .
 D C C L X V I I I . proximus quisq; finitimo tam bene con-
 cinet & cohaerebit, quam tribus quatuor; quia in o-
 mnibus sesquitercia ratio est. In hoc etiam vehemen-
 ter labitur, quod aliorum opinionē secutus magnum
 Platonis numerum duodenarij cubū facit: quod qui-
 dem si verum esset, cur Plato altera parte longiorem
 quæri voluit? pleriq; ad hunc scopulum suā nauim af-
 fixerūt. Sed quoniā nihil obscurius ac difficilius Pla-
 tonicis numeris videtur, nihil temere affirmabo: illud
 tantum quod ad conuersiones imperiorum pertinet,
 voluisse Platonē Respublicas quantumuis bene con-
 stitutas, etiā domestico vitio, vel externa vi certo quo-
 dam annorū decursu labefactari: vt adamas & aurū,
 tanta naturæ vi ac præstantia colligata sunt, vt cum
 per se ipsos violari nō posse videantur, à se tamen vio-
 lantur, id quod ex principiis cōstat: tum etiā externa
 vi, quia diurnis ignibus, aut aqua chrysulca, paulatim
 effluunt & corrūpuntur. Sed mirum est ex omnibus
 Academicis tum Græcis tum Latinis, neminē hactē-
 nus numerorū præstantiam illā ac dignitatem, quæ
 ad statum imperiorū pertinet, vllius ciuitatis exēplo
 docuisse: præsertim cum illud nō modò pertineat ad
 status, sed etiā ad incrementa, conuersiones & exitus
 Rerum publicarū: tum etiā Epicureos cōfiteri cogat,
 res humanas non temere ac fortuitò, sed præpotentis
 Dei maiestate ac prouidentia gubernari. quod igitur
 ab aliis omissum est, ac fortasse consultò prætermis-
 sum, breuiter cōplectamur. Hoc primū intueri li-
 cet, senarium perfectū numerum, feminas; septena-
 riū verò mares immutare: tum etiā vtriusq; periculosos
 esse morbos, qui in septenariū ac nouenarium incur-
 runt: & in tota rerum natura magnā esse taliū nume-
 rorum potestatem: septimus quisq; annus, ait Sene-
 ca, ætati signum imprimi. hoc tamen de maribus di-
 ctum oportuit. ita quoq; Rerum publicarum cōuer-
 siones, aut septenariis ac nouenariis multiplicatis, aut
 eorū quadratis in se ductis, aut perfectis, aut sphericis
 nume-

numeris cōtingere, non sine admiratione variis exē-
 plis animaduerti. hominū quidē interitus in septena-
 rios ac nouenarios incurrere nemini dubium est in
 eam rem penitus intuenti: vt XIII. XVIII. XXI. XXVII.
 XXVIII. XXXV. XXXVI. XLII. XLV. XLIX. LVI. si verò septena-
 rius cum nouenario cōcurrat, annū periculosissimū
 esse omnis antiquitas cōprobauit. hinc Augustus in
 quadā epistola gratulatur amicis, quod annum LXXII.
 quem ipse fatalē omnium seniorū appellat, securus e-
 uasit. proximus est LXX. quo mortuus est Petrarca,
 eo die quo natus erat in orbem recurrente. deinde
 LXXII. quo mortuus est Epicurus, qui tanto studio suæ
 salutis cōsulebat. hunc sequitur LXXVII. quem ferè atti-
 git Augustus; impleuit Fridericus III. hic annos LIII.
 ille LVI. imperauit, yterq; mortuus est XIII. Cal. Se-
 ptemb. sequens quadratus est nouenarij LXXXI. quo
 mortuus est Plato, eodē die quo in lucem venerat re-
 currente. neq; hunc numerum egreditur Dauid, cum
 describit hominū vitā. pauci ad LXXXIII. accedūt, qui
 septenario duodecies ducto coalescit. atq; hunc an-
 num impleuit Theophrastus, qui moriens de natura
 questus est breue sibi vitæ spatiū, longum cornicibus
 dedisse. hoc quoq; anno Paulus III. & IIII. Pontifices
 mortui sunt. sunt tamen qui nonagesimum, id est no-
 uenarios decem expleuerunt; vt Fr. Philephus. Io. A-
 postolus vixit nouem & nonaginta vt historia testa-
 tur. D. Hieronymus vnum & nonaginta vixit, id est
 XIII. septenarios. quinetiam illi ipsi qui diuturnum il-
 lud tempus vixerunt, quod in libris nostris ac literis
 testatum habemus, septenarios aut nouenarios ferè
 omnes expleuerunt. Lamechus septingentos septua-
 ginta septem annos vixit. Methusala nongentesimū
 ac septuagesimum attigit. Abrahamus CLXXV. id est
 XXV. septenarios impleuit. Iacobus CXLVII. id est XXI.
 septenarios. Isaacus CLXXX. id est nouenarios XX. ac
 tametsi violēta mors interdū ob violētos fortasse ra-
 diorum cōcursus & traiectiones cōtingat; sapius ta-
 mē in septenarios aut nouenarios incurrit, nisi diuina

voluntate natura prohibeatur. moriuntur enim innumerabiles anno LXXII. Aristoteles, Chrisippus, Bocacius, D. Bernardus; Erasmus, Lutherus, Melanchthon, Syluius, Aleander, Iac. Sturmus, Nicol. Cusanus, Th. Linacer; omnes affecti morbis: eodem anno Cicero cæsus est. Alexander Pont. max. LXXII. venenum maleficum hausit. Isocrates nonagesimo nono accepta clade Cheronēsi seipsum inedia peremit. Plini⁹ quinquagesimo sexto suffocatus, Cæsar occisus, Oecolampadius mœrore contabuit anno XLIX. Atticus inedia septuagesimo septimo. Idem igitur iudiciū adhibeamus in conuersionibus Rerumpublicarum: sed ita ut quadratos & cubos septenarij ac nouenarij; aut alterutrum cubum vel quadratum in radicem alterius ducamus: aut etiā perfectum numerū: aut deniq; sphericos & solidos cubos magno numero cōprehensos. postremò quadratū & cubū duodenarij, qui ab Academicis magnus numerus Platonis appellatur. Quadrati quidem septenarij ac nouenarij XLIX. LXXXI. cubi CCCXLIII. DCCXXIX. quadratus septenarij ductus in radicē nouenarij CCCCXII. & nouenarij quadratus in radicē septenarij DLXVII. perfect⁹ numer⁹ CCCCXCVI. nam VI. & XXVIII. perfecti minores sunt: reliqui perfecti centum & octo millia superant, ac maiores sunt quàm ut ad Respublicas accommodari possint. quadratus duodenarij CXLIII. cubus M. DCCXXVIII. quē numerum annorum nulla Respub. superauit. quare numeri maiores reijciendi erunt. Sphærici numeri magno numero comprehensi quatuor sunt; puta CXXV. CCXVI. DCXXV. M. CCXCVI. Hac numerorum paucitate in tā infinita multitudine, qui neq; perfecti sunt, neq; quadrati, neq; cubici: aut tales quidem, sed ex paribus digitorum, non ex imparibus cōpositi: aut etiā ex imparibus, sed non ex septenariis aut nouenariis, qui in infinita multitudine sunt admodū pauci: licet mirabiles omnium penè Rerumpublicarum cōuersiones intueri. Ac primum ut auspicemur à cubo duodenarij, quē Academici nōnulli magnum & fatalem

nume-

numerū Platonis esse aiunt, reperiemus monarchiā Assyriorum à Nino rege vsq; ad Alexandrū Magnū, hunc numerum ad vnguem impleuisse, ex ipsius Philonis, quē Melanchthon, Funccius, ac doctissimi quique sequuntur, opinione. neq; verò longiùs repetendum est, quàm à Nino, à quo Diodorus, Herodotus, Ctesias, Trogus, Iustinus auspicatur: propterea quòd primus imperandi formā stabilit, ac Babylonē condidit. Assyriorum verò & Persarum veriùs est ut vna sit, quàm monarchiæ plures: aut Chaldæorū, Medorum, ac Parthorū monarchias ab Assyriis & Persis diuellere oportet: qui tamen eiusdem penè regionis incolæ sunt ac ciues. Alexander verò iure monarchiā nouam efficit, cum ab Europa in Asiā homo planè peregrinus, nouum genus hominum transmiserit, Darij copias deleuerit, mores deniq; ac leges immutarit. sed hæc suo loco. Rursus ab eluionibus aquarū, vsq; ad euerisionem tēpli ac Reipub. Hebræorum, numerantur anni à Philone M. DCCXVII. Iosippus ducentos amplius; alij multò pauciores complectuntur. putem ego tū ex historiarū veritate, tum etiā ex ipsius numeri magni præstantia, XI. annos ad Philonis calculū addi oportere, ut duodenarij cubo nihil desit, aut supersit. nam eo ipso tempore defecit Ægyptus à regibus Assyriorum: Scythæ Asiā minorem inuaserunt: Pisistratidæ ab Atheniensibus; Tarquinij à Romanis eiectioni sunt. Ex eo quoque Danielis hebdomades plurimum illustratur. cum enim maxima sit inter omnes scriptores varietas de natiuitate Christi: Philo tamen qui omniū antiquorum certissimus habetur, colligit annorū tria millia DCCCXCIII. cui Lucidus tres adimit; Io. Maria sex addit, idq; ex multis cōiecturis, quibus magis assentior, propterea quòd numerus ille est ex quadratis septenarij ac nouenarij multiplicatus, puta ter mille DCCCXCIX. mirum in modū congruēs cōuersionibus rerum maximarū, quæ postea secutæ sunt. tum etiam Christi mors ea ratione incidit in annum mundi quater millesimū. quo sanè pertinent se-

ptuaginta Danielis hebdomades, quæ annos capiunt CDXC. quòd si auspiciemur ab anno septimo Darij Lōgimani, propterea quòd Esdras tum missus est Hierosolymā Reipub. cōstituendæ causā, id est anno sexto ante tempus Hebdomadarum: senarius ille solus inter digitos perfectus, cum hebdomadibus LXX. id est septies septuaginta annis (diem enim pro anno sumit scriptura) conficit alium numerū perfectum CDXCVI. qui mirabiliter cōgruit cōuersionibus Rerum publicarum. quod vt planum fiat, ne incertis cōiecturis ducamur, exēpla ex Romanorū fastis consularibus, quibus nihil certius esse potest, eruamus. nam ab V. C. vsque ad eum annū quo Iulius Octauianus victo ad Actium Antonio primus à Senatu Augustus est appellatus, ac totius orbis imperium ei delatum, anni sunt DCCXXIX. cubus nouenarij ab Augusto ad Augustulū qui postremus Romanorū Imperator in Fastis appellatur (est enim ab Odoacre rege Gothorum eiectus) anni sunt CDXCVI. perfectus numerus. ab V. C. vsq; ad imperij euerisionem illā, numerus annorū quadratus est, scilicet M. CCXXV. & ex integris septenariis cōstans. M. Varro apud Censorinum scribit, Vectiū augurio nobilē audisse cūm diceret, quoniā annos CXX. incolumis præterisset, pop. Roma. ad M. & CC. peruenturū. totidem annos cōperio à Nino vsq; ad Arbacem primum regem Medorū. Funccius tres amplius annos cōplectitur: alij pauciores. sed illud mirabile mihi visum est, quòd non solūm ab Augusto ad Augustulum: sed etiā ab exactis Vrbe regib. vsq; ad Cæsarem Dictatorem, idem numerus annorū CDXCVI. recurrit. neq; id tantūm, verum etiā à Constantino Magno ad Carolum Magnū, quo anno primūm Imperator Romæ creatus est, anni CDXCVI. ab Onuphrio studiosissimo Romanæ antiquitatis colliguntur: tamen magnam temporum, nullam numerorum rationē haberet. neq; id solūm, verum etiā ab Alba condita vsq; ad eius euerisionem à Tullo Hostilio, nec plures sunt, nec pauciores anni CDXCVI. hoc etiam amplius quòd

à Saule

à Saule primo rege Hebræorū, vsq; ad captiuitatē numerantur anni CDXCVI. tamen Genebrardus tres addat: Garcaus verò decem, Talmudici centū ferè detrahant: sed sui dicti nullā necessariam afferunt rationem. à reditu populi, & secunda templi cōstructione sub Zorobabele, vsq; ad eum annum quo Herodes à Senatu rex est appellatus, sunt anni CDXCVI. cōsimiliter ab Arbace primo rege Medorum, vsq; ad Alexandrum Magnum CDXCVI. regnum verò Macedonia à Carano primo rege vsque ad obitum Alexandri, totidem annos capit. Funccius octo detrahit. alij XII. addunt. putem ego mediū esse feriendum. plura tamen huius numeri conuersionū argumenta proferemus in Republ. Gallorū. constat aut numero Danielis, senarioq; perfecto perfectus euadit: præterea solus in magno numero ex nouenariis & septenariis conflatur, vnitare vtrobique deficiente; atq; hic numerus est quem veteres innuere voluerunt, cūm dicerent Rerum publicarum periodum esse annorū D. cūm nullam vim numerorū perficerent. est enim numerus ille ineptus ad rerum humanarū aut naturalium conuersiones. quippe nec perfectus, nec quadratus, nec cubicus, nec sphericus, neq; ex nouenariis aut septenariis, neque ex eorum radicibus aut quadratis conflatus. si quis autem diligentius animaduertat bella ciuilia Romanorum, secessiones plebis, ac cædes ciuium inter ipsos, reperiet annorum numerum septenariis, aut nouenariis, aut vtrisque constare. nam ab V. C. vsque ad regifugium, anni sunt CCXLIII. à regifugio ad patricidum, CCCCLXVIII. à regifugio ad secessionem plebis in montem sacrum, anni XVIIII. ad secundam LXXIII. ad tertiam CCXXV. ad seditionem Gracchanam CCCCLXXVIII. ab hac rursus ad bellum ciuile Marianum, XLV. hinc ad alterum Cæsaris, VII. à patricidio ad bellum ciuile Siculum, VII. hinc ad bellum ciuile Acticum vltimum VII. numeri omnes ex integris nouenariis aut septenariis, aut ex vtrisque conflati. Vrbs autem ipsa capta est

P 4

post eius conditionem anno CCCLXIII. qui ex integris septenariis æquè conficitur ab V. C. vsq; ad cladē Cannēsem, anni sunt DXXXIX. qui numerus ex septuaginta septem septenariis cōflatur, tunc enim imperiū Romanum penè delerū est. à clade Cannensi ad Varianam, anni sunt CCXXIII. ex integris æquè septenariis & vtraq; clades contigit III. Non. Aug. Consimiliter Athenarū mœnia solo exæquauit Lysander anno septimo ac septuagesimo post victoriam Salaminiam. addit Plutarchus in Lysandro, vtrunq; cōtigisse sextā die mensis Munichionis. Ita quoque Pœni cū anno Christi DCCVII. Roderici regis anno septimo Hispanias inuasissent, anno post septingentesimo septuagesimo eiectione sunt, vt ex ipso Tarapha Hispano scriptore colligitur. De cubo septenarij multa quoq; sunt exēpla. est enim numerus ille à Mose in magno Iobelæo cōstituendo selectus. itaq; à victoria Iudæorum aduersus Amanū auxilio Hesteris, vsq; ad victoriam aduersus Antiochū, anni sunt CCCXLIII. & vtraq; victoria obtigit III. Idus Mart. qui Hebræis Adar dicebatur. ex quo Hebræi hunc diem magno habent in honore. totidem anni sunt ab Augusto, ex quo imperium solus obtinuit, vsq; ad Cōstantinum Magnum, cū solus imperiū accepit. Regnum Persarū à Cyro vsq; ad Alexādrum stetit annos CCX. qui numerus ex integris septenariis xxx. cōflatur. totidem annos imperarunt Longobardi. Paulus Diaconus tres annos detrahit, qui restant vsque ad necem Desiderij. tandiu Caletū tenuerunt Angli. Reges Syriæ & Asiæ minoris à Nicanore primo rege vsq; ad Philippū vltimum, totidem annos imperarunt. Ab exitu Hebræorum ex Ægypto vsq; ad euersionē templi ac Reipublicæ, numerantur anni nongenti, qui numerus ex duob. quadratis nouenario ac centenario in se ductis cōflatur. non plures sunt ab Euristhene primo rege Lacedæmoniorum, ad Nābida tyrannū, quem Philopœmen de imperio deiecit, ac statum Reipubl. Laconicæ omnino immutauit. Lycurgi verò leges sublatae sunt,

ac La-

ac Lacedæmonij Achæorum mores accipere coacti, anno post DLXVII. quàm latae fuerunt à Lycurgo: numerus ex quadrato nouenarij in septenarium ducto. Ptolemæi verò à Lago vsq; ad Augustū, qui Ægyptum in prouinciæ formam redegit, imperarunt annos CCXCIII. qui ex integris septenariis constat. Hebræorum Respublica iacuit annos septuaginta: totidē annos imperium Græciæ tenuerunt Athenienses, vt scribit Appianus. Gothi à Theoderico primo rege, vsque ad Totilam, regnarunt annos septuaginta septem; vt Onuphrius in Fastis scribit. Lacedæmonij XII. annos, Græcis omnibus imperarunt. auctore Appiano. hunc quoque numerum magni numeri radicem expleuit Alexander Magnus: nam sex annos ante Darij mortem, totidē eo cæso imperauit. postea eius imperium, repentē in plurima, veluti fulgur in partes defiliit. Ac ne vetera quærantur, domesticis vtetur exemplis, & exactissima tēporum collatione Io. Tilij cum Fastis coniuncta. Gallia Romanis paruit à Cæsaris extrema de Gallis victoria, vsq; ad Marcomerum ducem Francorum (cuius opibus freta Valentiniano tributū imperanti denegauit) anno CCCCLXII. qui numerus ex quadrato septenarij ducto in nouenarium cōficitur. hinc ad Waramundum nouem anni; ad eius regnum, ter nouem. ex quo verò dux est appellatus, vsq; ad Pipinum; qui ex magistro palatij regnum inuasit pulso rege Hildericho, anni sunt CCCXLIII. cubus septenarij. à cæde Syagrii, qui Romanorum vltimus Gallia præfuit, vsq; ad Capetum, qui genere Gallus, tamen negant Germani, natione Andegauus, imperiū Francis ademit, perfectus est ille numerus. CDXCVI. ab Waramundo vsque ad Capetum, anni DLXVII. numerus ex quadrato nouenarij in septenariū ducto. rursus ab Waramando vsq; ad Hugonis Magni, ac principum defectionem à rege Ludouico III. ipsiusq; captiuitatem, anni sunt DXII. solidus cubus. hinc ad alteram Caroli Burbonij defectionem à Frācisco, eiusq; captiuitatem, quadratus est dupli duodenarij, puta

DLXXVI. totidem quoq; numerantur à Capeto, ad factum hoc funestumq; bellum, quod civili sanguine nuper gestum est. nec plures sunt nec pauciores à captiuitate Caroli ducis Lotharingi (quem Capetus de legitima regni successione cōpuit in carcerem Aureliorum) ad Carolum illum Lotharingum, qui regiam potestatem adeptus, Capeti stirpem Aureliorū carceribus conclusit: & utroq; tēpore infelix Aurelia fuit genti Lotharingorum. consimiliter à Carolo Simplicē, quem bona fide Peronam profectum, Hebertus comes captiuum detinuit, vsq; ad Ludouicū minimē omnium simplicem, qui tamen sua se voluntate, vel potius temeritate Peronam contulit, & in eadem arce captiuus est à Carolo comite retentus, annos habemus DXL. numerū ex integris nouenariis constantem. rursus à Capeto vsq; ad Caroli octauī memorabilem in Italiam expeditionem, perfectus est ille numerus CDXCVI. ab euerfione imperij Longobardorum, & Insubria à Carolo Magno capta, vsq; ad consimilem expeditionem & Insubriam à Ludouico XII. receptā, planē cubus est nouenarij, scilicet DCCXXIX. anni, quibus temporibus Respublica Venetorū grauissimas clades accepit. docuimus Venetos ante Carolum Magnum stabile imperium nullū habuisse, sed pactis Nicephori & Caroli Magni libertatē accepisse. steterat igitur Respublica Venetorū annos DCCXXIX. cū eius euerfio penē secuta est. eodem enim tempore Maximilianus Imp. Ludouicus XII. rex Ferdinandus, Julius II. Pont. in eius Reipub. ruinā coniurarunt. quinetiā cū tot ac tantis hostibus Turcarum princeps ipsaq; fortuna conspirare visa est. vrbs enim sulphureis pulueribus fortuito accensis plurimū deformata est, ac auri vis infinita naufragio amissa. & quidem eo tempore Veneti lumen ingenij, consilijq; sui magnificē ostentarunt. hoc etiā animaduersione dignum, quod à Godefrido, qui Persas memorabili clade fregerat, ac Syriam seruitute liberarat, vsque ad Balduinum vltimam, qui captus est à Saladino, anni

— sunt

sunt XC. numerus ex integris nouenariis cōstans. Gregoriorum quoq; imperium Galli tenuerunt annos LXI. à Balduino scilicet vsq; ad Palæologum. Pontificatum verò annos LXX. numerus vterq; ex integris septenariis. sed infinitus sum, si omnia persequar conuersionū momenta. his tamen propositis exemplis, licet iis qui abundant otio, rerū omnium publicarum cōuersiones, ab incorrupta fide historicorū deriuare, & futura (quanquam cognita soli Deo) veriūs ac meliūs augurari, quā Cardani leuissimis & falsissimis coniecturis. putat. n. ab extrema cauda Helices, seu maioris Vrsæ, omne magnū imperium pendere. vt cū verticalis esset nascenti Romæ, illuc imperiū detulerit: deinde Byzantium: postea in Galliam: inde in Germaniam desilierit. quæ tam vera sunt, quā quæ de se ipse scribit in sua Genesi, nunquā esse mentitum, idq; admirabile sibi videri affirmat. sed vir bonus hoc prestare debet ne mentiatur, id est vt Nigidius interpretatur, scienter falsum dicat: prudens verò ne mendacium ei excidat, hoc est vt ille voluit, ignoranter falsum enuntiet. quid autē homini vel mediocriter perito eius artis quam ipse profitetur, aliud est mētiri nisi hoc est? cū enim intelligeret innumerabilibus populis & vrbibus hanc stellam verticalem fuisse ac semper futuram, adiecit Solem in vertice quoq; meridiano vrbi nascenti esse oportere cum ea stella coniunctum. ac tametsi vim illā in omnes eiusdem paralleli populos effundi fatetur, vni tamen loco imperiū deberi tradit. atq; hoc modo cornicū oculos configere se posse putauit. sed cū illa stella quinquaginta quatuor partibus absit ab Æquatore, & circulum Arcticum describat, vt quantūcunq; ex motu trepidationis declinet, XII. partibus ab vrbis perpēdiculo recedat, perpendicularē esse non posse planū est. doceamus, ne in meridiano quidē, nec, vt ipse scribit, cum Sole cōiunctā esse potuisse; quod lōgitudine tantū, & hora meridiana fiat oportet. id autē ex Varrone intelligi potest, qui, vt Plutarch, scribit, L. Taruntū Firmanū nobilem

mathematicum, iussit Urbis & cōditoris diem & horam natalem si fieri posset, describere. igitur diligentī siderū peruestigatione cōperit Urbis fundamenta iacta fuisse anno tertio sextæ Olympiadis, in quo Dionysius & Varro consentiunt, quinto Idus Pharmuti mensis, siue xi. Cal. Mai: qui dies Palilia vocatur, Mense Aprili, hora ferè tertia post meridiē, Ioue in Piscibus, Saturno, Venere, Marte in Scorpione, Sole Taurum, Luna Libram decurrēte, anno Romuli duodeuigesimo. illud etiā didicit Plutarchus ex Antimacho Lyrio. Vrsæ maioris nusquā meminerunt. erat autē ea stella in dodecatemorij Leonis parte xvij. scrupulo, lvj. vt perspicuum fit ex ipsius Copernici tabulis, & accuratissima motuum doctrina: his verò temporibus in xx. parte Virginis scrupulo I. quæ cum ita sint, quomodo fieri potuit vt Romæ nascenti verticalis esset? cum pars duodecima Geminorum cor cæli teneret? ab eo enim Leonis pars xvij. quinquaginta quatuor partibus abest: quantò minùs Soli cōiungi potuit, qui Taurum percurrerat, extrema verò Vrsæ Leonem? aberat igitur xc. partes in longitudinem; XLV. in latitudinē, quò minùs Soli cōiungeretur vlllo modo. hoc verò ineptius, quòd Byzantio verticalē dixit, cum imperium illuc à Romanis translatum est, cum tamen Vrbs illa prius esset cōdita, quàm Romulus natus. vt ex Polybio cōstat, multò magis absurdū, quòd è Græcia in Galliæ verticem desiliit, hinc in Germaniā contra naturam sui motus & inclinationis. sed hæc risu magis quàm confutatione digna videntur. cur enim Scandi & Liuones, qui non modò caudam, sed etiam totā Vrsam, perpendicularem Soli habent, nullū vnquam imperiū eò pertraxerunt, sed contrā, pateāt incursionibus & imperiis finitimorum? Aut si perpēdiculares stellæ imperia tribuant, cur illæ quæ illustres ac regiæ à veteribus dicuntur? Regulus, in quā, Palilicium, Virgilix, Antare: cur illæ xv. quas ipse Cardanus Regias vocat; cur Spica, Fidicula, Arcturus, atq; adeò planetæ omnes, qui penè Soli Africæ perpēdiculares sunt,

sunt, illuc imperia non transtulerunt? nam Europæ & Asiæ legionibus semper Afri cesserunt. Aliter Copernicus, qui superiorum conuersiones ad centrum eccentrici parui circuli, eiusq; motum pertinere iudicauit, vt eius discipuli scripserunt. paruus autē circulus nō Solis est, quem immobilē ipse iudicauit, sed ipsius terræ, quam motu cieri voluit. nemo tamen incitiæ tantæ fuit vnquam, vt à cætris circulorum cælestium, multò minùs terrestriū, vim vllam influere putaret: neq; id Copernicus scribere ausus est, sed eius discipuli somniū illud pro re certa & explorata tradiderunt: quæ cum ex historia falsa cōperiantur, nec motus centri eccentrici, siue Solis, cum superiorum cōuersionibus vlllo modo congruat; fatendum est ab immortali Deo totū illud pendere: aut si ad causas cōsequentes cōuersionem imperij cuiusq; referamus, Deo sideribus velut instrumentis vtente, ad insignes illos siderū concursus, de quibus superiori capite diximus, pertinere iudicandū erit: sed quia veteres illud animaduertere non potuerunt propter ignotos cælestiū orbium motus: posterī verò penitus neglexerunt: nulla facilius ratio visa mihi est, quàm illud ex numeris quodammodo colligere: ab radice cuiusque imperij (quam Ptolemæus ἐποχὴ, Alfonso Eram, id est radicem Hispanico verbo appellat) initio ducto: velut in febricitātibus solemus ex ipsis decretoriis diebus salutem aut *παροξυσμὸν* augurari: ita vt dies vna & eadē, si plures variis tēporibus laborare cœperint, aliis quidem salutaris sit; aliis extrema. interdū tamen siderum ac maleficæ traiectionis tanta vis est, vt sine discrimine dierū, plures vno hauriat & eodē momento: ita suis etiā morbis imperia laborant, vt Polybius scribit: & vt violentos interdū; ita naturæ quoq; congruētes exitus habent, certis quibusdam ac decretoriis numeris cōprehensos. nec me mouet, quòd Aristotel. lib. v. de Republ. & extremo τῶν μετὰ τὰ φῶσ. nihil omnino in numeris momenti esse putauit: cur ergo septimus masculus scrophulis medetur? cur par-

rus septimo ac nono mēse viuunt; octauo nunquam? cur septem planetæ, nouē orbēs? cur Iliorū ad hominis longitudinem ratio septuplex: id enim Ambrosius Paratus Regius chirurgus mihi confirmauit. cur dies septimus inedia necat? hoc equidē Plinius diurna experientia cognitū scribit. cur Lunæ mirabiles conuersiones septenariis omnino cōstant? cur septē neruorū paria? cur philomela septem dies, rotidemq; noctes assiduē nouē discrimina vocū ingeminat: cuius miraculi me admonuit Iac. Boius Præses curiæ Armonicorū, vir optimē à natura, vberius etiam à doctrina politiore informatus: cur deniquē septenarius Euripi fluxus ac refluxus Aristotelē, vt quidam prodiderunt, ad furorē; vt alij, ad præcipitiū adegit? quia nō cepit Aristoteles Euripū, Euripus Aristotelē dicitur cepisse. at sapiētissimus Moses & Prophetæ, omnia penē oracula septenariis cōcluserunt celebritates septimo die, septima hebdomade, septimo mēse indictæ: septimo anno agrorū quies, ac feruorū manumissio: post annū verò septies septimū, magnus Iobeus, & liberatio omniū debitorū, agrorumq; ad pristinos dominos reuersio. hinc septenarius ab Hebræis sacer numerus est appellatus. atq; hæc significāt res humanas non temere ac fortuito ferri, vt Epicurei iactant; nec inuiolabili fato, vt Stoici: sed prudentia diuina: quæ tametsi res omnes, admirabili ordine, motu, numero, cōcentu, figura colligauit, nihilominus eas volūtate, arbitrioq; suo interdū mutat: vt Iesaias de Ezechia scribit, cui precanti Deus vitā protraxit, & Solē retrogressum ostēdit. interdū verò tēpus maturare dicitur in scriptura sacra, propter scelerū vltionem, vel cōmiserationem, vt Paulus de oraculo Helix scribit. argumēto sint eluiones aquarū, quæ Dei iussu citius factæ sunt, quàm numerus magnus ordini naturæ cōgruens expleri potuisset, id est anno conditi orbis M. DCLVI. cui numero si addatur octo nouenarij, scilicet, LVII. cōflatur cubus ille magni duodenarij: vt homines intelligant nullis numeris, aut vlla necessitate ob-

) ligari

ligari Deū, sed naturæ legibus solutum; non à Senatu aut populo, sed à se ipso. nā cum naturæ leges ipse iussit, nec ab alio quàm à se ipso imperiū habeat consentaneū est suis legibus esse solutum, & aliter atq; aliter decernere de rebus iisdem. sic enim Ambrosius scribit, non semper improborum scelera vindicari, ne putent inferorū nullas esse pœnas, nulla præmia bonorū: neq; tamē flagitiosos omnes impunè viuere, ne illud iactēt; mortalia nulli sunt curata Deo. ita quoq; de bonorum & impiorū Republ. iudicandum est, ne satis aut fortunę quicquā tribuere cogamur. Hæc breuiter sunt à me de conuersionibus imperiorū ex intima Philosophia disputata, tum vt eruditos ad pulcherrimarū earū rerum cōtemplationem excitarem, tum etiā, vt in imperiorū mutationibus ne nos ipsos affligeremus; quod magnis sepe vitis accidit. etenim nulla re Pōpeius è clade Pharsalica dilapsus, ac Reipubl. casum acerbissimè lugens leniri potuit, quàm Secundi Philosophi oratione, qua persuasus est certos esse à Deo immortali ambitus imperiorum constitutos.

Nunc ab historia conuersiones & exitus Rerum pub. quæ olim magis claruerunt, cum nostris cōparemus, vt ex vtrisque veritas magis elucescat. Omnium aut clarissima fertur esse Romanorum, quæ cum aliquandiu sub regibus floruisset, in tyrannidem prolapsa Tarquiniorum: deinde his exclusis in optimatum ac patriciorum potestatem sepius repugnante plebe, post in factionem decemuirorū; quibus cæsis ac prostratis, populus aliquandiu legitimè ac temperanter imperauit, quousq; in homines incideret rerum nouandarum cupidos: hinc ochlocratia, vel potius anarchia turbulenta plebis à seditione Gracchana usque ad Marium & Syllam, qui Urbem civili sanguine crudelissimè cædarunt: sexto denique ac trigésimo post anno, à Casare & Pompeio partium ducibus miserrimè iactata fuit Respublica, quousq; legitimo vnus Augusti dominatu gubernaretur: hinc variè ab optimis principibus, mox etiam à tyrānnis suscepta,

*Conuersiones
imperij Ro-
mani.*

tandem aliquādo dignitatem amisit, cum Imp. Constantinus magnam partem Senatus, ac sedem imperij Byzantium transtulisset. postremò in Gothorum, Græcorum, Gallorum, Germanorum, Hispanorum potestatem peruenit, & alienis imperiis aut Pontificum libidini ad hæc vsq; tempora seruiuit. iisdem ferè procellis iactati sunt Athenienses.

*Conversiones
imperij A-
theniensium.*

Cum enim Cecrops Atticorum xij oppida fortiter ab hostium incursione prohiberet, regnū adeptus esse dicitur, ab eoq; regnatum est vsq; ad Æschylum annos circiter dccc. post Æschyli mortē, qui perpetuū imperium tenebat, optimates magistratū quasi Dictatorem decēnalem crearunt, sed cum is magistratus nimia potestate abuteretur, anno desinierunt. primus Creon annuus magistratus, qui ἀρχων à Græcis, iudex à Latinis dicebatur, electus est: eoq; magistratu tantisper vsi sunt, dum Pisistratus eodē modo, quo Dionysius ad corporis securitatē impetrata cohorte aduersus Alcmaeonidas, perpetuā potestatem inuasit. tum Hyparchus & Hippias Pisistratidæ, imperiū annos septuaginta, vt Aristoteles scribit, vi tenuerunt, quousq; alter celsus est; altero mortuo secuta est popularis potestas à Solone prius instituta: sed legitima tamen ac iusta. nam quinta classis, id est infima plebs, & populi pars longè maxima, lege Solonis ab honoribus & imperiis arcebatur. primus Aristides legem illam abrogauit. postremò Pericles statū populare in turbulentam ochlocratiā mutauit; cum Areopagitarum sublata, aut valde imminuta potestate, qua Reipublicæ salus & dignitas continebatur, ad plebē infimā omnia iudicia, cōsilia, totiusq; Reipublicæ gubernationem propositis præmiis ac largitionibus, quasi escā imperij detulisset. eo mortuo, deinde eiecto Alcibiade, cæso Nicia cum exercitu, imperiū ad optimates cccc. delatū est: paulò post tamē Thrasyli factione plebi restitutum. tandem amissa classe ad Ægospotamos, Athenienses cū sociis omnibus in Lacedæmoniorū potestatem venerunt. à quibus optimatū potestas est

est vbiq; pro populari cōstituta: hinc xxx. delecti optimates Atheniensium Reipublic. gubernarunt: qui statim euaserunt factiosi tyranni: his igitur paulò post à Thrasybulo cæsis ac prostratis, summa potestas rursus ad populū rediit, ac tandiu stetit, quoad Antipater Lamiaco-bello, populare imperiū paucis optimatibus qui sua iussa exequabantur, permisit; inter quos princeps erat Demetrius Phalereus. sed quarto ac decimo post anno, Demetrius Poliorcetes eiecto Phalereo, specieq; proposita libertatis tyrannidē inuasit: eo tamen ab hostibus capto, Athenienses rursus populare libertatem vsq; ad Syllæ tempora retinuerunt. is enim urbem Mithridati fauentem expugnauit, tamq; hostiliter, tantaq; cum ciuium strage diripuit, vt riuus sanguinis tota vrbe decurrisse feratur. antea quidem populi Romani beneficio libertate fruebatur, quam postea quoq; eodem beneficio recuperarunt, vt Plinius scribit: nihil tamen præter umbrā libertatis habuerunt, cum tyrannorum ac magistratuum libidini seruiret. sed animaduersione dignū est, quòd imperiū Græciæ annos duntaxat septuaginta tenuerunt, vt Appianus scribit. tametsi Demosthenes olinthiaca i i i. duntaxat annos xlv. Athenienses imperasse putet.

Imperium Lacedæmoniorū à regibus (qui annos circiter ccc. ab Euristhene vsq; ad Lycurgum regnarunt) in tyrannidē, vt Plutarchus tradit, conuertit ceperat, cum Lycurgus popularem potentiam instituit, sed valde moderatam, vt antea docuimus. anno post xxiiii. Theopompus ac Polydorus optimatū imperium omnino stabilierunt, atq; in eo statu floruerunt annos dlxxvi. vsq; ad Nabida tyrannū, quem Achæi duce Philopœmene imperio spoliarūt, sublataq; Lycurgi disciplina, ex Achæorum institutis Lacedæmonios viuere coegerunt. tandem Achæi quoq; à Romanis fracti sunt, & vtriq; Romanorū imperio accesserunt. & quoniam methodum scribentem decet vniuersa non singula cōplecti, ac veluti digitos ad fontes intēdere vnde illa hauriatur, prætermittamus Respu-

*Conversiones
imperij La-
cedæmonio-
rum.*

blicas obscuriores, Thebanorum, Corinthiorū, Messeniorum, Sicularum, Sicyoniorum, Argiuorū, Cretensium, Corcyreorum, quarum conuersiones tradidit Pausanias accuratè, si quis subtiliùs inquirere velit. quibus planè perspectis, similes in Italia Rerumpublicarum exitus reperiemus.

*Conuersiones
imperij occi-
dentalis.*

Postea quàm enim Gallorum imperio pulsus Longobardis accreuisset Italia, tum etiam Germania, Saxoniam, Pannonia & Hispaniæ bona pars, imperiū inter liberos Ludouici Pij diuisum est. Carolo Caluo primogenito Francia imperij caput; Lothario Italia primū, deinde Lotharingia: Pipino Aquitania: Ludouico, Germania cecidit: sed ita, vt alij aliorum imperio minimè tenerentur. deinde vario bellorū euentu, in idem Germaniæ & Italiæ regnum coaluit: quousq; inter mortua Caroli Magni stirpe, Germaniæ reges de principum consensu crearentur: qui per legatos & vicarios Italiam & Heluetiā; per se ipsos Germaniam regebant. cū verò in tyrannides lapsi fuissent, Germani excussa seruitute; imperiū optimatum: Heluetij populare: Itali Pontificū & Imperatorum odiis in partes Guelforum ac Gibellinorum distracti, ex legatis Pontificum & Imperatorū partim reges nacti sunt, partim tyrannos. reliqui populares & optimatū status probarunt. vt enim Pontifex Urbanus regnum Neapolitanum & Siciliā Gallis: sic Ludouicus Imp. vrbes ecclesiæ Romanæ præfectis dono dedit: plures etiam pertaxæ seruitutem peregrinorū, imperia domestica subire maluerunt. Ita Mediolanum & magnam Insubriæ partem, comites Angliæ gentis occuparūt: Veronam Scaligeri: Parauium Ecelini: Mantuā Bonacolsij: tum his expulsis gens Gonzagarum Bononiam Bentiuoli: Fauentiam Manfredi: Ariminū, Malatestæ: Perusiam Baleones, deinde his eiectis Orhones: Tifernum Vitellij: Ferrariam, Rhegium, Mutinam Atestini: Camertium, Veranij: Vrbinarium Feltrij: Pisaurum, Foroliuium, Forocornelium Sfortiæ: Picenum agrum, Vmbriam, Flaminiam, Æmiliam, Latium,

Latium, cum maxima Hetruriæ parte, Pontifices tenebant. Interim Veneti, qui à Carolo Magno & Nicephoro libertatem impetrarant, Istriā primū, deinde Liburniā (Insulas omitto) Taruisium, Vinctiā, post etiam Parauium, Veronam, Bergomum, Brixiā, Cremam, Nouocomū, Rauennam aliis sensim ademerunt. Florentini quoq; empta libertate à Germanis, Pisanos, Volateranos, Pistorios, Aretinos & finitimā oppida subegerunt. Lucenses, Senenses, Genuenses, se quoq; in libertatē iisdem temporibus vindicarunt. hæc tam multa oppida, tot vrbes ac multò plures, imperiis & finibus diuisæ, à regibus in tyrannos: hinc in optimates: mox in factiones & populares status, interdum etiā in puram anarchiam inciderūt. neq; enim vlla pars orbis terrarum plures habuit Rerumpublicarum conuersiones. postremò res omnes publicæ, quarum memoriā vllam habemus, in monarchias relapsæ fuerunt, præter Venetos, Lucenses, Genuenses, Rhagusios, Heluetios, Germanos. de Venetis ac Germanis antea dictū est. aliarum quoq; status & conuersiones, quàm breuissimè complectamur.

Heluetij quidem cū Imperatorū Legatōs & Vicarios, comitesque Habsburgenses, qui postea duces Austriæ fuerunt, diu pertulissent; tyrannidis euertendæ causa, societate inierunt anno M. CCCXV. primū Suecij, Vrani, Vnderualdij: deinde Lucernates, Tugiani, Tigurini, Bernates: post etiā accessit Basilea, sed nō tāta necessitudine cōiuncta: tandem Lepontij, Veragri, Rheti, Sedūni, Sangallij, Mullusiani, Rotuillenses; postremò Geneua: quas vrbes imperiis esse ac finibus diuisas antea docuimus. omnium autem status popularis est, sed quinq; minores pagi, qui Montani vocantur, nescio quid habent magis populare quàm Bernates, Tigurini, Basilienses, & qui ab imperio Germanorū postremi defecerunt. vtuntur etiā in ferendis suffragiis veteri *ἡπολοειᾶ*, cū populus simul cogitur in vnū locum. hoc igitur omnium cōmune est, quòd magistratus annui sunt, contrā quàm pleriq;

*Heluetiorū
status & con-
uersiones.*

putant: sed interdum re bene gesta in bienniū aut triennium imperium prorogatur. mōtani quidē, summum magistratū vnum habent, qui Man appellatur. huic adiungitur legatus seu Cācellarius: vnum Camarlingus, quasi Tribunus ærarij: postea consiliarij duodecim. atq; hi omnino xv. viri omnis domesticæ militarisq; disciplinæ curā gerunt. sunt præterea provinciales, seu municipiorū magistratus ac iudices, à quibus ad xv. viros prouocatur. Bernates summū magistratū: Basilienses ac reliqui ferè Burgomagistros: præter Geneuates, qui Syndicos appellant, quibus imperium maius dederunt. sed in eo pleriq; falluntur, qui Bernates, quorum imperiū latissimè patet (habent enim oppida circiter xl.) tum etiam Basilienses, Tigurinos, Geneuates, & eos qui à Germanis defecerunt, optimatū imperio gubernari putant: quòd Senatū vident trecentorū virorum, alibi quadringentorum de Republica consilium capere. at eorum decreta, si ad statū Reipublicæ pertinent, rata non sunt nisi populus iusserit. id autē fit conuocatis collegiis & corporibus opificū in sua quaq; comitia, quæ Schaffæ vulgò appellatur, ab eo qui princeps est omnium collegiorū. deinde collegij cuiusq; Syndicus ac Tribunus populi iussa refert in Senatu maiore. est enim triplex vbiq; ferè Senatus, quadruplex etiā apud Basilienses: in quibus sanè versatur Reipub. salus: propterea quòd rerum omniū curam gerunt, nec quicquā fertur ad populum incōsulto Senatu: nec ad Senatū maiorem, nisi decretum fuerit in minore Senatu, nusquā verò gentium leges maiorem vim habent: neq; enim ad populi voluntatem mutantur, nec impunè violantur. quemadmodum autē de quinq; generibus popularis imperij, quæ ab Aristotele traduntur, nullū perniciosius est, quàm si populi voluntas legibus superior sit, ac pro lege habeatur, vt de Atheniēsis Xenophon scribit: ita nullum moderatius ac laudabilius esse potest, quàm si legum vinculis plebs indomita coercetur. non mirum igitur si iam annos ccl. in summa re-

rum

rum gestarum gloria floruerūt. duabus etiam rebus imperium illud populare conseruatur; æquabilitate iuris, & frequentia conuiuiorum, nobiles enim, qui popularem statum apud Megarēses, Romanos, Florentinos, Senenses, Genuenses, sæpius labefactarunt; nulli sunt apud Heluetios: aut si qui plebis furorem olim inuaserūt, qui pauci sunt admodum, eiurata nobilitate cum infima plebe versantur, nec ferè summos magistratus, quibus laniones ac cerdones fruuntur, adipisci possunt. conuiujs autē, quæ in Schaffis perpetua sunt, non modò contentiones & odia prohibentur, verum etiā incredibili amore inter se ciues & cum Republica coniunguntur. hic autē finis est legum omniū humanarum. ac tametsi Bernates, Tigurini, Basilienses mutata religione, cōpotationes illas tollere conarētur, non potuerunt tamen. Geneuates qui minùs populares sunt, ab eiusmodi moribus abhorrēt. nullis enim cōuiujs publicis vtuntur, præterquam sacris, quæ tertio quoq; mēse religiosissimè coluntur. illas verò perpotationes Heluetiorū, priuatis rebus ac publicis, tum etiā religionibus ac virtutibus inimicas esse putant. habent vtriq; sui cōsilij causam probabilē, nec magnorū virorū auctoritas & exempla desunt. nullæ tamen apud Heluetios similtates. Geneuates verò priuatis occultis odijs laborare dicuntur, ac metu magis in officio quàm amore cōtineri. nihil autē quod metu fiat, diuturnū esse potest. argumento sit illa cōiuratio, quæ superioribus annis penè Rempub. oppressit. fortasse tamen ciuiū animi à peregrinis abalienati causam cōiurationi præbuerunt. sed illud Geneuates laudabile, si quid vsquā gentium, quodq; Rempub. efficit, si non opibus & iuperij magnitudine, certè virtutibus ac pietate florentē: illa scilicet Pontificū cēsura, qua nihil maius ac diuinius cogitari potuit ad coërcēdas hominū cupiditates, & ea vitia quæ legibus humanis ac iudicijs emēdari nullo modo possunt. hæc tamē coërtio ad Christi normam dirigitur, latenter primū & amicè: deinde paulò acer-

buis: tum nisi pareas, sequitur interdictio sacrorum grauis & efficax: interdictione animaduersio magistratuū. ridiculū est enim, vt ait Seneca, ad legem bonū esse. ita fit vt quę legibus nusquā vindicātur, illic sine vi ac tumultu coēteātur ab iis censorib, qui summam virtutis opinionē de se ipsi excitarūt. igitur nulla meretricia, nulla ebrietates, nullæ saltationes, nulli mendici, nulli otiosi in ea ciuitate reperiuntur.

*Genuensium
status & cō-
uersiones.*

Genuenses populi rerum quōdam gestarum gloria, & maris imperio clari, cum Venetis dominatum & urbem ipsam penē ademissent, tandem ab illis fracti, se ipsos primūm Carolo sexto Gallorū regi; deinde Mediolani comitibus spontē dederunt. quibus temporibus cum Fregosij & Adurnij Rempublicam in partes distraherent, plebs arreptis armis patricos omnes eiecit: Tribunus pleb. octo creauit: præsidia Gallorum expulit: arcem vi recepit: ducē Fullonem creauit, quem postea Ludouicus XII. egit in crucem, & vrbe expugnata ciues grauissimē multauit. sed cum Insubria Carolo V. Imperatori cessisset, Andreas Dorius, à Gallis ad Carolū se recipiēs, Rempublicam omni bellorum ac tyrannidis metu liberatam, quasi Aratus aut Lycurgus alter, optimis legibus ac institutis informauit: optimatum imperiū quod ante popolare fuerat, vel potius plebeium, ex generis antiquitate, opibus ac splendore instituit, & in tribus octo ac xx. diuisit, sublati partium nominibus, quæ Rempublicā perturbarent: ea lege vt singulis annis decem optimates ex plebeis crearentur, vt quisq; virtute vel opibus præstaret: quæ tamen lex antiquatur, vt à Genuensibus accepi, & pauci ad ius honorū admittuntur: collegium optimatū ciuibus cccc. impleuit, quorum summa potestas esset, vt optimates omnes, qui ferē sunt mille ac ducenti, vicissim imperarent. ciuiū aut numerus octoginta millium esse putatur: neq; enim certo scire potui. optimatibus igitur summū imperium permisit, puta legum, belli, pacis, summę prouocationis, ac magistratuū omnium creationem; in primisq;

primisq; Senatus, cuius etiā annua potestas est. Ducis aut imperium, quod antea perpetuum erat, biennio definiit, adiecto præsidio militum Germanorū d. atque hic solus optimates & Senatum cōuocare potest. exacto magistratu, in numerum procuratorum (hi summā habent in consiliis de Republica suscipiendis auctoritatem) cooptatur, posteaquam suæ integritatis ac innocentiae testimonium Syndici tulerunt. Ducis aut eligendi formam valde perplexam omitto: eiusmodi tamen est, vt nemo nisi summæ integritatis & patriæ nobilitatis (cum antè plebei duntaxat veteri lege crearentur) eum magistratū capere possit. nullus enim sorti locus est. huic adiunguntur octouiri semestres, eadem potestate qua septemviri apud Venetos. vt quinqueniri Syndici ferē parem cum decemuiris Venetorum auctoritatē habent. hi Reipubl. curam gerunt. sequitur magistratus, qui vniuersæ iurisdictioni præest, quem Potestatem vocant. solet aut ex peregrinis honesto præmio in urbem acciri, cum tribus legatis. ab eo prouocatur ad Senatū in capitalibus causis. deinde septemviri semestres, qui extraordinarij vocantur, quod lites arbitrato suo dirimēdi ac tutores dandius habent. præterea quinqueviri causarum ciuiliū peregrini homines, quorum potestas biennio definitur: vulgò Rotam appellant. postremi sunt Censores qui collegiorū Præfectos cogūt, ne quis mercatura, ponderibus, mensuris, opificiis abutatur: militares aut magistratus singulis annis creantur xl. centuriones quibus imperator vnus præficitur. Ærarij verò cura defertur ad collegiū Georgianum, tantopere ab omnibus laudatū, quod cētumuiris & octo Tribunis ærarij constat, vnde incredibiles vrbs opes & vtilitates, quæ ex portoriis & vectigalibus prædiorum publicorum & oppignoratorum conflantur.

Est etiam Lucēlium status in optimatum potestate. cum enim censa fuerint in ciuitate non ita pridem xxxiiii. hominum millia, duo circiter imperio præfunt vicissim: etenim annum collegium ex opti-

*Status Lucē-
lium.*

matibus LX. conflatur, penes quos summa Reipubl. potestas est. ab his decēviri creatur cum imperio triennali, quorū maximus Vexillifer appellatur. his capitale est urbē deseruisse. creatur etiā Senatus octodecim virorū, qui vnā cum decēviris de Republica consiliū capit. sequuntur minores magistratus; Rota triumviralis, ex vno Præatore ac duobus Assessoribus: quorum alter publica iudicia disceptat, alter priuata: omnes tamen peregrini, post etiā nouemviri, cū Præatore peregrino, iudices mercatorū, tum Præfecti annonæ, salutis, cōmeatus, præterea octoviri, qui peregrinorum curā gerunt. postremò sex ærarij; totidem militum Tribuni, sed nihil præclarius collegio Censurorū, qui homines improbos, & licentiū vitiis indulgentes sæpius notatos de magni cōcilij sententia triennali exilio puniunt. Neq; tamen Lucenses, neq; Genuenses planè liberi sunt, sed Hispanorū regi acceptam ferunt data pecunia libertatem. Genuenses quoque vt in insula Chio fruerentur, Turcarū principi xxx. aureorum millia, vt Veneti xij. Rhagusij xij. tributū nomine pendebant antea, vt liberi essent à vectigalibus & portoriis: sed nuper omnes insulæ, paucis admodum exceptis, in Turcarum potestatem venerunt.

Status Rhagusiorum.

Est etiam imperium apud Rhagusios ex optimatibus constitutum. adhuc enim gentes antiquæ nobilitatis xxiiij. restant, ex quibus constat optimatū collegium: sed omnes, vt apud Venetos, simul coguntur. ab his creatur Senatus lx. virorū: postea decemviri, quibus Rector quasi dux ciuitatis præesse cōsuevit: deinde quinqueviri eadem ferè potestate qua Venetorū decemviri. tum sex viri consulares ciuiliū, quinque viri criminalium causarum iudices, à quibus ad curiam xxx. virorum prouocatur: sex viri nocturni. reliqui sine imperio creantur, vt triumviri ærario curando: quatuor Quæstores: duumviri monetales: curatores vrbs, annonæ, salutis: postremò Præfectus arcis, qui quotidie mutatur. vt olim apud Athenienses, qui Senatui præerat, arcis & ærarij clauis habebat. habent

bent aut magnam cum Venetis Reipubl. gubernanda rationem. hoc tamen valde diuersum, quod prætorianas cohortes ex Pannoniis, vt Genuenses ex Heluetiis, ac Germanis cōscribunt, ad imperiū exequendum, Sed rerum omnium publicarum quæ vnquā extiterunt, nulla tam breui tēpore magis incredibiles cōuersiones pertulit, quàm Respublica Florentinorū, id est cccxxxi. annis. ac perutile visum mihi est, ea quæ tum à Florentinis, tum ab ipsorū historicis; Poggio, inquam, Machiauello, Antonino & Guicciardino didici, breuiter explicare: vt ex ea varietate Rerū publicarū, de optimo statu veriū ac meliū iudicare queam.

Cum igitur Pontifices ac Imperatores de imperio Italiae contenderent, vt antea diximus; Florentini se ipsos in libertatem vindicarunt, anno m. ccxv. & cōacto ciuium cœtu magistratus xii. quos antiquos appellabant, duos Prætores, urbanum ac peregrinum cum annua potestate crearunt. sed cum omne imperium ad paucos detulissent, repente in factionē inciderunt, his itaq; abrogato imperio, xxxvi. viros Reipubl. constituendæ, quos reformatores vocabant, elegerunt; qui opificum collegia stabilierunt, eisq; magistratus quasi Tribunos dederunt. sed cum potētiores Gibellinorum partibus fauerēt, eiectione omnibus Gibellinis, xii. viros elegerunt, quos bonos homines appellabant, rati nomine mutato mores immutari, deinde lxxx. senatores cōsiliis de Republica capiendis: summum verò imperium totius Reipublice optimatibus clxxx. permiserunt, qui magistratum ac legum summam potestatem haberent: atq; in eo statu annos ferè xxx. acquieuerūt: postea in oligarchiā conuersi, nobilibus factiosis imperium à populo abrogatū est: deinde triumviri creati, quos priores appellarent, vnā cum vexillifero, cui legionē prætoriam ad Reipublicæ præsidium dederunt, præter quatuor legiones urbanorum & rusticorum, si ab hostibus vrgerentur. & quia vexillifer maximus popularis erat, nobiles ab honorum petitione ac sortitione summo-

Status & cōuersio imperij Florentinorum.

uit. postea secutæ sunt grauissimæ seditiones nobiliū, à quibus populus in varias partes distract⁹ est: & cum ciuili sanguine diu se ipsos fœdassent, cōmuni cōsensu petierunt à Pontifice maximo, vt regię stirpis hominem mitteret, cui libēter parerent. itaq; Carolum Valesium Siciliæ regem, qui tum Romam venerat, Florentiam misit. is igitur aliquandiu tumultus composuit, exules & oppressos armis ciuilibus restituit. sed à suis ipse reuocatus, nondū vrbe quieta discessit. hinc maiores quàm antea tumultus ac cædes, adeò vt omnes penè Lucenses vicinorū calamitate permoti, & ad seditiones cōponendas effusi ex vrbe Florentiam venerint: non prius tamen quieuerūt, quàm bellis externis cogerentur. Itaq; anno M. CCCIII. formā Reipublicæ mutarunt, ac pro vno vexillifero tres crearunt, quos Pannonios vocabāt; cum summa & planè dictatoria potestate. igitur coactō ciuiū omnium cœtu scrutinia instituerunt, quibus postea semper vsi sunt, id est delectū quendam ciuium habuerunt, qui ad magistratus & honores capiēdos idonei essent: atque eorum nomina in urnas, siue crumenas coniecerunt, vt singulis annis sorte ducerentur. atq; hic delectus decimo quoq; anno renouabatur: interdum sæpius. octouiros sorte duxerunt, qui bimestri potestate cum annuo vexillifero Reipub. præessent. cōsiliij verò capiendi caussa Senatū elegerunt c c l. virorum, partim nobilium, partim popularium. optimatum verò collegiū ex ciuibus trecentis constituerunt. sed ne in eo quidē statu, propter ciuiles discordias & odia intestina, diutiùs acquieuerunt. itaq; cōmuni cōsensu ac ciuerunt Galtherū Brennonem ducem Athenarum, cum qui postea magister militum clade Pictauiensi cæsus est ab Anglis, cui optimates annuū imperium permiserunt, sed plebs acclamatione gratissima, perpetuum principē esse iussit. hic igitur c c c. milites ad vim imperij retinendam sibi adiunxit. sed cum nimis imperiosè se gerere videretur, vix decem menses imperium retinere potuit, quin ab omnibus ordinibus

ex vrbe cum magna clade suorū eijceretur. rursus vexilliferum & octouiros, vnà cum Tribunis plebis siue collegiorum ducibus crearūt, & nobiles quos ab honoribus antea prohibuerant, restituerunt. hinc factio nobilium potentior, populares & plebeios opprimere cœpit: hinc tenuium & popularium querelæ; quòd vnus euersa tyrannide, plures Rempublicam inuasissent: & eousq; discordiæ creuerūt, quoad nobiles magna ex parte cæsi, aut fracti, aut exilio pulsi, popularibus cessissent, & ab honorum petitione omnino summouerentur. igitur imperio planè populari constituto, anno M. CCCLIII. cum nullæ aduersus nobiles discordiæ intercedere possent, populares inter se de imperio certare cœperūt. quemadmodū Budelmonti cum Vbertis, deinde Donati cum Cerchiis, omnes patricij, Rempublicā diutissimè perturbant, deinde patricij à popularibus eiecti fuerant; ita Riccij & Albizij populares homines, Guelphorum & Gibellinorū sectas renouarunt. inde cædes & exilia secuta, quousq; plebei opifices accepta occasione, aduersus populares arma ceperunt, ac ditissimi cuiusq; domum diripuerunt & incenderūt. ita populari potestate omnino sublata, secuta est ochlocratia seditiosa plebis, vel potius anarchia. nam toto triennio, latrocinia, cædes, incendia, in media vrbe flagrarunt. ad extremū, plebei seditiosè furentes, inter se quoq; crudelissimè pro imperio dimicarunt. tandem lassati potius & fracti quam satiati, proposita amnestia magistratus veteri more crearūt, ac xx. annos sine bello ciuili exegerūt, cum scilicet nulli omnino magistratus affectarent, & oblatos timidè caperēt, iusteq; imperarēt. postea diurnæ quietis impatientes, Cosmū Medicem eum, qui patriæ parens vsurpatur, nulla de caussa damnarunt: idē tamen postea vi & armis ciuilibus est ab exilio reuocatus: & aduersarij eius magno numero eiecti. ex quo gens Medicea summā in Reipub. auctoritatē sine imperio adeptā est, cum scilicet prudētes ac viros bonos sibi adiūgeret, quorū ope Respublica & magistra-

tuū sortitio regebatur. sed mortuo Cosmo, qui Reipublicæ gubernacula tenebat, ad cædes & exilia prolapsi sunt, quoad factiosis quibusq; pulsus, Medicei auctoritatem recuperarent: quam annos circiter xxx. retinuerunt, tametsi Paccij coniuratione facta, Iulianum Medicem ante aras mactarunt, ac Laurentium fratrem grauius vulnerarunt. hinc coniuratorum supplicia, cædes, exilia. altera ex parte exules Sixtū Pontificem & Alphōsum, cum legionibus acciuerunt, ut patriam in qua regnare non poterant, hostium subicerent potestati. tandem liberata grauiissimo bello Respublica, Senatū lxx. virorum stabilierunt, cuius consiliis tandiu Respublica stetit, quoad Petr. Medices, mortuo patre Laurentio, non contentus auctoritate, monarchiam inuadere conatus est. ex quo maiores quam antea seditiones obortæ: quæ nō prius exitum reperire potuerunt, quam potentiores vrbe penitus ciecti essent. itaq; cōtigit anno M. ccccxciiii. ut plebs huc illuc quasi pecus sine pastore vagaretur, hominū insidias metuens ac ferarum: sic enim Machiauellus tradit. tandem Senatu ægrè coacto, diu certatum est de cōfirmando Reipublicæ statu; cum alij optimates, alij populum mallent. ad extremum seditionis Suanorolæ ac Soderini concionibus persuasi, popularem statum acceperunt: ea lege ut summus in Republica magistrat⁹, qui apud eos Confalonarius dicitur, perpetuus esset, ac ne rogationes ad populū (semota fecerit plebis) ullæ ferri possent, præterquam de legib. & magistratibus, deq; pecunia publica. non multo post Petri Soderini, deinde Fr. Valorij potentia oppressi, rursus arma ceperunt, ac potentiores vi & armis de imperio deturbarunt, ipsūq; Valorium in Prætorio & in summo magistratu trucidarunt, cum prouocationem ad populū impediret. Rursus anno M. dxii. summum magistratū annuum fecerunt, & Senatū octoginta virorū semestrem. paulo post tamen Leo Pont. max. princeps Medicæ gentis, simulās se velle Respublicam in eum statum restituere, quo fuerat ante

annum

annum M. ccccxciiii. contulit imperium populare quinquaginta viris, vulgò Balam vocabāt: ac perpetuam potestatem erepta populo libertate stabiliit, nihilominus tamen capto Clemēte Pontifice max. qui alter princeps erat Mediceorum, Respublica in pristinum statum rediit. tandem res ad vnum delapsa est. nam Caroli Imperatoris legionibus coacti Florentini, Alexandrum Medicem cum præsidio militum in urbem receperunt. is igitur Clearchum Heracleotarum tyrannū imitatus, sui nominis hostes ac potentiores occidit, proscripsit, exegit. tandem à Laurentio Medice occisus, imperij successorē habuit Cosmum: qui cum incredibili prudētia, coniuratorum manus sæpius euasit. hoc igitur in illa Republ. vitiosum erat, quod populare imperium quam optimatum maluerunt: deinde quod octouiris bimestribus & vexillifero permiserunt Reipublicæ totius imperium: nec Senatū ullum habuerūt, nisi extremis temporibus, & nulli⁹ penè auctoritatis: quod perinde est ac si corpus mēte careret. nam in Senatu salus Reipubl. versatur. iam verò xvi. viros collegiorum & opificum duces, veluti Tribunos plebis nullo interiecto medio maioribus magistratibus ita opposuerunt, ut necesse fuerit perpetuis dissidiis Rempublicam turbare. postremo plebeios, & ex peregrinis in vrbe natos ad honores sorte admiserunt, quò Respublica magis esset popularis. Sed ab externis ad domestica veniamus.

Maiores nostri sub regibus primū diutissime flourunt: ut Cæsar lib. vj. Liuius lib. v. testantur. quibus temporibus vniuersam penè Europam & Asiam minorem armis domuerunt, colonias deduxerunt, vrbes cōdiderunt, victis regionibus gentilia Celtarum & Gallorum nomina dederunt. inde Celtiberia, Celtoscythia, Portugallia, Gallicia, Galatia, Gallia Transalpina, Gallia Britannorū: hinc multæ à Boijs & Heluetiis, quos Tacitus Gallos vocat, regiones subactæ: quæ quòd ab aliis explicata sunt omitto.

Cum autem reges impotenter dominarentur, o-

Status & cōuersiones imperij Gallorum.

*Masilien-
sium status.*

primates imperium susceperunt: id quod Massiliensium, qui à Phocēsis colonia in littus Celticum deduxerant, exēplo fecisse videntur, quia Massiliensium sexcenti optimates Reipublice præerant. ex his quindecim magistratus singulis annis creabantur. inter quos tresuiri quasi Præsides, maius imperiū habebāt, vt Strabo scribit: igitur reliqui eorū exēplo populum in tres ordines nature cōgruentes, hoc est ad rationis, iræ ac libidinis formā distribuerunt. Druidæ à militia vacationem perpetuā, & omnium munerū immunitatem habuerunt, vt Cæsar scribit. domesticū verò imperium, sacra, leges, summamq; iudiciorū potestatem tenebant: equites rem militarē vnā cum Ambactis & Solduriis curabāt: plebs agros & opificia. ex his tribus ordinibus, comitia collecta vniuersæ Reipublicæ summū ius habuerunt. Druidarum verò tanta fuisse dicitur sapiētia, tanta vis ac maiestas imperandi, vt cum haberēt annua comitia, solo religionis metu ac sacrorū interdictione, quasi acerbissima omniū pœna, sine vi, potētissimos quosq; suis edictis ac decretis parere cogèrent, & in suo quenq; officio continerent. ex quo intelligitur id quod scribit Cæsar, quātus antiquæ religionis cultus esset. at vbi numinis metus est, illic pietatē, iustitiā, virtutes omnes florere oportet. omitto summā rerum cælestium ac naturalium cognitionē, quæ illis tribuitur omnium scriptorum cōsensu. de Republica duntaxat disputo: quam optimatū fuisse ex eo colligimus, quòd cum duæ factiones essent potētissimæ Heduarum & Aruernorum inter Celtas: Belgarū vrbes imperio diuisæ optimatum habebant cōuentus, iisdemq; imperiis & legibus comitorū ac iudiciis curiæ Druidarū obligabātur: tametsi plurimi essent vbiq; reguli. præterea vrbes ferè cuiusq; sua fuit Aristocrata, vt Germanorū ciuitatibus, quæ imperij legibus obligantur. ac si quis tyrannidem affectasset, viuum cremari mos erat: quam pœnam vt effugeret Orgetorix reus tyrannidis affectatæ, mortem sibi cōsciuit, vt Cæsar ipse in Commentariis scripsit.

psit. iam verò suæ quisq; familiæ princeps erat: neq; in seruos tantum, sed etiā in vxores & liberos ius vitæ ac necis habebat: vt idem Cæsar testatur. fallūtur enim cū Iustiniano pleriq; qui in capite de patria potestate nullos populos exceptis Romanis, tantum iuris in filios habuisse tradunt, cum id quoq; Persarum & Hebræorum cōmune fuisse, cōstet ex Aristotele & legibus Mosis. intelligebāt tantū esse parentum erga filios amorē, vt abuti potestate si maximè velint, non possint. nihil aut maius esse ad virtutem, & cultū liberorum erga parētes. quòd verò singulæ vrbes statum optimatum tenuerūt: ex eo colligitur, quòd plebs ab honoribus & consiliis prohiberetur, & summi magistratus singulis annis non sine magnis cōtentionibus crearētur, quod Cæsar cum ab incolis didicisset; Gentile est, inquit, factiones in Gallia serri: idque vetus est, nec temere institutum, vt tuta plebs esset à potentiorum iniuriis: nusquā gentium plebs alioqui contemptior, quippe quæ olim seruitij loco penè haberetur, omnis cōsiliij publici expers. hoc ille quasi arcanū imperij veteris testatum reliquit. sed miror cur Cæsar factiones illas, quæ Reipublice exitium attulerunt, plebi salutare fuisse putet. fateor quidem tutum esse id quod Aristoteles tradit, magistratus in Republica discrepantes creati, ne quemadmodum in familia, serui nimis inter se cōspirantes rem familiarem; illi publicam diripiāt. cum verò se mutuis odiis appetunt, sua scelera detegunt: ita plebs à rapinis magistratum inter se dissidētium, tutior est. sed factiones principum, sine magno plebis incommodo nequeunt excitari. quicquid enim delinquant reges, vt ait ille, plectuntur Achiui: nisi princeps vnus multò potentior existat, qui partim duces cum velit coercere possit, sine gratia cuiusquam. nam si alios in aliorum perniciem tueri velit, metuendum est ne imperium amittat: vt Henrico VI. regi Angliæ contigit, cum partes Lancastrorum aduersus Yorchos tuendas suscepisset. ab his enim fractus est, & in carcere cæsus. nihil tamen cōtra

Cæsaris sententiam affirmare velim. illud modò, Re-
rumpublicarū ferè omnium interitus à principū fa-
ctionibus initium habuisse: idq; certius vnicuiq; esse,
quàm vt res exemplis egere videatur. atq; id de maio-
ribus nostris Cæsar testatur; apud Heduos principum
factiones Reipublicæ perniciè attulisse, cum alij Ger-
manorum, alij Romanorum copias euocarent. ad ex-
tremū Respublica diuturno Cæsaris bello fracta Ro-
manis cessit: sed ea lege vt magna pars ciuitatum suo
iure ac libertate vteretur, vt Plinius lib. vii. tradit. qua-
dringentesimo post anno Romanis, Gothis, & Hun-
garis dissidentibus, paulatim Franci, coloni veteres
Gallorum, vniuersam Galliā inuasert, & hanc regie
potestatis formā ita stabilierunt, vt militari disciplina
pauci; domestica nulli diutiùs floruerint. de militari
quidem cōstat Gallos Carolo Magno duce, magnam
Germaniam, Pannonias, Saxoniam, Italiam, & Hispa-
niæ partem cum imperio totius Galliæ coniunxisse:
Syriam vtranq; & Cyprum crudelissima seruitute li-
beratam, annos xc. gubernasse: Longobardorū im-
perium fregisse: Pontificibus Romanis bonam Italiæ
partē dono dedisse: Venetis Cretam & Peloponesum
concessisse, cum imperiū Græcorum inuasissent, cui
annos l. præfuerūt: quæ sanè militaris disciplinæ ma-
gna sunt argumēta. domestica verò nullū maius est,
quàm qd reges ac principes exteri ab extremis Ger-
manix, Italiæ, & Hispaniæ oris, ad Gallorū Senatum,
velut ad sacrū æquitatis asylū magno cōcursu cōflue-
bāt. m. cccxliiii. vt Fridericus II. Imp. cōtrouersias quæ
illi cū Innocentio III. intercesserūt de regno Neapo-
leos, ad hunc Senatū derulit. m. cccxii. & comes Na-
murcensis causā egit in hoc Senatu aduersus Carolū
Valesium, pro comitatu Namurcēsi, non veritus gra-
tiam tāti principis, quem iudicio superauit. m. cccxx.
consimiliter Philippus Tarenti princeps Burgundiæ
ducem in hoc Senatu vicit, cum ageretur de sumpti-
bus factis pro imperio Græcorum recuperādo. idem
tamen alio iudicio mulctatus est. m. cccxlii. pari
volunta-

voluntate dux Lotharingus & Vidus Castillionæus
eius sororius, familiæ herciscundæ iudiciū in hoc Se-
natu acceperunt m. cccxc. quinetiā Delphinus & co-
mes Sabaudix, cum de Marchionatu Salutarū inter
se cōtenderunt, & sua se voluntate huc cōtulissent, co-
mes iudicio victus est, ac rursus alio iudicio fractus &
omnē causam restituere damnatus m. cccc. post e-
tiam Cameracēses liberi populi in ius vocati, vt rebus
à Senatu iudicatis acquiescerent, se iudicio stiterunt,
fatisq; fecerūt, m. ccccliii. sed exemplū illustrius nul-
lum est, quàm quòd reges Castellæ & Lusitaniæ per-
cussis inter se fœderibus, ea nō priùs vim habitura iu-
dicarunt, quàm ab hoc ordine sancirētur, & patenti-
bus portis promulgarentur. In finitū sit omnia perse-
qui. Rex autem æquè ac priuati legibus & iudiciis ac-
quiescit. lex aut imperij omnium antiquissima dicitur
esse Salica, vt videre est in legibus Saliorū: quæ femi-
nas summouet à regni successione, quanquā dubium
est lata fuerit, nec ne, vt vt sit, ineptè sanè Baldus ac ple-
riq; Iuriscōsulti, qui in Salica lege interpretanda, cum
imperij maiestate successionū iura cōfuderunt, quasi
de prædiis & bonorum possessione ageretur. neq; ve-
rò huius imperij propria est, sed cōmunis Assyriorū,
Persarū, Hebræorum Ægyptiorū, Græcorum, Roma-
norum, Abyssinorū, Pœnorum, Germanorū, Scythar-
um; qui feminas ab imperio longè repulerūt. nec ita
pridē Arragonij Petronillā, Castellij Isabellam, Man-
tuani Mathildem, Neapolitani Ioannā vtranq;, Nor-
uegi Margaretā, deinde Nauarri & Lotharingi ad fe-
minas quoq; summum imperiū detulerunt: tametsi
Roderichus historiarum scriptor, apertè scribit, lege
antiqua Hispanorū imperium feminis ademptum,
ac propterea populi graues sepe querelas auditas esse,
quòd Isabellæ splendor & gratia leges violasset: id quod
etiā nū Guicciardinus testatum reliquit. postremò
Britanni, qui antea semper abhorruerant à γυναικο-
κρατία, nuper Mariā eiusq; sororem regnare permi-
serunt, in quo sanè violātur non modò diuinæ leges,

quæ feminas imperio virorum disertè subiecerūt, sed etiã ipsius naturæ, quæ masculis imperandi, iudicãdi, concionandi, belligerandi potestatem dedit, feminis ademit. neq; solùm naturæ iura conuelluntur; sed etiã omnium gentiũ, quæ nunquã feminas regnare permiserūt. Zenobia quidem cum xxx. tyrannis Palmyrenem inuasit, sed paulo momento de imperio deiecta est ab Aureliano: ipsa quæ Hirene à Nicephoro in monasteriũ pulsa, cùm Græcorum imperium suscepisset: Thomyris, Semiramis, ac Thalestris filiorũ nomine imperarunt. Tenetur etiã princeps Agraria lege, qua publicos agros alienare prohibetur sine ordinum cõsensu: & vt maximè velit alienare, nullo modo possit, quin regius procurator mortuo rege perpetuam habeat manus iniectiõnẽ. itaq; cùm principes legem illam perrũpere sæpe sint conati, non potuerūt tamen. altero capite legis Agrariæ prohibetur princeps agros vacantes, aut vlla peregrinorũ, vel damnatorum prædia sibi vendicare, nisi proximè pendeant à prædiis dominicis, ne priuatorũ fortunis, velut esca malorum illectus, ad crudelitates & rapinas feratur. at in plerisq; Gallix locis bona damnatorũ legitimis heredibus relinquuntur: alibi princeps ea donare, aut conflata pecuniam in ærariũ publicum inferre tenetur: quemadmodum lege Valesia Francisco patre lata cautũ erat. ex omnibus tamen imperij legibus nulla sanctior est, quam quæ vetat principũ rescriptis vllam rationem haberi, nisi æquitati perinde ac veritati cõsentanea sint: quo fit vt pleraq; à magistratibus respiciantur: nec impetrata venia prosit sceleratis. sæpe enim audita vox est magistratũ, Nihil posse principẽ contra leges. & quidem Henricus eius pater, cùm Italum seruũ in carcerem duci iussisset, nõ adiecta causa, iudices hominem liberarunt, prius tamen admonito rege, qui iussit illũ condemnari, quum diceret se hominem in scelere turpissimo deprehendisse, quod euulgari noller. iudices nihilominus reum damnare voluerunt, tametsi princeps optimus religiosè ac san-

ad iu.

ad iuraret in scelere à se deprehensum, ac iudicib. succenseret, quòd sibi affirmanti fidem non haberent. liberatus est tamen à iudicibus & carceribus ereptus: sed postea iussu regis in flumen Sequanam noctu demersus, ne insolentia facti populũ perturbaret. tametsi putant Iurisperiti principem ex animi cõscientia iudicare posse, ad l. illicitus, §. veritas. de officio præfidis. atq; ea re cõmotum Paulum III. Pont. max. supplicio affecisse nobilissimũ virum qui ei cõfessus erat, dum adhuc Cardinalis esset, homicidiũ se perpetrasse. nec verò curiæ superiores vllam habent legum rationem, nisi quas sua promulgatione cõprobarint; nec se cogi posse aiunt: tametsi lapsa cõsuetudo sensim de via deflectit. atq; vtinam maiorum virtutem imitemur: illi de vita quàm de sententia decedere maluerunt: posteri Rempub. & famam quàm magistratum perdere malunt. cùm enim Ludouicus XI. (is qui primus reges seruitute liberasse dicitur) exitiũ curiæ Parisiorum intentaret: nisi leges à se latas promulgaret: patres re intellecta purpurati regem adeunt: tum ille; Quæ causa vos huc impulit? vt mortem, inquit La-uacrius, potius oppetamus, quàm leges iniquas ferri patiamur. Rex oratione Præsidis, & mirabili cõstantia magistratũ perterritus, eos humaniter accepit: & leges, quas promulgari iusserat, coram lacerari mandauit, iuratus se nihil posthac nisi quod æquitati con-gueret edicturũ. eius pater Carolus VII. iudicio Senatus siluam vrbi proximã cedere, ac precio dicto sententia Senatus vendere iussus est, nec iussa recusauit. Alia quoq; lege, vel potius iure cõstituto, Rex obligatur; ne scilicet magistratũ aut imperium cuiquã initio abrogare possit, nisi sceleris cõuictus ac publico iudicio damnatus fuerit: quamuis in renunciatione magistratuum à principe vsurpari soleat formula vetus, QV O A D N O B I S V I D E B I T V R; quæ lex inuolabiliter seruatur, & in vsum abiit, tametsi annuũ illud iusiurandũ, quod iudices præstare solebãt pridie Idus Nouemb. satis indicet non ita pridem annuos fuisse

magistratus, vt Budæus quoque tradit, quem mōrem Philip. Pulcer atq; his temporibus multi ac magni viri renouandum putant : sed Ludouicus xi. legem de perpetuis magistratibus tulit, ne postea cuiquā imperiū nisi morte, aut libera cessione, aut publico iudicio abrogaretur. at Henricus ii. cū in Senatū vnā cum magistro militum aliquādo venisset, promulgandæ legis causā, quam curia improbarat, nescio cuius oratione impulsus, dixisse fertur; curiam Parisiorū lege agere non posse, nisi ipse iuberet mandata iurisdictione in singulos annos ad Idus Nouembres. vtrū verò præstabilius sit perpetuum imperiū dari, an verò tēpore definiri, cū magnæ dijudicationis sit, planè definire non ausim : sic tamen opinor, ad tuendū populare & optimatum imperium, magistratus ad breue tempus tribui oportere, vt Aristoteli visum est; sed in regno aliter sentiendum putem. quid enim cōtra principum vim ac libidinē audeant magistratus, qui sibi honores adimi metuent? quis tenues à seruitute vindicabit? quis populi commoda tuebitur, si exacto magistratu pareāt iniuriis potentiorū? præterea magistratus imperium nullius ferè est auctoritatis, quod ad breue tēpus tribuitur: neq; facile paremus iis, neq; cum dignitate imperāt, quos vitæ socios habuimus, & qui postea priuati sunt futuri. quem verò populus de imperio sine scelere deturbari nō posse intelligit, hūc ab improbis metui, à principe coli, & virū bonū eadere necesse est, vel cogēte pudore, vel etiā pœnæ metu, ne simul cum fama, vitā, caput & fortunas amittat. quippe censores & exploratores habet omniū actionum. Est aut puerile quod Alexander, alioqui bonus auctor ad l. principalibus de rebus credit. ait, imperiū seu officiū priuato tributum, cum hac clausula, quoad nobis videbitur. perpetuū censeri: idq; fieri putat ex l. Iurisperitos, de excusat. tut. & ex sufficit. de rebus creditis. sed *μηδὲν πρὸς ἕπος.* hoc verò maioris est pōderis ac momenti, huius imperij arcanum salutare, quod regis potestati plurimum detrahitur, cū honores magi-

magistratibus perpetui tribuuntur. nihil enim ad tyrānidem principis coërcendam efficacius esse potest. contra verò in frequenti magistratuum mutatione, principis potestas omniū maximè augetur, vt Aristoteles scribit: aucta tyrannis euadit. at quò plus detraheris imperio principis (neq; verò in eam partē peccari potest) eò iustius est imperiū ac stabilius futurū, vt Theopompus rex Ephoris potestate cōcessa dixisse fertur. qui verò malis artibus principis imperiū augere se putant, non rectè putāt, quia reges & regni euerfionem moliuntur. & quidem maius imperio est, vt Theodosius Augustus rescripsit, legibus summittere principatum. itaq; fallitur Machiauellus, qui Regem nostrū ærarij dominū esse tradit. certus est enim modus in largiendo legibus definitus, vltra quem si progrediatur sine Senatus decreto, nō paretur, nec rationum iudices Quæstoribus sine graui causā acceptū ferūt. Etenim lata lex est Carolo viii. rege ad iii. Cal. Sept. anno m. ccccxii. ne principis largitiones ac dona vllā vim haberent, nisi rationum magistris donationis tabulæ probarētur. excepta sunt exigua dona centū libellarū, non tamen aliter valitura, nisi cū Tribunorum ærarij assensione. hanc legē ex archetypis descriptā habeo, quæ diu inuiolabilis extitit. Illud etiā huius imperij magnum est arcanum, quod princeps omniū in Republ. præmiorū arbiter est, nec tamen vllas infligit pœnas: sed hæc magistratibus velut odiosa permittit. quò fit vt omniū amore, nulliº odio dignus habeatur, nec potentiores à iudicib. damnati, causam habēt cur illi irascātur, propterea quòd nullā suscipit cognitionē: sed rebus iudicatis omnes acquiescunt, aut si quis potentia fretus imperiū recuset, prouinciarū gubernatores ac præfecti Mareschallorum, armis parere cogunt, & omnes in vnū armātur: contra quàm fit apud Germanos, apud quos imperialis curiæ decreta nullā ferè vim habēt, si aduersus potētiores iudicatum sit, propterea quòd gubernatores prouinciarū armis tētare nolūt, quod exequi se posse

diffidunt. nihil apud nos frustra decernitur, quod non facile executioni mandari possit. sic igitur curiæ superiores, quæ magna sui parte ex plebeis cõstantur, nobilium ac potentiorum vim iustissimis decretis coercent, ac veluti summos cum infimis incredibili concordia tuetur: qui verò earum dignitatem labefactare sunt conati, profectò Reipublicæ interitum quaesierunt: cum in illis posita sit domesticæ disciplinæ, legum, morũ, totiusq; Reipubl. salus. sunt aut̃ eiusmodi curiæ septem, quarũ quæ maxima est, iudicibus centum & quadraginta cõstat, à quibus prouocare non licet: nec sine graui multa principi temere supplicare. Aliud quoq; huius imperij vinculũ magnum est in nobiliũ clientelis. cum enim in omnibus Græcorum Rebus publicis, tenues & plebei à patriciis opprimerentur: aut patricij à plebeis impetu factò sæpius eijcerentur, ac perpetuò inter se dissideret; diuina quadam bonitate factum est, vt promulgatis feudorũ legibus, nobiles infimos veluti clientes ab iniuria tueantur. atq; hæc vna fortasse ratio est, cur imperia sint apud eos diuturna, qui his legibus vtuntur. Sed hoc amplius habemus, quòd nobiles primogeniti apud nos, vt etiam apud Britannos, magnã capiunt partem totius hæreditatis, ac perpetua maiorũ successione auitas hæreditates tuetur, ne in plures distractis prædiis, decus nobilitatis, quæ militarẽ disciplinã tuetur, intereat. atq; illud est quod Lycurgus primũ apud Spartiatis, deinde Plato in vtraq; Republica tantopere cõmendat. sed hic portiones hæreditarias, III. M. XL. ille IX. M. statuit: nos certum numerũ nullum habemus. ac si morem maiorũ teneremus, quem soli Germani mordicus retinuerunt, id est vt feminæ à feudis omnino repellerentur, proximis agnatis Salica terra (sic enim in veteri quodã testamẽto apud Burdegalenses feudum appellari proditũ est ab eo qui primus libellũ de lege Salica scripsit) nec Lycurgi, nec Platonis leges de successione desiderarẽ. sed primus Capetus apud nos cõcessio ducibus & comitibus prouinciarũ dominio,

legis

legis violandæ præbuit occasionem. pòst enim facile impetratũ est à parentibus, vt feminis Salicã terrã capere liceret. Quòd si ita apud nos imperiũ est cõstitutum, profectò capitalis est louius, qui ridiculè Gallos insectatur, quòd diuinũ quendã animi vigorem regibus inesse putent. quid si Anglos vidisset ante sedẽ regiã, tamen li vacuã, prætereuntes aperire caput? ac maiore cõtumelia dignus est ipse, qui toto vitæ de cursu, domini sui pedes plusquã seruiliter osculari non erubuit: quod adorationis genus, non modò Persarũ aut Turcarum reges, sed etiã superbissimi Caliphæ Arabum semper abhorruerunt. est igitur, ac semper fuit (atq; vtinam perpetua sit futura) principis & populi Gallici tanta conspirationis fides & consensus, vt nusquam populus maiori obsequio principem, nec princeps amore tanto populum cõplectatur: populus aut̃ quantum diuinitatis in Principe esse putet, aut quãta libertate fruatur, ex eo intelligi potest, quòd non ita pridẽ Ludouicus XII. in scenis ac theatris, antiquæ comœdiæ morem renouari permiserit, & facietis dictariis vitia cuiusq; notari, quod vbiq; ac præsertim Venetiis semper capitale fuit; ac ne sibi quidem parci voluit, cum diceret, rerum gestarum fidem non aliter à principibus haberi posse. ò principem excelsum & orbis imperio dignum; qui vitẽ integritate ac innocentia fretus, maledicta non extimuit improborũ. iam verò ante Henrici tẽpus inaudita vox erat maiestatis apud nos in rege appellando. quẽ idcirco à me cõmemoratur, quòd ab Italis & peregrinis multa de nostris moribus & imperio aliter quàm decuit prodita fuere. Iam verò incredibile videatur, verum tamen sit, nullũ omnino populi coniuratione cẽsum. vnus vxoris adulteræ dolo necatus est. Carolus verò Simplex ab Heriberto Veromãduo, tamen si hoste acerrimo captus, nulla vi, sed morbo ac senio perit: eius tamẽ filius Ludouicus, Heribertum in crucem egit. Neq; verò Reipubl. inuiolabilis argumentum maius extitit quàm nuper bello sacro, quo Gallia tota conflagrauit. cum

enim partiū duces cædibus ac incēdiis omnia misce-
rent, curiarū tamen & vrbiū maximarum splēdor ac
dignitas mirabilem in modum affulsit. deinde paulo
momēto tot bella tantiq; tumultus, optimi Regis e-
dicto, quasi apum examina pulueris exigui iactu cō-
pressa quietunt: ac Princeps iniuriarū omnium obli-
tus est. tātæ naturę bonitas est insita in gente Valesio-
rum. neq; id nouum, sed à maiorib. acceptum institu-
tum. Nā Carolus VII. imperio planè spoliatus, & indi-
gnus omnino iudicatus in curia Parisiorū: tādem A-
trebatico fœdere in spem meliorem erectus, Anglos
qui dominatū tenebāt, fudit ac prostrauit. pleriq; pu-
tabant illū animi dolores vlturum: sed ab vltione tan-
tū abfuit, vt Cæsaris clementiā imitatus, Senatū
populūq; Parisiorum in fidē humaniter receperit.
Hęc faciunt imperia diuturna, cū Principes alienas
iniurias vindicāt acerrimè, suarum verò penitus obli-
uiscuntur. neq; verò vllū imperium diutiū in eodem
statu floruisse reperiunt, præterquā Assyriorum. iam
enim ducētesimus circiter ac millesimus labitur an-
nus ab huius imperij primordio, quod cœpit ab Wa-
ramundi familia, deinde ad Meroueos, tum ad Caro-
lum Magnum, postremò ad Capeti gentem delatum
est: neq; tamen bellis ciuilibus potuit, neque externis
violari. at reges Ægypti, si Iosippo credimus, vix an-
num millesimum attigerunt. omitto quā fabulosè
multa dicuntur de Assyriis & Ægyptiis, quāq; faci-
lè fuit imperium illis temporibus stabilire ac retine-
re, quibus nulli hostes regnare prohiberent. Illa verò
quæ feruntur antiquissima regna, Lydorum, Tyrio-
rum, Argiuorum, Corinthiorum, Lacedæmoniorum,
Atheniensium, mœnibus vrbiū circumscripta, Plu-
tarchus in Theseo ac Diodorus, magna sui parte fa-
bulosa fuisse affirmant: & vt vera sint, quę tamen diu-
tiū steterunt, annos DCCC. non superarunt.

Chaldæi quidem post aquarum eluiones annis
CCXLIX. in summa quiete vixerunt: quod seculum au-
reū à Catone in originibus, si modò eius libri auctōr
est,

est, appellatur. deinde Ninus armis Asiam minorem
inuasit, à quo xxxvii. reges annos M. CCXX. vsque ad
Sardanapali exitum imperarunt. eius imperiū Arba-
ci & Belocho præfectis cessit. itaq; imperio bifariam
diuiso, Medos inter & Assyrios trecētis ferè annis di-
micatum est quoad Persæ imperium arripuerūt. hinc
gubernacula tenuerunt vsq; ad Alexandrum, qui Per-
sarum imperium ab India vsq; in Helleipontum latè
patens longiū propagauit. Alexandro mortuo, Se-
leucus Asiam maiorem: Antipater minorem: Ptole-
mæus Ægyptum: Antipater Macedoniam: Lysima-
chus Thraciam diuiso imperio acceperunt. dein gra-
uissimis bellis attriti, mutuisq; odiis ardentis, ducen-
tesimo circiter post anno in Romanorū potestatem
peruenerunt. Asia maior Parthis cessit, post Alexātri
mortem anno CLXXII. atque ita imperium ab Arsace
vsq; ad Artabanū cum magna gloria militaris disci-
plinæ, floruit annos circiter D. hinc Artaxerxes Persa
cæso Artabano regnum suscepit: idq; Persæ tenuerūt
annos amplius CCC. quousque Homarus princeps
Arabum Persiam & Syriam inuasit.

Cætera consequentia ætatis imperia videamus: id
est, ab Iustiniano; qui erepta Vandalis Africa, Gothicis
Italia, Parthorum quoq; repressis incursionibus im-
perij dignitatem summa cum militaris ac domesticæ
disciplinæ gloria restituit. Hispaniā Gothicis, Galliam
Francis, Britanniā ac Germaniam superiorem inco-
lis relinquens, imperij Græci limites, Danubio Alpi-
bus, Euphrate & Africæ patentibus oris circūscripsit.
in eo statu floruit imperium annos ferè cētum ac vi-
ginti, hoc est ad Cōstantem Heraclij nepotem, cuius
temporibus Arabes Ægyptum, Syriam ac Ciliciam;
post etiā Africam Romanis ademerunt: & in Italiam
vsque exercitus & colonias transmiserunt. ex altera
parte, Sclauī Pannonias & Illyricum inuaserunt. an-
tea Longobardi sedes in Insabria posuerāt, & bonam
Italiæ partem occuparūt. secuta sunt bella ciuilia pro
imperio Græcorum, cū alius à militibus, alius à Se-

*Cōuersiones
imperij Gra-
corum.*

*Cōuersiones
imperij Chal-
daeorum, Af-
syriorū, Per-
sorum, Par-
thorum.*

natu Imperator eligitur. nam Leontius, Iustinianum minorem in exilium egit: Absimarus Leontium naribus truncatum in carcerem compulit. Iustinianus, barbarorū ope restitutus, aduersarios de imperio deturbauit. hunc Philippicus excepit, qui ab Artemio crudelissimè est excæcatus: nec tamen diuturnū fuit huius imperium. paulò post à Leone Tiberius Imperator electus truncatur. maior etiā Constantini III. crudelitas, qui expugnata Constantinopoli, Artabasdū vnà cum filiis excæcauit: sed maxima clade à Bulgaris accepta miserè interiit. ex quo imperium ab Hirenè susceptum est, quæ filio excæcato Caroli Magni nuptias appetens, in monasterium à Nicephoro traditur: ipse Imperator factus à Bulgaris postea cæsus est. succedit Michael vterq; quorum postremus à Basilio crudeliter occiditur. quibus tēporibus imperium Græcorū angustiis regionibus definiebatur, cum Illyricum & Italiā penitus amisissent, & bonā Asiæ partem Turcæ & Arabes occuparēt: ipsi verò Græcorum principes, mutuis odiis ac bellis ciuilibus tandiu iactati sunt, quousq; Gallorum armis imperiū occuparetur: his tamen sexto & quinquagesimo post anno pulsus, Græci rursus imperarūt, sed Palæologi & Cantacuzeni dissidentes, Turcas Asiæ dominos euocarunt, à quibus sunt paulò post de imperio deiectioni.

*Conuersiones
imperij A-
rabis.*

Arabum quoque imperia languere cœperāt, cum Turcæ in Europam exercitus transmiserunt. Cum enim à Græcis defecissent, anno salutis circiter DCL. breui Syriam, Ægyptum, Persiam, Africam, vsque ad Oceanum: post etiam Hispanias, Cretam, Siciliam, Peloponnesum & Italię partem occuparunt, tanta victoriarū celeritate, vt tot ac tam multas regiones antè domuisse, quàm peragrasse videantur. ac tametsi obscura est eorum, & fabulis confusa historia, quam nostri literis mādauerunt; facile tamen intelligi potest ex Leone Afro, & Gulielmo Tyrriorum episcopo, qui antiquitates illorum ac regiones penitus inspexerūt, nullam ferè imperium excepto Romano maius an-

tea extitisse. Ipsi Pōtiffices, qui Caliphæ dicebantur sola religionis opinione tantum valuerunt, vt leges omnes diuinas & humanas arbitrato suo moderarentur. ab his enim Imperatores & exercitus, velut à diis pendebant. reliqui principes vitam illis, caput, fortunas, imperiū deniq; acceptum ferebāt. sed cum de religione inter se discrepare cœpissent, propter Hali cedem, Pōtiffices quoq; Ægypti, cum Babylonis ac Damascenis, grauissima bella gesserunt: deinde Gallorū viribus de Hispania vltiore, post etiā de Italia, Cypro ac Syria decedere coacti: tandē à Persis quoq; Tartaris, ac Turcis repulsi, vires in Ægypto & Africa colligerunt. anno salutis centesimo circiter ac millesimo. hinc Tunetani reges à prima incurfione Arabū in Africa, regnū ad hæc vsq; tempora gubernarunt, id est vt Muleasses coram Paulo Pont. max. iactabat, annos DCCCC. Sultani verò Ægyptū à Saladino vsq; ad Tomombeium, quem Selimus Turcarū Princeps in cruce egit, annos CCCXXXVI. obtinuerunt. sed tantis odiis ac cædibus exarserūt cura Mauris Tunetani reges, & inter se Mauri, post etiā Sultani, vt Hispanorū ac Turcarum fracti viribus, nunc seruire consuefcant.

Iisdem ferè temporibus quibus Ægyptum Saladinus occupauit, duo potētissima imperia paulatim adoleuerunt; Tartarorum scilicet ac Turcarum. scribit enim Hayto, Cangiuscanum Tartarorum, qui olim Scythæ dicebātur, Principem, imperium in Asia maiore longè latè propagasse: & ex eadem gente Turcarum vnā legionem, quæ Persis auxilio venerat, accepta religione Arabum, in Asia minore cōquieuisse: ac sensim Arabum & Græcorum discordia in tantam potētiam creuisse, vt ex quo Selimus homo priuatus, Cappadocię principatum arripuit, anno M. CIII. ad Selimum huius patrem, omnia non modò Græcorum & Arabum imperia, sed etiā prouincias omnes à Danubio vsq; ad Borysthenem, hominum ferocissimorum, & vtranque Pannoniam atq; Illyricum occuparint: tametsi Persarum, Christianorum ac Tar-

*Conuersiones
imperij Tur-
carum.*

tarorum maximis bellis implicarētur. Sed quoniam de Republica Turcarū multi multa scripserunt, mihi satis est ea leuiter attingere. Hoc tamen ab illis quod maximum erat prætermisum est. Sic enim Ioannes Huraldus sacri consilij Senator, & Ludouicus Martinus, vterque diuturnis legationibus, & rerum gerendarum vsu clarissimus, mihi narrauerunt, omnia prædia, paucissimis admodum exceptis, militibus, quos ipsi Timariotas *παρά τὸ τιμᾶσαι*, vt opinor, vocant: ceteri censuales sunt, qui militibus agrorum vectigalia dependere solent, ab decimo quoq; anno censualia prædia conducere. mortuo Timariota, Principis beneficio tribuitur militia ex casu, vt olim feuda seu beneficia dari consueuerant. si bellum indicitur, præstō sunt sine stipendiis Timariotæ. Prætorianæ verò legiones circiter septem, stipendia ferunt ex ærario publico, quod ex capitatione cōflatur. Hęc disciplina inuictam Rempubicā facit. eadem lege vsus est Carolus V. Imperator aduersus Indos, excepta dūtata capitatione, vnde infinita vis auri (nam leuia sunt vectigalia quæ ex portoriis coguntur) ad ærariū defertur.

*Cōuersiones
imperij Po-
lonici.*

Interea Poloni à Germanis imperio diuisi regnum à Pyasto duce conditum, anno salutis DCCC. feliciter administrabant. neque enim ante hoc tempus certa narratio ab historicis colligi potest. ex eo tamen Polonorum gesta lucent, quòd cum Turcis, Germanis, ac Moschouitis grauissima bella diu gesserint, sui tamen imperij dignitatem hactenus conseruarunt, ac Prussiam Germanis ademerunt, seque ipsos aduersus Turcarum opes etiam nū fortissimè tuentur. creuit autem imperium illud tum maximè, cum Pyastigens in Hedvige regina desisset. tum enim Jagello Lithuanie rex accepta religione Christiana, reginam Poloniae duxit vxorē, anno M. CCLXXXVI. ab hoc Jagellonū gens imperium legitimo iure suscepit, quorū postremus restat, is qui nunc imperat Sigismundus. nam Marchio Brandeburgicus & Vaiuoda Transyluanie ex feminis Jagellonum originem traxerunt.

Eodem

Eodem tempore quo Pyastus in Polonia, Carolus Magnus in Gallia, Nicephorus in Græcia, imperium *Cōuersiones imperij Da-* inierunt: simul quoq; Gotricus Danie regnum armis *nia ac Sue-* ac legibus stabiluit, ab eoq; ad Nubam regnum est *cia.* annos CXL. tum Hæricus Auceps Imp. Germanorum, regnum illud in prouinciæ formam redegit. sed cum ab imperio postea Dani desciuisent, rursus ab Othone victi sunt, atq; iterum rebellarunt Suenone rege, qui à Waldemaro fratre deiectus est: à quo regnum successione delatum est, anno post CCXI. ad Margaretam, quæ Danie, Suecie ac Noruegie præfuit imperiis: & quæ Pomeranie ducem adoptauit. trigesimo quinto post anno Engelbertus à Danis deficiens, Suecie regnum inuasit, quod postea ciuili seditione coactus reliquit. rursus triplex illud regnum vnius imperio Bauari paruit. post hunc Christianus electus est, à quo cæteri consequentes ad hæc vsq; tempora imperarunt. regnum tamen Suecie Gostauus Christiano II. non ita pridem ademit, ex quo maxima bella inter Danos ac Suecos oborta, nondum cōquierunt: licet Henricus Suecie rex à suis captus est ac imperio spoliatus, conspiratione fratris iunioris cum ciuibus Hostocolmie, eo ipso die (res admiratione digna) quo Carolus IX. rex armis suorū penè oppressus est in agro Meldensi, id est anno M. DLXVII. ad III. Cal. Octobr. Illud aut animaduersione dignum est, quod ab Holstero Sueco accepi, ex pluribus liberis ius esse principibus eligendi, quem velint. id quoq; fertur cōmune esse Polonis, Lithuanis, Hungaris & Abissinis. Ac re vera dici potest Aristocratia Danorū & Polonorum, apud quos nobilitas legū, pacis, armorum, vitæ ac necis ius habet: Princeps electus nihil horum per se ipse efficere potest. at ne nobilis quidem vllus à Principe aut ab alio magistratu, quàm ab optimatibus iudicari potest, vbi agitur de illius capite, vita vel fama.

Sequuntur Britani, qui regiam potestatem in initio, *Cōuersiones imperij Brit-* vt omnes ferè populi, pertulerūt. Polydorus enim re- *annico.* ges octo & sexaginta, ex antiquis seu veris, seu fabu-

lohis scriptoribus, mille circiter annos ante Cæsarem, Britannis imperasse scribit: Romanis verò, postea quam à Cæsare victi sunt; annos quingentos paruisse: id est ad Theodosium vsq; iuniorem: quibus temporibus cum à Scotis & Pictis grauissimè premerentur, ac de Romanorum auxiliis desperare cœpissent, Anglorum & Saxonum opes è Germania euocarunt: hi pulsus Britannis, imperium facillè occuparunt: sed ita vt septem reges diuisis imperiis dominarètur, ac perpetuis bellis in seipsos grassarentur: quòd Egbertus post annos circiter ccc. quam Angli Britanos in Gallia expulerant, id est, anno salutis dccc. penè solus imperauit. postea Dani ac Scoti mox victi, mox victores Insulam more prædonū annos ferè cl. diripuerunt vsq; ad Eduardum maiorem, qui Danis pulsus imperium recepit. cētesimo post anno bellis intestinis flagrantes, Gulielmum Normannum euocarunt. is Haraldò cæso, ac Republica constituta, regnum successionē ad suos detulit, qui annis ferè centum ac decem fortiter imperarūt. secutus est Stephanus comes Blefensis genere Gallus, qui regnū legibus ac domesticā disciplina humaniter informauit, anno salutis m. cxxxvi. post Henricus II. genere quoq; Gallus, & Stephani, vt plerique aiunt, filius; paterno iure comes Andium, Cenomanorum, ac Turonū: Stephani adoptione & materna successionē, Angliam & Normanniam: vxoris dote Aquitaniā & Pictauiam cōsecutus, maximū imperium diutissimè rexit, ac deinceps eius posterū florens illud regnū, ac bellicis laudibus abundans, annos cccc. ita gubernarunt, vt vniuersam penè Galliam; partim legitimo iure, partim vi, partim fraudibus, cum ciuili bello Galli premerentur, occuparint. tandem aliquando cōspirantes Galli, & victoriarum incredibili celeritate vsi, Anglos de tota Gallia possessione deiecerunt. hi verò cum hostili bello carerent, ciuilia cum tanta crudelitate gesserunt, vt ludicra videantur, quæ de tragica Thebanorū feritate prodita sunt, præ his quæ à Polydoro narratur: qui ta-

men

men ingentis gratiā multa scripsisse fertur. nec mirum videri debet, si Philippus Cominius scripserit, annis ferè xxx. quibus bella ciuilia gesta sunt, sua ætate cæsos esse regie stirpis homines amplius lxxx. omitto reges duodecim, qui populi seditione ac principū coniuratione cæsi, aut imperio spoliati fuere.

Restat vt de Hispanis quoq; breuissimè dicamus. *Cōuersiones* Nullum aut apud eos imperium antiquius videmus, *regni Hispani-* quam Carthaginensium. nisi fortasse Celtas & Gallos *nici.* magnam Hispaniæ partem ante Carthaginenses domuisse; ac regioni nomen dedisse putemus, id quod Hispani fatentur. sed quoniā hæc certa historia non sunt cōprehensa, ducendū est à Carthaginensibus initium, qui duce Meseo magnā partem Hispaniæ occuparūt, vt ex Iustino & Orosio intelligi potest: atq; imperium tantisper tenuerunt, dum à Romanis penitus eijcerentur. non tamen domita erat omnino Hispania Scipionis ætate, cum vltior suos principes Cæsaris quoq; tēporibus haberet. à Scipione Africano ad Gondericū regem (qui primus è gente Vandalorum Hispanias inuasit) numeratur anni dclx. postea Vandalis in Africā traicentibus, successit Alaricus Pannonius de gente Balthorū, qui tunc Gothorum dux erat. ab eo Gothi ccc. annos in Hispania regnarunt, id est, vsq; ad Rodericū, cuius tēporibus Arabes ac Pœni vniuersam Hispaniā, præter Cantabros & Astures in suam potestatem redegerunt. id aut contigit anno salutis dcccxvi. imperij Roderici anno septimo, vt Tarapha scribit. huic cōuersioni causam dedit Celtiberiæ princeps, qui vt illatū vxori stuprum à Roderico vindicaret, Pœnos in Hispaniam euocauit. Postea Galli Carolo Magno primū, deinde Ludouico filio magnam Hispaniæ partem ab Arabum seruitute vindicarunt, ac per legatos tandiu gubernarunt, quoad Ludouicus Pius, Iamfredo legato liberum imperium permisisset. post Hispani recuperatis viribus, duce Alfonso quinto, Arabes ex omni ferè Hispania exegerunt. cum aut in Veremūdo Alfonsi filio Gothorum

legitima proles defecisset, Ferdinandus primus Arragoniæ rex imperium suscepit. postea distractis in quatuor, mox etiam in quinque partes Hispaniæ imperiis, crudelissimæ cædes, non modò principum inter ipsos consecutæ sunt, sed etiam fratrum, parentum ac liberorū. nam Alfonsus III. Austuriæ & Galliciæ princeps, omnes fratres oculis orbavit, vnus etiã cæsus est, cum partem imperij occuparet. cõsimiliter Alfonsus III. à Kaymiro fratre oculis est orbatus. Petrus itẽ Alfonsi XI. filius legitimus, ab Henrico fratre spurio deiectus est ac cæsus. Garcias itidem à fratre Sanctio; hic à Velido: aliquatò post Alfonsus VIII. genere Gallus Raymundi Tolosatis filius, tria imperia cum vno & eodem cõiunxit. rursus Mauri magna classe Hispanias inuaserunt & bonam partem ad Ferdinandum vsque Philippi proauum maternum tenuerunt. sic tandem imperium, partim vi & armis; partim etiã legitima successione magnopere auctum, nũc summa cum virtusq; disciplinæ gloria floret: ac iam annos DCCCCLXII. à Pelagio regnatum est. hoc etiã gloriosius, quòd in Africam vsq; & Americã leges & arma non sine vberima & quæstuosissima mercatura, Christi q; religionis amplificandæ studio protulerunt, ac longiùs prolaturi sunt, cum nullum sit imperium tam latè patens ex omnibus quæ vnus dominatu reguntur, in quo minùs Principi tributũ sit: quod imperij bene cõstituti magnum est argumentum. Cætera, Tartarorum, Moschouitarũ, Indorum & Æthiopum imperia, quæ non sunt ex historia planè cõperta, prætermitto. ex iis tamen quæ habemus explorata, perspicuũ sit, nullum imperium magis diuturnum fuisse quàm Gallorum: nec bellis ciuilibus minùs opportunũ: multa quidem in moribus, legibus, institutis, iudiciis, egẽt emendatione: status verò Reipublicæ tanta diuturnitate probatus, sine grauissimo Reipublicæ periculo mutari non potest. hæc enim optima cautio est Aristotelis, vt nihil in ea Republica mutetur, quæ diu floruit in eodẽ statu. Sed quoniã pleriq; huius ætatis, graues & e-

ruditi

ruditi viri, optimatum status; nonnulli etiam populares magis probant, vnũ hoc restat, vt eorum sententia repudiata, de optimo statu breuiter dicamus. Iam enim Polybij & eorũ qui ab eius schola profecti sunt, sententiam confutauimus argumentis, vt opinor, necessariis ad assentiendum.

Itaq; cum triplex sit omnino Reipub. status; vnus scilicet, plurium, & omnium: danda est opera, vt nõ solum vitiosos fugiamus, sed etiã inter laudabiles optimum quemq; sequamur. perniciofa tyrãnis est vnus: peior etiã tyrãnis plurium, quæ dicitur Oligarchia: pessima deniq; omnium & lege soluta potestas, quæ Græcis *ὀλιγαρχία*, Ciceroni quoq; tyrãnis appellatur: quæ anarchiæ proxima est, in qua nullus paret, nullus imparet: nulla præmia rectè factis, nulla supplicia peccatis. igitur si hæc reiiciamus, necesse est statum eligere popularẽ aut optimatũ, aut regnum. de populari nihil scribendũ putarẽ, nisi multorum quoque sententiis probaretur. etenim N. Machiauellus argumentis ac rationibus præstantissimũ esse persuasum habet. sed in eo genere minùs illi credendũ puto, præsertim cum euertat suæ disputationis fundamenta. nam in Principis institutione, statim initio duos duntaxat posuit imperij status; monarchiam & Rempublicam. idem ad Liuium, Venetorum Rempublicã omnium præstantissimã esse affirmat, quam tamen putat esse popularẽ: cum lib. III. status populares semper laudabiliores fuisse scripserit: cõtra philosophorũ & historicorum, contraq; omnium magnorum virorum probatã opinionem. vt enim alios omittam, Xenophon bonus idem Imperator ac Philosophus, popularẽ potentiam virtutibus omnino inimicã esse testatur: nec aliter stabiliri aut retineri posse quàm bonis omnib. eiectis. id quod Seneca tribus verbis complexus est. Quis enim, inquit, placere potest populo, cui placet virtus? idem quoq; Aristoteli visum est, eo loco præsertim vbi alios ad imperium, alios ad obsequiũ natos maximis argumentis cõfirmat. sed omnis à Pla-

*Optimus
Reipublica
status.*

legitima proles defecisset, Ferdinandus primus Arragonie rex imperium suscepit. postea distractis in quatuor, mox etiam in quinque partes Hispanie imperiis, crudelissimae caedes, non modo principum inter ipsos consecutae sunt, sed etiam fratrum, parentum ac liberorum. nam Alfonso III. Austurie & Galliciae princeps, omnes fratres oculis orbavit, vnus etiam caesus est, cum partem imperij occuparet. cōsimiliter Alfonso III. à Raymiro fratre oculis est orbatus. Petrus itē Alfonsi XI. filius legitimus, ab Henrico fratre spurio deiectus est ac caesus. Garcias itidem à fratre Sanctio; hic à Velido: aliquāto post Alfonso VIII. genere Gallus Raymondus Tolosatis filius, tria imperia cum vno & eodem cōiunxit. rursus Mauri magna classe Hispanias inuaserunt & bonam partem ad Ferdinandum vsque Philippi proauum maternum tenuerunt. sic tandem imperium, partim vi & armis; partim etiam legitima successione magnopere auctum, nūc summa cum virtutibusq; disciplinē gloria floret: ac iam annos DCCCLII. à Pelagio regnatum est. hoc etiam gloriosius, quod in Africam vsq; & Americā leges & arma non sine vberima & quaestuosissima mercatura, Christi q; religionis amplificandae studio protulerunt, ac longius prolaturi sunt, cum nullum sit imperium tam late patens ex omnibus quae vnus dominatu reguntur, in quo minus Principi tributū sit: quod imperij bene cōstituti magnum est argumentum. Caetera, Tartarorum, Moschouitarū, Indorum & Aethiopum imperia, quae non sunt ex historia planè cōperta, praetermitto. ex iis tamen quae habemus explorata, perspicuū sit, nullum imperium magis diuturnum fuisse quàm Gallorum: nec bellis ciuilibus minus opportunū: multa quidem in moribus, legibus, institutis, iudiciis, egēt emendatione: status verò Reipublicae tanta diuturnitate probatus, sine grauissimo Reipublicae periculo mutari non potest. haec enim optima cautio est Aristotelis, vt nihil in ea Republica mutetur, quae diu floruit in eodem statu. Sed quoniam pleriq; huius aetatis, graues & e-

ruditi

ruditi viri, optimatum status; nonnulli etiam populares magis probant, vnum hoc restat, vt eorum sententia repudiata, de optimo statu breuiter dicamus. Iam enim Polybij & eorum qui ab eius schola profecti sunt, sententiam confutauimus argumentis, vt opinor, necessariis ad assentiendum.

Itaq; cum triplex sit omnino Reipub. status; vnus scilicet, plurium, & omnium: danda est opera, vt non solum vitiosos fugiamus, sed etiam inter laudabiles optimum quemque sequamur. perniciofa tyrānis est vnus: peior etiam tyrānis plurium, quae dicitur Oligarchia: pessima denique omnium & lege soluta potestas, quae Graecis *ὀλιγαρχία*, Cicero quoque tyrānis appellatur: quae anarchiae proxima est, in qua nullus paret, nullus imparet: nulla praemia recte factis, nulla supplicia peccatis. igitur si haec reijciamus, necesse est statum eligere popularē aut optimatū, aut regnum. de populari nihil scribendum putare, nisi multorum quoque sententiis probaretur. etenim N. Machiauellus argumentis ac rationibus praestantissimum esse persuasum habet. sed in eo genere minus illi credendum puto, praesertim cum euertat suae disputationis fundamenta. nam in Principis institutione, statim initio duos duntaxat posuit imperij status; monarchiam & Rempublicam. idem ad Liuium, Venetorum Rempublicam omnium praestantissimam esse affirmat, quam tamen putat esse popularē; cum lib. III. status populares semper laudabiliores fuisse scripserit: contra philosophorum & historicorum, contraque omnium magnorum virorum probatam opinionem. vt enim alios omittam, Xenophon bonus idem Imperator ac Philosophus, popularē potentiam virtutibus omnino inimicam esse testatur: nec aliter stabiliri aut retineri posse quàm bonis omnibus eiectis. id quod Seneca tribus verbis complexus est. Quis enim, inquit, placere potest populo, cui placet virtus? idem quoque Aristoteli visum est, eo loco praesertim vbi alios ad imperium, alios ad obsequium natos maximis argumentis cōfirmat. sed omnis à Pla-

*Optimus
Reipublica
status.*

tone manavit error, qui imperio populari constituto, perniciosam æquationem inuexit, tum Academici qui ab eius schola profecti sunt, rationes illius amplificaverunt. posuerunt enim societatem concordiam seruari: concordiam æquabilitate iuris: æquabilitatem populari statu. deinde summa paritate ac similitudine ciues omnes unum & idem effici: atque hunc finem esse humane societatis. Aristoteles Platonis hypothesein non confutat, sed in eo Platonem labi existimat, quod civitatem maximè unam & eandem efficere conatur, atque isto modo civitatem euerri, & familiam evadere. quæ sanè ratio frigere mihi videtur. ego verò hypothesein non solum absurdam, ut voluit Aristoteles, sed planè falsam esse iudico. nam si ad naturam, quæ rerum princeps est, omnia reuocemus, perspicuum fit, mundum hunc, quoniam nihil pulchrius est ab immortalis Deo coagmentatum, ex inæqualibus partibus, & maximè sibi repugnantibus elementis, orbiumque agitationibus contrariis ita sibi consistere, ut sublata illa congruenti discordia interitus sit: non aliter optima Respublica, si naturam imitetur, id quod necesse est, imperantibus ac subditis, servis ac dominis, potentibus & egenis, probis & improbis, robustis ac imbecillis; quasi temperata repugnantium inter se animorum societate, stabilis & incoccussa retinetur. & quemadmodum in fidibus & cantu ipso concentum æqualem, quem unisonum vocant, aures eruditæ ferre non possunt: contra verò dissimillimis inter se vocibus, tum grauib, tum acutis, moderatione quadam inter se confusis harmonia concors efficitur: ita quoque æqualitatem, vel potius paritatem illam popularem in Republ. nemo sanus ferre possit: sed ex summis & infimis interiectis inter utrosque mediis ordinibus moderata ratione civitas, mirabiliter sibi congruit dissimilium consensu. Sed inde pestis rerum omnium publicarum, quod qui pares sunt quadam ex parte, omnino se impares esse arbitrantur: qui autem quodammodo impares, omnino se pares esse putant. si igitur tanta est hominum inter ipsos, tanta ingeniorum imparitas, quis ex æquo

æquo partietur imperium, opes, honores, magistratus? perinde est ac si victus & vestitus pueris, adultis senibus, ægris, athleticis, idem tribuatur, & ista ratione æqualem seruari putent. & quoniam Plato in Republica bonorum æquationem veruit (conscripsit enim quatuor civium classes vario censu) & qui postea secuti sunt Academici, quique Respublicas populares instituerunt, æquationem bonorum semper sustulerunt, ne labefactarent fundamenta Rerum publicarum, quæ maximè ob eam causam constitutæ sunt, ut sua tuerentur: cur non etiam imperij tollunt æquationem? est enim popularis status nihil aliud, quam imperij summi æquatio. non tam absurdum erat omnes omnium opes, quam imperium æquare. propterea quod opibus quisque frui potest: imperandi verò prudentia paucissimis est a natura tributa. quid enim plebe stultius? quid intemperantius? & cum in bonos exarsit, quid furiosius? rectè Livius; multitudinis eam esse naturam, ut humiliter seruiat, aut superbe dominetur. neque enim opus est exemplis, quæ utinam tam multa non extarent. nam qui populare imperium Romanorum laudat, illorum historias non legisse videntur. quid enim miserius quam plebem à patriciis toties discedere? quid indignius quam ciues cum civibus toties in urbe media, in foro, in campo, in comitiis, in Senatu, in templo Iouis capitolini; lapidibus, fascibus, gladiis inter se dimicare? lapidationes, inquit Tullius, in foro sæpe vidimus: non sæpe; sed tamen nimis sæpe, gladios. scribit enim Appianus, Appuleium Saturninum Tribunum plebis stipatum opificibus & armata manu leges tulisse, consulem creatum in comitiis interfecisse, ciues à civibus è capite foeditissima lapidatione pulsos. quanquam usitatum erat, ut competitorum armati sub toga iusto penè cum exercitu ad comitia venissent. omitto rupta fraude comitia, largitiones, obtruncationes, & populi frequentes ab agris & necessariis negotiis in urbem evocationes. omitto innumerabiles legum rogationes, abrogationes, derogationes, subrogationes, obrogationes: tota tam multa

plebiscita, senatuscōsulta sibi contraria, & paulo mō-
mēto ad plebis voluntatē mutabilia. nec Romæ tan-
tūm, sed etiā Athenis contigerunt: apud quos Reipu-
blicæ cōsilia, quibus nihil sanctius esse debet, à plebe
petebātur: id est ab infano ac furioso prudētia: vt præ-
clarè dixerit Anacharsis, sapientes Athenis in cōcio-
nibus sententiā ferre, stultos verò iudicare. itaq; cūm
Philippus in Atticā irrupisset, populus accepto nūtio
in theatrum sub aurorā conuenit, vt est apud Demo-
sthenē, à nullo magistratu vocatus: ac tātus omnium
stupor cōsecutus est, vt nemo ad populū verba facere
auderet. Idem Demosthenes in oratione de Republi-
ca tradit, oratores Reipublicæ principes fuisse: his
subditos Imperatores, & trecentorū circiter ciuium
suffragio leges ac decreta facta, reliquos ciues his at-
tributos fuisse. cōsimiliter apud Florentinos, cūm sæ-
pe ab hostibus obsidione cingerentur, à plebe cōsilia
petebātur. itaq; quòd aliquādiu stetit vtraq; Respub.
(quanquā in miserrimo statu) tribuendū est Aristidi,
Pericli, Cononi, Cosmo ac Laurentio Medicibus; qui
tamen à suis eiekti, aut malè mulctati sunt. ac nescio
cur Machiauellus homo Florentinus populare impe-
rium tantopere laudet, cūm ex eius historia perspi-
cium sit, rerum omnium publicarum nullā Floren-
tina, quādiu fuit popularis, calamitosiorem extitisse.

*Regia pote-
stas melior
quā opti-
matum.*

Cūm igitur Respublica popularis, magnorum vi-
rorum consensu repudiata sit, restat vt videamus, an
beatior sit optimatum quā regia potestas. sunt qui
Platonem optimatibus imperium tribuisse putēt; sed
valde falluntur. nam quæ in imperio summa esse do-
cuimus, ipse ad populū, id est ad ciuium omnium
multitudinem detulit: legum inquam ferendarum,
magistratuum creandorum, ac Senatus quoq; legēdi
potestatem: postremò ius vitæ ac necis: quinetiam
omnia publica iudicia populo dedit. propterea quòd
vniuersus populus offensionem accipit. qua ratione
oporteret eum qui iniuriam accepit, & in sua quenq;
caussa iudicem esse. priuatorum quoq; iudiciorum ci-
ues

ues omnes voluit participes fieri, tum subiecit ratio-
nem; ne si à iudiciis excludantur, se non putent esse
ciues. Platonis interpretes hoc temperamentum po-
pularis status esse putarunt: sed hoc antea cōfutatum
à nobis est: qui tamen ab eius schola profecti sunt, o-
ptimatum imperium magis probant, quòd inter po-
pulare & regium medium sit. sed in eo labūtur, quòd
virtutem in medio rei vel numeri, non in medio ra-
tionis collocare videntur. quòd quidem si verum sit,
nec bonus quisquam Princeps erit, nec vlla factioso-
rum oligarchia, propterea quòd vnum inter & multa,
paucorum veluti medium virtutes posuerunt. si quid
tamē in numeris laudabile est, profectò vnitas est o-
mniū maximè laudanda, vt ipse Plato in libro de En-
te & vno diuinissimè scripsit. at quantò melius Aristo-
teles, qui tres legitimos Rerum publicarū status op-
posuit tribus vitiosis? reges tyrānis, optimates factio-
sis, populū turbulentæ plebi? ad extremum regiam
potestatem reliquis præstabiliorem esse affirmat, ne-
que tamē Platonis dictum illud à multis vsurpatum,
à Contareno iactatum refellit; scilicet difficillimum
esse, vt vnus aliquis integer ac summæ virtutis homo
reperiatur. nec certè refutatione digna est obiectio,
quæ à seipsa refutatur: cūm difficilius sit viros bonos
multos inuenire, quā vnum. & cūm in multitudine
optimatum pauciores boni sint, multorum suffragio
cedunt, quia in optimatum ac populi Republica sen-
tentiæ numerantur, non ponderantur. quòd si metu-
endus est tyrannus, quantò magis tyrannorum me-
tuenda multitudo? sed his omissis, quæ probabilia vi-
deri possunt: cur non in Republica stabilienda, vt in
rebus omnibus naturam imitemur?

Nam si naturā propiūs inspiciamus, monarchiam *Regia pote-
vbiq; intueri licebit. videmus enim, vt à minimis au-
spicer, in apibus regem, in armentis ducem, in gregi-
bus hircum aut arietem sectariū (vt inter grues ipsas
vnā reliquæ sequuntur) & in singulis rerum naturis
vnū aliquid excellere: sic adamantem inter gemmas,*

aurum inter metalla, solē inter sidera; deniq; Deum vnum mundi Principem & auctorem: quinetiā inter malos genios, vnum aliquem eminere aiunt. sed ne longiūs progrediamur, quid est aliud familia, quā vera Reipublicæ imago? hæc tamen vnius imperio cōtinetur, qui non fictam, vt Venetorū dux, sed veram Regis imaginem refert. cōuertat igitur Plato rerum naturam, & plures in eadem familia dominos, plura in eodem corpore capita, plures in naue gubernatores, plures deniq; in apibus, in gregibus, in armētis (si modò rustici patiātur) duces cōstituat: postremò plures deos imperij societate coniungat: tum ego illi assentiar optimatū imperium regno præstabilius esse. sin tota rerum natura reclamat, ratio dissentit, experientia diuturna reluctatur, non video cur Platonem aut quēquam alium sequi; naturā violare debeamus. nam quod Homerus dixit: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἰς κείρανες ἄνω, εἰς βασιλεὺς, idē Euripides: ἐνὸς ἀδωάσις ἀνὸς τε μέλαθρα κατὰ τὴν παλίαν. Vnde Sybilla carminibus augurata dicitur, Reipub. Romanæ salutem in regno politā esse; scilicet ciues aliter seruari nō posse, quā si Regem haberent. Id exemplo memorabili planum fecit Solimanus anno M. D L I I. Cū enim Mustapha filius maior fractis Persarū opibus, ad patrem accepta fide sine comitatu rediisset, tanto exercitus clamore, tantaque gratulatione exceptus est, vt mortaliū antea nemo. Pater istam gloriam ferre non potuit: sed filiū subinde strāgulari mandauit in cubiculo interiore: & eodē momēto coram exercitu proijci: tum præconē altissima voce promulgare iussit; vnum in cælo Deū, in terris vnum Solimanū Imperatorem esse oportere. totus exercitus terrore attonitus obmutuit. Iunior natu biduo post veneno sublatus est, quod de fratris interitu ingemisset. restius metu patris ad regem Persarū confugerat. statim per legatos reuocatus est, ac securi percussus. hic Selimus restabat, cui pater minas intētauit nisi solus restaret. atque id vsitatum est in gente Othomanorū: quia spes imperij

imperij ad omnes, exitus ad vnū recasurus est. neque enim solū saluberrimū, vt Tacitus scribit, sed etiam necessariū, in magnarū rerum administratione imperiū penes vnum esse. & quidem tres Tribuni potestate Cōsulari documēto fuere, vt Liuius tradit, quā plurimum imperium bello inutile esset. cōsimiliter L. Paulus ac Terentius Vatro aduersus Annibalē: Christiani principes aduersus Turcarū regem: Græcorum duces aduersus Philippū: nec ita pridē Germanorum principes aduersus Carolū V. magno suo damno experti sunt, nihil à pluribus rectē imperari posse. itaq; Græci & Romani cū graue bellum aut seditio ciuilibis Rempubl. perturbaret, ad vnius Dictatoris aut Archi, aut Harmostæ imperiū velut ad sacrā anchoram confugiebant: vt sæpe Florentini, Genuenses, ac Veneti extremis Reipubl. temporibus summum imperium belli ac pacis vni Imperatori permiserūt. quāquam quid argumēter cū innumerabilibus seculis cōpertum sit, populares & optimatū status hominum generi perniciosos esse? magnum est imperiū Turcarum, Persarum, Indorum, Tartarorum: maius etiā Abissinorum & Hispanorū, qui nouum terrarū orbem suis legibus subiecerunt: latē quoq; patent regna Pænorum, Gallorum, Moscouitarum, Polonorum, Gothorum, Britānorum, qui optimatum imperiū ignorant; populare detestantur. quinetiam Americi populi regiam potestātē ab extrema memoria semper retinuerunt: id quod faciunt non docti, sed imbuti; non ab Aristotele instituti, sed ab ipsa duce natura informati. cū autē audiunt in Italiæ aut Germaniæ quibusdam angulis optimatū imperia latere, mirātur id fieri posse. Ita nostrorum hominū pleriq; Rempublicam Venetorum tandiu, id est annos circiter D C C C. stetitisse mirantur, quia id sit repugnāte natura: quāquam Gianotus Donatus, qui omniū accuratissimè de Reipub. Venetorum scripsit, summam potestatem in Ducibus fuisse tradit, & planè regium statum vsq; ad tempora Sebastiani Ciani ducis, id est vsq; ad an-

num M. CLXXV. quo tempore magnum concilium in Republica stabilitum est, ut ipse scribit. quo fit ut trecentos & sexaginta circiter annos duntaxat floruerit eo in statu. regnum verò Gallorum non angustis paludibus cōtentum, sed longè latè patens, cum incredibili rerum gestarū gloria M. CC. annos floruisse non mirantur; quia nihil naturæ cōgruens mirum debet videri. Atq; illud est, ni fallor, cur Contarenius, Manutius, Machiauellus, ac pleriq; alij, Rempublicā Venetorum præstantissimā omnium esse aiunt & quidem Michael Surianus Venetus, summę vir eruditionis ac virtutis, cū Lutetiæ legatū ageret, pro sua erga me beneuolētia, sæpe me de nostra, ego illum de sua Republ. humanissimè percontatus, differere maluit, ut prudenter omnia, quàm iudicare: nec ego de re tam ardua iudicium mihi sumo: sed quoniā vnus imperium suscepimus, nobis ipsis repugnare videremur, si optimatum illud imperium probaremus. Aut igitur præstantia Venetorū est in bellica virtute, aut in legum æquitate, aut in imperij magnitudine & opibus, aut in artiū varietate: bellica laude omnibus ferè populis inferiores sunt: imperij magnitudine paucis admodū superiores: arte gubernandi & quæstuosa mercatura, cedūt Hispanis: artiū varietate Germanis: quam quisque religionem priuatim colant, nō magnopere curant, & p̄dificibus quæstiones impietatis ademerūt. restat legum præstantia, quæ qualis sit, ex moribus ciuium intelligitur. Plato Spartiatis fortes ac temperantes vocat, iniustos tamen: Romani fortes ac iusti habiti sunt. Hebræi religiosi: Massilienses iusti ac temperantes: Athenienses artibus: alij virtutibus aliis floruerunt. Veneti si qua virtute, profectò cōsiliis & prudentia præstant: aliarū virtutum laudem nec illis eripere, nec cōcedere velim maiorē quàm aliis. Sed qui Venetorū opes extollunt, vehemēter falluntur: nam ærarij publici magna est inopia. argumento sit triplicis montis ratio, quæ vsuris etiā quincuncibus publica vectigalia exhaurit, ut Gianotus Donatus confitetur.

Sanè

Sanè leges antiquas suæ ciuitatis magno studio colunt: in quo non minima laus inest. antiquitatis enim tanta species est ac maiestas, ut non imineritò dubitarit Aristoteles, vtrū legi antiquę noua melior debeat anteferri, nec quæstionem sibi definiendā putarit. hoc etiā magna laude dignū est, quòd socios & inquilinos, summa iuris æquabilitate fouēt: peregrinos quoq; summa prosequūtur humanitate: ac si qui præstant magnis opibus, illorum affinitatem quærunt, ut nobilitate nulla dos maior videatur. iam verò in cōsiliis de Republica capiēdis, atq; omnino in bellis suscipiendis, in percutiendis fœderibus, in tuenda pace, magna prudētia vtuntur. quæ cū maxima sint, maius tamen est ad imperiū retinendum, quòd loci oportunitas aditus omnes facillimè prohibere potest. nam Genuenses olim, & non ita pridē Ludouicus XII. Gallorum rex imperiū illis planè ademerat, si urbem obsidere potuisset. itaq; nihil vrbi metuendū ab hoste. bellis autē ciuilibus hoc tempore iactari, aut res nouas moliri non magnopere possunt ij, qui armorum vsu ac militari disciplina carent. Romani contrā bellis ciuilibus ardebant, cū ab externis conquierant. itaq; cū ciuitas bene cōstituta militari ac domestica disciplina; nec legibus tantū, verum etiam armis contineri debeat, alteram summa cum laude tuētur; alteram omnino deseruerunt, ut Contarenius ipse fatetur. itaq; cū ingruit hostis, non modò militibus, sed etiā imperatoribus externis vti coguntur, quàm prudenter, nescio: illud tamen omnium imperatorū cōsentiens opinio iam pridē improbavit: nec certè plures ciuitatū interitus, quàm ea de causa memorātur. quare Bartholomæus Coleonus, cui p̄ Republica bene gesta ut imperatori, statuā aureā Veneti erexerūt, eos coarguisse dicitur, quòd seipsos Remq; publicam homini peregrino nō satis prudēter credidisset. nā Corinthus non alia de causa in tyrannidē incidit, quàm quòd Timophanē imperatorē peregrinū euocasset. similiter Britāni ab Anglis, Hispani à Mauris, Græci à

Turcis, quos ad præsidium euocarant, de imperio deie-
cti fuere. Contareus domesticæ disciplinæ, ac pacis
tuendæ causa militarem iacere scribit: verendum ta-
men est, ne cum alterâ negligunt, vtrinq; amittant. il-
lud quoq; ad Reipublicæ quietem non parum facit,
quod optimates secum ipsi, & cum Republica conspi-
rant, ne inquilinorum multitudine si dissideant facile
opprimantur. cōcors enim potētia paucorum, inquit
Aristoteles, nō facile labefactatur. & vt cōcordia sta-
bilior sit, publicis ac solennibus cōiuiis sæpius epu-
lantur. more veteri Cretensium & Lacedæmoniorum:
ad eaq; cōiuiā paranda Dux obligatur: ac suos ciues
muneribus inter se & cum Republica cōiugare. hoc
etiā non parum cōfert, quod magnæ ciuitates minus
opportuna sunt seditioni, vt Aristoteles tradit, pro-
pterea quod magnā mediocriū hominum multitu-
dinem habēt, qui summos cum infimis eadē societa-
te cōiungunt. sed nullum tuendæ optimatum Reipu-
blicæ maius præsidium est, quàm quod nulla imperia
perpetua sunt, nec sine collega tribuuntur: sed bime-
stri, aut trimestri, aut semestri spatio, vel ad summum
anno definiuntur. quorū verò perpetui sunt & maxi-
mi honores, nullū est imperium; vt Ducis, Procurato-
rum D. Marci, Cæcellarij. quod si quis summa virtute,
vel opibus, vel gratia reliquis præstet, vix admittitur
ad summos honores: ne virtutis splendore suorum ci-
uium oculos præstringat: idq; arcanū imperij, quod
imprudenter Athenienses & Ephesij ostracismo dete-
gebant, ac nimis apertè virtuti bellū indicebāt, intel-
lectū est in morte Lauredani illius, qui ciues mutuis
cædibus grassantes in seipos, solo nutu sic terruit, vt
proiectis armis discederēt, quos tamen nulla vis ma-
gistratuū potuerat coercere. tamen hominis priuati
virtutē, qui Rempublicā grauissima clade liberarat,
ferre non potuerunt: sed, vt ab Italis pleriq; proditū
est, eum veneno necarunt: at neq; id affirmare velim,
nec persuadere mihi possum. ducē tamē quem exar-
matū cathenisq; aureis vinctum domi tenēt; nec stre-
num

num admodum, nec gloriæ cupidū, sed bonum ac
simplicem legere cōsueuerunt: veriti ne idem illis e-
ueniat, quod ranis palustribus ab loue regem peten-
tibus, quibus cum stipitem dedisset, vt Æsopus scribit,
illæ indignari: Iuppiter ardeam ranioram mittere.
postremū est quod imperiis vicissim & summa liber-
tate fruuntur, pro qua tuenda ciues ac peregrini pa-
cem libenter colunt. atq; hæc præcipua ratio est, cur
Rempublicā Venetorū maximè laudant, propterea
quod summa libertate illic viuitur. at libertatis causa
non sunt Respublicæ cōstitutæ, sed bene viuendi. vix
est aut vt vllus virtuti sit in ea ciuitate locus, in qua suis
quisq; moribus ac libidini tam effusè blanditur. nam
si hominis felicitatē, opibus, honoribus, imperiis, vo-
luptate, summaq; libertate merimur, beata sit Respu-
blica quæ his omnibus abundat: sin virtutē potiorem
ducimus, non video cur Venetia Rerumpublicarum
præstantissima sit. nullū enim Reipublicæ malè con-
stitutæ argumentū Platoni maius videtur, quàm ma-
gistratuū & medicorum multitudo, quæ nusquā ma-
ior fuit quàm olim apud Athenienses, & his temporibus
apud Venetos: vt mirum videri nō debeat, si ma-
iorem anni partem in creandis magistratibus consu-
mere solēt. hæc aut magistratuum multitudo, vel ad
honorum & imperandi cupiditatem inexplebilem,
vel ad fraudes & scelera coercēda, vel ad vtrunq; per-
tinet. at Lycurgi Respublica quæ omnium sermone
laudatur, præter Senatū xxx. virorū, qui perpetui fue-
runt, nullos habuit initio magistratus. nam magnus
Pædonomus iuuentutis magister, imperio carebat.
falluntur enim qui putant magistratuū multitudine
virtutis amorē ciuibus ingenerari, cum nulla re ma-
gis dominandi & opum quærendarū cupiditates au-
geantur. nam qui semel imperij dulcedinē gustarunt,
non modò parere dediscunt, sed etiā imperium vltro
affectant, atq; ægrè deponunt. quare prudenter apud
nos, de cōsensu omniū ordinum nuper lata lex est, vt
illa magistratuum multitudo, quæ sub Henrico rege

malis quorundā artibus excreuerat in infinitū, ad pri-
 tinam formā redigeretur: nam quid attulit hęc ma-
 gistratum multitudo, nisi furta, sordes, corruptelas,
 luxū, dominandi libidinē, ac litium propagationem?
 nunquā certē scelerum & flagitiorū extitit impunitas
 maior. satis est igitur paucos esse magistratus, modō
 virtute quæratur. nam ea ratione ciues omnes ad vir-
 tutem & honestatē inflādari necesse est, vt eos adipi-
 scantur honores, quasi præmiū, cuius spes ad omnes,
 exitus ad paucos recasurus sit. nō igitur imperia, ma-
 gistratus, honores, beatos ciues efficiūt: multō minūs
 libertas nimia, quæ ciuitati bene constitutæ exitium
 affert. ac turpis est seruitus: licentia tamen peccandi
 turpior. quanquā si regis imperiū ferre seruile est, de-
 bet quoq; seruile videri parentibus obedire. ac sæpe
 mirum mihi visum est, cur Veneti qui tam sapienter
 omnia, nō etiā Censores, vt olim Romani, & his quo-
 que temporibus Lucēses ac Genuenses, creati patiun-
 tur. hoc verō percōmodē fieri poterat à procuratori-
 bus D. Marci, qui per omnes honorū gradus eō con-
 scenderunt. nam Pōtificates, quorum munus hoc pro-
 prium est, quiq; religionis opinione Principes olim
 in officio cōtinebant, grauissimis Censoribus egent.
 est enim censuræ tam graue, tamq; necessariū in Re-
 publica munus, vt nulla re magis floruisse Romani
 videantur: quod intellectum est sublata censura: nam
 eo ipso tēpore Reipub. splendor & maiestas vnā cum
 virtute maiorū interiit. Hoc etiā Respublica Veneto-
 rum habet incōmodi, quod cum peregrinorū & in-
 quilinorum infinitam multitudinem admittant, me-
 tuendum est ne ab illis de imperio deturbari possint:
 neq; verō eius rei exempla desunt. ob id enim Achæi
 Trezenios, Samij Zanclæos, Calcidentes Amphipoli-
 tas, à quibus erāt in urbē sine honoribus admissi, eie-
 cerunt; vt Pausanias & Aristoteles tradūt. eoq; magis
 metuendum, si dissidant inter se optimates. vt Cnidi
 cum soli honoribus fruerētur, postea quā dissidere
 cœperunt, eiecti sunt ab inquilinis & plebe. id quod

etiam

etiam cōtigit apud Mitylenæos, Hestiēses, Phocenses:
 & non ita pridē apud Senenses, Genuenses, Geneuen-
 ses: qui cum de honoribus inter se cōtenderent, à ple-
 beis sunt de imperio depulsi. Corcyræi crudelius, qui
 omnes in carcerē cōiectos acerbissimis suppliciis af-
 fecerūt, vt Thucydides scribit. Agrippinēses inquilini
 pari furore optimatū bonam partē occiderunt, quod
 soli honores cōsequerentur, & tributa grauiora im-
 perarent. cōsimiliter Lindauiorū inquilini cæsis opti-
 matibus, Tribunosples creati. hoc igitur Venetis
 metuendū est. nā cum census haberetur anno M. DLV.
 totius ciuitatis, censa sunt inquilinorū extra patricos
 CLIX. millia DCCCLIX. Feminas & pueros maiores sex
 annis eo numero cōplectuntur. his imperant mille &
 quingenti circiter patricij, nam iuniores annis xxv.
 ad imperiū & comitia non admittuntur, nisi pauci ad-
 modum extra ordinē. nec prudenter fecisse videntur
 populū numerando: primū quia lege diuina vetitū
 est: deinde cum peregrini ac tenues numerū suorum
 ac robur intellexerint, valde periculosum est ne ad-
 uersus optimates nouū aliquid moliantur. nam cum
 Senatus Romanorū olim decreuisset, seruos cultu ac
 vestitu diuidere ab ingenuis; periculū, inquit Seneca,
 apparuit, si serui se numerare cœpissent. quantus autē
 fuerit sociorū & inquilinorum erga Venetos amor,
 indicarunt bella Cretēsia; tum Patauij, Veronæ, alia-
 rumq; vrbū Gallis factæ deditiones: quo tēpore opti-
 mates omnibus tributis & vectigalibus socias vrbes
 leuarūt, vt Bembus auctor est, à quibus tum maximē
 iuuari debuissent. quod satis erat argumēti magis il-
 los metui quā amari. nos verō accepta clade, tum
 maximē fortunas omnes ac sanguinē fundimus pro
 Regis ac Reipublicæ salute. Ac ne omnia differatur,
 nullū maius est optimæ ac præstātis Reipublicæ indi-
 ciū, quā hostes fortiter arcere, & in summa trāquil-
 litate ciues continere. Veneti ab hostibus facilē vincī
 cōsueuerunt: nec ciues ita continere potuerunt, quin
 duces octodecim supplicio, vel exilio affecerint: tor

enim Sabellicus tradit, ex quo statum optimatum instituerunt. At etiam Lauredani Ducis heredes M. D. aureos fisco dependere iudicio coacti sunt, quod Lauredanus non satis erga ciues magnificus extitisset: ut Giannotus Donatus scribit. omitto bella ciuilia que in media vrbe sepius gesta sunt, cum militare colerent disciplinam. omitto coniurationes Bochonianas, Falerianas, Tepulianas, Baiamontanas, que obsessis Senatoribus & crudelissima ciuium strage, Rempublica miserelacerarunt. praetermitto tam graues tamque diuturnas Iustinianorum, Scauolarum, Seliolorum, Bassorum seditiones, exilia, caedes; non aliam ob causam, quam quod nulla fides regni sociis. ac sepius idem euenit, quod in nauia gubernatore destituta: hoc enim Polybius utitur exemplo: nam cum alius clauum torquere, alius vela facere, alius contrahere conatur, vectores cum tot gubernatoribus miserelpericlitantur, ac tandem in portu spectantibus turpe sui naufragium edunt. quis autem non vidit Germaniam, Turcarum, Heluetiorum, Hispanorum, Gallorum denique & Italarum, postremo suorum ciuium armis foedissimelvastari, que cum regia potestate gubernaretur, populos omnes suis armis ac viribus facile superabat. Ex quibus intelligitur regnum longe praestantius esse optimatum potestate. refellenda est igitur Iosippi ac eorum opinio, qui Deum putant regnum in sacris literis execrari, & optimatum imperium apud Hebraeos constituisse. sic enim tradit Iosippus lib. 6. cap. 6. antiq. Quanquam Philo Hebraeus in libro de creatione Principis, vnius Principis dominatum Dei iussu stabilitum esse docet. Iosippi tamen opinionem refellamus. quod igitur attinet ad verba Samuelis, non regnum ab eo, sed tyrannis describitur: contra quam putat Melachthon. quis enim mediocriter in Hebraica lingua versatus, ignorat מלך regem equelac tyrannum significare? sic enim dicitur Abraham reuersus a caede regum. vox autem מישפם non iura regis significat eo loco, sed morem & consuetudinem, ut optimi quique interpretes aiunt. ac nisi tyrannus de-

scribe

scriberetur, cur Moses Deuter. 17. iuberet Regem singula praecipula legis condiscere, populumque ex lege diuina moderari? nam ex eo capite non solum popularis & optimatum potestas reijcitur, sed etiam regia probatur. tum etiam illud; Principi populi non maledices, vnius imperium capit. & in lib. Sanedrim c. 2. regia maiestas, quae fuit apud Hebraeos copiose describitur. Mosem vero plane regiam habuisse ex eo colligitur, quod iniussu populi & optimatum, leges iuberet, Senatium cooptaret, magistratus eligeret, Pontifices crearet, seditionum ciuium amplius quadraginta millia sine iudicibus eodem momento capite plecteret, denique Iosua Principem, quo nihil maius fieri potuit, per sese renuntiaret. eo mortuo Senatores Othonielem, deinde Aioda ducem elegerunt: itaque P. Martyr recte scripsit, aristocratiam cepisse cum dux Othoniel est a Senatoribus creatus. quanquam placet interpretibus non humanis consiliis, sed iussu diuino duces creatos. itaque Gedeon dux electus; Non dominabor, inquit, vestri, nec filius meus, sed dominabitur vestri Dominus. postremo cum filij Eli ac Samuelis intemperanter se gererent, & optimatum potentia in factionem degeneraret, plebs irritata Regem petiit. tunc enim seditiones conquierunt. quare Moses Aegyptius scribit, templum lege diuina prohibitum aedificari quoad Regem haberent, qui tumultus imperandi potestate prohiberet. sunt haec illius scripta lib. 3. c. 47. perplexorum. ex quibus regiam potestatem Deo placuisse constat: tyrannidem displicuisse: igitur Rege creato, Senatores non ad summum imperium, sed ad consilium, ut Moses constitauerat, admitti ceperunt. quod. n. Romulus causas leuiiores a Senatu, grauiiores a se iudicari voluit, ut est apud Dionysium: idem quoque Moses statuit in creando Senatu, quemadmodum scribitur Num. c. 11. quare quod Chaldaeus interpres in Hieremia, Senatium vnius & septuaginta virorum (quos Hebraei שופטים, ipse Graeca voce corrupta Sanedrim appellat) scribit habuisse legis faciendae, ac iudicandi summam potestatem,

Status & conuersiones imperij Hebraeorum.

etiam sub regibus ipsis; ad legis promulgationem & iudicia spectat: vt apud nos curiæ superiores habent legum promulgationē, quam imperiti sanctionem esse arbitrantur, quæ solius Principis est. idem Chaldaeus interpres subiicit, iudicia de tribu, de Pontifice max. de maiestate, de falso propheta, non nisi à Senatu explicari potuisse: Moses verò Maymo lib. 3. perplexorum cap. postremo scribit, gladij potestatem habuisse Senatum ab eodem Senatu xxi. viros capitales, qui **גורופשת**, id est animarū iudices, & septē viros iudices pecuniarū ac bonorū, id est **ממונות** **גור**, in singulis vrbibus cōstitutos: quorū tres iudicia instituebāt: quinq; primam appellationem disceptabant: septem de secunda prouocatione decernebant. præterea decem iudices rerum venaliū quasi Ædiles creabantur, quorū vnus erat sacerdos. ad hæc arbitri recepti tres: quorū vterq; litigator vnum eligebat: electi duo tertium optabant. quæ omnia in Pandectis Hebræorum, titulo Sanedrim. cap. i. ii. iii. copiosè explicantur. postremò Senatores sublegi solitos cōstat ab ipso Senatu, cuius fuit perpetua potestas. quæ tamen omnia iussu regū sanciebātur, vt præter decreta nihil haberet Senatus. quod videre est in iudicio Herodis, qui cædis impuberū postulatus, in Senatu Hebræorū causam dixit: sed tamen Hyrcano rege ac Pont. max. iubente, à quo etiā absolutus est non à Senatu, quem admodū scribit Iosip. lib. 14. cap. 16. nam cum antea mortuo Salomone filius eius tyrannidē vsurparet, diuisus est populus, ac duo regna, vel potius duæ tyrannides cōstitutæ, vna ex tribu Iuda & Benjamin: altera ex reliquis, vt tantum auctoritatis Senatus haberet, quantum à regibus vel tyrānis permetteretur: quemadmodū Imperatores Romani pro sua quisq; voluntate Senatu detraxerunt. & quemadmodū Senatus Romanos quosdā Imperatores hostes iudicauit, aut capitis damnauit, vt Neronem & Maximinū: ita quoq; Senatus Hebræorum de Herode adhuc adolescente iudicauit, quem damnasset nefariæ cædis, nisi ab Hyrcano rege prohibe-

prohiberetur. Sed Herodes maior factus ac imperio potitus, regem Hircanū ac Senatores omnes interfecit excepto Samea, quem tamen aduersariū omnium maximum habebat: nominis tamen virtuti pepercit, vt est apud Iosippum lib. 14. Ex hac igitur Reipubl. forma cōstat imperiū Hebræorum, ab ortus sui principio sub regib. clx. annos floruisse: deinde optimates annos ccxliiii. pertulisse: tum regiā potestatem (quæ non multo post in duplicem tyrannidem diuisa est) annos cccxcvi. ac tandē ab Assyriis euersam: prius tamen reges Samariæ, ac decē tribus in Chaldaam abductas: deinde reges Hierosolymorū cum reliquo populo: qui cum annos lxx. exulasset, postliminio reuersus in patriam, sub regibus iisdē & pontificibus tandiu floruit, quoad intestinis seditionibus & bellis finitimorum, nunc in Ægyptiorū, nunc in Græcorum, postremò in Idumæorum potestatem veniret. ad extremum redacta Iudæa in prouinciæ formā ab Augusto, pertulit imperium Romanorum, à quibus centesimo post anno desciuit: quibus temporibus Hierosolyma expugnata, & funditus euersa, tanta populū strages, tum in Asia tum in Africa secuta est, conspirantibus finitimis omnibus ad vnus populū euersionem, vt gens illa penitus interiisse crederetur. profectò cæsarum numerus à Iosippo relatus superat myriades triginta. reliqui in miseram seruitutem abducti, adhuc toto terrarum orbe dispersi vagantur.

Cum igitur regia potestas à natura sit, id est à Deo *Regia potestas à natura parente instituta: Magis Persarū singulari iudicio deiecta: ab Homero, Xenophonte, Aristotele, Plutarcho, Dione, Apollonio, Hieronymo, Cypriano laudata: deniq; ab Augusto post anxias Mæcenatis & Agrippæ disputationes suscepta: postremò populorum omniū, aut maximè illustriū summa consensione, & experiētia diuturna cōprobata: quid amplius de optimo statu Reipubl. disputandum?*

Reliquum est vt Regis electionem necessariis argumentis refellamus. putat Aristoteles perniciosum ac

In monarchia fugienda est electio

planè barbaricum esse reges à stirpe duci: nam resti-
 qui nihil definierūt: & libro 3. ad extremum, Lacedæ-
 monios Carthaginensibus inferiores putat, quòd hi
 reges eligerent, illi ab Hercule ducerent. barbari sunt
 igitur Ægyptij, Assyrij, Persæ, Macedones, Pœni, Æ-
 thiopes, Abyssini, Turcæ, Indi, Tartari, Moschouitæ,
 Poloni, Dani, Suecij, Britanni, Itali, Galli, Hispani, A-
 merici: deniq; omnes vbiq; terrarum populi, excipio
 Germanos, Heluetios cum fœderatis, Venetos, Rha-
 gusios, Lucenses, Genuenses, qui optimatū, aut popu-
 lari potestate regūtur. quòd si tot populi barbari sunt,
 propterea quòd reges à stirpe ducūt, vbinam erit hu-
 manitati locus? quòd verò perniciosum putat, multò
 mihi absurdus videtur. primū enim interregnum
 valde periculosum est, quia Respublica veluti nauis
 sine gubernatore seditionū fluctibus iactatur, ac sepe
 mergitur. id quòd accidit post occasum Friderici II.
 Imp. nam Respublica velut anarchia quædam annos
 duodeuiginti caruit Imperatore, propter intestina
 Principū bella. quid aut miserius quàm in interregno
 Sultanorū Ægypti plebem à Mémelucis impune di-
 ripi? quid sceleratius quàm in interregno Pontificum
 Romanorū omnia cædibus ac stupris impunitate p-
 posita misceri? Principis aut eligendi ratio planè in-
 explicabilis est. non. n. ab vniuerso populo, id quòd A-
 ristoteles voluit, rectè fieri potest, cum ratione ac pru-
 dentia destituatur. ergo à paucis & optimis id fiat o-
 portet. sed reniteretur populus, repugnabunt legiones.
 hinc illè tam graues ac diurne inter Senatū Roma-
 nū & Prætorianos discordiæ. quisquis. n. placuerat Se-
 natui, legionibus displicebat. ac sæpe legiones variis
 in locis, & plures eodè momento Imperatores crea-
 bāt, vt vno tēpore xxx. facti sint. hinc bella ciuilia, cæ-
 des, bonorū pscriptioes, ac imperij totius miserāda
 distractio. illud etiā perniciosius, quòd sceleratissimus
 quisq; imperiū inuadit: boni tantū onus spontè repu-
 diāt. ac si fortè Princeps ea prudētia fuerit, vt successo-
 rē imperij virum bonū renunciare velit, quòd sapien-
 ter est

ter est à Nerua, Traiano, Adriano, & Antonino Pio
 factū; barbarum id existimabunt regū electores. iam
 verò cum spes imperij ad omnes, exitus ad vnum spe-
 cter, necesse est vt latronib. ac veneficis pateat impe-
 rij aditus cæso gubernatore. & cum Reipublicæ fun-
 damentū nullū maius sit, quàm in obsequio subdito-
 rū erga Principē, quī fieri potest vt eius imperia non
 respuant, quem obscuro loco natū, aut aliquādo sociū
 fuisse, aut scelere vel opib. imperiū quæsiisse putabūt?
 nihil enim vītatius quàm imperatores Rom. pecudū
 in morem à suis necari: neq; enim pauciores triginta
 numerātur. nec magis quieta fuit Respublica, quàm
 cum filius patris imperiū excepisset, id quòd Aristote-
 les metuendū putauit. nec prius inter Germanorum
 Principes bella pro imperio geri desierunt; quàm pa-
 ter filiū Cæsare designaret. vt Henricus III. filium ad-
 huc puerū curauit eligendū, à quo nepos est adopta-
 tus. & Carolus II. filium habuit successorē: hic fratrem
 Sigismundum, qui sibi generū adoptauit. Fridericus
 Maximilianū, hic nepotē: ceteri magna ex parte con-
 iuratione aut veneno interierunt; Rudolphus, Alber-
 tus, Henricus VII. Fridericus III. Ludouicus Bavarus,
 Carolus Henrici nepos, Guntherus. illa verò regū Po-
 loniæ & Hungariæ comitia, quæ ipsi Caros appellāt,
 fiunt in armis, ex quibus sæpissime ciuilia bella exo-
 riuntur: ac nisi gēs lagellonū iure sanguinis suffragia
 cōsecuta fuisset, pridē imperiū illud interiisset. Ex Æ-
 gypti Sultanis qui non plures xv. creati sunt, septem à
 Mémelucis, à quibus eligebātur, cæsi numerātur: puta
 Turquemenius, Melaschala, Cothos, Bādocader, Mu-
 hamedes, Cercassius, Giapalatus. Saphadinus verò Sa-
 ladini frater electus à suis decē fratris filios crudelissi-
 mē necauit, vt tutò regnaret. nec aliter Turcæ, qui spē
 imperij posuerūt in electione Prætorianorum, quàm
 mutuis cædib. imperiū adipiscūtur: postremò Roma-
 nos Pōtificates, quāuis senio fracti eligantur, ne diutiùs
 regnare possint, veneno necari trāslaticū est: interim
 qui Præfecturis aut Prouinciis præsunt, de imperio

deturbari nolūt: vt apud Germanos duces & comites perinde vt apud nos Prouincias imperij hac ratione vsurparunt duces & comites, cū primum Regē suo quodāmodo iure creauerūt, vt Iulius Flugus & Æmilius cōfitentur. hoc enim Hugo Capetus vt regnaret, pactus est suas quenq; Præfectū Prouincias dominij iure habiturum. ita paulatim feuda, imperia, iurisdictiones successionis iure deferri cœperūt. Extat enim in bibliotheca Bellouisia regis initiandi, & eligendi à populo forma vetus, qua dicitur Henricus I. apud nos electus esse. sed nec superiorum, nec consequentium regum quenquā electione video creatum: nec certè tandiu staret, si ad suffragia delaberemur. ita quoque Germanis accidit. nam Saxonia prouincia Henrico I. cōcessa est hunc in modū, anno CMXIII. aliā alijs adeptus est, ac paulatim etiā vrbes, vt facilius imperium adipiscerentur, vectigalibus liberarunt; vt Nouiomagum: quasdā accepta pecunia suā libertati omnino restituerūt, vt Rudolphus omnes Hetruriæ vrbes, anno M. CCXXX. Lucenses XII. Florentini sex aureorum millibus libertatem redemerunt. post etiā Rupertus tres vrbes Imperiales filio cōcessit. Carolus III. Mediolanū Præfecto vendidit: Otto Isniani, Ludouicus Egram, Fridericus Norimbergam: Vlma seipsam libertati asseruit, vt aliæ cōplures. idem contigit Rom. Pontificibus, vt eorum Præfecti tyrannidem Prouinciarū vsurparēt: vt antea docuimus. at cū regni certa spes est ac legitima successio, Prouinciæ distrahi nō possunt. Quāto igitur beatiore Assyrij, Persæ, Ægyptij, Macedones, Galli, qui tot ætatibus ac seculis in summa tranquillitate floruerunt, non aliam ob causam, quā quod reges à stirpe sibi quæsierūt: vt enim omnia quæramus, nullū profectò reperiemus bene cōstitutæ Reipublicæ maius argumētum, quā diurnitatem ipsius. iam verò Abissini, qui annos DCCC. imperiū totius Africæ maximum tenēt, reges ab vna & eadē gente semper quæsierunt: ac ne gens aliquando deficiat, néve plures imperandi cupiditate popu-

lum

lum in varias partes distrahāt, vt apud Turcas & Persas sæpe cōtigit: aut parricidiis se polluat, vt Deiotarus qui numerosam sobolē vno excepto interfecit, quocutiū ille regnaret: gentiles regis (quos Israelitarum filios vocāt) simul educantur, in arce fortissima & excelso mōte Anga, vt Aluaresius tradit, quo nisi per abrupta & angustissima loca perueniri non potest, eaq; validissimo præsidio muniūtur. mortuo rege nō proximus agnatus, sed qui magis idone' optimaribus & custodibus videtur, renunciari cōsuevit: qui mos etiā apud Danos, Suecos, & Hungaros inoleuit, vt ex pluribus liberis arbitrato suo quēuis cooptent: hunc igitur Abissini educentes ex arce, veluti Deum aliquem cælo delapsum, maximis honoribus & obsequiis prosequuntur. ac tametsi Prouinciæ quinquaginta vnus imperio gubernātur, nullæ tamen sunt vrbes mœnibus septæ, nullæ arces: ne vel propugnaculis potius quā populū benevolentia cōfidere, vel seditiosis rebellandi occasionē præbere videantur. quid autē imperia Parthorū & Turcarum ad cātā gloriā euexit, nisi quod hi Ottomannorū, illi Arfacidarum sanguine ac fiducia freti, populū in sui admirationem & obsequium traxerūt: fallitur enim Machiauellus, qui existimat cæso Principe Turcarū vnā cum liberis, imperium illud collapsum iri, q̄ nulli sint Principes ad quos imperiū iure peruenire possit. restant. n. quatuor gentes, quæ generis splendore ac vetustate Ottomanis se iam pridem æquarunt; Michalogli, Ebrenes, Turacani, Maloconij, qui ab eadem qua Ottomāni stirpe ducuntur. hi tamen ab aditu Principis & Republica prudēter summouētur, ne res nouas moliri possint. nec verò alia ratione Pœni, Persæ, Galli, Britanni, Hispani, cōmodius imperiū tueri possunt, quā successorio edicto. quinetiā Florentini accepta libertate, cū ciuili sanguine urbē ac seipsos diu fœdassent, nec vllum exitū reperirent, vno cōsensu per legatos à Pōt. max. quæsierunt, vt regis stirpis hominē mitteret, ad quem ius imperij deferrēt: eò Carolū Valesium misit,

cuius presentia seditiones repete cōquierunt. tantum valet sanguinis ac generis opinio ad homines mutuis obsequiis & amicitia coniungendos: qui sanè finis est Rerum omnium publicarum. neq; tantum proximis agnatis sed etiã primogenitis imperium lege deferendum: alioqui cædes inter liberos, ac bella ciuilia sæpe futura sunt, & quidẽ tantò grauiora quàm inter peregrinos, quantò grauiores sunt fratrum inter ipsos offensiones. argumento sint Turcarum crudelissima parricidia, quæ tandẽ illi Reipublicæ ruinã sunt allatura: quod cum merueret Selimus huius pater, postea quàm Solymanum filium suscepisset, omnem curã procreandorum liberorum abiecit. hic verò Deiotarum imitatus nõ prius quieuit, quàm filios omnes præter vnũ interemptos vidit. ac si primogenitus spẽ imperij solus haberet, cæteri hunc sibi colendum proponerent: vt videre est apud nos, vbi nulla fratrum parricidia cõtigisse memorantur. Est igitur regia potestas hoc modo cõstituta; omnium, vt quidẽ mihi videtur, præstantissima, ciuitatibusque maximè salutaris, ac velut harmonia suauis moderata cõcentu. Nam q̃ Plato voluit Respublicas geometrica ratione gubernari: subtiliter ac ingeniosè Aristoteles illud solum ad præmia pertinere iudicauit. ac rationes arithmeticas ad rerum contractarum fidẽ & pœnas adiunxit. quàm verè, nõ disputo: sed de Harmonica ratione nihil vterq; hãc tamen velut omnium pulcerrimã, ad imperij optimi statum pertinere puto. primùm q̃ sola ex arithmetica geometricaq; ratione conflatur, vtriq; tamen dissimilis. nec potest ad pœnas aut præmia, neq; ad pacta pertinere: cum in his æqualitas arithmetica insit, in illis geometrica æquabilis similitudo: in harmonia superantis & superati sola ratio inest. & quemadmodum primum interuallũ, scilicet ab vno ad binarium in dupla ratione cõcentus omnes amplectitur: sic in vno & eodẽ principe summũ est imperium, & ab eo fluit ad omnes magistratus. alterũ interuallũ duorum aut trium, ratione sesquialtera diapente, tertium diatessarum complecti-

plectitur, & vtrunq; primo interuallo comprehensum est, quartũ nullum efficit cõcentum. cõsequencia interualla vehementer discrepant: ac tonus deinceps in partes innumerabiles distribuitur. nam quò numerorum multitudo magis ac magis augetur, cõ magis imminuitur toni potestas, quousq; ad cõtome perueniatur: vt perspicuũ sit tam abhorrere à natura vt imperium pluribus tribuatur, quàm cõtensus numerorum multitudini, si perpetuã numerorum seriem sequamur. illud aut quod musicæ rationis propriũ est; scilicet vt suis partibus numeri superent, & secũ ipsi ratione cõuersa bene cõcinant, soli monarchiæ cõgruit, in qua quidẽ imperium ad magistratus sensim ita deferatur, vt quemadmodum inferioribus imperat, ita superioribus pareant vicissim: quousq; ad principẽ vnitatem perueniatur, à qua velut à fonte perenni manat imperij totius maiestas: ac propterea segregatur vnitatis à numeris, & extra ordinẽ collocatur. vtrum verò potestatibus & imperiis cõgruant harmonicæ rationes, aliorum in re tam obscura iudiciũ esse malo, quàm id primus affirmare. hæc tamẽ ratio triplex, Arithmetica, Geometrica, & Harmonica; tres mihi Themidos filias, vt Poëtæ fingunt, significare videntur. *ὁνομαίαν, δίκην καὶ δίκαιοσύνην*, quarum quæ media est, alteras suo cõplexu fouet: ipsi æquitatem vel rectã legislationem, iustitiã, & pacem interpretantur. est enim pax, harmonicæ rationi mirũ in modum cõgruens, imperiorum ac Rerum publicarum præstantissimus atq; optimus finis. nec aliud, opinor, efficere sunt conati veteres illi legulatores, cum suos ciues mutuis inter se cõuiuuiis cõciliarent. hinc Minos cõuiuia Cretensium, quæ *Γ. 1. 2. 4. 8.* ipsi *ἄνδρα* vocarunt: Lycurgus *φιλικά* vel *φιλικά*. *Plat. M. 2. 3. 4. 6.* *το συμπόσια*: Moses *οκλωπήγια*, & magnum *ἔργον* *A. 3. 4. 5. 6.* quod Græci corruptè *πάσχα* dixerunt, festis epulis coli iussit: quem secuti Christiani veteres *ἀγάπας* instituerunt, vt videre est apud Clementem epistol. 4. ad ecclesiam Hierosolymitanam. huc quoque pertinent Atheniensium *ἐσιάσας* in Prytaneo, tum etiam

epulæ in Panathenæis ac Thesmophoriis : hinc Romanorū Caristia inter proximos & cœnæ in Capitolio & in publicis sacrificiis, ad idque creati Epulones, quorum exēplo Veneri quatuor publica conuiuia instituerunt: quinetiā legislatores Helueticorū mutuas illas cōpotationes in Schaffis, quæ propter ebrietates nunc edictis prohibentur, vsurpari voluerunt, vt non modò ciues agrestes ac rudes ad humanitatē & honestatem, sed etiā ab odio, vindicta, litibus; ad pacem, amorem ac beneuolentiā reuocarēt. quæ omnia pertinent ad eam quæ de cælo delapsa est regulā, quæq; à Christo in sacris epulis toties vsurpatur; vt scilicet amemus inter nos. Cetera quæ de optimis Reipublicarum legibus dici possunt, alterius sunt disputationis ac loci, neq; enim de optima Republica, sed de optimo imperij statu hîc agimus. quanquā leges omnes de optima Republica, diriguntur ad optimā Principis institutionem. nihil enim ab oraculo diuini dici potuit, quàm quòd à Platone dictum est: Quales in Republica Principes fuerint, tales fore ciues. id enim experientia diuturna plus satis cōpertum habemus, nec longiùs exēpla petenda sunt, quàm à Francisco I. rege Gallorū, qui vt primū literas, à quibus sui maiores semper abhorruerāt, amare cœpit, statim secuta nobilitas est: deinde reliqui ordines tanto studio bonas artes cōquiliuerunt, vt nusquā literatorum extiterit copia maior. Sed cum difficile sit vel paucos optimates, qui aliquādo Reipub. Principes futuri sint, virtutibus informare; multos etiam difficilius; ciues omnes difficillimum: cōsequens est, ad vnius Principis institutionem optimi sapientiæ magistri ac moderatores, maximis propositis præmiis cōquirantur: non qui peregrina lingua, id quod ineptè ac perniciosè antea factum vidimus, sed qui religione vera molles Principis animos leniter imbuāt. nam omnium quæ de legibus & Repub. disputatur, nihil maius est, aut maiore studio dignum, quàm vt Princeps intelligat se ad verum Dei cultū in hac lucem venisse. in eo solo versatur

satur Reipublicæ ac legum omnium suprema salus. qui enim Princeps à disciplina sic erit informatus, vt suarum omnium actionū iudicem ac spectatorē Deum esse cogitet, nihil impiè, nihil sceleratè faciet, nihil turpe cogitabit. hunc vnum sui ciues amabunt, meuent, ac eius exēplo, vitā, moresq; suos informabunt: vt fertur de Ludouico I x. & Eduardo I. regibus, qui propter vitæ summā integritatem inter diuos habentur. nam eorū legibus ac optimis vitæ institutis Gallorum & Anglorum imperia diutissimè steterunt. ac sæpe reges Anglorum de imperio depulsi fuere, cum populū leges D. Eduardi petentes, aspernarentur. hoc igitur regni fundamentū est, sine quo frustra leges in Principem feratur. propterea quòd improbos ab iniuriosa facinorosaq; vita magistratuum metus, nō religio deterret: Principē verò quis magistratus, quæ leges, quæ imperia coërcebunt, nisi religionis metu cōtineatur? at etiā religionis tanta vis est ac maiestas, vt per se nō modò vitiorum sit expultrix, & virtutum omnium conciliatrix, in quo vertitur summū hominis extremumq; bonum: verum etiā Principi adeò necessaria, vt nulla re magis imperium retineatur; quòd etiamnum Aristoteles primū, deinde Polybius & Epicurus numinis diuini contēptores fatentur: ac propterea libros Trebatius Epicureus de religione scribendos sibi putauit, sed quoniā Principum cupiditates quamplurimæ existunt, quæ restingui facillè non possunt; alterum Principis instituendi momentū erit, vt solida veraq; laude pascatur, in eaq; sensim adolescat. Sic. n. D. Thomas ex Aristotelis opinione Principem instituendum putauit: qui si gloria non erit contentus, in tyrannū euadet, quæret enim opes ac voluptates. hinc ad rapinas & stupra conuertetur. id quod accidit Dionysio iuniori, quæ pater in otio ac deliciis ita educarat, vt neq; ex ergastulo in lucem prodiret, neque vllis omnino disciplinis imbueretur, nec veræ laudis gustū vllum haberet: itaque cum adulatoribus perniciosissimis tantisper voluptatibus indulset, dum

ex illa tyrannide, velut ex arce deturbaretur. qui autem gloriae cupidus erit, non modò infamiam ac vitæ turpitudinem fugiet, sed etiam intelliget verum decus in sola virtutis actione versari, qua quidem regat improbos, tueatur bonos, factaq; fortium & sapientum, laudibus ac præmiis cum improborum ignominia sempiterna prosequatur.

Confutatio eorum qui quatuor monarchias aureaq; secula statuunt.

CAP. VII.

IN VETERATVS error de quatuor imperiis, ac magnorum virorū opinione peruulgatus tam altè radices egit, vt vix euelli posse videatur. habet enim propè infinitos bibliorū interpretes; habet è iunioribus Martinum, Melanchthonē, Sleidanum, Lucidum, Funccium, Onuphrium; rerum diuinarum & antiquitatis homines valde peritos: quorū auctoritate fractus aliquando minimè dubitandum esse putabam. mouebar etiā oraculo Danielis, cuius fidem eleuare, scelus; auctoritatem infringere, nefas est. postea tamen verba Danielis obscura & ambigua in varios sensus torqueri posse intellexi: & in oraculis interpretandis, malui iudiciorum illā formulā, **N O N L I Q V E T**, vsurpare, quàm temerè ex aliorū opinione non intellecta cuiquam assentiri. ac valde mihi probatur Caluini non minùs vrbana quàm prudens oratio; qui de libro Apocalypseos sententiam rogatus, ingenuè respondit, se penitus ignorare quid velit tam obscurus scriptor, qui qualisq; fuerit nondum cōstat inter eruditos: ita non video quemadmodum beluas & statuā Danielis ad ea, quæ nunc vbiq; florent, quæq; tot seculis flornerunt imperia traducamus. Principio monarchia nobis est imperij ac regionis quibusdam finibus cōstituenda, vel principis aut populi origine clara

clara, vt intelligatur quid sit illud quod monarchiam vocant: quod cū huius disceptationis caput esset, non satis aptè definierunt interpretes oraculorū. posuerunt enim ex illa visione quatuor belluarū ac statuæ, totidem imperia significari: puta Assyriorum, Persarum, Græcorum ac Romanorum; nec plura fore augurantur. Germanos aut Romanorum imperio præesse. quod cū ita à Germanis scriberetur, ad sui nominis & imperij gloriam scriptum esse iudicauit. est enim ab interpretatione Danielis omnino alienum. placet igitur suis ipsos rationibus cōfutare. Ac primū illud quod ait Philippus Melanchthon, monarchiam sibi videri summam vnius Reipublicæ potentiam, quæ aliarum opes & copias superare possit. vtendum erat igitur imperij verbo, cū monarchia de populari Romanorum statu dici non possit: si tamen ommissa verborū subtilitate rem teneamus, profectò Germani nō satis ad id quod volunt accommodatè monarchiam Romanorum vsurpant, quum vix centesimam partem orbis terrarum sua ditione teneant, & Hispaniarū princeps imperium habeat Germanico maius, tum populorū multitudine, tum amplitudine regionum: vt omittam regiones Americas (quibus ex magna parte dominatur) Europa triplo maiores. at ne regi quidem Lusitaniæ pares sunt, si regionum longitudine imperium definiamus. nam is vniuersam penè oram Africæ armis occupauit, ac fortissimis propugnaculis barbarorum impetus sæpe repressit. heic dicet aliquis, non hominum multitudinem, aut latifundia nobis, sed vim ac robur spectandum esse; quod equidem illis assentior: non tamen video quomodo Germania Hispanorum ac Italorum legionibus duce Carolo V. resistere potuit: qui nisi Gallorum virtute reuocatus esset, Imperium illud in prouinciæ formā redegerat, vt Germani clarissimis ac sempiternis monumentis testatū reliquerunt: nobisq; parem gratiā retulerunt. sed ad externos veniamus. quid habet Germania quod principi Turcarum

opponat? aut quis merito maiore monarcha dici potest? patet hoc quidem omnium oculis. si enim est usquam terrarum vlla maiestas imperij ac vere monarchiæ, in eo profectò elucet. occupat enim opulentissimas Asiæ, Africæ & Europæ partes, totoq; in mari mediterraneo & insulis omnibus, exceptis admodum paucis, latè regnat. armis autem ac viribus tantus est, ut vnus omnibus ferè Principibus par esse possit; cum Persarum ac Moschouitarum copias extra fines imperij longè repellat. Christianorum verò prouincias & imperium Græcorum armis occupauit, atq; etiã Germanorum agros populatur. omitto Æthiopiæ principem, qui à suis Iochan Bellul, id est gēma pretiosa dicitur; cuius imperiū paulò minus est vniuersa Europa. quid Tartarorum Imperator? qui gētes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, viribus indomitas habet, quibus cum si Germaniam compares, muscam elephanto. Absurdū est igitur quòd Germani monarchiam, id est, ut Philippus interpretatur, Rerum omnium publicarum potentissimā: absurdus etiã quòd imperium Romanorum se tenere putat; quod omnibus valde ridiculū videatur, qui orbis descriptionem animo penitus cōprehensam habēt. Fuit enim Romanorum imperium sub Traiano florentissimū, neq; antea maius extitit, & postea semper est imminutum, ut videre est ex Appiano & Sext. Rufo, qui Traiani temporibus scripserunt. Danubio quidem & Orcadibus à Septentrione: Gadibus ab Occasu: Euphrate ab Ortu: Oenopolia verò à Meridie terminabatur, cum Traianus lapideo ponte supra Danubiū exstructo Daciā imperio adiecit, ac de rege Decebalo triūphauit. deinde fuis Parthorum legionibus Euphratem transmisit. ac Mesopotamiam, magnamq; Arabiæ felicis partem cum imperio maiorum cōiunxit: quod antea Pōpeius tentare noluerat, tamen roganti Parthorum regi ut patretur Euphratem imperij Romani ac Parthici terminum esse, respōdit Romanorum imperium non fluminibus, sed iustitia terminari: at Germani nullā imperij

perij Romani partem, præter Noricā & Vindeliciam occupat. Germania quidem Rheno, Danubio, Vistula, Carpatho & Oceano continetur, sed omne imperium clauditur radicibus Alpiū à Meridie: Rheno & paucis quibusdā citra Rhenū vrbibus ab Occasu: Silesia verò ab Ortu: Balticis regionibus à Septentrione. quantò verius est de Turcarum rege, qui Byzantium Imperij caput, Christianis: Babylonis regionē, qua de agitur apud Daniele, Persis ademit, & magnā suæ dominationis partem vltra Danubium vsq; ad Boristhenis ostia, veteribus Romanorum prouinciis coniunxit? Siue igitur armorum vi, siue opum magnitudine, siue fertilitate regionum, siue numero victoriarum, siue multitudine populorum, siue nominis etymologia, siue patria Danielis, siue imperij Babylonici sede, siue dittonis amplitudine monarchiā definiamus, profectò Danielis oraculū de principe Turcarum interpretari æquius erit. Quamquā sunt adhuc ac fuerunt non quatuor modò, sed propè infinita imperia Babylonicō maiora. omittunt enim imperium Chaldaeorum, qui primi Babylonis fundamenta iecerunt. omittunt imperium Medorum, qui Assyrios depulerūt. & certè Nabuchodonosor genere Medus fuit nō Assyrius. obliuiscuntur quoq; imperij Parthorum, qui Græcos deturbarunt, & Romanorum potentiā sæpe fregerunt, captiuos Imperatores sæpe abduxerūt, sapius eorum prouincias inuaserunt. prætermittunt Arabes, qui Babylonicum imperium occuparūt, & magnam Asiæ, Africæ & Europæ partē armis domuerūt. quòd si Chaldaeos, Medos, Assyrios, Parthos eadem imperij appellatione cōplectuntur, cur non Persas quoq; illis finitimos adiungūt: præsertim cum Medi longè fuerint remotiores; Parthi verò remotissimi à Babylone, quam tamen occuparunt: nam si mutatio principum à Medis ad Persas imperij varietatem affert, id est vnus Cyti dominatus genere ac moribus cum Medis cōiunctissimi, cur non idem de Chaldeis, Parthis, Medis, Arabibus iudicandū erit? qua igitur ratione Cy-

rus Persa nouā monarchiam cōstituit, eadem illi monarchias quoq; efficient. & Traianus Hispanus monarchiā Hispanicā; Caracalla, Carus, Carinus, Antoninus natione Galli, monarchiā Gallicam. idem iudicium erit de Alexādro & Heliogabalo Syriis: de Philippo Arabe: deq; Totila, Vitige, Theodato, Alarico, Gothis, qui nō tantum prouincias, sed etiā ipsius imperij Romani caput inuaserūt, Italiā oppresserūt, Urbem deniq; ferro ac flāma vastarunt: postremò vi & armis Italiā annos lxx. tenuerunt, cūm Alexāder Magnus, qui Persarum opes fregit, vix annos duodecim imperarit, sed quasi fulgur coruscans in varias partes dissiliit: ita suū imperium ad Principes quatuor delatum paulò post euauit. Illud verò ineptius visum est, quòd Carolū Magnum (qui quam Monarchiā vocāt primus occupauit) natione Gallum, in Gallia natum, lingua quoq;, moribus & institutis Gallorū vnā cum suis maioribus educatum, modò Germanū, modò Alemanū vocant. tamen si enim à Francis veterum Gallorum colonis originē pleriq; traxisse putent, non tamen negant quin Gallorū armis ac legionibus Germaniam, Italiā & magnam Hispaniæ partē cum imperio Gallorū coniunxerit, ac primogenitis Galliam, velut imperij sedem, alias aliis regiones ab hoc imperio auulsas dederit, quousq; Hēricus Auceps natione Germanus, Regē se ferens, Germaniā huius imperij partē occupauit. multò verius igitur ac iustius Gallica monarchia dici debet, quæ prius virtute Gallorū parata est, quàm Germani monarchiæ verbum audissent. Quis autē negare potest quin Britanni suā quoq; monarchiam multò verius quàm Germani sub Cōstantino Magno stabilierint? cūm .n. fuerit natione Britannus (tamen Romano patre satus) genere nothus; cōtraq; Senatus & populi Romani voluntatē ab ultimis oris in Italiā venit, Romanos Imperatores armis fregit, religiones ac instituta maiorū aboleuit, Christi nomen colendum proposuit, imperij sedē Byzantium transtulit, Romanis omnē dignitatem ademit,

deniq;

deniq; Urbem ipsam de suo nomine appellauit. quòd si Persarum monarchiā facit origo Cyri sanguine patriaq; Assyriis finitimi, cur monarchiam non efficiet hoc tam nouum, tamq; insolens Cōstantini imperiū, quod generis, locorum, legum ac religionum tātā cōuersionem attulit? Sed mirum cur Arabū monarchiam omittunt, qui vniuersam penè Africam, Asiæ quoq; magnam partē non tantum armis ac legibus, sed etiā religionibus ac lingua vti coegerunt: Persarumq; copias fregerunt, & in tantam seruitutē redegerunt, vt eos à literis & disciplinis omnibus omnino prohiberēt. Mirum quoq; videri debet, cur Tartarorū imperij penitus obliuiscantur, cūm reliquis omnibus æquari possit. an quia longè abest à Babylone? at longius absunt Germani, qui imperij Babylonici nullam partem habēt: Tartari verò Bactriam & Sogdianam vastarunt, latissimas eius imperij prouincias occuparunt, ipsamq; Babylonem duce Alao funditus euerterunt, vt scribit Paulus Venetus. ac mihi diutius cogitanti quid Propheta innuere vellet, nihil commodius occurrit, quàm interpretari de Babylone, quæ in potestatem Medorum, Persarum, Græcorum & Parthorum peruenit, quæq; sapius vastata est, ac tandem aliquando deleta. neq; enim ea quæ vulgò Baldac appellatur, eadem est cum antiqua Babylone, sed potius Susa vetus, vt Paulus Venetus interpretatur. quòd si ita est, non irritum fuit oraculum de Babylonis statu, conuersione, exitu; præsertim cūm Danielis & omnium Prophetarum voces in Christum, ac eius tempora velut in scopum dirigantur. argumento est petra illa (qua quidē Christum significari disertè Paulus innuit his verbis; Petra autem erat Christus) de vertice montis excisa, quæ statuam confregit. cūm verò interpres ipse Daniel sui oraculi plures belluas, plura quoque belluarum cornua interpretatur, quid vetat, quò minus ad Alexandri Magni successores, & ea quæ illic floruerunt imperia referantur? nihil tamē in rebus tam abditis & obscuris affirmare ausim.

illud tantum; verba Danielis ad id quod volunt interpretes accommodari nullo modo posse. Iosippus Hebræus optimus Danielis interpretis, scribit; Medos, Persas & Græcos à Daniele ad imperiū Babylonis vocari. de Romanis, à quibus ipse nomen Flauie gentis, ciuitatem & statuā adeptus erat, nihil à Daniele scriptum reliquit. sed hinc error manauit, quòd Danielis sacras sortes ad suam quisq; opinionem, non ad historiae fidem retulit. hinc putarunt quinq; duntaxat reges Persarum esse oportere, quòd Daniel quinque duntaxat futuros esse diceret: at omnium scriptorum cōsentiens auctoritas octo posuit: nonnulli decem, propter seditiones ac ciuilia bella. Consimili errore ex eadem statua Danielis (cuius caput aureum, thorax argenteus, crura ænea, tibiæ ferreæ, pedes fictiles, malè cum ferro coagmentati fuisse feruntur) quatuor, aut etiā plures ætates statuūt. fuisse quondā aurea secula, post argentea, deinde ænea, tum ferrea, tandē lutea successisse: sed minuenda hæc opinio est: nam si quis historicorum, non poetarum excutiat intelligētiam, profectò iudicabit parè esse in rebus humanis, atq; in omnium rerū natura cōuersionem: nec aliquid sub sole, ut ait ille sapientiæ magister, nouum esse. nam ætas illa quam aureā vocant, si ad nostram cōferatur, ferrea videri possit. quis enim dubitat quin eluuiō terrarum diuinitus cōtigerit propter hominū scelera, quæ tot ac tāta fuerunt, ut Deū ipsum pœnituerit hominis creati? videamus igitur illa tēpora quæ diluuiū consecuta sunt, quæq; aurea vocantur, non solūm à Poëtis, sed etiā ab ipso Catone in libris originum: quibus temporibus Camesē & Saturnum floruisse tradit. at nemini dubium est quin Cameses ab Hebræis Nohē filius: Saturnus verò Nimerodus omniū consensu vocetur: huius verò filius Iuppiter Belus, auream ætatem valere iussit. ex quo planū est aureum illud tempus breue momentum videri, si annorū sex millium ratio habeatur. nam Cato Poëtarum fabulas secutus, annis ducentis & quinquaginta definiit. quæ autem

innocentia fuit in Camesē, qui parētis optimi pudorem noua quadā & insigni contumelia violauit: nam ex eo secutę sunt patris execrationes. qualis itē Nimerodus Camesis ex filio nepos, quē aurei seculi cōditorem vocāt, satis ex ipso nomine intelligitur, quòd Hebræis significat rebellē. & quidē à Mole robustus venator appellatur; quo verbo latrones vbiq; & sceleratos homines appellauit. ut etiā Aristoteles latrociniū, seu λησείαν posuit inter genera venationis. Sequitur Iuppiter Belus, qui maiore dicā audacia an impietate, patrem senio fractū de imperio quasi de pōte deiecit: alios quoq; Ioues fuisse video (nā trecentos coluit antiquitas) sed quisquis ille est, quem Poeta patrē de regno eiecisse aiunt, non tantūm parricidio, verum etiā stupris omnibus ac sororis incestu nobilitatus est. eisdem tēporibus tyrannidē quisq; Ioui eripere conabatur: hinc cōiurati cælū rescindere fratres, qui turribus & aggeribus extructis, immortalī Deo nefariū bellū intulerunt, eumq; de cælo præcipitē deturbare sunt conati, nisi eum fulmine phiberentur, vel ipsa linguarum cōfusione, vnde turri nomen Babylon ab inscitiā loquendi, quam nos quoq; Babil appellamus. sanè Mosi cum Poëtis (qui rei veritatē fabulis cōfuderunt) quodāmodo cōuenit. quid est aut aliud gigantes Diis bellū inferre, quàm naturæ, ut ait Cicero, repugnare? hæc igitur est illa aurea ætas; quæ talia mōstra nobis educauit. idē iudico de Hercule, quem Manetho Piratarum maximū fuisse tradit: quiq; Theseum ac Pirithorum scelerū societate sibi cōcilijauit, qui cū Helenam rapuissent, ac Molossi regis filiā patri eripere conarētur, ab eo sunt in carcerē coniecti: alter quidē à Cerbereis canibus laceratus, alter breui lacerandus, nisi Herculis precibus quasi ab inferis reuocaretur, vel potius ad crudeliora supplicia seruaretur. quis aut ad omne genus libidinū Hercule robustior dicam an fœdior? Sed ne videātur hæc fabulis similia, Thucydidi verissimo historiae parēti assentiamur. is. n. testatū reliquit paulò ante sua tēpora tantā fuisse hominum

in ipsa Græcia barbariem ac feritatem, ut terra, mariq; latrocinia palam exercerentur, & sine vlla cōtumelia quæri à prætereuntibus cōsueuerit, vtrum latrones: vtrum piratæ esset nec ne? cum verò nullis adhuc mœnibus cingeretur, nec essent vlla propugnacula, ius in armis fuisse positum, veteresq; colonos subinde à nouis de possessione deiectos. qui mos in Græcia paulatim inoleuit. quæ aut nationes ab humanitate longius aberant, in ea barbarie diutissime vixerunt: ut de Germanis scribit Cæsar. Latrocinia, inquit, nullam habet apud Germanos infamiam, quæ extra fines cuiusq; ciuitatis sunt, atq; ea iuuentutis exercenda, ac desidiæ minuenda causa fieri prædicant. ex quo factum est, opinor, ut prædones, quia brigantes vulgò appellantur, à populis Brigantinis, qui lacum Podamicum seu Brigantium tenent, dicti sint: ut Assassini ab ea Persarum gente, quæ latronum & sicariorum infamia diutissime laborauit. at Lacedæmonij non in furto eduliorum, sed in furti sola deprehensione scelus inesse putabant. vtræq; sanè opinio tantò plus habet in se ipsa flagitij quam latrocinium, quantò miserius est ac turpius impunè legibus quicquã licere, quod ipsa natura nefarium sit. hæc fuerunt aurea & argentea secula, quibus homines ferarum more in agris ac siluis dispersi, tantum haberent, quantum per vim & nefas retinere possent, quousq; paulatim ab illa feritate ac barbarie sunt ad hanc quam videmus morum humanitatem ac legitimam societatem reuocati. nam furta quæ olim ciuili tantum iudicio, non modò Hebræorum, sed etiã Græcorum & Latinorum legibus, nunc vbiq; gentium capite puniuntur. Quod si res humanæ in deterius prolaberetur, iam pridem in extremo vitiorum ac improbitatis gradu constitissemus: quò quidem antea peruentum esse opinor. sed cum flagitiosi homines nec ulterius progredi, nec eodem loco stare diuinus possent, sensim regredi necesse habuerunt, vel cogente pudore, qui hominibus inest à natura: vel necessitate, quæ in tantis sceleribus societas nullo modo coli poterat: vel etiã, quod verius est, impellente

Dei

Dei bonitate. quod quidem perspicuum fit ex annalium libris ac monimentis maiorum, in quibus tot ac tam execranda flagitia prodita sunt (neq; tamen omnia) ut quid maximum sit non facile dici possit. testes sunt Tranquillus, Tacitus, Lapidius, Athenæus. quid enim magis nefarium cogitari potest, quam foedissima queq; vitia virtutis habere loco? id quidem videre est non modò in deprauatis ciuitatibus, sed etiã in ea Republica, quæ Lycurgi floruit institutis; quæq; omnium scriptorum cōsensione laudatissima putatur. sed ut impuras illorum libidines omittamus (quæ vtiã æterna obliuione sepeliatur) quid tam impium est, quam homines tum in funeribus tum in sacris crudelissime martari? at visitatum illud fuit apud omnes penè populos. quid crudelius quam innocentissimos quosq; feruitutis specie, in spectaculis publicis à belluis lacera-ri, aut mutuis vulneribus ad populi voluptatem trucidari? nihil tamè visitatius apud Romanos, qui in summa iustitiæ opinione floruerunt, ut diuina quadam ultione, hominum quinquaginta millia Fidenis in munere gladiatorio, vnius theatri casu obruta sint. ac certè nostri homines multò sapientius quam Romani (quod bona illorum venia dictum sit) cedes hominum inter ipsos, & ferarum cruenta spectacula de Christiana Republica sustulerunt, ac fructuosum & utile de omnibus disciplinis disputandi genus stabilierunt. quantò melius est igitur ad bonas artes & verum decus, quam ad palæstram informari? nec propterea tamen honestas corporum exercitationes omisimus, nec militarem negleximus disciplinam. habet etiam nostra monimenta, ut alios omittam, suos Cato, Fabrios, Camillos, Alexandros: neq; illis de meliore luto finxit præcordia Titan, quam nobis ipsis. vbi enim militaris gloria maior in Alexandro, quam in Carolo Magno? ille quidem magnus, sed tamen aduersus molles Asiaticos, ut Cæsar de Pompeio nostrorum hominum vim expertus dicere solebat, hic noster ferocissimas Europæ nationes perdomuit. vbi

par extitit pietas in Antonino atq; in Ludouico Pio: quis aut ex omni Principū vetustate D. Ludouico regi opponi potest? vt enim leges ab eo latas, quib. stat hoc imperium, omittā, nullus profectō tanta Principis aduersus Deū religio, fides in patriam, amor erga subditos, iustitia in omnes fuisse memoratur. Neque solum virtutes in nostris hominibus, sed etiā disciplinæ pares, atq; in veteribus extiterunt. est enim literarum sua quoq; vicissitudo, vt primū quibusdā in locis ingeniosorum hominū experiētia & labore artes oriantur, deinde incrementa suscipiant, post aliquantum in statu vigeant, tandē sua vetustate langueant, deniq; sensim emoriantur, & obliuione diuturna sepeliantur: vel bellorū diuturna calamitate: vel quod nimia copia (malum his tēporibus valde metuēdum) satietatem leuissimo cuiq; afferre soleat: vel quod iustas Deus pœnas expetit ab iis qui scientias salutares, in hominū perniciem cōuertunt. Nam cū disciplinæ apud Græcos sensim adoleuissent, vt ad summum peruenisse crederentur, tanta mutatio postea secuta est, vt ne ipsa quidē Græcia vbi nūc est vnquā extitisse videatur. quid Latinæ apud quos tanta fuit ingeniorū vbertas, vt iisdē penē temporibus bellica laude, ac disciplinarum omniū præstantia populos omnes superarent? attamen consimili casu in pristinā barbariem tum relabi cœperunt, cū influētes in Italiā Scytharum copiæ, bibliothecas refertissimas, & omnia vetustatis monumēta, vbiq; ferē incenderunt: quod immane factū tantas in omnibus disciplinis ruinas edidit, vt prostrate mille circiter annos sine vllō pretio iacuerint, ac iam interitura viderētur: nisi Mēsor Africæ & Hispaniæ princeps, Arabū ingenia magnis propositis præmiis ad literarum instaurationē excitauisset. omittō quā multos philosophos, geometras, astrologos pepererit Ægyptus, India, Æthiopia: quā multi apud Chaldæos nobiles Mathematici antē fuerint, quā vllæ essent in Græcia literæ: ad nostra tempora relabor, quibus multō post quā literæ toto penē terrarum

rarum orbe cōquierant, tantus subito scientiarum omnium splendor affulsit, tāta fertilitas extitit ingeniorum, vt nullis vnquā ætatibus maior. at ne Gothi quidem ipsis lectissima nuper ingenia defuerūt. testis est Olaus Magn⁹, testis Holsterus, testes alij pleriq;: quasi decreuisset natura scientiarū vulnera nūc ab iis ipsis, a quib. olim erant illata sanari. cū enim superiori adhuc ætate morē maiorum retinerēt, ac literatos homines voce præconis de Senatu exire iuberent (sic enim in illorū historia testatum habemus) nūc vndiq; literas accire cōsueuerunt. hæc illa est rerū omnium tam certa cōuersio, vt dubitare nemo debeat, quin idem in hominum ingeniis quod in agris eueniat, qui maiori vbertate gratiā quietis referre solēt. At veteres illi, dicit aliquis, artiū inuentores fuere: illis gloria debetur. profectō per multas inuenere: atq; in primis rerū cælestium vim: ratos orbium cursus, non tamen omnes: stellarū inerrantium, & earum quæ vagæ dicuntur, mirabiles traiectiones: tum naturæ obscuritatē diligēter notarunt, & accuratē multa explicarūt: pleraq; tamen ex iis imperfecta reliquerūt, quæ a nostris cōsummata posteris traduntur. ac nemini dubiū esse potest in eam rē penitus intuēti, quin inuēta nostrorum cum maiorum inuentis cōferri; pleraq; debeant anteferri. cū enim magnete nihil sit admirabilius in tota rerum natura, vsum tamē eius plane diuinum antiqui ignorarunt: & cū illi sese alieo mediterraneo cōtinerent, nostri quotānis terrarum orbem crebris nauigationibus obeunt, & in alium orbem, vt ita dicam, colonias deducunt, iam vt intimos Indiæ recessus apertos habeamus: ex quo non modò mercatura (quæ antea sordida vel nō satis erat cognita) abundans & quæstuosa euasit, verum etiā omnes homines secū ipsi, & cum Republica mundana, velut in vna eadēq; ciuitate mirabiliter cōspirant. quātum verò incremēti acceperit vna de pulcerrimis artibus Geographia, ex eo intelligitur, quod quæ de India fabulosa plerisq; videbātur (nam Lactātius & Augusti-

nus insanire aiunt, qui antichthonas esse opinantur) cōperta nobis sint: tum etiam motus inerrantium siderum ac magni orbis trepidatio. quid autē admirabilius est illa formarum à materia (vt sic dicam) abstractione & ἀφαίρεσις? hinc occulta naturę arcana recluduntur: hinc salutare medicinę Indies eruuntur: omitto longitudinis cęlestis inuestigandę modum ex horis æqualibus, quę à veteribus ex eclipses norma sine magno errore iudicari nō poterat. omitto catapultæ veterū & antiqua belli tormēta, quę si cum nostris cōferantur, sanē puerilia quędam ludicra videri possint. omitto deniq; artes infinitas, tū fabriles, tum lanificias, quibus hominū vita mirabilē in modū adiuuatur. vna typographia cum omnibus omnium veterum inuētis certare facile potest. Itaq; nō minūspēccant qui à veteribus aiunt omnia cōprehensa, quām qui illos de veteri multarū artium possessione deturbant. habet natura scientiarū thesauros innumerabiles, qui nullis ætatibus exhauriri possunt: Quę cum ita sint, & cum æternā quadā lege naturę cōuersio rerum omnium velut in orbē redire videatur, vt æquē vitia virtutibus, ignoratio scientiæ, turpe honesto consequens sit, atq; tenebrę luci; falluntur qui genus hominū semper deterius se ipso euadere putant. & cum in eo sint errore senes, credibile est hoc illis cōtingere, q̄ florem ætatis, quę per se ipsam lætitiā ac iucunditatē spirat: amissum meminerūt: cumq; se ab omni voluptatum genere deserui vident, ac pro deliciis acerbissimos dolores, pro sensibus integerrimis mēbrorum omnium imbecillitatē sentiunt, fit vt tristissimis obruantur cogitationibus, & falsa rerū imagine decepti, fidē & amicitia hominum inter homines interijisse putent: ac velut ex lōginqua nauigatione profecti aurea secula, auream ætatē adolescentibus narrāt: sed perinde illis accidit, vt iis qui cum à portu euehūtur in altum, domos vrbesq; à se discedere existimant: sic illi oblectationem, humanitatem, iusticiam in cælum euolare, ac terras delerere opinantur.

De

De temporis vniuersi ratione.

CAP. VIII.

VI sine ratione temporum historias intelligere se posse putāt, perinde fallūtur vt si labyrinthi errores euadere sine duce velint. hi enim vagantur huc illuc, nec vllum erroris exitum reperire possunt: illi verò inter historiarum innumerabiles anfractus æquē incerti feruntur, nec intelligunt vnde cōperint, quòve recurrant. at temporum doctrina, omnium dux historiarum, velut Ariadne cęca regens filo vestigia, nō modò nos errare non sinit, sed etiā efficit vt aberrantes historicos in rectā viam sæpe deducamus. itaq; videmus lectissimos quosque scriptores temporis tam magnā habere rationem, vt nō solūm annos, sed etiā anni singulas partes cōplectantur: alij ne menses quidē ipsos ac dies, dierumq; momenta, quibus quicq; gestum est, omittant: quòd intelligunt sine temporum ratione vix vllos ab historia decerpi fructus. cum igitur historiarum potissima pars in temporū disciplina posita sit, temporis vniuersi rationem huic methodo quam tractamus necessariam esse existimaui: tum propter summā eius vtilitatem, tum etiā propter eam quę inter historicos versatur, de temporū antiquitate ac serie discrepantiā: vt huic quoq; disputationi lucis aliquid afferrem. Prius igitur temporis originē, sine qua inanis hæc disputatio futura sit, nō tam auctoritate, quę nihil valet apud eos qui ratione duci volunt, quām necessariis argumentis doceamus. quanquā si ex Hebræorū sacris fontibus ac diuinę legis oraculis testatū habemus, mundū hunc originis suę principiū habuisse, amplius querere, scelus; dubitare, nefas esse videtur. ac tanti est apud me Mosis vnius auctoritas, vt omnibus omnium philosophorū scriptis ac sententiis longē anteponam. is enim capitali pœnæ subiecit eos qui Sabbatham

violarent, ea potissimum de causa, quod mundi creatione Sabbathi violatione in dubium reuocare videretur, vt Rabi Moses Ægyptius scribit. sed quonia improbi eius auctoritate se vinci non patiuntur, & oracula vicina temere calumniantur, necesse est eorum argumenta consimilibus argumentis refellere ac debilitare. nam si philosophorum ponderibus, ac rationum momentis plane intelligatur, mundum nec sempiternum, & a Deo immortali certo tempore conditum fuisse, maiore fiducia sacras historias amplectemur: deinde mundi conditio, quae tam praeclaræ originis opinione nitetur, augebit in nobis singularem Dei admirationem & amorem. Hæc igitur doctrina non modo Hebræorum est, sed etiam Chaldæorum, Pythagoreorum, Stoicorum, Academicorum, Arabum, denique multorum grauissimis comprobata & confirmata sententiis. quinetiam Epicurus ipse, vt est apud Plutarchum, in eadem fuit opinione. inter Latinos vero, quauis admodum pauci philosophiam serio tractarint, M. Varro, qui omnium Latinorum & Græcorum doctissimus est à Tullio appellatus, idem iudicauit in libro, quem de Interitu mundi scripsisse fertur. atque hæc omnium in eadem disciplina consentiens auctoritas, etiam apud philosophos non parui debet esse ponderis ac momenti. cum igitur primus omnium Aristoteles, tum à maioribus, tum à magistro Platone dissentiens, mundum æternum statuere ausus sit, aduersus eum omnis hæc suscepta disputatio est: cuius quidem rationes Galenus vno verbo refutat, veri quidem similes, non tamen necessarias videri scribit. quinetiam Aristoteles in libris de Cælo, rationes, ait, aliorum cum suis comparatas rem efficere certiores, cum nulli sint aditus demonstrationis adipiscendæ. quæ verba sunt non physicorum aut geometrarum, sed de re proposita dubitantium dialecticorum: vt Rabi Moses Ægyptius, is qui dubiorum interpretes usurpatur, argute animaduertit. demonstrationes enim neminem dubitare patiuntur, sed sua luce tamen perspicuæ sunt, vt velut adhibita questione ab inuitis extorqueant

queant assentionem. quare si Epicurus & Galenus minime religiosi homines, negant Aristotelis argumenta vim ullam habere: Origenes, Abensina, omnium denique theologorum ac philosophorum familiarum contrariis argumentis ea refellunt: satis intelligitur probabilia tantum & incerta, non necessaria esse. sed ad Platonem venio, qui Deum post operis tanti molitionem ad res genitas orationem conuertere fingit: quas ob id interituras affirmat, quod ortum haberent, sua tamen voluntate fore perpetuas. hic Aristoteles verba Platonis excipiens; Si mundus, inquit, non est interiturus, igitur ne ortum quidem habet: propterea quod quæ ortum habuerunt, aliquando sunt casura, quæque intereunt, orta fuisse necesse est. quæ à Platone didicerat in Phædro ac Timæo: vbi propterea mentes originem habuisse negauit, quemadmodum scribit Augustinus lib. 10. de Ciuit. Dei, ne aliquando interitura essent: mundi vero statum eundem semper fore iussu diuino. vter igitur in philosophia grauius labitur, alter qui præpotenti Deo liberam de rebus suis statuendi facultatem relinquit: alter qui quem vniuersi moderatorem esse confiteretur, & quidem causam efficientem, ei omnem adimit operis mutandi potestatem, vt si mundum quætere velit non possit: hoc Aristoteles argumento, temere dicam an impie, de mundi æternitate statuens, non modo philosophiæ naturalis decreta, verum etiam diuinæ maiestatis vim penitus eneruare ac debilitare conatur. at in omni disputatione quæ præsertim de rebus tam arduis & à sensu remotis suscipitur, prouidentum est, vt ne quid omnino aduersus Dei maiestatem contumeliosè dicatur: quod Aristoteles prætermisit. cum. n. rationum ponderibus vndique premeretur, necesseque haberet confiteri, mundum originis initium habuisse, si Deo plenam tribueret statuendi voluntatem: necessitate mundum, non voluntate regi affirmavit. huc enim omnia reuoluuntur argumenta. idem tamen contra Stoicos disputans, qui fatalem in rebus omnibus necessitatem posuerunt, multis argumentis docuit necessitate quæ-

dam, alia voluntate, multa fortuito, plurima casu fieri: fortunam etiā & casus trifariā diuisit. in rebus necessariis, diuinas actiones ac naturam collocavit. ex quo intelligitur ea quæ disputarat in libris de cælo, quòd fatalem saperet necessitatem, in libris de Interpretatione sic temperasse, vt homini quidē arbitrium daret omni necessitate solutum; Deum verò ac naturam necessitate obligaret. quid aut magis impiū, magis arrogans, magis deniq; furiosum, quàm sibi liberā tribuere voluntatē; Deo adimere velle; consequens est enim, vt neq; Deus solis cursum sistere, nec cælestium siderum vim prohibere, nec quicquā in vniuersa natura cōuertere; at ne hominis quidē impetus ac voluntates quò velit impellere possit. quæ cum absurda sint, & impietatis plena; sequitur vt illam de mūdo tollamus necessitatē, qua sublata relinquitur, Deum nulla vi obligari, sed pura voluntate omnia gubernare. at cum Aristotelē sui ipsius puderet; hoc est homini cōcedere, Deo eripere voluntatem, verbo quidem voluntatē tribuit, re vera tamen necessitate coactam: id quod Moses Ægyptius animaduertit: permittit. n. voluntatem, sed ea lege vt mutari nō possit: & vt Iupiter in fabulis Adrastie legibus teneatur: cum tamē in libris de moribus eam esse docuerit volūtatis vim & naturam, vt nisi mutari possit, voluntatis nomen amittat. itaq; cum multavariē cōtingere in natura perspiceret: modò in hanc, modò in illā partem, eò delapsus est, vt fortunam & casum ex opinione plebis statuere mallet, quàm ascribere Deo voluntatem aliud alio modo agendi. quid aut indignius est philosopho, quàm putare sine causā quicquā fieri, hoc est fortunæ & casibus quicquā permittere? illa sunt ex quibus se expedire nullo modo Peripatetici potuerunt: itaque à Plutarcho in libro de fortuna, tum etiā à Lactatio efficacissimis argumētis refelluntur. videamus cætera cuiusmodi sint, aut certè præcipua: infinitum esset omnia persequi. posuerunt enim ex nihilo nihil gigni, tanquam totius disputationis fundamentum; quod

omnium

omnium errorū præbuit occasionē: sed illis aqua hæret, cum hoc probandū relinquitur. tum illi subirascurtur, q̄ sua principia negari fas esse nō putent. sed quæ tandē ista principia sunt, quæ consequentibus obscuriora videtur? nullus vnquā geometriæ postulata negauit, quòd sua luce perspicua sunt; at hæc si perspicua viderentur, cur tot philosophorum scholæ tam constanter ea negarent? cur Philoponus falsum esse perspicuè demonstraret? quid aut ineptius quàm illud ponere, quod quidē si verbo negatū fuerit, vterius progredi non possint? sed tamen præclarum illud principium refellamus si placet; id quod à nostris omissum esse miror, qui tantopere in hac disputatione se exercuerunt. nam Phil. Melanchthon, ac Theologi distinctionem adhibēt, atq; id verū esse aiunt in natura ordinata: sed illud est τὸ ἐξ ἀρχῆς, vt aiunt Dialectici. quæ enim natura fingi potest incondita? hæc enim aut integra partibusq; omnibus coagmentata, materia scilicet ac forma, aut nusquam existet. certioribus igitur argumentis vtamur. Id aut à formarū præstantia facile intelligemus. est enim forma, generosa, & vt Aristot. scribit, diuinū quiddā habens essentia, ipsiusq; naturæ præcipua pars; quòd eius beneficio res omnes existant. hæc aut nō à materia ducitur, vt planum faciā: nec à se ipsa; cum formæ auulsæ à materia penitus intereant, nec per se existere possint: vt Aristot. in metaph. tradit: nec Dei particula sit cum de pura sempiternaq; mente corpus nō oriatur. quod Maurus quidam sapiens innuit, cum diceret; Deū cælestes orbes de luce vestimenti sui cōdidisse. consequens est igitur ex nihilo in materia ingenerari. itaq; Aristot. lib. 2. de natura, formā naturalem ipsius naturæ finem, & efficientem, & formam esse scribit: Deum verò à naturæ principiis seiunxit, & inanem priuationem, quæ nec essentia sit nec verum accidens; inter principia mediam collocavit. sed cum formæ singulares perpetuo quodam fluxu orientur & occidant, vt lib. 1. de natura c. 9. fatetur: posterioribus Peripateticis magnam

dubitationē attulit, vnde nam oriatur. ad extremum de materiae sinu ac potestate duci voluerūt, quod nūquam Aristoteli venit in mentē. ex eo enim sequitur materiā primam non potestate, sed ipso actu formas habere sibi cōcretas, ac temere informē; aut formam *ἄυλον* appellari: tum etiā id quod informe est, seipsum informare: formas itē materiae temperatione cōstare, augeri deniq; ac intēdi; quæ fallā esse docet Aristoteles lib. 8. *τῶν μετὰ τὰ φυσ.* tum etiā lib. 1. c. 3. de Anima. deniq; formā non esse principiū, sed ab ipsa materia sui ortus initiū habere: nec principium simplex, sed cōcretum & cōpositum esse: postremò materiam dare ipsis rebus existentiam, id est *τὸ εἶναι*. quæ si probabilia non sunt ex Aristotelis ipsius doctrina, ne illa quidem vnde hæc manant, probanda sunt; scilicet de materiae gremio formas educi. quare extrinsecus aduenire statuendū est; id quod negauit Aristoteles lib. 2. cap. 3. de animalium ortu, præterquam de hominis forma, quā ipse *θύραθεν ἐπιείναι* confitetur: illud igitur ab eo extorquebimus, formam hominis ex nihilo in materia ingenerari: atq; idem in formis omnibus iudicandum relinquetur: cum re vera nullam habeat materia vim formatricem. ac profectò tam ineptū est existimare de materiae gremio formas educi, quā de stipite Mercurij figurā; cum ab artificis mente, opera, idea, pficiscatur. igitur falsum est illud quod posuerunt; de nihilo nihil deriuari: eoq; disputationis cōcusso fundamento, cætera ruinam minantur, sic. n. Philoponus aduersus Aristotelē disputat: si non videtur absurdum ē priuatione pura manare formas, cur absurdū videatur de priuatione quoq; materiam primā fluxisse: At Theophrastus ipse cum videret plātas non modò in terra, sed etiam in saxis sine semine nasci, nihil aliud afferre potuit lib. 1. cap. 5. de causis stirpium, quā cæli vim ac proprietatē: videamus cætera Simile est illud; quod nihil in cælo sibi contrarium esse aiunt: ac proinde nihil ab interitu metuendū, nec sperandū ab ortu. vnde nam igitur elemētorum inter se di-

se discrepantium cōtrariæ vires? hæc enim superiorū vi & agitatione influere, & ab illis causis contrarias affectiones cieri fatentur. at cum vnus & simplicis causæ sit effectus, cōtrarium cōtrarij: discrepantes in cælo causas inesse confitendū erit, nō effectione tantum, vt magno errore putāt, sed habitu naturæ, id est vt ipsi loquuntur, formaliter: Quod etiam motū orbis æternū ex eo colligunt, quod tēpus sine motu cōsistere nō possit; æquē veteratoriū est ac sophisticum, vt si quis dicat ante horologiū horas non extitisse; aut eo sublato nullas fore. itaq; Plotinus lib. 8. Picus Mirandula lib. 6. de vanitate gentium, quæstionem Aristotelis lib. 4. de natura iam pridem irriferunt; vtrum scilicet animo numerante sublato, tēpus esse desinat. Basilius verò, Ambrosius, Augustinus, ac Moses Ægyptius, vt inanes illas argutias effugerēt, tempus ab æternitate penitus seiunxerunt. Vnum tamen est ab Aristotelis interpretibus inuectū argumētum, quod Mosem valde cōturbauit; Mundi, aiunt, existētia fuit aut necessaria, aut possibilis, aut impossibilis. si impossibilis, nunquā mundus extitisset: si necessaria, semper extitit: si possibilis, antequā existeret, potestas existendi, vel, vt eorū verbis vtar, possibilitas illa fuit in aliquo ente: igitur erat aliquid quod de potentia in actū exiret. at ego totum illud cōcedam, & illam, quam quærunť impossibilitatē, in ente collocabo, id est in causa effectrice sempiterna: nec video quid contrā dici possit. quod si potestatē in subiecta quoq; materia esse oportere putāt, magis captiosum erit quā necessarium argumentū: perinde vt illud; Si primus opifex à priuatione pura peruenit ad actū, fuit aliquid quod illum ad agendum eliceret atq; incitaret. ego à seipso incitatum aio, velut architectum qui nec materiam, nec aream habet ad ædificandum, à seipso tamen excitari ad ædificandi cogitationē: sed multò magis rationi repugnat ac veritati, necessariò mundum extitisse: quia velit nolit opifex, obligatur fati necessitate. Hæc præcipua sunt Peripateticorum & Abenreis ar-

gumenta. Tria sunt Proculi qui à magistro Platone discedens, mundum æternū esse putauit, idq; Platonem voluisse scripsit, tum etiam Simplicius, Plotinus, Marinus, Syrianus, Apuleius, Iamblichus: atque inter iuniores Bessario Cardinalis, & Foxius: qui, vt Aristoteli cum Platone cōueniret, mundi ortum in eius salute tuenda quæ Deo semper curæ est, posuerunt: alij Platonem ex hypothesi locutū arbitrantur, quos Plutarchus & Philo refutant: Proculum verò Philoponus libris 18. sed tota illa disputatio his tribus argumentis est, vt opinor, cōprehensa; Deus, inquit Proculus, mundum sempiternum efficere potuit; voluit igitur, si voluit, cōfecta res est: voluisse planū fit ex eo, quòd maleuoli est nolle bene agere cum possis, & eius qui bonis alterius inuideat, malis gratuletur. hoc in Deum cadere nō potest: ergo nec illud. iam verò ab otio ad negotiū; ab eo quod nolis, ad voluntatē ferri, mutationem habet ac varietatē à natura diuina, quæ simplex est ac semper sui similis, valde alienā, id aut cōsequens erit, si demus innumerabilibus sæculis ignauiter quieuisse Deum, ac nuper de mundi cōditione cogitasse. Postremò si mundus interitum non sentit, nec ortum habuisse cōstat. verū illud; hoc igitur. nam omnis interitus, inquit, ab externa vi aut interiore pendet: nulla vis interior afferri potest: extrā nihil est metuendū. igitur nullo tēporis decursu interibit. cætera Proculi argumenta facilè à seipsis refutātur. Primum illud falsum est, vt bona quæcunq; Deus efficere possit, ea quoq; velit. potest enim omnes homines ad virtutis actionem ita dirigere, vt si velint, labi non possint: quo sanè bono, nullū Proculo maius, aut magis optandū videatur. quinetiā potuit mundum hunc ita coagmentare, vt nec in mentibus vllis, nec in materia aut forma peccati labes, aut malorum semen vllum inesset, noluit tamen. igitur si nō propterea Deū immortalē vllius sceleris incusat Proculus, q̄ ea mala quæ prohibere possit, nolit: multò minùs si mundum eum potuit, non ab æterno creauit. Alterum magis

virget

virget, quòd ab otio ad negotiū ferri, mutationē habet, id est vt ipse loquitur ἀμοίωσιν, quæ ab illa sempiterna mēte longissimè abest. sed illud falsum, q̄ ab otio ad negotiū; à quiete ad laborē Deus feratur, cum mundum cōdere cœpit. & quidem labitur Proculus in naturæ principiis, cum Deo tribuit quietē, quæ aliud nihil est quàm priuatio motus. Igitur si Deus moueri non potest, nec quiescere quoq; est enim Aristotelis demōstratione lib. 6. de natura, non tantum immobilis in orbium cōuersione, sed etiā immutabilis, in tuenda mundi salute: non alius igitur quàm ante mundi conditionē, persuasum aut habuit Aristoteles, dominum esse omniū rerū ac moderatorem Deum; huiusq; mundi causam nō modò effectricē, sed etiā cōseruatricem: neq; solum immobilē, verum etiam omni solitudine ac labore vacuū, sua potētia & virtute gaudere. idem quoq; scribit nō mutari sapiētem cum sapit, aut architectū cum ædificat, quantò minùs in Deum mutatio cadet, cum in mundi procuratione versatur? itaq; non minùs ineptè quàm impiè quidam minuti theologi Deū sordidissimis quibusq; occupationibus implicari putāt: quod sanè præbuit occasionem Epicuro, vt diceret se baiulum esse malle quàm Deū. vt enim Christus in perspecta summi patris erga se beneuolentia totus acquieuit, ita XII. legiones angelorū si velit præsidio sibi futuras dixit. ex quo innuere voluit, mundum hunc plenum esse animorū immortalium, quorum ministerio veluti seruatorū Deus vtatur. hæc autem argumenta Proculi cōsimilia sunt his Epicuræorum maledictis; Si mundus originem habuit, aut casurus est, quid antea Deus egit, aut quid tandem factururus est? his ego impuris hominibus, qui à Deo rationem temporis anteacti repossunt, nihil aliud reponam, quàm quod Spiridius in concilio Niceno respondit ad eiusmodi quæstionem; æterna scilicet suppliciorū loca tam curiosis hominibus, ne nihil ageret condidisse. quæ ratio non solum vrbana, sed etiā salutaris visa mihi est. si tamen philosophorum o-

mnium cōstans opinio est, summā hominis felicitatē in contemplatione positā, & sapientē à Platone *αὐτο-δαίμονα* vocari, ab Aristotele seipso contentum, id est *αὐτάρκην*, propterea quod in desertissima solitudine constitutus, beatus est tamē præclara illa mētis agitatione, quares humanas infra se despicit, diuinas intuetur. quantò magis Deus seipso contentus est, ac sui vnus cōtemplatione felix: nihil autē seipso maius ac melius contemplari potest. itaq; Aristoteles lib. 14. *τῷ μὲν τὰ φῦσιν*. Deum eodem modo dixit *αὐτάρκεις αἰὼν*, quo Hebræi *אֵלֹהִים*, id est vt Moses Ægyptius interpretatur, eum qui seipso cōtentus est. quod quidē si Origenes attentius prouidisset, nō arbitraretur Deū mundos cōsecutione innumerabiles condidisse, sic enim scribit in libris *πρὸς ἑβραῖους*, veritus opinor, ne vel Deus inertia langueret: vel quòd Plato metuit, ne hominū genere penitus sublato, sacrificiis ac laudationib. careret. quanquā sic arbitrari æquius est, quàm mūdum vnā cum Deo sempiternū exitisse. & quidē in illa opinione Hebræi pleriq; fuerunt, vt Moses scribit, & nostra atate Leo Hebræus. Sed vtriq; in maximis erroribus versantur: alteri quòd diuinam felicitatē, mūdi existentia; alteri quòd eius gloriam hominum sacrificiis ac rebus caducis metiūtur: nulli tamen perniciosius, quàm qui Deum vlla mundi contagione violari, aut in eius procuratione ac salute defatigari putant. Repudiata igitur Proculi ac Peripateticorū opinione, relinquitur mūdū originē habuisse: ex quo sequitur eius occasus; si Aristotelis doctrinæ assētiamur. Cū enim triplex opinio sit in disputatione quæ de mūdo habetur: vna eorū qui nec initiū habuisse, nec exitum putent habiturū: alteri vtrunq; affirmant: tertium genus extitit eorū qui feriendo medium originem habuisse dicerent, nunquā tamen occasurū. in qua sententia fuerunt Panætius, Possidonius, Boëthius, & Seneca inter Stoicos; Thomas Aquinas inter theologos; Philo inter Hebræos: tum etiam princeps Academicę Plato, huius auctor opinionis. Philo Mosis & Salomonis

lomonis sententia suam tuetur: quibus tamen Iesaias, Esdras, ac Petrus apertè reclamant: vt ex eorū verbis de interitu mundi dubitare nemo possit. & in ea quoque sententia fuit Epicurus, vt est apud Plutarchum, cuiusque discipulus Lucretius his verbis;

Vna dies dabit exito, multosq; per annos

Sustentata ruet moles & machina mundi.

Sed quoniam theologo Scripturæ sacre locos in varias sententias distrahūt: ac Moses Ægyptius, & Thomas Aquinas Philonis interpretationi contrariā afferunt, placet rationib. vti; quartū nulla mihi visa certior est, quàm quæ ex Auicennæ dictis & Alexandri Aphrodisi colligi potest. lic enim propterea mundum sempiternū affirmat, quod à Deo moueatur: sit autē infinitæ ac sempiternæ mētis actio infinita. contra verò Auicenna primū orbē à Deo moueri negauit. quod quidem si verū est, vti est, occasus mundi necessariò consequetur: quia finitæ mentis actio finita sit oportet. si autē primi motoris actio finita est, mundus interibit, cuius salus ex Aristotelis sententia pendet à motu: à quo rerum omnium origines deriuantur. quòd autē primus orbis à Deo nō moueatur, planū sit ex eo, quòd finito corpori, vt mūdus est, infinitū motorem copulare sit absurdū: cū finiti ad infinitum nulla sit ratio, vel cohærentia, vel habitudo. quid enim absurdius est, quàm quòd Aristoteles & Abenreis, Deum, quem actu infinitū appellant, eundē mūdū, id est corpusculo finito sic coniugare, vt ab eo diuelli non possit? quid autē minus philosopho dignum, quàm efficientē causam, quæ sit infinita, cum effectu finito sic colligare, vt vno existente alterum existere sit necesse? sic enim Aristoteles philosophatur de mūdo ac Deo, vt de calore & igne; de sole ac luce, quorum alterū alterius sit sufficiens causā, sed ei tamen ita cohæreat, vt auelli ne cogitatione quidem possit. at oportuit in eo genere mundum mentē esse, aut Deum corporeā habere naturā, si causā eiusmodi esset vt ab effectu minimè diuelleretur. ex quo sequeretur illud. Deum Aristotelis,

quem mundo veluti spongiā lapidi affigit, ac perpetuo motu fatigat, non modò infinitū non esse, sed planè mundo cōcretum & finitum, vt lux soli. at ipse fatetur in libris *τῶν μετὰ τὰ φυσ.* mentes omnes ab omni concretionē corporū liberat esse solutas. non est igitur Deus eiusmodi causa, vt sine effectu consistere nō possit: & cum actu sit infinitus, nō potest vlla ratione finito & exiguo corpori, siue origine, siue statu, siue motu cōferri. ac tamen certa ratio est exigui seminis ad mundū vniuersam, vt demonstrat Archimedes, vbi arenam numero cōplecti docuit, propterea quòd vtrunq; corpus est regione ac termino definitū, mūdī tamen ad id quod est infinitū, nulla ratio cogitari potest. quæ ratio facit vt *Deus* efficere Deū nequeat: quia infinitū ab infinito fluere nō potest: ita mundū, quem exiguo quodam orbis ambitu cinxit, nō magis a tereno motu, quàm magnitudine infinita potuit ornare. quare nec Philoponi argumentū. Abenreis dissoluere potuit; si mundus est finitus potestatem habet finitā. vt igitur Proculus argumētatur aduersus Anaxagorā & Metrodorū, qui loca magnitudine infinita, mūdōsq; innumerabiles posuerūt; *ἐκ τῆς ἀπειρίας*, inquit, *τὸ θεὸν ἀναρπᾶν*, id est infinitas tollit Deū: sic ex iisdem fontibus argumentū illud hauriemus; si locorū vel corporū infinitas tollit Deū, igitur motu sempiterno, vel temporū, quæ à motu pendeant, infinitate posita, Deus tollatur necesse est, cum motus sempiternus cōplectatur infinitatem seculorum, ex quibus si fluxerint annorum sexcenta millia, ne momentum quidē erit infiniti ratione. atq; in eo fallitur Scaliger, qui Philoponum coarguens, negat tēpus actu infinitum existere, sed sola successione, vt formæ singulares. nō enim prospicit infinitæ menti ac sempiterno illi Deo, nihil prius aut posterius esse: sed totū illud tēpus quod sempiternum ponit, actu infinitū perinde vt præterit ac intrans, quo finitur tēpus, haberi: alioqui nō esset actu mens infinita. rectè igitur Augustinus scribit, nihil in rebus, aut locis aut temporibus, aut motu, infinitum esse præter Deum

Deum. Illud etiam nō minùs absurdum, si Deum primi orbis motorem fingamus, futurum est vt illū redigamus in ordinem earum quæ dicuntur intelligentiarum minorū, ac numen illud præstantissimæ mētis iisdē actionibus impediamus, quibus inferiores orbium mentes; quod sine scelere ne cogitari quidē potest. cum igitur Dei maiestas ab ordine animorū longissimè absit, sequitur primi orbis motorem non esse. ac proinde si mens inferior motrix est, officio quoque, potestate, actione, finita sit oportet. præterea rerum ordo, series, ac dignitas postulat, vt quadā moueantur tantum, veluti impure materie cōcreta: quædam moueantur ac moueant, vt orbis caelestes, qui ab intelligentiis mouentur, & vicissim hæc inferiora mouent: quædam moueant dumtaxat nec moueantur, vt mētēs quæ caelos ac sidera circumagunt: sunt enim ipsæ immobiles, vt Aristoteles lib. 6. de natura, demonstrat: extremum est, vt sit aliquid quod nec moueat nec moueatur; id autē Deus est. Ex quo intelligitur primum orbem ab alia mente quàm à Deo moueri, à quo velut à fonte perenni ortū habuerunt mentes inferiores, à quibus orbis moueri cœperūt ac desinent, cum sint finite. contra quàm putat Ficinus, qui mentem hominis infinitam esse scribit. nam ista ratione cum à Deo proficiscatur secunda mens, infinitum ab infinito manaret, quod naturæ principis omnino repugnat. Quid autē absurdius est, quàm ea quæ sensu prædita sunt & corporea, cum intelligentiis: bona cum malis, infinita cū finitis, incorrupta cum caducis, deniq; tota ratione secum discrepantia, planeq; contraria, eodē naturæ sempiternæ vinculo copulare? vt sit infiniti boni ac mali, Dei & cacodæmonis idē nexus? Illud quoq; non leue est argumentū Scaligeri, qd motus omnis vergit ad quietē, vt videre est in singulis rerū naturis. igitur orbis quoq; caelestes ad quietē inclinabunt: quod sine mundi obitu fieri non posse constat. hoc argumento mundū interituum cōclufit. sed de populari obitu intelligendū est: quoniam quies est

priuatio motus in eo quod rursus moueri potest. ita quoque intellexit Leo Hebræus, Lactantius ac veteres illi qui ante mundi huius ordinem, statum, figuram, putarunt omnia fuisse in rudi materia confusa. atque huc pertinet argumentum illud, quod Theophrastum conturbauit, ut videre est apud Philonem in libro quem inscribit, mundum non esse interiturum. est autem eiusmodi; Partium ac totius eadem ratio sit oportet: igitur si mundi partes labuntur ac diffluunt, totum accidere necesse est aliquando; saltem occasu populari: ut cum animantia, plantæ, stirpes, ab igne absumentur, & vilissimam subeunt cineris naturam amissa nobiliore forma: idem quoque de cælo iudicandum. Proculus cum in easdem angustias delapsus effugere non posset, hæc elementa, quæque ex his conflantur corpora, mundi partem esse negauit, sed apotelesma duntaxat, & velut appendicem, ut est apud Philoponum. sed hæc opinio tam absurda, refutatione minus eget. videtur tamen Theophrastus ita dissoluere, ut occasum mundi futurum concedat, si quemadmodum singularia vicissim; ita quoque vniuersa simul obiret: præciso enim digito, inquit Philo, nihil vetat quò minus viui possit. at non queritur utrum membris quibusdam captus homo viuere; sed an pars vlla corporis vitam amittere possit. nam ex eo iudicatur corporis totius fluxa natura; quemadmodum ex aque guttula, sapor fontis. neque enim partes homogeneas ab heterogeneis Theophrastus in illa conclusione distinxit. alioqui fatendum erit eiusdem animalis (est autem Academicorum omnium ac ipsius Theophrasti consensu mundus hic animal) alteram partem, & quidem corpoream, ita coagmōtatam ut partim intereat, partim interitus sit expertus. quæ tam ridicula mihi videntur, quam quæ Aristoteles ex auorum memoria disputans, neminem ait interitus cæli meminisse. at isto modo aurum, vel adamantem, vel amianton adamante duriorum, aut etiam ferrum illud quod in Dariæ nullis ignibus liquefcere fertur sempiternum affirmare, cum nullus meminerit hæc à seipsis interitum sensisse. Ex omnibus

omnibus tamen omnium argumentis nullum maius visum est argumento Philonis, quod ex abditis & sacris Hebræorum fontibus manauit. Non est, inquit, Deus auctor *ἀταξίας* & confusionis: sed ordinis. si ergo mundi procurationem gerit, non patietur labi ac interire. eadem causa Moysen Ægyptium impulit, ut diceret, Deum nulla indiuidua præter hominem immortalem curare. idque Aristotelis & Alexandri doctrinæ congruit, qui non putant id interiturum quod immortalis Deo curæ sit, ex eoque fieri, ut formas quidem vniuersas Deus tueatur, singulares fluxas & caducas negligat. eadem ratio Manichæos impulit, ut duo pari potestate principia statuerent, vnum bonorum omnium & ordinis; alterum malorum, interitus & confusionis auctorem. quod ut Moyses Ægyptius & Augustinus effugerent, interitum, mala, confusionem, non in habitu, sed in pura priuatione boni collocarunt. si tamen ex Aristotelis doctrina malorum habitus statuamus, ut rheologi plerique; non video quid absurdum consequatur, cum Deus non propterea mali ac interitus causa sit per sese, sed *κατὰ συμβεβηκός* tantum, ut cum scelerati curam omittit, aut etiam viri boni, ut de Iob fertur: idem principi tenebrarum permittit, qui sceleratum & nefarium hominem male perire faciat. hæc Moysis Ægyptij opinio est. idem quoque de interitu mundi ac omnium rerum iudicandum videtur: quarum curam simulac deseruerit, collapsuræ sunt. ac ne quis ea de re dubitaret, ipse Pharaonem, quem Hebræi principem tenebrarum interpretantur, sibi excitasse dicitur, ut in eo suam gloriam ostentaret: ut quæ hic labefactaret & corrumpere, ipse instauraret. Sed placet Philonem Hebræum ac Platonem Leonis Hebræi argumento efficacissimo convincere. aiunt illi cælum ac sidera, quæque creata sunt, ob id interitura, quod ortus sui principium habuerunt. igitur Deus sibi ipse repugnaret, qui corruptibile aliquid fecisset, quod tamen corrumpi noller. quod si verum est ex igne & aqua cælum esse concretum, ut Philoponus ex Academicorum sententia disputat, ac He-

brai sapientissimi naturæ interpretes affirmant: id enim voce ipsa, שמרים, id est, אשמרים, vel ut alij, שמים ignis & aquæ rationem complectuntur: quis dubitet cælum quoque interiturum: id quod Aristot. ne fateri cogeretur, quintam cælo tribuit naturam, quæ qualisq; sit nusquam explicat. non debuit igitur ignota cæli natura sempiternum affirmare. Sit igitur hoc postremum, ne omnia differantur, quod qua ratione dissolui possit non video; Si mundus naturale corpus est, ex materia formaq; constat, ut omnes Physici tradunt: ac proinde concretus: nihil autem concretum & partibus coagmetatum à seipso effici potuit, ex ipsius Aristotelis disciplina. igitur causam habet sui efficientem. illud quoque Aristoteles confitetur: quem Cardanus parum assecutus, Deum mundi causam efficientem esse negavit: quod nec philosophum decuit, nec Christianum. at ex his consequens est ut mundi causa prior sit effectui, non solum ipsa natura, sed etiam tempore: alioqui naturale corpus, & quidem ex heterogeneis, sui que dissimilibus partibus conflare poterit sine tempore, ac ipso momento; quod naturæ principis & Aristotelis doctrinæ repugnat. igitur consentaneum est non solum mundo priorem esse Deum natura, verum etiam tempore; tum etiam mundum ex ipsa natura concreti corporis interiturum. Sed audire iuvat quid respondeant cum ab illis quaeritur, ubi tot annorum millibus Republicæ ac imperia latuerunt, ubi tot seculis rerum memoria gestarum: ad hæc; incendiis, aiunt, & eluuiionibus in orbem sæpe recurreribus homines obire: ac vicissim è terra nouo calore ac semine grauida renasci. hanc opinionem ab Ægyptiis acceptam Solon in Græcia disseminauit, quam deinde Anaxagoras, tum Plato in Menexeno ac Timæo: post Aristoteles in problematis: deinde Abensina in libro de diluuiis confirmauit. tandem hæc Aristoteli displicuisse videtur opinio lib. 1. Meta. & Abenrei lib. 3. de animo; ubi negant vlla tanta fuisse diluuiam, quæ terras omnes inundaret. hac opinor ratione ducti, quod nulli hoc tempore fatiui

gygan-

gygantes, at ne exigui quidem Myrmidones, ut olim, è terra prodiret. an quia non satis pingue solum? negabit Aristides, qui in Panathenæis solos Athenienses de generis nobilitate iure gloriari putat, quod soli sine indigenæ terræ parentis, id est *αυρόχθονες*, quamvis Attico solo nullum magis sterile videatur. at in Ægypto ubi sunt aquarum vberes inundationes, ac tellus, ut ait Poëta, sine nube ferax, id nunquam contigisse proditum est. an quia sol decrepitus est, aut tellus effœta? quoties igitur mundum hunc velut animal hydrophum, aut acuta febre corripitur, cum incendiis & eluuiionibus labefactatur, profecto materiam vetustate mundum senio interiturum confitentur. atque id vniuersa natura perspicue demonstrat. Plinius lib. 7. tradit omnes scriptores conqueri genus hominum nec multitudine, nec magnitudine, nec robore, cum veteribus posse comparari. quo fit ut fabulosa nostris Imperatoribus videantur, cum audiunt Xerxis innumerabiles exercitus, aut Alexandrum Magnum ac Cæsarem mox trecenta, mox etiam quadringenta milia hominum vno prelio fregisse: quæ tamen sacris literis consentanea sunt. Creta verò quæ ab Homero *εκατόμυρολις* dicebatur, Cretum, inquit ille, vrbes habitant magnas, vix hac ætate tripolis dici potest. quin etiam Diodorus scribit, olim in Ægypto decem & octo milia ciuitatum illustrium in sacris libris comprehensa: postea Ptolemæi Lagi temporibus, tria milia extitisse, hac verò ætate vix in Ægypto & Asia tot restare feruntur. sanè magnitudo incredibilis ossium, quæ etiamnum his temporibus integra seruantur, certissima sunt miræ magnitudinis hominum argumenta. Sed ex omnibus nihil admirabilius est, quam quod ad sempiternam posteritatis memoriam, Copernicus in libris reuolutionum, deinde Reinoldus, post etiam Stadius, mathematici nobiles, perspicuis demonstrationibus docuerunt, Solis a psida terris esse propiorē, quam Ptolemæi ætate (floruit autem Adriano principe) duodecim partibus, id est vno ac triginta terræ semidiametris, vel, ut Ger-

mani suis spaciis metiuntur, xxvj. millibus sexcētis & sexaginta milliaribus Germanicis, quæ Gallicis altero tanto maiora feruntur. id aut̄ cum vsu frequenti & explorata demonstratione cōpertum haberet Philippus Melanchthon, ad cęlestium terrestriumq; corporum tabescentem naturā referendum putauit: vt hæc elementa solis calore cōmodiūs foueātur. quod Scaliger cum audisset, flagris dignos putauit qui talia scribunt. ipse flagris indignus erat, quod earum rerum ignorantia, sæpe, & quidem pueriliter, lapsus est. Cum igitur fluxa sit & caduca materia cęlestis, efficitur illud quoque, vt orta fuerit, & aliquando sit interitura. quæ cum ita sint, tempora suas origines & exitus habere constat. id autem est quod quærebamus.

Temporis series.

Nunc temporum ratio nobis est ab orbe condito ex historiarum monumentis haurienda; quod ex aridis fontibus Græcorum fieri nullo modo potest. cum enim historia Troiana nullam habeat antiquiorem, quam tamē Thucydides magna sui parte fabulosam esse tradit, & cum Homerus ipse post Orpheū & Linū antiquissimus scriptor, ducētis annis à bello Troiano claruerit, consentaneū est vulgi errores ac fabulas pro vera historia tradidisse. vt vt sit, Plutarchus à Theseo principum vitas auspicatus superiora fabulis cōfusa esse affirmat. fertur aut̄ Theseus ante Romulum annos circiter quingentos claruisse, Abimelecho Hebræorum duce: qui annus est ab orbe condito bis millesimus ac septingētesimus supra quadragesimū. ab aliis igitur quàm à Græcis temporum vetustatem exquiramus. at ex omnibus aliarum gētiū scriptoribus antiquiorem Mose video neminem. Herodotus antiquiss. Ctesias, Hellanicus, Xenoph. temporibus æquales, annis mille octoginta Mose iuniores sunt. Herodotum proximè sequitur Thucydides. deinde Berofus Chaldæus Herodoto iunior annis ducētis. Berofum excepit Manetho Ægyptius; tum Metasthenes Persa, temporibus Alexātri Magni: horum tamen exigua fragmenta restant, si modò ab his scri-

pta

pta sunt. de Metasthene & Ctesia minūs ambigitur, nisi quod hic à Diodoro lib. 3. reprehenditur, in regibus Assyriorum: laudatur ab eodem in historia Persarum. contrā quàm Eusebius, qui rectè Assyriorum, negligenter Persarum tempora collegit. itaq; ad Iosippum Hebræū Mathatiæ non Gorionis filiū (quem Munsterus eundem esse putat, cum ex bello Iudaico apertè refellatur) recurrendum nobis erit. hic enim duobus libris aduersus Appionē antiquissimos historicos, qui tum in manibus tenebatur, cum Mose contulit, & iustis ponderibus examinauit. ex quibus illud primū intelligitur, falsum esse quod Appio è Timæo Platonis arripuerat; Ægyptios scilicet annorum octo millium historias in monumentis habere cōsignatas: absurdus etiā quod Herodotus tredecim annorum millibus apud Ægyptios regnatū audierat: absurdissimum quod Cicero in libris de Diuinatione à Chaldæis iactatum scribit; se in periclitandis hominū ingenis, annorum cccclxx. millia posuisse. Diodorus ascripsit, ccccliii. lib. 3. sed id fabulosum esse affirmat. Iosippus verò certissima temporum ratione collecta ex historia Phœnicū & Manethonis, qui Ægyptiorū arcana literis sacris comprehēsa peruulgarat, Ægyptiorum & Græcorū fabulas inanes apertè confutat, descriptis ætatibus regum Ægyptiorū ac Phœnicum. quanquā Diodorus ante Iosippi ætatem in Ægyptum profectus; vt populi antiquitates penitus intelligeret, cōperit omnē, quæ de Ægyptiis haberi poterat historiam, tribus annorum millibus ac septingentis cōprehensam, idq; testatus est lib. 2. vbi refutat Ægyptiorum mēdacia, qui vt generis antiquitate ceteris præstare viderentur, trium ac triginta millium annorū antiquitates se habere prædicabant. ego Diodori tempus illud de arcanis Ægyptiorum verissimè expressum cōtuli cum historia Philonis, quā doctissimi quiq; sequuntur: ab eoque ducentis circiter annis discrepare intellexi, detracto temporis spacio quod inter Philonem ac Diodorum intercedit, inest, ceterum

paulò minùs annis. nam ab orbe cõdito ad Philonem (qui legatus ad Caligulam missus est ab Hebræis) numerantur annorum quatuor millia. maius etiã argumentũ ex Simplicio collegi. is enim tametsi Hebræorum & Christianorũ se acerrimum hostem præbet, præsertim vbi Proculũ aduersus Christianos ruetur; nihilominus in cõmentariis libri primi de cælo testatum reliquit, Aristotelẽ literas ad Calisthenẽ dedisse, vt tantisper Chaldæorũ antiquitates ac monumenta conquireret, dum alij prædẽ intenti Babylonẽ diriperent. tum Calisthenẽ rescripsisse, cõquilita diligenter à se Chaldæorũ monumenta, seq; reperisse historiam annorum M. DCCCIII. qui numerus ad vnguem cõgruit cum sacra historia Mosis & Philonis, si ab Alexandro Magno regrediamur ad illud tẽpus quo primum dispersos tradit Nohæ filios in orbe terrarum, ac Semi gentem in terra Sennaar, ad orientẽ Armeniẽ, in qua naus illa salutatis cõstiterat, sedes quassisse. est aut̃ Armeniæ orientalis Chaldæa paulũ ad meridiem vergens. Hoc igitur in primis animaduersione nõ minùs quàm admiratione dignũ est, quòd Calistheni ac Mosis, qui e purissimis fontibus veritatem hauserunt, cõuenit, quod attinet ad vniuersam tẽporis rationem. id quoq; proximẽ Diodoro congruit, si tempus ab orbe cõdito reperamus ad suam vsq; ætatem. nec minor est Xenophontis de æquiucis, & Archilochi de temporibus (si modò fragmenta illa scripserunt) cõgruentia cum Mose. nam vterq; Ninũ imperasse scribit post diluuiã oct. annos: & alter quidem id colligit ex epitaphio Nini, quod ei Semiramis incidat in columna. id verò tempus rationibus Philonis & Hebræorũ plane respondet. Ad hæc Metasthenes Persa, ex ipsius Berosi Chaldæi testimonio, eius, inquam, qui tum integer & incorruptus extabat tẽporum seriẽ ab extrema regũ memoria repetens, paululũ admodũ discrepat ab Hebræis. sed illud memoratu dignum est, quòd Iosippus aduersus Appionem docet, eluuiões Berosi scriptis comprehensas fuisse, &

nauim

nauim illam, quæ animãtium ac generis humani seminarium cõseruarat, in monte Cordico conquisse, vt etiam nõ Alexandri tẽporibus adhuc fragmenta restarent, vnde bitumen ad expiationes colligi solebat. atq; hæc Hieronymi quoq; Ægyptij ac Mnasæ Damasceni auctoritate cõfirmat. quanquã I. Buteo Delphinas geometrica demõstratione perspicuum fecit, naus illius magnitudinẽ longẽ capacissimam ad alimẽta omniumq; animantiũ salutem extitisse. Omitto quòd veteres Poetæ rei veritatem à maioribus acceptam ad fabulas inanes transtulerũt. nam Ianus ab illis est appellatus, quòd vinum iain Hebræis dictum, inuenisse diceretur. vt illud quod sacre scripturæ de Chamo, qui patris pudenda reuelauit, ad Iouem traduxerunt: alij ad Saturnũ, quòd alteruter patris genitalia exeruisset. at Hebræorum pleriq; interpretes de Chamo id ipsum prodiderunt, vt scribit Rabi Leui ad Genes. c. ix. consimilis est historia Gigantũ, & Androgyni, quam omnes Hebræorũ interpretes, verissimã esse aiunt. Plato ad fabulas detorsit. Nullum aut̃ ad sacram temporum historiã confirmandam, certius argumentũ improbis opponi potest (neq; enim talibus argumẽtis egent boni) quàm q̃ Berosus Chaldæus ab ipso Noha vsq; ad Sardanapalum: hinc Metasthenes ex historia Susiana vsq; ad Alexãdrum: quinetiã Ctesias antiquissimus ab Herodoto, quiq; ab ipsa regia Persarũ annales in Græciã detulit, teste Diodoro: postremò ipsius Manethonis Ægyptij tẽpora cum sacris literis, & cum Calisthenis historia ita conspirant, vt Chaldæorũ & Hebræorum cum Ægyptiis discrimen omne, non maius trecetorum sit annorum. quod tamen mirum videri debet, in tanta scriptorum multitudine ac varietate annorum. nam Iosippus ex antiquissima historia Phœnicum (è quibus Græci scribere ac loqui didicerunt, vt ipsi cõfitentur) planum facit, templum à Salomone conditum annos ante Carthaginem fundatam cXL. idq; collectis regum singulorum etatibus. deinde Danaum Ramelũs Ægyptij

paulò minùs annis. nam ab orbe còdito ad Philonem (qui legatus ad Caligulam missus est ab Hebræis) numerantur annorum quatuor millia. maius etiã argumentũ ex Simplicio collegi. is enim tametsi Hebræorum & Christianorũ se acerrimum hostem præbet, præsertim vbi Proculũ aduersus Christianos tuetur; nihilominus in còmentariis libri primi de cælo testatum reliquit, Aristotelẽ literas ad Calisthenẽ dedisse, vt tantisper Chaldæorũ antiquitates ac monumenta conquireret, dum alij prædẽ intenti Babylonẽ diriperent. tum Calisthenẽ rescripsisse, còquisita diligenter à se Chaldæorũ monumenta, seq; reperisse historiam annorum M. DCCCIII. qui numerus ad vnguem cògruit cum sacra historia Mosis & Philonis, si ab Alexandro Magno regre diamur ad illud tẽpus quo primum dispersos tradit Nohæ filios in orbẽ terrarum, ac Semi gentem in terra Sennaar, ad orientẽ Armeniæ, in qua naus illa salutaris còstiterat, sedes quæsisse. est aut̃ Armeniæ orientalis Chaldæa paulũ ad meridiam vergens. Hoc igitur in primis animaduersione nò minùs quàm admiratione dignũ est, quòd Calistheni ac Mosis, qui è purissimis fontibus veritatem hauserunt, còuenit, quòd attinet ad vniuersam tẽporis rationem. id quoq; proximè Diodoro congruit, si tempus ab orbe còdito repetamus ad suam vsq; ætatem. nec minor est Xenophontis de æquiucis, & Archilochi de temporibus (si modò fragmenta illa scripserunt) cògruentia cum Mose. nam vterq; Ninũ imperasse scribit post diluuiã ccl. annos: & alter quidem id colligit ex epitaphio Nini, quòd ei Semiramis incidat in columna. id verò tempus rationibus Philonis & Hebræorũ plane respondet. Ad hæc Metasthenes Persa, ex ipsius Berosi Chaldæi testimonio, eius, inquam, qui tum integer & incorruptus exibat tẽporum seriẽ ab extrema regũ memoria repetens, paululũ admodũ discrepat ab Hebræis. sed illud memoratu dignum est, quòd Iosippus aduersus Appionem docet, eluuiões Berosi scriptis comprehensas fuisse, & nauim

nauim illam, quæ animantium ac generis humani seminarium còseruarat, in monte Cordiço conquisse, vt etiamnũ Alexandri tẽporibus adhuc fragmẽta restarent, vnde bitumen ad expiationes colligi solebat. atq; hæc Hieronymi quoq; Ægyptij ac Mnasæ Damasceni auctoritate còfirmat. quanquã I. Buteo Delphinas geometrica demõstratione perspicuum fecit, nauis illius magnitudinẽ longè capacissimam ad alimẽta omniumq; animantium salutem extitisse. Omitto quòd veteres Poetæ rei veritatem à maioribus acceptam ad fabulas inanes transulerũt. nam Ianus ab illis est appellatus, quòd vinum iam Hebræis dictum, inuenisse diceretur. vt illud quòd sacre scripturæ de Chamo, qui patris pudenda reuelauit, ad Iouem traduxerunt: alij ad Saturnũ, quòd alteruter patris genitalia exernisset. at Hebræorum pleriq; interpretes de Chamo id ipsum prodiderunt, vt scribit Rabb. Levi ad Genes. c. ix. consimilis est historia Gigantũ, & Androgyni, quam omnes Hebræorũ interpretes, verissimã esse aiunt. Plato ad fabulas detorsit. Nullum aut̃ ad sacram temporum historiã confirmandam, certius argumentũ improbis opponi potest (neq; enim talibus argumẽtis egent boni) quàm q̃ Berosus Chaldæus ab ipso Noha vsq; ad Sardanapalum: hinc Metasthenes ex historia Susiana vsq; ad Alexãdrum: quinetiã Ctesias antiquissimus ab Herodoto, quiq; ab ipsa regia Persarũ annales in Græciã detulit, teste Diodoro: postremò ipsius Manethonis Ægyptij tẽpora cum sacris literis, & cum Calisthenis historia ita conspirant, vt Chaldæorũ & Hebræorum cum Ægyptiis discrimen omne, non maius trecetorum sit annorum. quòd tamen mirum videri debet, in tanta scriptorum multitudine ac varietate annorum. nam Iosippus ex antiquissima historia Phœnicum (è quibus Græci scribere ac loqui didicerunt, vt ipsi cõfitentur) planum facit, templum à Salomone conditum annos ante Carthaginem fundatam cxl. idque collectis regum singulorum etatibus. deinde Danaum Ramelũ Ægyptij

fratrem, vetustissimum Græcorum principem ex Ægypto in Græciã profugisse, anno cccxciii. post occupatã ab Hebræis Palæstinam: & ante excidiũ Trojanum annos ccc. idem quoq; docet Cadmum Thebarum cõditorem, literas in Græciã detulisse iisdem tẽporibus, quibus floruit apud Ægyptios Pharaon Menophis; apud Hebræos Othoniel dux à Mose tertius. regum verò etas ex Manethonis Ægyptij fontibus & historia Phœnicũ se hausisse, Appioni aduersario testatur. neq; enim talis tantusq; vir in historia ipsi Appioni cõperta mentiri vellet. Herodotus, qui Manethone antiquior est annis ferè d. ac Diodorus Herodoto iunior annis dccc. eosdem ferè principes Ægypti cõplectuntur, quos Hieremias; cuius historiã Herodotus ad verbũ sequi videtur post Apryem, quem Hieremias Ophrea vocat, cuius temporibus floruit. postea persequitur Herodotus cõsequentium regum etates vsq; ad Plammenitũ, qui à Cambyse rege Persarum captus est, ac regno spoliatus. deinceps Ægyptum tenuerunt Persæ. desinit autẽ Herodotus in fuga Xerxis, quæ contigit anno mundi termillesimo cccclxxxvi. cœperat autẽ à Gyge principe Lydorum, qui eodẽ quo Manasses tempore imperauit. sed cùm Ægyptiacæ historiæ tempus sibi breue videretur, præ illa quæ ferebatur annorum octo millium historia; illud scribit, Ægyptios iactare se ante Menã, qui primus ab eo rex Ægypti appellatur, ac xxx. regũ historias habere sacris literis consignatas, nec tamen vllius nomen ab iis vel acta cõmemorantur. sed cùm multis argumentis huiusmodi fabulæ refelli possint, tum verò nullũ maius est, quàm quòd Cl. Ptolemæus homo Ægyptius, siderum inerrantium radices & *εποχὰς* è Nabonassare velut ab vltimo principio & antiquissima Chaldæorum obseruatione repetit. claruit autẽ Nabonassar, qui Salmanassar appellatur in libris Regum, anno mundi ter millesimo; ante Ptolemæum dcccclxxx. vt ipse in libris magnæ constructionis scribit. cetera quæ ab Hyparcho, Methone, Eudoxo, &

Ægy-

Ægyptiis didicerat, his temporũ curriculum sunt comprehensa. quòd si Ægyptij aut Chaldæi motus caelestes annorum cccclxxx. millium in tabulis notassent, cur Ptolemæus Ægyptius Chaldæis proximus, annorum duntaxat octingentorũ motus collegisset? hoc enim ad eas, quas susceperat demonstrationes maximè necessarium fuisset. at ignotos inerrantium siderum & trepidationis motus reliquit: vt Arabes primum, deinde Regiomontanus & Copernicus perspicuè demonstrarunt. ne Solis quidem motus omnes assequi potuit; cùm negauerit Solis apsida moueri, quæ tamẽ post etatem Ptolemæi, id est annis mille trecentis sexaginta signum integrum percurrisse deprehenditur. Sed non desunt qui calumniantur ea quæ de hominũ etatibus à Mose scripta feruntur, quanquã Moses se ipsum ab illorũ calumnia facillè vindicabit: nihilominus tamen Iosippus lib. i. c. 3. antiquitatum decem historicos laudat, qui vitã hominum tradũt modò sexcentos, modò nongentos annos superasse: Manethonem, inquam, Berolũ, Mochum Hestiarum, Hieronymum qui Phœnicũ veteres historias collegit; Hesiodum, Hellenicum, Acusilaum Ephorum. his etiam addemus Xenophõtem, cuius auctoritate Plinius ac Valerius vtuntur. is enim regum maritimorũ etates aliquot cõplexus, vnum quidem vixisse tradit annos dc. alterũ dccc. quis igitur tot ac tam multis scriptoribus fidẽ derogabit? quòd si quis putet annos menstruos fuisse, vt pleriq; pueriliter putant, quid mirum videri debuit Xenophonti regem maritimum annos menstruos dc. vixisse, qui Solis annos efficiunt quinquaginta? nam ipse Xenophon nonaginta superauit. quinetiã senescente hac mundi etate multorum scriptorum cõsensu proditum est, Ioannem, qui de temporibus est appellatus, annos ccc. implese. Plinius quidem ex certissimis tabulis Censorum, quosdã annos c l. vixisse refert. quòd si menstrui anni fuissent, oporteret homines apud Mosẽ, qui anno trigesimo libros sustulerunt, bimos ac trimos genuisse. sed co

nos errore liberauit Moses, qui 7. cap. libri originum dies cccclxv. annua conuersione complectitur. itaq; Plutarchus eos irridet, qui putant ante Numam Romanos annum decem mēſibus circumscripſiſſe, propterea quòd populi omnes duodecim mēſibus annum ſemper definiunt, quāuis dies exemptiles numerandi rationem redderent incertam. Iam origine mundi tempore umq; ſinibus conſtitutis quæ ex Ægyptiorum, Chaldaeorū, Phœnicum, & Hebræorū conſenſu, annorū quinq; millibus & ſeptingentis ad ſummum definiuntur, reſtat vt illam annorū circiter ducentorum aut ccc. diſcrepantiā quæ Metaſtheni cum Hebræis, tum etiā Hebræis inter ipſos, poſt etiā Eusebio cū reliquis intercedit, quoad eius fieri poteſt, excutiamus: tamenſi Lucidus, Funccius, & Onuphrius multa diligenter in eo genere animaduertent, multa ſunt tamen quæ adhuc reſtant explicanda. Erroris aut origo multiplex eſt; eaq; perſpecta facilius error emendatur: Primum enim Perſæ aliter atq; Græci: & Hebræi aliter quàm vtriq; Perſarū & Aſſyriorū principes appellarunt. ab iis etiā Ægyptij diſcrepant, vt ſui quiſq; idiomatis vim ac puritatē retineret. interdum etiam nomina detorſerunt, hinc natæ ſunt illæ quæſtiones de regibus Aſſyriorum, Perſarū, & Ægyptiorum: à quibus ratio temporū ducebatur. Alius etiam error inde manauit, quòd Græci & Latini, Hebræorū & Ægyptiorū antiquitates & linguā ignorarunt. Eusebius Græcorum bibliorum interpretes ſecutus, ducentos ac mille amplius annos quàm Hebræi cōplexus eſt ab orbis cōditione ad Chriſtum, & cū Moſes ab orbe condito ad diluuium poſſerit annos m. dclvi. Eusebius bis mille ccxli. propterea quòd ſeptuaginta interpretes vel potiùs librarij, 5. cap. Geneſeos vitam hominum ducentis interdum ac trecentis annis longiorem fecerunt, quàm Hebræorum ſcriptura patiatur. erroris etiā non minima cauſa videri poteſt, quòd Græci annos ab æſtuo ſolſtitio inceperunt: Latini ab hyberno: cæteri qui ad occaſum, à ver-

na ſeſtione: Arabes ab ingreſſu Solis in Leonē, vt Solinus & Firmicus lib. 3. tradit. Orientales verò, id eſt Chaldaei, Perſæ, Indi, Ægyptij, Hebræi ab autumnò: quo tēpore mundus eſt à Deo creatus, vt Joſſippus lib. 1. antiquitatū, c. 3. ſcribit, & Rabi Eleazar in Geneſin: **הַשָּׁמַיִם**, hoc eſt initio, **הַיָּמִים**, id eſt mēſe Septembri arcanum mēſis eadem literarū conuersione cōplecti putat. id etiam cōfirmat Rabi Abraham, in c. 8. Danielis: tamenſi Moſes Niſan, qui Xanticus Macedonibus, Latinis verò Aprilis dicitur, ordine primum poſuerit, quòd Deus eo mēſe populum liberaſſet, nihil tamen in reliquis immutauit, vt Joſſippus teſtatur, atq; id intelligi poteſt ex eo, quòd iubet Moſes Exod. cap. 23. diem feſtum coles, inquit, in exitu anni, cū fruges in horrea cōgregaueris. quare fallit Garcæus, qui Hebræos à ſeſtione verna cœpiſſe tradit, & mundum eo tempore creatum putarent, vt Rabi Joſue, quem reſellit Rabi Eleazar. Plutarchus in ſympoſiacis quæſtionem illam diſputat, ſed omiſſa diſputatione, ſi Veris initio fruges inchoatæ nō mature fuiſſent, eodem modo animantia imperfecta aut lactentia Deus feciſſet, ac nutrices adhibuiſſet. Non minùs labitur Mercator, qui mundo naſcēte Solem in Leone fuiſſe putat, eoq; fundamento malè iactò, cætera quæ de ſiderū motu ad hitoriæ fidem retulit, ruinam minantur. omitto leues oleæ coniecturas poſt cluuiōnes: & cætera id genus quæ leuiora ſunt, quàm vt reſelli mereantur. Fides igitur ſit penes Moſem, penes Hebræos, qui in priuatis ac publicis negotiis à Septēbri mēſe incipiunt, vt etiam Græci, quod planum ſit etiam ex **ἡρολογίῳ** Mitylenenſi. Hanc quoq; cauſam erroris fuiſſe cōſtat, quòd Ægyptij, Perſæ ac Hebræi, certam **ἡροχλῶ**, ſeu radicem temporū nullam haberent, ſed regum ætatibus tēpora definiunt. Græci ac Latini meliùs: alteri ad Olympiades: alteri ad Urbis conditionem tempora retulerunt. Chriſtiani quoq; quanquam ſerò admodum, id eſt anno Chriſti ſexcentefimo, temporum rationem à patta Virginis

ordiri cœperunt. Arabes ab Hegira, id est ab expeditione Muhamedis, quæ cœpit anno Christi DCCII. & hoc anno M. DLXV. numerant annū DCCCCLXXXVIII. nec alia radice vtiuntur, vt videre est in historia Leonis Afri, qui vno tantum loco libri tertij, Hegiram ad annos Christi accommodauit; & ex eorū edictis, quæ promulgata vidimus. Ex quo intelligitur eos labi ac decipi, qui Hegirā ab anno Christi ccccxc. vel vt Genebrardus ab anno DCXXI. auspicantur. Hispani verò nō ita pridem, id est ante Ferdinandū, qui Catholicus est appellatus, anno M. ccccxc. temporum originem ac veluti radicem, quam ipsi xram vocant, ab anno imperij Augusti xvj. quo promulgatū est edictum Taracone, vt describeretur vniuersus orbis. census tamen factus anno imperij XLII. ex quo intelligitur xxvj. annis ante Christi natiuitatem incœpisse, vt scribit Gerundensis. Rodericus verò Toletanus cap. vlt. xxvij. annorum discrimen facit. Sed cōcilia quæ habita sunt in Hispania, Gothis imperantibus, sumunt exordia temporū ab anno, quo edictum promulgatū est. post Ferdinandi tempora, rationem annorū Christi secuti sunt. post etiā Hebræi in actis publicis & priuatis temporum ἐποχῶν ab orbe cōdito vsurpare cœperunt. est aut̄ quinquies millesimus trecentessimus ac vigesimus quintus, anno Christi M. DLXV. qui Philonem sequuntur, ducentos ac duos annos adijciunt, vt sit hic annus mundi, quinquies millesimus trecentessimus & xxv. Olympiadis verò CCLIX. annus quart⁹ diluuij ter millesimus octingentesimus septuagesimus secundus: Hegiræ millesimus ac decimus quartus: Indictionis octogesima quartæ annus decimus. his enim numeris in historia vniuersitatis vtendum est, vt tempora sint vbiq; certiora. est aut̄ Indictio tributi genus apud Aconium & Plinium iuniorem, nec temporis cursum significare cœpit ante Constantinū Magnum. cœpit autem anno Christi cccxiii. ante diem viij. Calend. Octobr. Constantino II. & Licino II. Augg. Coss. idque in Fastis Græcorum scriptum est his verbis;

INΔΙΚΤΙΟΝΑΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΑΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΑΡΧΗ. quo die Maxentius Augustus à Constantino Magno cæsus est, & pax ecclesiæ Christianæ restituta. Itaq; decretū est in cōcilio Niceno, vt diplomatibus Indictiones ascriberetur, vt scribit Bedas: propterea quòd nondū anno Christi vtebatur, sed annis Imperatorum; qui quòd identidē mutarentur, planè incertam reddebant rationem temporum. decretum est etiā vt circulus Indictionū caperet xv. annos vt Olympias vna quatuor. Sed erradi causa nulla maior fuit, quàm ex ignoto solis ac lunæ cursu: in quo tamen omnis antiquitas se valde torfit, efficere non potuit, vt certam annorum ac mensium rationē haberemus. nam Leostrati δετροστῆσιδες μέδοσæ reperiæ sunt: nec vsum vllum præbuerunt; & aurea quæ dicitur regula Metonis nouendecim annorū, fallax: ad eò vt anno post cccxviii. dies vnus ac ferè xviii. horæ superarent, quo solis cursus lunā anteibat. fallax etiam Calippi annus: mendosæ Hyparchi regulæ trecentesimo quarto post anno vnus horæ errorem indicarūt, nec multò certior Philolai ac Democriti ἐμβολισμοί. postremò Cæsaris annus hoc habet incommodi, q̄ lunares sustulit, & nunc plenus est erroris. nā paulatim æstiuæ feriæ ad hibernos mēses regrediuntur. Cū igitur in tantis erroribus cælestiū motuum, Græci Solis annum haberent, sed annis lunaribus vterentur dierū ccciiij. quos tamen altero quoq; ac tertio anno intercalarent, vno die superante; præter mensem intercalarem, qui nunc tertio, nunc quarto quoq; anno inferebatur, nec equinoctiorū, nec solstiorū vlla ratio haberi poterat, cū mēses per totum annū vagarentur spatio annorū xxxiii. Romani verò multò grauius in eo genere peccarunt, qui primò annum diebus quatuor ac ccc. cōstituerunt, vt quidam putant (quòd tamen negat vnus Plutarchus) deinde adiectis à Numa duobus mēlibus lunares anni facti sunt: sed intercalariū tāta extitit varietas & cōfusio, vt ratio Fastorū mox hibernis, mox etiā æstiuis mēsi-

immutaretur, auctore Trāquillo. Hebręi quidem lunaribus utebantur, sed tertio quoq; anno mensē intercalarem inferebant, qui ab illis Vaadar dicebatur, id est geminatus Adar. quare Garcaus in eo labitur, quod Hebręos æque ac Ægyptios annis solaribus vfos scribit. nam Ægyptij annum æqualem habuerūt dierum cccclxv. sed tamen is qui superabat quadrās, efficiebat ut annis mille ccccix. totius anni cōuersio in orbē rediret, & a mus canicularis integer intercalaretur. quanquam magni errores consequerentur, quod integrū diei quadrantem caperent: qui tamē ab integro deficiebat, ut postea docuit euētus. Quę cum ita sint, non mirum si in tanta annorum discrepantia, certa ratio tēporis iniri nō possit. ac Theodorus Gaza vehemēter fallit in libello de mēsibus Atticis, tum etiā Græcorum ac Latinorū interpretes, cum hi suos cum illorum mensibus cōparari posse putāt, qui tam instabiles fuerunt, ut semper incerti vagarentur. idq; argumento sit, quod annus lege Iulia definitus, qui omnium certissimus habetur, solstitorum & æquinoctiorum sedes anteuerit à Cæsaris ætate diebus circiter XIII. & frustra in motu exæquando laboratur: sunt enim meo iudicio motus cælestes ineffabiles & ἀπρητοι; vel, ut mathematici loquūtur, surdi: quia nullis numeris cōprehendi possunt, quin semper aliquid relinquatur numerandū, idq; videre est in singulis cōuersionibus planetarum. quę igitur certitudo esse potuit ante legē Iuliam in tanta dierum ac mensium interiectione? Illud tamē animaduersione dignū, quod ab orbe condito vna fuit & eadem apud Hebręos, & Chaldæos anni observatio, qua nunc etiā Arabes vuntur: scilicet dierū cccciiii. collectis tertio quoque anno diebus epactatū; idq; ex sacris literis facile constat. consimiliter Ægyptij anno caniculari superantes dies semper inferebant. quo fit ut ab illis in vniuerso tēporam & annorū numero, qui ab orbe cōdito fluxerunt, nihil admodū peccari potuerit: quāuis in singularibus principū actionibus, victoriis: aut initio aut

exitu

exitu imperij cuiusq; à Græcis dissideāt, & vtriq; à Latinis. atq; hinc illa tam diuturna, quæq; nullū exitum reperire potest, scriptorū inter se discrepantio de Christi morte. alius quidē ante diem vj. Calēd. April. alius A.D. vij. ut Onuphrius. pleriq; A.D. iij. ut Lucidus, qui disputationē ea de re instituit. neq; solū de die, verum etiā de anno discrepāt inter se plurimū. nam Bedas, Chrysostomus, Nicetas, Gauricus, Albertus Magnus, Bernardus Mutinēsis, Onuphrius, anno xxxiiij. passum fuisse. Apollinaris, Lucidus, Lyranus, Marianus Scotus, Paulus Burgēsis xxxij. Tertullianus, Irenæus xxxj. Nō minor est quæstio inter Græcos & Latinos; tum etiā Latinis inter ipsos de anno Urbis cōditæ: quod cum planē dequiri nō potuerit, Onuphrius in Fastis, ex omnibus sententiis duas verissimiliores collegit, & vtranq; Fastis adiunxit, ut quā quisq; vellet sequeretur, vnius anni discrimine relicto. in cæteris quidē principū actionib. & rebus memoratu dignis, tēpora minis diligēter notare leue est: sed quū in imperiorū initiis, aut in Æra seu temporū radice peccatur, infiniti errores ex eo cōsequuntur. omnes tamen, quoad eius fieri poterit, emēdari debent ex Hebręorū & Chaldæorū disciplinis, quæ nihil aut certè parū admodū discrepant à Philone. nam Talmudici sacre scripte nimis addicti. ut diuinas sortes & oracula suo iudicio interpretarētur, ducētos annos de mundi ætate detraxerunt, ne cum Christianis conuenirent. argumento est qd Rabbi Nassō quoties Christi meminit, contumelia capitali vocat **אילן**, & Christianos, **אילן ערו**. hæc aut discrepantia nulla est inter ipsos, ante mundi annū bis millesimū ducentelimum xxxix. qui annus est pfectionis Iacob in Ægyptū. sed hinc ad exitū numerantur anni ccccxxx. idq; disertè traditur Exod. xij. Galat. iij. quo loco Iosipp. lib. ij. e. vj. tum etiam Philo ac Rabbi Leui Gersonis filius, tēpus illud annorum ccccxxx. incipere aiunt à profectio- ne ipsius Abrahę in Ægyptum, cum natus esset annos LXXVI. ex quo Iacob in Ægyptum venit vna cum fa-

milia vsq; ad exitum, numerat annos ccx. atq; in eo
 ferè omnes Hebræi cõsentiunt: quos Philippus Me-
 lanchthon, ac eruditus quisq; sequitur: excipio Gene-
 brardum, eruditione ac pietate præstantè virum. is e-
 nim verba scripturæ mordicus tenet: Funccius erro-
 rem irreplisse putat in verbo *τριακοσίς* pro *τετρακο-
 σίς*, vt etiã Theod. Beza; id quidem in epistola Gala-
 tarum & Actorum, quæ Græcè scriptæ sunt, fieri po-
 tuit: sed locus Exodi Hebraicè scriptus, hunc errorem
 nõ admittit. in hac igitur disputatione tutius est He-
 bræorum interpretationes tueri, præsertim cum Me-
 tastheni ferè congruant. idè quoq; in reliquis facien-
 dū puto, quod & Philo proximè fecisse videtur. huic
 ergo magis assentior, cum exitu Hebræorum ad
 templi cõditionem annos enumeret dccccxx. Iosip-
 pus verò m. lxxii. lib. x. c. xij. ille à tẽplo condito ad eius
 euersionem cccclx. hic cccclxx. iuniores Hebræi
 ccccxix. Philo mediū ferit. idem ab orbe condito ad
 excidiū tẽpli, cõplectitur annos ter mille cccclxxiii.
 Iosippus ter mille dxiii. ille à diluuiio ad euersionem
 templi m. dccxvii. hic verò m. dccccxiii. interpretes
 Hebræi multò pauciores vtroq; sed tamen Philo me-
 diam rationem secutus est: vt igitur inter se concilia-
 ri possint, reijciamus primum Alphõsi tempus ab or-
 be condito, ad hoc vsq; tempus, id est anno Christi m.
 dlxv. octo millium & dxlix. annorum, cum suæ opi-
 nionis nullã afferat rationem: vt nec Eusebius cuius
 testimonio sex annorum millia dclx. ab orbe cõdi-
 to fluxerūt. ex Augustino sex millia dccccxvi. ex Be-
 da vj. millia dccccxiii. ex Hieronymo vj. millia dcv.
 ex Theophilo Antiocheno vj. millia dccccxxi. ex Isi-
 doro viij. millia clxxi. Hebræos, Chaldæos & Persas
 amplectamur, ex quorum historia nondum ab orbe
 condito fluxerunt annorū v. millia dccxxx. siue Me-
 tasthenem, siue Ctesiam, siue Herodotum, siue Bero-
 sum, cum Hebræis cõiungamus. Inter Hebræos, Baal
 Seder ab orbe condito ad hoc vsq; tempus cõplecti-
 tur annorū quinq; millia cxxxiii. Rabbi Nassò quin-
 que

que millia clxxii. Rab. Gerfo & Kimhi quinq; millia
 cccci. Hebræi iuniores quinq; millia cccclix. Philo
 quinq; millia dcxxviii. Iosippus quinq; millia dccxx.
 discrimen igitur est inter Iosippum & Philonem cer-
 tissimos scriptores, annorū circiter ducentorum, idq;
 cõtigit propter eum quem dixi locum Exodi cap. xij.
 quem Iosippus ad viuum resecat: sed cum cæteri bi-
 bliorum interpretes tempus illud annorū cccccxx.
 incipiant à profectioe Abrahæ in Ægyptum vsq; ad
 Mosem: tum etiã Ctesia ratio cum Philone proximè
 consentiat: Philo verò medium feriat inter Iosippum
 & Talmudicos scriptores (hos enim superat annis cc.
 ac totidem à Iosippo superatur) consequens est hunc
 cæteris omnibus esse veriorum. nimis enim pertina-
 citer Hebræi iuniores tẽpora Danielis deprauarunt,
 vt cõtra omnium scriptorū fidem, enumerent quinq;
 duntaxat Imperatores Persarum, cum Metasthenes,
 Ctesias, Græci deniq; decẽ fuisse tradant, collecta cu-
 iusque principis ætate. sed id fecerunt, ne ab oraculis
 Prophetæ perperam intellectis recedere viderentur.
 hos igitur refellere necesse est, tum Iosippi ac Philo-
 nis auctoritate; tum etiã orbium celestium motu, cu-
 ius certa radix est apud Ptolemaum in libris magnæ
 cõstructionis, à Nabonassar dominatu, vnde Astro-
 logi, cum nihil habeant in suis obseruationibus anti-
 quius, incipere consueuerunt. Hoc igitur animaduer-
 sione dignum est, quod ex illa motuū radice, vniuersi
 temporis ordo ac ratio pulcerrimè cõgruit Hebræis,
 Chaldæis, Græcis, ac Latinis; ab anno cõditi orbis ter
 millesimo ducentesimo decimo octauo, quo imperiū
 suscepit Nabonassar. hoc verò ita colligitur. Omnes
 historici fatentur Alexandrum Magnum mortuum
 esse Olympiadis cxiii. anno primo: at Ptolemæus à
 Nabonassare vsq; ad Alexandri mortem legit annos
 cccccxiiii, id est Olympiades cvi. quo fit, vt Nabon-
 assar imperium acceperit Olympiadis octauæ anno
 primo: qui annus erat duodecimus imperij Achas re-
 gis Iudæorū, vt scribitur lib. 4. Regum: Vabis autem

conditæ sextus. quippe iacta sunt Urbis fundamenta, ut Varroni ac Dionysio placet, anno quarto sextæ Olympiadis. hæc igitur norma tēporis vniuersi neminē fallere potest; quanuis in singularibus actionibus sæpe dissideant alij ab aliis. tēpora deinceps à Nabonassare vsq; ad Adrianū (sub quo floruit Ptolemæus) certissima ex ipsius tabulis colliguntur. is enim lib. 4. cap. 2. cōplectitur annos DCCCLIII. ab anno secundo Mardoempedi (quē Hieremias Merodachū appellat) vsq; ad annum Adriani XIX. Quod aut Nabonassar idem sit qui Salmanassar in sacris literis, planū fit ex eo quod ab euerfione Samarię vsq; ad excidiū templi, anni sunt CXXXIII. ex sacra Scriptura: vnde colligitur Ezechia imperasse annos XXIIJ. Manassem IV. Amonem IJ. Iosiam XXXIIJ. Ioachimū XJ. Sedechiam XJ. is expugnata Hierosolyrna captus est. at Ptolemæus ab initio Nabonassar, qui Samariā cepit, ad excidiū templi, comprehendit annos CXL. ait enim lib. V. c. 14. quintum annū Nabopolassar (qui Nabuchodonosor in Scriptura vocatur) esse centesimū ac XXVIJ. Nabonassar. igitur si addas annos XIIJ. eius imperij vsq; ad Urbis expugnationē (capta est aut anno XVIIJ. Nabuchodonosoris (cōstantur anni CXL. qui numerus septem annis minor est eo quo vtitur Scriptura sacra, sed excipiēdi sunt anni Nabonassar imperij vsq; ad captiuitatem. Ad hanc igitur regulā cęlestium cōuersionum, si vniuersitatis historiā exigamus; planū fiet Metasthenem tempora breuiora complecti: id quod accidit propter interregna, cum inter se Principes Assyriorū & Chaldeorum mutua bella crudelissimè gererent, & mox alius aliū deturbaret, nec interim annorū ac temporis decurrentis ratio haberetur. argumento est etiā quod nec Berofus, nec Metasthenes vllius interregnū aut menses cōplectuntur, sed annos dūtaxat imperij cuiusq; sine vlla certa radice motus. Ctesias scriptor diligens, menses & interregna nō omisit, sed nihil habemus præter exigua fragmenta, hunc tamen Diodorus ac reliqui sequuntur: quinetiā

Plu-

Plutarchus (qui Ctesiam mendacissimum appellat in Artaxerxe) illi, quod ad tēporum rationē attinet, credendū putat: præsertim cum Herodotū mendacij coarguat, & ab ipso Xenophōte (cuius tēporibus floruit) à Strabone, Athenæo ac Diodoro laudetur. Manetho ac Dius in Phœnicū historia, menses & interregna collegerāt, ut videre est apud Iosippū, sed historia Phœnicum penitus interiit: Manetho verò desit in Olympiade quinta, quinq; annis ante Urbem conditā, duodecim ante Salmanassarem: post euerfionem Troiæ CCCXXV. cui Sempronij Romani tabulæ congruunt. Hæc verò discrepantia nulla est apud Græcos & Latinos in ratione eius tēporis quod ab Olympiade cępit, cum Urbis conditio secuta sit Olympiade VI. ex quo facilè est Romanorum Fastos cum Olympiade cōparare, vsq; ad Gothorū inuasionem, quæ sub Odoacre cōtigit anno Christi CCLII. tum ab Æra Christi certissima tēpora huc vsq; colliguntur. Restat igitur ut ab vniuersa illa temporū ratione regum ætates ac imperia deducamus, optimi cuiusq; scriptoris habito delectu. Illud etiā admonēdi sumus in historia legenda bissextilis anni habendā esse rationem, si vsquā occurrat, ut præteritos aut cōsequentes annos certius ac facilius colligamus. ut quod Marcellinus scribit libro 26. Valentinianū apud Ancyrā mortuo Iouiniano, Imperatorē creatū VII. Cal. Martij, neq; die sequenti, quod bissextilis dies fortè tum esset, imperij insignia suscipere voluisse, bissexti diem tanquā infauitū metuentem. ex eo Marcellini loco, Fasti Romanorū seditionibus ac interregnis cōturbati, emendantur ac restituuntur: cū quarto quoq; anno recurrat bissextilis. itaq; collectis annis à Cæsare ad Valentinianū relinquuntur anni CCCCVIII. à 4. Cōsultu Cæsaris Dictatoris, qui bissextilē annū instituit: ab Urbe verò condita mille CXVI. Hic verò Marcellinus, quē dixi, Ammianus nominatur, & Iuliani Augusti ætate vixit. alter Marcellinus comes V. C. Iustiniano principe Chronica auspiciatus est ab anno Urbis conditæ MCXXX. eaq;

Indictione & cōsultu diligēter distinxit, quanquam Cōsules eo tempore esse desierunt, sed nomen in Imperatoribus resedit. vltimus omnium fuit Fl. Basilius Iunior V. C. Consul Orientalis, anno Christi DXLI. cuius saepe meminit Procopius in libris de bello Gothorū. Hæc de ratione vniuersi tēporis ac origine mūdi, cuius exitus, quādo futurus sit, ne angelis quidem; certè mortalium nemini scitū est: nisi fortasse coniecturis Heliæ & Catinæ Rabinorū assentiamur. ij enim in libris Talmudicis, titulo Sanedrim, cap. Helec, tum etiā in titulo de idololatria cap. Libne, sex annorū millibus mundi ætatem definiunt, ex opificio mundi sex dierum: quam cōiecturam multi velut oraculū acceperunt, cum Heliām Prophetā esse arbitrarētur. certè R. Isaac in c. 1. Genes. & cum Augustino lib. 2. de Ciuit. Dei, illud vaticinium quasi cælo delapsum amplexantur. Hoc amplius etiā Leo Hebræus, quod perpetua sex annorū millium vicissitudine, mundi elementaris cōuersionem, ac septimo quoq; millesimo quietem fore opinatur: quousq; quadraginta nouem millibus annorū elapsis, quinquagesimus orbium quoq; cælestiū interitum sit, & quietem magni Iobelei allaturus. sed hæc subtilius inquirere, quæ nec humano ingenio capi, nec ratione possunt, nec diuinis oraculis probari, nō minùs ineptum quàm impium videtur.

*Qua ratione populorum origin-
nes haberi possint.*

CAP. IX.

VLLA quæstio magis exercuit historiā scriptores, quàm quæ habetur de origine populorum: nec plures interitus Rerum publicarū, aut bella ciuilia sæpius gesta memorantur, quàm pro generis claritate ac splendore cum alij opibus, aut scelere, aut maiorum virtutibus parta nobilitate seipso

seipso ab aliis sponte diuellerent, & eorum affinitatem repudiarent. extremū fuit arrogantia genus eorum qui humanæ cōditionis obliti, se à diis ortos esse prædicarent, quod non modò imprudentibus ac stultis cōtingit, sed etiā iis qui in summa sapientia ac virtutis opinione floruerūt. neq; enim erubuit C. Cæsar in cōcione populi Romani iactare se materno genere, à regibus; paterno verò, à diis ortū traxisse. quinetiam Aristoteles ad Æsculapiū & Apollinem retulit suum genus. hinc opinio diuinitatis eorum, qui cum homines esse desuissent, se deos fore arbitrarentur: atq; hæc superbia potentiorum, ad infimos vsq; manauit: qui quod suæ originis initia nescirent, aut peregrinorum odio dissimularent; se indigenas terræ parētis, hoc est *αὐτόχθονας* & *μημενῆς*, appellarunt. sic enim Aristides in Panathenæis, supremæ nobilitatis decus Atheniensibus tribuit, quod non aliunde profecti genus ab ipsa terra deorum matre traxissent. atq; hic error nō modò veterum scriptorum, sed etiā iuniorum adeò cōmunis est, vt Polydorus, prudens alioqui scriptor, Britannos in mediterraneis sitos, nec aliunde aduenisse, & indigenas esse affirmet; Cæsarem opinor secutus. Altamerus quoq; ad Tacitū scribit, Germanos in ipsa Germania genitos, nec ab vlla gente deriuatos: atq; eius rei se fidem dare non dubitat, fretus auctoritate Taciti, Sabellici ac Sipontini. quo quid ineptius, dicā, an magis impium fingi potest? veteres sanè quodāmodo venia digni sunt: hi verò, vel magno errore, vel scelere obligantur: tum quod ea quæ Moses in sacris libris de originibus testata reliquit, apertè oppugnāt (quanquā nulla subiecta ratione) tum etiā quod nulli gentibus illis origine quàm à patrio solo tributa eas ab aliarum societate & amicitia omnino diuellant. cum. n. multa diuinitus ad origines scribendas Mossem impulerunt, tum illud etiā, opinor, vt omnes homines ad quos ea fama peruenisset, planè intelligerent se esse cōsanguineos, & eadē generis cōiunctione sociatos. qua persuasione haud scio an ad hominū

voluntates & amicitias stabiliendas ac retinendas vlla maior esse videatur. neq; enim Diomedes & Glaucus duntaxat, verum etiã innumerabiles sæpe exercitus in mutuã perniciem armati, sola cognationis ac gentilitatis specie inimicitias diremerunt. qui verò se indigenas & satiuos esse iactant, quid aliud quàm humanæ societatis vinculũ abrumpunt? Hinc illę capitales ac pestiferę voces Ægyptiorũ aduersus Hebręos: Gręcorum aduersus Latinos, quibus alij alios insigni quadã cõtumelia barbaros appellãt. hinc hostes olim à Romanis appellati peregrini: à Germanis etiãnum maiori cõtumelia Valchi. nõ ea vox est hospitalitatis maiorũ, quæ tãtam illis gloriam peperit. hinc deniq; famosi libri aduersus exteros, ab iis qui nõ Musarum aut Mineruæ, sed Martis sacerdotes veriũs appellari debẽt, qui tãdas ardentes inter medias acies vibrãt, & eos quos amore mutuo cõciliare debuerant, iniuriarũ facibus ad odium inflãmant. neq; enim necesse est à me nominari quenquam, nec ea cõmemorare quę in nos scripta sunt, ab iis qui maiori infamia seipos quàm nos affecerunt. at quantò equiũs erat se cũ peregrinis eodẽ sanguinis ac propinquitatis vinculo colligare, quàm arroganter ab illa cõmuni cognatione cum verborũ cõtumelia discedere? Quare nec Lycurgi, nec Platonis leges eas probare possũm, qui suos ciues à cõmercio peregrinorum omnino seiunxerunt: tum etiã domesticarũ rerum ad exteros euectionem, aut inuectionem peregrinarũ ad suos prohibuerunt. nam quid hoc aliud est quàm tollere de rebus humanis hominũ societate? si meliores illi, peregrinos suis virtutibus informare ac beare, nõ arcere debuerunt. sanè Moses nõ minore beneuolẽtia peregrinũ quàm ciuem prosequendũ putauit: & peregrinorũ iniurias grauiũs quàm ciuium vindicari mandauit. Iam verò summa quadã immortalis Dei sapientia factũ videmus, vt nullius regionis tãta fecunditas sit, quę non magnopere alterius egeat ope. *India, inquit ille, mittit ebur, molles suathura Sabæi, Ac Chalybes nudi ferrum.*

ferrum. tum paulò post; *Continuo has leges aeternaq; fœdera, certis imposuit natura locis.* cur tandem nisi vt res simul rationesq; populi contraherent inter se mutuis commerciis pacem, amicitiam firmarent? sic enim existimo diuina vltione factum esse, vt Græci Latinis (quos barbaros appellabant) ac vicissim Latini Gothis & Scythis (à quibus antea semper velut à bestiis abhorruerãt) tandem aliquãdo seruirent, tum etiam coloniarum multitudine populi omnes confusi se consanguineos esse agnoscerent.

Tria sunt igitur argumenta quibus origines haberi, & ab historicis traditæ iudicari possunt. primum in spectata fide scriptoris: alterum in linguæ vestigiis: tertium in regionis situ ac descriptione. de historicorum delectu antea dictum à nobis est, & quantũ scriptori de suis ciuibus aut hostibus scribenti credendum sit. nam Conradus Peutingerus, Irenicus, Nuenarius Hermãnus, Lupoldus Bambergensis, Iacobus Wifolinguus, Andreas Altamerus, Wolfgãgus Lazius, Paulus Iouius, Ant. Sabellicus, & inter nostros, Rupertus Cenalis tam ambitiosè de suis ciuibus scripserunt, vt nec quicquam aliis tribuant, nec sibi deos pares esse putent. verior Beatus Rhenanus ac Tritemius abbas: reliqui ad sui nominis commendationem multa scripsere, quæ vt vera sint, potuerunt tamen sine aliorum contumelia moderatius scribi. Francos à Germanis originem traxisse demus. quid enim ad nostri nominis famam præclarius, aut ad societates & amicitias contrahendas illustrius, aut ad vtriusque Imperij salutem vtilius esse potest, quàm ad fortissimam & generosissimam Germanorum gẽtem Francorum origines referre? Adhibeamus tamen ad eiusmodi quæstiones ea quæ dixi argumenta, vt omnium populorũ certas ac minimè dubias origines habeamus. Cõstat enim Chaldæos omnium populorum antiquissimos fuisse, non solum Mosis grauiũsimo testimonio, sed etiam Metasthenis, Herodoti, Cresis, Xenophonis; quibus assentiuntur iuniores, Diogenes Laërtius,

*Tria Vera
originis argu-
menta.*

Philo, Porphyrius in epistola quadam ad Boëthum, Clemens Alexandrinus in Stromatis, Eusebius in Evangelica demōstratione, Theodoretus lib. 1. de Græcarum affectionū curatione, Rabbi Moses Maimonis filius, lib. 3. c. 30. perplexorum, ac reliqui quoq; interpretes Hebræorum. hi omnes humanitatem, literas, artes, omniumq; magnarum scientiarū laudem Chaldæis acceptam ferunt. hinc Prometheum genere Chaldæum, quod homines ab agresti incultaq; vita ad humaniorem impulisset, ratosq; siderū cursus, traiectiones errantiū, totamq; naturæ obscuritatem hominum generi tradidisset, finxerunt ferula Palladis sacrosignes de cælo detraxisse, & hominem è luto coagmentatum anima cælesti afflauisse. est igitur omittenda vox indigenarum, & à Chaldæis omnium populorū origo petenda, cum in ea regione, aut certe illi finitima, naus illa quæ humani generis seminarium seruarat, conquieuisset. inde homines huc illic dispersi; suum genus eo modo propagarunt, quo verissimè est à Mose & Hebræorū magistris abundè disputatum. sed id prætermitto quod cuiq; in promptu est ex iisdē libris cōquirere. illud tantum quod nostri originum scriptores non satis aperuerunt, scilicet linguarum vestigia, in quibus præcipuū est originis argumentū, deinde locorū situs explicabo. nam vt proxima quæq; fertilissima regio fuit, modò incolis vacua, sic à finitimis quibusq; est occupata. postea verò quàm hominum multitudo redundare cœpisset, coloniæ in solitudines extremas & loca sterilia deductæ sunt. quis enim Asia vel Italia relicta colonias in Gothiā nisi cogēte necessitate deduceret? quare nō amplius dubitandum est vtri vetustiores sint Ægyptij an Scythæ, Græci an Latini: id quod anxie quæsitum est à veteribus, vt videre est apud Diodorū, Iustinum, Catonem, Dionysium Halicarnassæum. qui enim Arabiæ ac Lybiæ deserta vel Æthiopiā occuparūt, tametsi Græcis ac Latinis antiquiores sunt, nihilominus in illis sedibus acquieuerunt, quò aditus in Asiam & Eu-

ropam

ropam nulli paterent. argumento sit quòd Arabes ac Pœni cum primū armis cōfidere cœperunt, in Asiam & Europā colonias & exercitus deduxerunt. scribit enim Leo Afer, Pōtificem Babylonis Arabes in suis finibus tantisper cōtinuisse metu religionis, quoad ducentesimo circiter Hegiræ anno, Nili aditū in finitis legionibus patere voluit, vt rebellantes Africæ principes vlcisceretur. Sed illud est admiratione dignissimū, quo Epicurei, & qui satiuos homines fuisse putāt, refelli facillè possunt, q̄ populorū origines quæ à Mose traditæ sunt, Chaldaicæ & Hebraicæ linguæ, quæ sola dialecto differunt, ea vestigia retinēt, quæ nunquā potuerunt in tanta linguarū varietate aboleri. est enim prima illa lingua quæ ab Abrahamo Chaldæo suæ genti data est. prius. n. quàm Græcæ ac Latine linguæ vlla imago extitisset, populi ac regiones Hebraicis appellationibus vtebātur. est enim Iapetus No hæ filius, ab hoc Europæi propagati feruntur, idque non modò Hebræi, sed etiā Græci ac Latini confitentur. Audax, inquit ille, Iapeti genus: quod ab Homero & Æschylo sumtum est. at in huius vocis etymologia, mirū quàm Græci se frustra torquent. alius *παρὰ τὸ ἰάπην*, id est lædere: alius *παρὰ τὸ ἰάδην*, id est mederi: nōnulli *παρὰ τὸ ἰέδαι καὶ πῆτῆδαι* duci voluerūt: cum Hebraicè dilatationē significet. ita Iudæos Tacitus quasi Idæos à Creta oriundos facit, vt mons est Ida: hinc illos in Mauritaniā, postremò in Palestinam circumagit: cum tamen ea voce laudatores Hebræis appellentur. cōsimili errore Strabo & Liuius Germanos quasi fratres Gallorū dici putant, quæ vox vt Alemanus quoq; totū hominē siue strenuum patria lingua significat, vt docuit Altamerus. eodē errore Ion. vel vt Homerus, Iacon à flore Græci deriuarunt, quod Hebraicè defraudatorē significat. ab hoc Iones in Asia & Græcia propagati. hinc Daniel Alexandrū Magnum regē *יון*, id est Iacon, vel Ion, vel Iauan in Assyria imperaturū prædixit. illa quidem Græci, quasi sua deprauare sunt conati: hæc verò nulla ratione potue-

runt, quæ nihil omnino Græcis significat aut Latinis, & omniū vetustissima sunt nomina, vnde populi appellationē acceperunt, solis Hebræis notā: scilicet Danaus, quod Chaldaicè iudicē significat: à quo Danai; & Dardania iudicū habitatio. est enim *dar* habitare: hinc Dardani dicti: & Ianus, id est vinosus, quē Dionysius Halicarnassæus Oenotriū eadē significatione appellat eum, qui primus colonias in Italiam trāstulit. est enim *Iain* Hebræis vinū, *Acheis* dolor, *Ægyptiis* angustia. *Nimrod*, rebellis: malè Philippus Melanchthon, amarum dominatorem interpretatur. est enim *marad* rebellavit. *Ninus*, filius: *Niniue*, *Nini* domus: *Solon*, pacificus, pro *Solom*, quia Græci literā *m*, non admittunt in fine. nihil aut Græcis significat. cōsimiliter *Cadmus* Thebanorū conditor, ac literarum, quibus vtuntur Græci, parens appellatur, Orientalem & antiquum significat. *Medi*, ad mensi: *Armenij*, sublimes: *Chananaei*, mercatores: *Hebræi*, trāseuntes: *Dodonæi*, dominātes: *Chusitæ*, nigri, quos Græci *Æthiopes* eodē sensu vocarunt. *Moschouitæ*, extensi: *Ripheï*, gygantes: *Persæ*, diuisi: *Assyrij*, beati: *Lybies*, inflāmati: Græci *Africā* dixerunt frigore vacuam: *Emathij* veraces, neq; enim duci potest *ἀπό τῆ ἀίματος*, cum Græcæ linguæ ratio patiatur. *Misrim* angusti: malè Philippus Melanchthon rebellē interpretatur: sic *Ægyptij* dicuntur, & his quoq; tēporibus veterem retinēt appellationē. *Scythæ*, percussores; à *Cethim* Iapeti filio: sic enim verior est etymologia, quàm quæ est à *Melanchthone* de *Macedonibus* allata, quos *Macechim* vocat. at illud *mem* originis alterius præpositio est. *Heneti* Hebræis *vagabundi*, *Nomades* Græcis appellantur. *Homerus* *ἐνελνίης* appellat, & in *Paphlagonia* collocat. hi *Germaniā* inferiorē occuparunt, inde sinus *Venedicus*. tum etiā in *Italia* & *Gallia* sedes posuerūt. *Cimbros* quoq; à *Cimbris* *Chersonēsi*, & *Danos* à *Danais* ortos esse ipsa nominiis appellatio docet. *Elam*, adolescēs, quo nomine *Persas* Hebræi vocant: hinc tribus *Elamidos* apud *Xenophontē*, vbi de *Persis* agit.

agit. *Lydij*, nati: *Sarmatæ*, duces alterius: *Secani*, habitatores: sic primi *Siciliæ* incolæ dicebantur, & qui *Burgundiæ* tractum occuparunt. *Thraces*, euerfores à *Tiras* filio *Iapeti*. hinc fluius eiusdē appellationis in *Thracia*. *Phut*, cardo; filius *Cameis*. quo nomine *Mauri* appellantur à *Prolemæo*, & fluius eiusdē nominis: etiā *Phutis* vrbs in *Mauritania*, quod sit in cardine *Africæ*. omitto ea quæ sunt à *Philippo Melanchthone* explicata: in quibus tamen illud probare non possum, quod *Æscanazim* (quo nomine *Germani* ab *Hebræis* vocantur) ab *שן* & *אז* quasi sacerdotes ignis dici putat. non. n. patitur *Hebraica* lingua vt radicalis *א* elidatur, & *א* quiescat in *Cohen*. veriùs est habitatores dispersos à *sacan* & *naza* significare. hinc etiā *Ascania* regio *Asia* minoris & *Sicania*. Hæ igitur appellationes *Chaldaicæ* & *Hebraicæ*, quæ nihil Græcis aut Latinis significant, primas origines omnium gentium illis à quibus idiomata fluxerunt, tribuēdas esse docent: & omnium gentium antiquissimos esse *Chaldæos*, *Armenios*, *Ægyptios*, *Hebræos*, *Arabes* (quorū lingua parum ab *Hebraica* differt) *Phœnices*, *Iones*, *Asiaticos*, *Persas*, *Indos*, *Medos*, *Æthiopes*, *Sabæos*. neq; absurdū quod sacerdos *Ægyptius* *Soloni* obiecit, Græcos infantes sibi videri. quod nihil vetusti haberent. meliùs etiā *Christianus* ille, qui Græcis obiecit, *Mosē* legislatorē diis Græcorū antiquiorem esse. nihil enim ferè antiquius habet *Græcia* ipso *Danao* & *Cadmo*; quorū alter gentis cōditor, alter literarū repertor appellatur. quibus tamen tēporibus in summa rerum gestarū gloria floruerāt *Hebræi*: *Chaldæorum* verò ac *Ægyptiorū* imperia penè cōsenuisse videbantur. Quanto igitur *Chaldæi*, *Ægyptij*, & *Hebræi* Græcis; tantò hi reliquis antiquiores sunt: idque perspicuum fit ex illa triplici ratiōne qua vtēbatur; scriptorū, inquam, fide perspecta, linguæ vestigiis, & regionis situ. Nam *Pausanias* & *Strabo* Græcos omnes, aut *Iones*, aut *Æoles*, aut *Dores* fuisse aiunt. *Iones* quidem ab *Asia* in *Græciā* venisse antea diceba-

mus magnorū virorum auctoritate adducti: quibus consentaneū est id quod Hecatæus testatur apud Strabonē, primos incolas Græciæ à barbaris regionibus venisse. Itaq; Plinius Meandrū fluuium, qui bonā minoris Asiæ partem alluit, Ioniām alluere scribit, tum etiam Atheniēses Græcorum antiquissimi (soli enim *αὐτόχθονες* dicebātur) Iones ab omnibus scriptoribus appellātur. sed in eo fallūt Pausanias & Strabo, quod Atticam, veterē Ioniām appellāt, cū prius Asia culta fuisset ab iis vnde nomen illud fluxerat. tamen si enim Atheniensium duodecim coloniæ in Asiam deductæ fuissent, vt Strabo ac Pausanias tradunt, quas postea Plinius ad octoginta vsque creuisse auctor est: non propterea tamen sequitur Athenienses Asiaticis fuisse priores. nam ista ratione Galli Græcis & Asiaticis antiquiores essent: & Græci Chaldæis, cū hi in Chaldæam, illi in Asiam & Græciā colonias sæpe deduxerint. Æoles verò, id est varij & mixti, quod ab Ionibus, vt opinor, Ægyptiis ac Phœnicibus stirpē traxissent. nam omnes populi extra Isthmum, præter Athenienses ac Megarenses, Æoles dicebantur, vt Strabo scribit. Danaï verò classis ad littus Achaïæ appulit: ipse Argiuorum, qui inter Æoles clarissimi fuerunt, imperiū adeptus est. idē postea colonias in Peloponnesum misit. Cadmus Phœnix coloniā quoq; Thebanorum in Bæotiā deduxit. Dores aut̄ initiō non alios fuisse quā Æoles, planū sit ex ipso Pindaro, qui suū Poēma Doricè scriptum *αιολίδα μολπύ* appellat: sed Dori principis appellatio nomē potuit nō originem mutare. quod si quis scire velit quæ cuiusq; populi sit origo in Græcia, copiosè Pausanias & Strabo id explicant, quæ singula persequi non est eius qui methodum scribit. illud tantū Græcos ab Asia, Ægypto, & Phœnicia oriundos in Europa primū coaluisse: tum ab illis colonias in Italiam deductas fuisse, testantur Fabij, Carones, Pisones, Gelij, Sempronij, Varrones, ac Dionysius ipse Halicarnassæus, qui horum auctoritate sæpe vsus est. ex quo refelli potest eorum error,

qui

qui putant Catonem horū fragmētorum quæ habemus, scriptorē fuisse: quem Dionysius tradit de Græcis ita sentire, vt à Græcis Itali sint oriundi. at in illis fragmentis impudentiæ Græci coarguuntur quod se Italorum auctores esse affirmarent. sed eius originis maius est argumentum, quod Italia fertilitate ac cæli temperatione præstantissima, Græciæ finitima est, breuissimūq; in eum traiectus. postremum est quod Græcæ linguæ vestigia non potuerunt aboleri. atque his argumentis Cæsar Britannos maritimos à Belgis Gallis originē traxisse argumentatur: primū quod finitima sit Belgis insula: deinde quod iisdem nominibus ciuitatum appellarentur Britannia vrbes, quibus Belgicæ: postremū est quod illud didicerat ab incolis vtriusq; regionis. ita quoq; Tacitus vt doceat Gothinos, à quibus Gothi fluxisse putantur, à Gallis originem accepisse; Gothinos, inquit, arguit lingua Gallica non esse Germanos. cōsimiliter Italos arguit lingua Græca stirpem à Græcis duxisse. est enim à Græcis veteribus Oenotria dicta, ab Oenotrio Arcade, alij Ianum fuisse putant, quod idē Hebræis significat vt Oenotrus Græcis, vinitor Latinis. Hesperia verò iunioribus Græcis, Græco verbo, quod ad occasum Græciæ posita sit: putat Dionysius antea Ausoniam fuisse appellatā: id quoq; Græcū est, *παρὰ τὸ αὐστὴ τὸ καὶ σαι, ἢ τὸ θυγαίν*: postremò Italiam appellatam propter bouum magnitudinem, vt Hellanicus auctor est: nam Italus Græcis vitulum seu bouem significat, vt Herodotus ac Timæus scripserunt; quam etymologiā Varro quoq; secutus est. quinetiā Cicero; Regnante, inquit, meo gentili, hoc est Seruio Tullio, venit Pythagoras in Italiā, quæ tum Græcia magna dicebatur. erat aut̄ omnibus propè Italis Dorica lingua cōmunis, vt ex illorū scriptis testatum habemus. præterea Italiae regiones magna sui parte Græcā retinent appellationem; cuiusmodi sunt hæ, Lucania, Umbria, Cumæ, Phlegræus campus, Elæa, Pandosia, Pandataria, Neapolis, Peuceeria. Sed mutationes linguarum tribus po-

z

tissimum de causis (omitto eam quæ est à Mose allata, quæ simul ac semel contigit) fieri cõsueuerunt. vna est in ipso decursu temporum, quibus non modò lingua, sed etiam res omnes immutatur, ac tota rerum natura senescit. ita Polybius scribit, anno minus quinquagesimo quàm ietum fœdus erat inter Pœnos & Romanos, verba fœderis, quæ ipse antiqua vocat. vix intelligi potuisse: carmina verò quæ in sacris ex veteri formula canebantur, à paucissimis intellecta. sic videmus paulatim omnes omnium populorum linguas aliter atque aliter mutari. altera causa est in coloniis ac populorum inter ipsos cõfusione. argumento sit Italia & Græcia, quæ tot seculis puritatem Græci ac Latini sermonis tenuerunt, totoque terrarum orbe disseminarunt: postea quàm Scythæ & Gothi vtraque inuasert, tanta mutatio cõsecuta est, vt nec Latinum, nec Attica vbi nunc sunt vnquam extitisse videantur. ita quoque coloniæ Tuscorum, qui ex Italia pulsi erant à Gallis, & Gallorum qui in Germaniam olim desertam migrabant, tertium loquendi genus ab vtrisque diuersum conflauerunt. Anglorum quoque in Britanniam, & Saxonum in Belgicam à Carolo Magno deductæ coloniæ, tum etiam Gallorum in Saxoniam sermonis varietatem pepererunt: Consimiliter Parthi Persicum, Arabes Punicum, Turcæ, Tartari, Sclaui Græcum, Latini Gallicum & Hispanicum sermonem deprauarunt. postrema linguæ mutandæ causa in ipsa regionis natura versatur. proprium est enim omnium populorum qui magis inclinant ad Septentrionem, voces consonantibus asperrimè collisis, sine vocalibus ex intimo pectore, & crebras aspirationes efferre: idque propter summam spirituum vim & impetum caloris. nam Saxones & accolæ Baltici maris vbiq; ferè medias protenuibus, & aspiratas pro mediis pronunciant, cuiusmodi sunt hæc; *Per theum ferum pibimus ponum fiam*. Australes verò, quibus temperatus est calor & spiritus debilis, lenissimè pronunciant; lenius etiã foeminae, quòd viris spiritum & calorem

calorem habent debiliorem idque; facile intelligitur in colonia Saxonum, quam Carolus Magnus in Belgas deduxit. cum enim Saxones equum vocet *Pfert*. Flammingi celo mitiore educati, *Pert* pronunciant. omitto loci cuiusque; propriam & insitam ex aquis naturam, quæ voces ac linguas immutant: vt in agro Labdano Gallia Narbonensis, omnes labdacismo balbutiunt: & in Valedoca Taurinorum. ita quoque Sabini veteres *fædam* pro hædo, *firu* pro hirco dicebant. quemadmodum Varro scribit: vt apud nos Valcones *hocum* pro foco, *hiliu* pro filio: ita quoque Parisij & Aurelij veterum Hetruscorum more, *Valesium* & *Fusium*, pro Furio & Valerio vsurpant. Ex his ergo tribus potissimum causis, tot linguarum dissimilitudines oriuntur: neque; tamen ita possunt aboleri, vt non expressa veteris linguæ vestigia perpetuò hæreant. vt Celtica lingua vetus, magna sui partem Græca fuit, quæ ab illis originem maiores nostri traxissent. Bouillus, Picardus, ac Perionius infinita propè verba, nec tamen omnia, non agrè aut violenter, quemadmodum in sua lingua Lazius, sed facillima, interdum etiam nulla conuersione è Græcorum fontibus expresserunt: in quibus tamen non tantum mihi videtur esse ponderis ac momenti, quantum in ipsis locutionibus, quæ nobis cum Græcis communes sunt; tum etiam in elegantiori participiorum, infinitiuorum, & articulorum vsu quæ satis arguunt Gallorum originem Troianis aut Græcis, aut vtrisque deberi, cum vtrique Ionica lingua vterentur. Ammianus quidem Marcellinus lib. 15. scribit, se in Gallorum monumentis legisse, & ab incolis accepisse, Gallorum origines Troianis deberi; tamen si fama esset à Doriensibus profectos. Iosippus à Gomeri primogenito Iapeti, qui natu maior erat, stirpem deducit. sed hoc ad Gomeri nepotes referendum opinor. Lucanus Aruernos scribit Romanorum se dicere fratres, eosque; vocat sanguine ab Iliaco populos. certè apud nos extant duæ Paridis vrbes, vna Troiæ: sic enim effertur ab incolis ea quam Tricassiu vel Trecentem

vocant. Præterea Venetos Celtarum populos à Venetis Paphlagoniæ stirpem traxisse perspicuū est: eos verò qui sinum Adriaticum tenent, à Venetis Celtarum deriuat Strabo lib. 5. tametsi Liuius aliter sentiat. postremò Celtarū appellatio, quam nostræ antiquitatis interpretes omiserunt, ab Homero, Pindaro, ac prisca scriptoribus semper vsurparunt pro equitibus. Appianus à Celto filio Polyphemi tam ridiculè deducit, quàm nostri Francos à Francione Hectoris filio, qui nunquam extitit. magis etiā absurdè Lazijs, qui à Galatis deriuari affirmat. est enim Galatarū nomen veteribus planè inusitatum. κέλις autem equus est ἄζυξ, quem Latini sellarium vocant: κελιτις verò & κελικαί, apud Homerum & Pindarum nihil aliud est, quàm equis ἀζυκτοῖς ἐποχεῖσθαι, vt scribit Eustathius. inde κελιταί & κελταί per syncopen. cur autè Galli primū Celtæ sunt appellati, ratio est, quòd omniū maximè valerent equitatu. ac tametsi laudantur à veteribus Mauri quòd equitatu longè præstarent, & Annibali de Romanis (quorū præcipua vis erat, vt scribit Cæsar in pedite) illustres victorias peperissent: præstantior tamen fuit Gallorum equitatus, quo Cæsar in bellis ciuilib. semper vsus est. sic enim Hirtius; Accidit, inquit, bello Africano res incredibilis, vt equites minùs triginta Galli, Maurorum equitum duo millia fugarent. idem bello Hispaniensi; Cùm magna manu, inquit, paruas Cæsarianorum copias Afranius aggrederetur, celeriter se Galli equites expediūt, & prælio cōmisso magnum hostium numerum pauci sustinere. quinetiam Plutarchus in Antonio scribit, Parthos nō aliter coërceri aut frangi potuisse, quàm Gallorū equitatu, cùm exercitus Antonij vndiq; premeretur. cuius me loci admonuit Christophorus Augurius collega meus, & historiarū & iuris peritissimus. æquè consentaneū est quòd Plinius scribit; Hipporediam Galliæ Togatæ Urbem, sic appellari ab optimis domitoribus equorū. quare Cæsar cùm Gallos in tres ordines distribueret, Druidas, equites & agricolas: equiti-

quitibus tribuit disciplinā militarem. & quoniā Celtarum appellatio multorum cōmunis videbatur, Cæsar initio libri primi Celtas eos verè ac propriè dici tradit, qui inter Sequanam & Garumnā continentur, qui à Latinis Galli, sua tamen lingua Celtæ vocarentur. Plutarchus ne quid confunderet, κελτορίους in Camillo appellauit: id autè ferè populis omnibus accidit, vt aliter à peregrinis quàm à suis nominarentur. Itali à Græcis Hesperij, Hellenes à Latinis Græci, Lybies à Græcis Afri: cùm tamen neq; Itali Hesperiorū, neq; Hellenes Græcorū, nec Lybies Afrorum nomen vsurparent. cōsimiliter Scoti Anglos appellant Saxonas: ita quoq; hi quos Turcas appellamus, ab hac appellatione vehementer abhorrent, & Saraceni vox, in Asia & Africa inaudita est. Græci tamen maiores nostros, ob linguæ, vel originis, vel vtriusq; affinitatem, vel coloniarum frequētes deductiones, sua eademq; Celtica lingua Celtas appellarunt: Galli verò nomen vnde fluxerit, aut quid significet, nemo, quod sciam, explicauit. ridiculū est enim ab vndis ereptos interpretari, vt Rabbi Samuel. veriùs est ab eundo & peregrinando nomē deduci. Ouallones enim à Belgis appellamur, quod Gallis veteribus contigit, quū orbem terrarum peragrarent, ac mutuò interrogantes quærerent, *où allons nous*, id est quonam proficiscimur? ex eo credibile est Ouallones appellatos. quod Latini sua lingua nunquā efferunt, sed G litera vtuntur. est autè propriè Gallia fertilissimus ager in finibus Parisiorum sic dictus, & Oualesia: nisi ab Wal deducamus quod Celtica lingua siluā significat, qua voce vtuntur Germani, vt sint idem Wali qui Druidæ. vt igitur Celtæ intra Sequanam & Garumnā, ita Galli vltra Sequanam. Strabo verò Pyrenæis, Alpibus, Rheno, & vtroq; mari, Celtas concludit. itaq; non satis aptè Lazijs, Peutingerus, Altamerus, Xylander, Celtas de omnibus Germaniæ & Galliæ populis dici voluerunt, adducti auctoritate Herodoti, à quo ipsi facilè refelluntur: is enim Celtas ad fontes Istri (quem ipse à Py-

renæis deriuat) collocauit. quo quid magis est alienum à geographia? quòd si Celtarum nomen propriè de Germanis diceretur, cur Strabo ex veterù opinione, in quatuor mundi cardines distribuisset; Indos in ortu, Celtas in occasu, Æthiopes in austro, Scythas in Septentrione? est enim Gallia ad extremã occasus plagam sita: Germania verò Gallie Orientalis. alibi Strabo, Celtas & Hiberos ad occasum, Nomades & Scythas ad aquilonem collocauit. postea verò quàm Galli, Germaniam, Italiam, Hispaniã, Britanniam, Græciam, Asiam minorẽ, & extremam quoq; Scythiam coloniis impleuerunt, vrbes fundarunt, regiones coluerunt, leges stabilierunt, tantã sui nominis famam apud omnes populos excitarunt, vt à Celtis nobilitatẽ ac generis splendorem omnes Europæ gentes velut à Troianis deducere gloriarẽtur: sic enim Plutarchus in Mario, terras omnes Europæ ad Aquilonẽ & Occasum cõuersas Celticã appellat. ipsi verò Græci, disciplinarũ ac rerum gestarum gloria florẽtes, exempla fortitudinis non aliunde quàm à Celtis petere cõsueuerunt; vt videre est apud Aristotelem in libris de moribus & Republica, tum etiã apud Ælianum in libro de varia historia. quid Germani scriptores? sanè Peutingerus & Nuenarius (alios omitto) cum sibi Celticũ nomen vindicarent, ac maioribus nostris adimerent, Galliã triumphis omnibus spoliata, etiã verborũ contumelia, quoad eius fieri potuit, lacerarunt. sed cum politiore doct̃ina eruditi homines, & omnis antiquitas apertè reclamaret, Lazius aliud consilium inijt, ac repudiata suorũ opinione, Gallos maximis laudibus cumulauit: ea tamen lege, vt Germanos fuisse affirmet, qui primũ Tuiscones, & Teutones: deinde Galatæ, post Germani Alemanive, Celtæ Gallive sunt appellati. sic enim in proœmio scribit. age verò Lazi: sic enim Gallicũ nomen à vestris hominib. imprudẽter ac temere violatũ ab ista labe vindicabis: ac magna me spes habet fore, vt cum Germani & Galli persuasum habuerint se esse cõsanguineos & fratres

(vt

(vt Strabo magis verè, quàm ad id quod vellet accommodatè scripsit) perpetuo se fœdere atq; amicitia cõplectantur. hoc igitur duntaxat nobis relinquatur disputandũ, vtrũ maiores nostris à Germanis suę originis primordia ducant? ait Lazius: negat Polybius, Cæsar, Liuius, Plinius, Strabo, Plutarchus, Athenæus, Iosippus, Tacitus, Iustinus, Berosus, Pausanias, Diodorus. vt vt sit, tanta est, ac tam multorũ vocibus & libris testata gentis vtriusq; laus, vt neq; Germanos debeat neq; Gallos alterutrius originis pœnitere. Quòd igitur Herodotus, deinde Diodorus, Celticã ab occasu in Scythiam extremã; Plutarchus etiam in Põtum vsque protulit, satis perspicuũ fecerũt, Celtas vndecunque originẽ haberent, coloniarum multitudine vniuersam Europam impleuisse. hoc enim præcipuũ est originis argumentum, quòd propagatis imperij finibus, ac victis populis gentilia nomina velut expressa vestigia ad sempiternã posteritatis memoriam, vt omnes ferè populi reliquerũt. sunt igitur à Celtis Celto-scythæ, & Celtiberi, quos Liuius Hispanie robur appellat, à gẽte vetusta Gallorũ Celtæ miscẽtes nomen Hiberis. quod enim Cæsar de Gallis scribit lib. 6. idẽ Valerius lib. 2. de Celtiberis confirmat; nefas semper apud illos fuisse prælio superesse, cum is occubuisset, pro cuius salute spiritũ deuouissent. ab iisdẽ Celtis, qui qui postea Galli sunt à Latinis, Galatæ à Græcis appellati, Gallicia & Portogallia Hispaniæ; Northuallia, Sueduallia, Cornuallia Britanniæ, Gallouidia Scotiæ: Westuallia Germaniæ: Gallia Italiæ, & Galatia Asię minoris nomẽ habuerũt: tum etiã Ruteni Germaniæ populi à Rutenis Gallis: Carni quoq; Germaniæ, à Carnis & Carnutibus, & Langobardi à Langonibus, quos Galliæ populos Liuius appellat, & Bardis poëtis, idq; planius est quàm vt testib. res egere videatur. de Thracia in qua Galli diutissimè regnarũt, vt Polybius tradit, itẽ de Byzantio ac Syria cuius imperiũ non ita pridem tenuerunt; nulla vestigia restãt neq; nomen parium regionibus victis inuiderũt. Boemia quidem

à Boijs Galliarum populis, gentilitium Galliarum nomen, inquit Tacitus, adhuc retinet. regiones verò Scordiscorum, Tanischorum & Heluetiorum, quos Plinius, Cæsar, ac Tacitus, Gallos appellant, nulla veteris appellationis habent vestigia: denique Gallia togata, quæ veteres Galli ab Vfonte flumine vsq; ad Alpes & Athesim pulsus Tuscorum populis inuaserunt, vt est apud Liuium lib. 48. gentilitium nomen amisit: tametsi Mediolanum (extant adhuc eius appellationis duo apud nos oppida) Comum, Vicentia, Verona, Brixia, tum multarum vrbes Insuabrum, Ligurum, & Hetruscorum, quas Bellaius recenset, à maioribus nostris conditæ feruntur. ab Olbia verò Tectosagum vrbe, quinque clarissimarum vrbes deriuatæ sunt, vt videre est apud Plinium & Strabonem. vna quidem Bithyniarum: altera Pamphyliarum: tertia Ciliciorum: quarta Celtoscythiarum ad Borysthenis fauces: quinta cis Rhenum quæ Tolbiacum pro τὸ ὀλβιακὸν appellatur. quatuor quidem Asiæ ab Olbiacis Tectosagis conditas fuisse nullum maius est argumentum, quam quòd Tectosages totam illam Asiæ regionem omnium fertilissimam occuparunt, vt Trogius Pompeius ac Liuius testantur. atq; hinc Albionem insulam, quæ postea Britannia dicta est, nomen habuisse credibile est. sed hæc, dicit Lazius, à Gallis siue Celtis (quos enim Polybius Celtas, Liuius vbique Gallos appellat) Germaniarum populis gesta sunt. quid Cæsar? nõ Gallus fuit aut Germanus, quanquam acerrimus Gallorum hostis; Ac fuit, inquit, antea tempus cum Galli Germanos virtute superarent, & vltro bella inferrent: ac propter hominum multitudinem, agrorumq; inopiam trans Rhenum colonias mitteret. itaq; ea quæ sunt fertilissima Germaniarum loca circum Hercyniam siluam, Volcæ Tectosages occuparunt, atq; ibi cõsederunt. hæc Cæsar, quæ Tacitus cõfirmat: quibus consentanea Liuius scribit; scilicet Ambigatum Celtarum regem, quòd in eius imperio Gallia hominum adeò fertilis fuisset, vt abundans multitudo vix regi posse videretur, Bellonesum ac Segonesum sororis filios, in quas dii dedissent sedes mis-

fisse;

fisse; Segonesumq; datos Hercynios saltus; Bellonesum Italianam. Pausanias quoq; scribit, Celtas in Pannoniam & Græciam mouisse, ab iisq; Alpes Celticas appellatas. Athenæus consimiliter tradit lib. 5. Celtas qui in Græciam transmiserant, in Pannoniam sedes mutasse. idem planè cõfirmat Strabo lib. 5. Plin. lib. 4. denique Polyb. lib. 2. refert Boios, Eganos, Senones, Ananos à Gallia in Germaniam migrasse. lib. 3. Celtas in Thraciam vsq; Brenno duce penetrasse, ac regnum illud vsq; ad Clyari tempora tenuisse. Itaq; Beatus Rhenanus merito irridet quosdam Germaniarum scriptores, qui Brennum & Senones à Germanis oriundos fuisse putant. at Polydorus Brennum Britannum fuisse affirmat, quod antea nemo scribere ausus est. eadem reprehensione dignus est Lazius, qui Cymbros tradit vnâ cum Brenno profectos in Italiam & Græciam. idem Boiarios, quos origine Gallos fuisse omnibus cõpertum est, solus ex Armenia in Germaniam deducit. hoc verò animaduersione dignum est, quòd vbique Latini Gallos appellant, quos Græci κελτῆς in eadem rerum gestarum narratione. Nam Liuius lib. 48. fatetur Gallos (non Cimbro, aut Germanos, aut Tuiscones appellat, quos à Callis semper distinguit) Italiam, Illyricum, Pannoniam, Græciam, Macedoniam, Thraciam, Asiam suis coloniis illustrasse, atq; omnem regionem citra Taurum & Halym flumen, ipsosq; Syriæ reges vestigales fecisse. vbi verò de Germanis scribit, gentili appellatione cõplectitur. vt Iosippus in oratione Agrippæ ad Iudæos, Possidonius apud Athenæum in cõuiuio Celtarum, tum in cõuiuio Germanorum Γερμανῆς & κελτῆς accommodatè ac propriis appellationibus distinguunt. iam verò Iustinus ex Trogi Pompeio planum facit memorabilem illam Gallorum migrationem, quum Italianam maiorem ac meliorem partem Tuscis eiectionis occuparunt, Tarquinij prisci temporibus contigisse: Tuscos verò in Rhetiam & Vindeliciam Germaniarum superioris migrasse, altera ex parte, & iisdem temporibus Bellonesus Germaniarum inferioris fertilissima que-

que (auctore Liui) loca occupauit. Ex quo intelligitur Germaniā eo tempore possessoribus vacuā fuisse. nec credibile est Septentrionis incolas, qui robore & animi magnitudine Australibus præstant, Italos & Gallos admissuros fuisse: quos latissima Rheni fossa vel Alpiū verticibus ab Italia aditu prohibere nullo negotio possent. sic igitur statuo Tuscos Italiae populos (quod Wolphius & Fuchsius cōfitentur) & Gallos originem dedisse occiduis Germanis. ridiculum est enim quod ab Hercule, vel Tuiscone filio Herculis originem exquirunt. extremam verò Scythiæ oram, Heneti & Cimbri, ab Venetis Paphlagoniæ & Cimeriis Tauricę Chersonesi populis, quorū meminit Homerus, occuparunt. hinc Balticū mare Venedicū appellatur. atq; illud est quod Plinius scribit, omnes Germaniæ populos Ingeuones appellari (quos Peucerus indigenas interpretatur, qui re vera sunt antiqui Heneti ac Cimbri) aut Istæuones ad Rhenum Gallorum propagines: Hermiones circa Danubiū, qui à Gallis quoq; stirpē traxerunt, vt antea docuimus: aut Vandalos, id est peregrinos Germaniæ lingue, qui à Scandia ad littus Balticū appulerunt: nunc Vindelici: postremò Bastarnas ac Peucinos prope Daciā, à Scythia in Germaniā migrasse. ac tametsi auctoritas antiquorū deficeret, nihilominus ipsa loci natura nos eò deducit. Vt enim Tacit⁹ doceret Germanos in ipsa Germaniā natos (id quod absurdū & impium esse cōstat) ab ipsa Germaniæ descriptione trahit argumentum. Qui enim sedes mutare quærebant, inquit, classibus aduehebatur, & immēsus Oceanus raris ab orbe nostro classibus aditur. quis autē præter periculum horridi & ignoti maris Asia, aut Africa, aut Italia relicta Germaniā peteret, informē terris, asperam celo, tristē cultu aspectuq; nisi patria sit? & paulò post; Nulas Germanorum vrbes habitari satis notū est, ne pati quidem inter se iunctas ædes: colunt discreti, vt campus, vt fons, vt nemus placuit: suam quisq; domū spacio circumdat, siue aduersus casus ignis, siue incitiam æ-

difican-

dificandi: nec cęmentorū quidem apud eos aut regularum vsus: materia ad omnia vtuntur informi, & citra speciem aut delectationē. Hęc Tacitus suo tēpore, id est anno Christi cxx. quo tempore, si Germaniæ ferarum potius quàm hominum domiciliū ei visum est, sine vrbibus, sine oppidis, sine castris, sine coherentibus ædificiis, qualem fuisse putemus Tarquinio Prisco regnate, hoc est ante Tacitum annos circiter octingentos? at illis temporibus Galliam hominum adeò fertilem fuisse Liuius scribit, vt in Germaniam & vniuersam Europam colonias deduceret. non igitur Galli, aut Celtæ à Germanis; qui tum nulli erant, originem duxerūt: sed Germani à Gallis, Tuscis, Scythiis & Henetis. Quare cum quæritur de origine Fræcorum, qui postremi Galliarum inuaserunt, non ego illos à Troianis, vt Gregorius Turonensis, & Abbas Urspergensis: aut à Phrygiis, vt noster Bellaius: aut à Cimbris, vel Phrysiis; vt Lazius: sed ab incolis Franco-niæ Orientalis ultra Rhenū, Gallis finitimæ, vbi sunt ea, quæ Cæsar dicit, fertilissima Germaniæ loca Gallorum coloniis occupata circa Hercyniam siluā, quæ nūc ab incolis *Schwartz Wald*, id est silua nigra circa Danubij fontes, Neccarum, & Menum, vbi Beatus Rhenanus ad Tacitum scribit duas esse valles, Belloacensem, à Belloacis, & eam quæ Andegaust ab Andegauiis meis popularibus appellatur: tum fluius ipse Menus qui Andegaum alluit, idem est cum Meno Hercyniæ siluæ: *Mein* vocant e detracto. quanquam duæ quoq; vrbes non procul à Basilea ultra Rhenum gentili nomine *Angers* & *Brissac* appellantur: tum etiam Senonis nemus à Gallis Senonibus, quos Polybius in Germaniam quoq; colonias deduxisse auctor est lib. 3. Illa verò quæ dicitur Westuallia, Germaniæ, id est Occidentalis Gallia, quæ inter Vesperim & Rhenum interiacet, quęq; regiones Franconiæ & Sicambros ad Eurum cōplectitur, satis indicat ortum versus Ostualliam fuisse, id est Orientalem Galliam ultra Vesperim à Gallis subactam. atque his argumen-

tis non video quomodo satis à Lazio fieri possit. hæc Francorum origines, hæc initia fuerunt. nomen verò ipsum planè Celticum est, Germanis inusitatū, vt ab illis accepi. est aut Francus lingua Gallica (nō Latina, aut Græca, multò minùs Hebraica) nihil aliud quàm liber & immunis. ex quo non modò verisimile, sed etiam perspicuū fit, Galliaë populos seruitutis Romanorū impatientes, trans Rhenū ad veteres illas Gallorum colonias migrasse; & cum primū potuerūt, excusso Romanorū iugo, in patriā remigrasse, accepta Francorū, id est liberorum hominum appellatione. argumento est quòd Tacitus, qui populos innumerabiles Germanorum enumerat, non meminit Francorū. omitto ridiculam *βρίκων* Pannoniæ coniecturam, quam ex Ptolemæo nonnulli attulerunt. quamquam Pannoniæ origine Gallos esse, satis ex superioribus constat. ab illis ergo regionibus vltra Rhenum Galliaë finitimis, id est à Franconia Franci (vt Ammianus, Agathias, Vopiscus, Procopius tradunt) Aureliano principe in Gallia effusi tantū armis ac viribus profecerunt, vt Romanos sæpe debellarēt, Hunos auxilio Romanorum depellerent, deinde Gothos fugarent, ac tandem Romanos ipsos de Gallia possessione deturbarent: quibus exactis Burgundiones primū, deinde Alemanos post cladem Tolbiacā seruire cogerunt, Rhenoq; transmissis Rhetiā & Vindeliciam: postremò Sueuiā, Carniam, Pannoniā & Saxoniam suis imperiis ac legibus subiecerunt. Postremū eius rei argumentū est in linguæ vestigiis, vt planū sit Germanos à Gallis, nō Gallos à Germanis originem traxisse. hoc verò perspicuū fit ex ipsis Germanorū, & veterū Latinorū scriptis vt ad linguæ vestigia, in quibus magnū est originis argumentum, veniamus. vt enim Latini à Græcis oriundi sunt; & Latina lingua ex vocibus Græcis penè cōflata est, non tamen eadē: sic quoque Gallica origo Græcis debetur, contrā quàm nostri scripserunt; Græcā esse Gallorū disciplinam. nam sūm multa vestigia Græcorū habemus, ac propè in-

finita,

finita, non tamen eadē fuit Celtica cū Græca lingua, vt Lazius affirmat, ex eo quòd Cæsar scribit, Gallos in publicis ac priuatis actis vti literis Græcorum ac numerū Heluetiorum, qui domo exierant, literis Græcis cōprehensum fuisse: quod perinde est, ac si quis putet Germanos populari sermone Latinā linguā vturpare, cum in publicis ac priuatis rationibus, literis vtantur Latinis. nam Cæsar literas ad Q. Ciceronem legatū Græca lingua scripsit, quò minùs intercepte ab hostibus intelligerētur. præterea Diuitiacū Heduum non nisi per interpretē intelligere potuit: quod satis est argumenti Diuitiacū Græcæ linguæ (cuius Cæsar peritissimus erat) ignarū fuisse. Massilienses quidem Græcè loquebātur, vt est apud Strabonem, cum esset incorrupta, minimeq; cōfusa Gallis Phocensiū colonia. Druidas quoq; Græca lingua instructos fuisse credibile est, cum Cæsar eos iisdē religionibus ac disciplinis imbutos fuisse scribat, quibus Græci. & Lucianus Gallū Græcis disciplinis valde peritū, de statua illa Herculis Celtici disputantem se audiisse scribit. lingua quoq; Germanorū à Celtica plurimū differēbat; tametsi Lazius eodē errore scripsit Celticam & Germanicā vnam fuisse. cur enim Tacitus Gothinos origine Gallos esse diceret nō Germanos, quòd Gallica lingua vterentur? cur D. Hieronymus Galatas Asiae minoris, eadē lingua qua Treueri (quos Tacitus Gallos appellat) locutos scripsit, nō Germanica? neq; enim tantus vir terrarū orbē peruagatus illud discrimen ignorauit. cur deniq; Ariouistus Germanus propter diuturnā annorum XIII. consuetudinem, quam habuerat in Gallia, Gallicè loqui didicisset? sed tamen non minùs Germanicæ linguæ Celtica congruebat, quàm Gallicæ. vt enim omittamus illā, quā dixi Græcarum vocū multitudinem ab aliis collectā, & locutiones ab iis qui eo de genere scripserūt omittas, tum etiā nomina in *on* Græco more cadentia, vt *Platon*, *Caton Hoqueton*, id est *ὄκιστον*, in quibus Græcæ linguæ simulacrū penitus expressum intuemur (nā Latini

ni, Plato, Cato, Dio, Melanchtho dicere solēt) nullum maius argumentum quam in propria vetustaq; locorum appellatione, quam nostri penitus neglexerunt, reperiemus. igitur pauca de multis afferā. Rhodonij mōtes à rosis; Pyrenæi ab inflammatione, vt Berosi vulgata fragmenta docēt. Sbenni verò, quasi extincti appellantur. sic enim incolæ vocant eum mōtem qui à Strabone Cemenus dicitur. deinde mōs Pelius. Tholosa lutulentā, vt est agri natura, vel tectā innuit. Olbia quam Dorico more Albiam vocamus, beatam significat, cuius Urbis & etymologiæ, me admonuit Hieronymus Chando secretarius regius, non minus eruditione quam generis splendore clarus. Limogæa terra famis, vel vt fœminæ Limosæa. γαῖαν & αἴαν καὶ ἀφαιρεσιν Dorens vsurpāt. est enim regio vehementer sterilis, & planè infrugifera; ne quis pestiferā ex ambiguitate vocis λοιμῆ & λιμῆ interpretetur: vrbs aut̄ antiqua Lan, sic enim Doricè λᾶν nostri efferūt: incolæ tamen λᾶον Æolicè pronunciant, à rupibus vel populis nomen habet. Antipolis, q̄ Niceæ sit ex aduerso posita: Stœchades insulæ ab ordine: Alexia verò Mandubiorū, à securitate: Aphrodisium promontorium à Venere: Tectosages, ab armorū opificibus: Rhodanus πρὸς τὸ ῥοδανίον, propter catarractas Græcis appellatur. μακῶν aut̄ vrbs est in finibus Burgundionū, quæ sic dicitur, quòd in longitudinem extensa sit. cuius me Urbis & etymologiæ admonuit Philibertus Bariotus Prætor Maconensis, vir summa integritate ac eruditione clarus. imperitè verò Matisconē vocāt. sunt etiā in finibus Carnutum oppida duo finitima, quorū alterū ἐκ, alterum appellatur ἔχομεν. & vrbs ea quæ Eurous nomine Græco dicitur: tum etiā Bœotia nostra. omitto Druidarum nomen, quod plane Græcum est, & Semnotheorū Gallix sapientum: tametsi Schamotas alij dictos arbitrantur, quasi cælestes Hebraica voce. sed in eo genere, multa suo quisq; ingenio cōquirere potest. ex his enim propriis locorum appellationibus origines veriùs ac meliùs iudicātur.

Est

Est aut̄ lingua Celtica Romanorum consuetudine ac frequentibus coloniis penè amissa: præsertim in Gallia Narbonēsi, & Aquitania, vbi vulgus nō procul abest à Latino sermone. fuerunt enim in Galliā plures deductæ colonix, quàm quæ ab historicis enumerantur: idq; argumento est, quòd Lectoria vrbs Aquitaniæ, tum ex appellatione, tum ex antiquis inscriptionibus vrbis, colonia Romanorum iudicatur: eam tamen nullus scriptor, quod sciam, inter colonias retulit. Nota est colonia Narbonensis, antiquissima, colonia, Lugdunensis, Agrippina, Valētina, Nemausensis, Gratianopolitana, Arelatēsis, & ea, quæ in finibus Sequanorū Coloniacum nomen retinet. cum aut̄ legiones Romanorū assiduè in Gallia excubarēt, fieri non potuit, quin patriæ linguæ penitus obliuisceremur, Latinā acciperemus. In Germaniā verò nullas ferè colonias Romani præter Augustā & Constantiam deduxerunt. quo fit vt Germani linguæ Celticæ quam à nobis, ob coloniarum & cōmerciorum vsu didicerant, plura quàm nos ipsi vestigia retinuisse videātur. Vt enim pauca de multis colligamus, constat ex ipso Cæsare Vergobretū Celticum verbū esse, quod summum executorē interpretatur Glareanus, eoq; Germanos & Heluetios vti. ac Rhedam, quam vocē Cæsar Gallis pro curru tribuit, Germanis in eadē significatione vsurpari. Illud aut̄ à Græcis initium habet, qui currū appellāt ῥέδιον, vt est apud Hesychium. nos adhuc Alaudā retinemus. Pausanias equū à Celtis *Mare* appellari scribit, inde *Marquis*, & *Marcoman*, id est eques. nam *Marca* limitē significat; *Marche* forum: Germanis æquè ac nobis ipsis. sed *Marquis* dignitatē habet equestri maiorem. *Padus* à *Pades* Gallica voce, quæ *Piceam* significat, quòd circa fontem Padi multa sit, vt Metrodorus scripsit: sed verius est Gallicè profundum significare, inquit Plinius: nam Ligures profundū Bodingū appellant: argumēto est, inquit, vrbs antiqua Bodincomagum, qua fluuius altior exurgit. sic quoque lacus Acromius Boding ab incolis; sinus

tis non video quomodo satis à Lazio fieri possit. hæc Francorum origines, hæc initia fuerunt. nomen verò ipsum planè Celticum est, Germanis inusitatū, vt ab illis accepi. est autè Francus lingua Gallica (nō Latina, aut Græca, multò minùs Hebraica) nihil aliud quàm liber & immunis. ex quo non modò verisimile, sed etiam perspicuū fit, Galliaë populos seruitutis Romanorū impatientes, trans Rhenū ad veteres illas Gallorum colonias migrasse; & cum primū potuerūt, excusso Romanorū iugo, in patriā remigrasse, accepta Francorū, id est liberorum hominum appellatione. argumento est quòd Tacitus, qui populos innumerabiles Germanorum enumerat, non meminit Francorū. omitto ridiculam *βρέγκων* Pannoniæ coniecturam, quam ex Ptolemæo nonnulli attulerunt. quam Pannonos origine Gallos esse, satis ex superioribus constat. ab illis ergo regionibus vltra Rhenum Galliaë finitimis, id est à Franconia Franci (vt Ammianus, Agathias, Vopiscus, Procopius tradunt) Aureliano principe in Gallia effusi tantū armis ac viribus profecerunt, vt Romanos sæpe debellarēt, Hunos auxilio Romanorum depellerent, deinde Gothos fugarent, ac tandem Romanos ipsos de Gallia possessione deturbarent: quibus exactis Burgundiones primū, deinde Alemanos post cladem Tolbiacā seruire coegerunt, Rhenoq; transmissis Rhetiā & Vindeliciam: postremò Sueuiā, Carniam, Pannoniā & Saxoniam suis imperiis ac legibus subiecerunt. Postremū eius rei argumentū est in linguæ vestigiis, vt planū sit Germanos à Gallis, nō Gallos à Germanis originem traxisse. hoc verò perspicuū fit ex ipsis Germanorū, & veterū Latinorū scriptis vt ad linguæ vestigia, in quibus magnū est originis argumentum, veniamus. vt enim Latini à Græcis oriundi sunt; & Latina lingua ex vocibus Græcis penè cōflata est, non tamen eadē: sic quoque Gallica origo Græcis debetur, contrā quàm nostri scripserunt; Græcā esse Gallorū disciplinam. nam cum multa vestigia Græcorū habemus, ac propè in-

finita,

finita, non tamen eadē fuit Celtica cū Græca lingua, vt Lazius affirmat, ex eo quòd Cæsar scribit, Gallos in publicis ac priuatis actis vti literis Græcorum ac numerū Heluetiorum, qui domo exierant, literis Græcis cōprehensum fuisse: quòd perinde est, ac si quis putet Germanos populari sermone Latinā linguā vturpare, cum in publicis ac priuatis rationibus, literis vtantur Latinis. nam Cæsar literas ad Q. Ciceronem legatū Græca lingua scripsit, quò minùs intercepte ab hostibus intelligerētur. præterea Diuitiacū Heduum non nisi per interpretē intelligere potuit: quòd satis est argumenti Diuitiacū Græcæ linguæ (cuius Cæsar peritissimus erat) ignarū fuisse. Massilienses quidem Græcè loquebātur, vt est apud Strabonem, cum esset incorrupta, minimeq; cōfusa Gallis Phocensiū colonia. Druidas quoq; Græca lingua instructos fuisse credibile est, cum Cæsar eos iisdē religionibus ac disciplinis imbutos fuisse scribat, quibus Græci. & Lucianus Gallū Græcis disciplinis valde peritū, de statua illa Herculis Celtici disputantem se audiisse scribit. lingua quoq; Germanorū à Celtica plurimū differabat; tametsi Lazius eodē errore scripsit. Celticam & Germanicā vnā fuisse. cur enim Tacitus Gothinos origine Gallos esse diceret nō Germanos, quòd Gallica lingua vterentur? cur D. Hieronymus Galatas Asiae minoris, eadē lingua qua Treueri (quos Tacitus Gallos appellat) locutos scripsit, nō Germanica? neq; enim tantus vir terrarū orbē peruagatus illud discrimen ignorauit. cur deniq; Ariouistus Germanus propter diuturnā annorum XIII. consuetudinem, quam habuerat in Gallia, Gallicè loqui didicisset? sed tamen non minùs Germanicæ linguæ Celtica congruebat, quàm Gallicæ. vt enim omittamus illā, quā dixi Græcarum vocū multitudinem ab aliis collectā, & locutiones ab iis qui eo de genere scripserūt omittas, tum etiā nomina in *on* Græco more cadentia, vt *Platon*, *Caton Hoqueton*, id est *ὄχιτων*, in quibus Græcæ linguæ simulacrū penitus expressum intuemur (nā Lati-

ni, Plato, Cato, Dio, Melanchtho dicere solēt) nullum maius argumentum quam in propria vetustaq; locorum appellatione, quam nostri penitus neglexerunt, reperiemus. igitur pauca de multis afferā. Rhodonij mōtes à rosīs; Pyrenai ab inflammatione, vt Berosi vulgata fragmenta docēt. Sbenni verò, quasi extincti appellantur: sic enim incolæ vocant eum mōtem qui à Strabone Cemenus dicitur. deinde mōs Pelius. Tholosa lutulentā, vt est agri natura, vel testā inuit. Olbia quam Dorico more Albiam vocamus, beatam significat, cuius Urbis & etymologiæ, me admonuit Hieronymus Chando secretarius regius, non minùs eruditione quam generis splendore clarus. Limogæa terra famis, vel vt fœminæ Limosæa. γαῖαν & γαῖαν καὶ ἀφαιρεσιν Doreas vsurpāt. est enim regio vehementer sterilis, & planè infrugifera; ne quis pestiferā ex ambiguitate vocis λοιμῆ & λιμῆ interpretetur: vrbs aut̄ antiqua Lan, sic enim Doricè λᾶν nostri efferūt: incolæ tamen λᾶων Æolicè pronunciat, à rupibus vel populis nomen habet. Antipolis, q̄ Niceæ sit ex aduerso posita: Stœchades insule ab ordine: Alexia verò Mandubiorū, à securitate: Aphrodisium promontorium à Venere: Tectosages, ab armorū opificibus: Rhodanus παρὰ τὸ ῥοδανῶν, propter catarractas Græcis appellatur. Μακῶν aut̄ vrbs est in finibus Burgundionū, quæ sic dicitur, quòd in longitudinem extensā sit. cuius me Urbis & etymologiæ admonuit Philibertus Bariotus Prætor Maconensis, vir summa integritate ac eruditione clarus. imperitè verò Matisconē vocāt. sunt etiā in finibus Carnutum oppida duo finitima, quorū alterū ἔκ, alterum appellatur ἔχομεν. & vrbs ea quæ Eurois nomine Græco dicitur: tum etiā Bæotia nostra. omitto Druidarum nomen, quod plane Græcum est, & Semnotheorū Gallicæ sapientum: tametsi Schamotās alij dictos arbitrantur, quasi cælestes Hebraica voce. sed in eo genere, multa suo quisq; ingenio cōquirere potest. ex his enim propriis locorum appellationibus origines veriùs ac meliùs iudicātur.

Est

Est aut̄ lingua Celtica Romanorum consuetudine ac frequentibus coloniis penè amissa: præsertim in Gallia Narbonēsi, & Aquitania, vbi vulgus nō procul abest à Latino sermone. fuerunt enim in Galliā plures deductæ coloniae, quam quæ ab historicis enumerantur: idq; argumento est, quòd Lectoria vrbs Aquitania, tum ex appellatione, tum ex antiquis inscriptionibus vrbis, colonia Romanorum iudicatur: eam tamen nullus scriptor, quod sciam, inter colonias retulit. Nota est colonia Narbonensis, antiquissima, colonia, Lugdunensis, Agrippina, Valētina, Nemausensis, Gratianopolitana, Arelatēsis, & ea, quæ in finibus Sequanorū Coloniacum nomen retinet. cum aut̄ legiones Romanorū assiduè in Gallia excubarēt, fieri non potuit, quin patriæ linguæ penitus obliuisceremur, Latinā acciperemus. In Germaniā verò nullas ferè colonias Romani præter Augustā & Constantiam deduxerunt. quo fit vt Germani linguæ Celticæ quam à nobis, ob coloniarum & cōmerciorum vsu didicerant, plura quam nos ipsi vestigia retinuisse videātur. Vt enim pauca de multis colligamus, constat ex ipso Cæsare Vergobretū Celticum verbū esse, quod summum executorē interpretatur Glareanus, eoq; Germanos & Heluetios vti. ac Rhedam, quam vocē Cæsar Gallis pro curru tribuit, Germanis in eadē significatione vsurpari. Illud aut̄ à Græcis initium habet, qui currū appellāt ῥέδιον, vt est apud Hesychium. nos adhuc Alaudā retinemus. Paulanias equū à Celtis *Marco* appellari scribit, inde *Marquis*, & *Marcoman*, id est eques. nam *Marca* limitē significat; *Marche* forum: Germanis æquè ac nobis ipsis. sed *Marquis* dignitatē habet equestri maiorem. *Padus* à *Pades* Gallica voce, quæ *Piceam* significat, quòd circa fontem Padi multa sit, vt Metrodorus scripsit: sed verius est Gallicè profundum significare, inquit Plinius: nam Ligures profundū Bodingū appellant: argumento est, inquit, vrbs antiqua Bodincomagum, qua fluuius altior exurgit. sic quoque lacus *Acromius* Boding ab incolis; sinus

item magnus interioris Gothiæ Bodinæ appellatur in eadē significatione, & populi Bodini, qui Pannoniæ metropolim incolunt. propria quidē & gentilia eius appellationis nomina tenemus (sunt. n. eius in Gallia nominis propè infiniti) significationē non tenemus, sed Latino verbo vtimur. ex eo tamen cōiectura consequi possumus, à veteribus Celtis ad Germanos hæc nomina cum origine populorū migrasse. Duni vox quid esset, multi sanè quaesierūt, explicat Athenæus, ac Dounos à Celtis appellari dominos scribit. hanc vocē Hispani magna sui parte à Gallis oriundi, ac Siculi eodē sensu retinēt: nostri verò monachis eam vocem reliquerūt. inderamen antiqua nomina Lugdunum, Virodunū, Isodunum, Nouiodunū: nisi dicamus dune locum editiorē seu monticulum significare, nostri dunes, appellant *leuées*. Magū quoq; quid esset, neq; Germani, neq; nostri aperuerunt: id quod tamen ex Plinio docemur, vbi Bodinomagū urbē profundam interpretatur. omitto inanes de Mago interpretationes. hinc igitur Nouiomagū, Rhotomagū, Neomagum. qua voce Germani carēt, cum olim urbibus carerent, ipsi Purgum, quod planè Græcum est, à nobis: nos villā & castrum accepimus à Latinis. Berg Celticum verus, quod montē significat, quo etiamnum vtuntur Germani, nos Latina voce: inde *berger*, id est vetere lingua mōtanus, quo nomine pastores appellamus. nam rustici Latina verba difficilius acceperūt. hinc apud Germanos urbiū & castrorū, quæ in montibus posita sunt, cōpositæ voces: Bāberga, Hildeberga, Clarberga: nos Claromontē dicimus. Cōsimiliter Bardi nomē, quod Germanis hoc tēpore sacerdotem significat, à maioribus nostris acceperūt. scribit enim Cæsar, Germanos, nec disciplinas, nec sacrificia, nec religiones habuisse. Bardos verò Gallorū poetas olim à Gallis appellatos esse, & Bardū Celtica lingua, cātorē significare docet Sulpitius ad Lucanū; tum etiam Ammianus ac Diodorus: sed quia eiusmodi poetæ inepti ac barbari Latinis videbātur, impolitos ac stupi-

dos Bardos appellarūt. hinc Dagobard, heroicus cantor vel poeta: Sigebard, victor poeta: Albard strenuus poeta: Robard, rubeus poeta. atq; hinc Lambardi & Langobardi: Germani heroicū sacerdotem, rubeum sacerdotem interpretantur. sunt enim Langones & Bardi finitimi populi. Hard quoq; Celticum est, quod Germanis robustum significat, nobis audacem adiecta vocali quam è fine dictionū Germani sæpius eximunt. vt cohortem appellāt band, nos *bande*, regionem incultam Land, nos *Lande*: ita quoq; ipsi hardimant, nos *hardiment*. hinc etiā hard ramum vocamus cōtortum, quo nihil fortius: & pœnā *hard*, id est laquei, quo veteres pro funibus vtēbantur. hæc autem composita *Bernard*, ex Germanica Bern, & Celtica hard, id est, Vrsi potens: *Leonard*, id est, populi robur, ex Græca & Celtica voce conflatum: Græci *λεοδέν* ac *δημοδέν* dicerent, vt illud quoq; Cænomani gentile nomē, quod ex Celtico Man, Germanis, Scythiis, Turcis ac Tartaris vsitatissimo (nos enim Latina voce vtimur hominem appellantes) & Græco cōflatum est. ex quo verisimile fit Cænomanos, id est novos homines, aliunde in Galliā venisse ante Tarquinij tempora, cum postea in Insubriam coloniæ quoq; Cænomanorū à veteribus Celtis deductæ sint, qui quidem Italiæ Cænomani appellātur. est etiā vetus Celticum *reix*, id est Rex: Germani efferūt *reich*. Cæsar in morem veterū Gallorum rix scripsit. vnde composita nomina Dunnorix, Rex dominantium: Ombiorix, Rex hospitium: Orgetorix, Græcocelticū, id est Rex insanorum: est enim *ὄργη* furor, & *ὄργηλος* Gallicè *orgueilleux*. quod vitium propriū est insanorum. *Fridrich*, idem quod Rex pacis. & apud Liuiū Lonnorix & Lutarius Celtica sunt: propriè Cæsar scripsisset Lonnorix. Germani non satis aptè meo iudicio diuitē interpretātur, vt diuitem insanix, diuitē hospitalitatis: quāuis vtriq; & Germani & Galli *rich* diuitē appellent. Galli quidē adiecta *e* fœminea, quam Germani detrahunt. sed tamen elegancia tropi, quod diuitiæ sint regū propriæ.

argumento sit quod Germani *Franchreich* regnum
Franciae vocantur: tum *Ostreich* & *Westreich* (quae cor-
rupte Austriam & Neustriam appellamus) pro regno
Orientis & Occidentis apud Germanos vsurpatur.
nam dictio *König*, quae Germanis Regem significat,
Gothorum est & Sclavorum. *Mar* quoque verus Celti-
cum, quod Germanis & quae ac nobis ipsi commune est:
illi *Mair*, nos *Maire* enunciamus, pro maximo ciui-
tatis magistratu. hinc illa vetera Viridomarus, Sue-
nierus, Condomarus: id est Condomi magister, &c.
vt Latini Dictatorem populi magistrum appellant. vl-
timus autem Sueciae ac Daniae rex antiquae stirpis Mar-
garetae pater Waldemarus vocabatur. infinita sunt
Celtica vetera, quibus Germani nunc etiam vtuntur. vt
plattz, robes, sot, frost, feu, foyer, mantel: pleraque ta-
men ab illis anxie detorta videntur, vt cum Lazius
Francos à Phrygia repetit, primum Phrygios, deinde
Frisios, postea Fracos, tum *φρέγες*, & Francos, po-
stremo Fracos appellatos esse tradit: & Cimbro pri-
mum Gomerios, deinde Cimbro, tum Cimros, post e-
tiam Cimbro, postremo Sicabros. idem *beccus* illud
Herodoti Phrygia lingua panem significare tradit, cum
tamē caprea vox sit ab infante prolata, qui nihil aliud
auditu perceperat. magis plausibile est quod P. Ron-
sardus meus ciuis (est enim Vindocini oppidum, in An-
diu agro situm) in Franciade Astyanacta Francum à ve-
teribus quasi *φρεγγέων* appellari scribit. quae verò Ger-
manica sunt, & in Germanico solo nata, non modò si-
gnificationem, sed etiam pronunciationem habent à
Gallis alienam. vt *Bald* Germanis significat leuem &
celerem, nos Celtico verbo *Liger* vtimur, quo nomi-
ne fluuium Galliae maximum olim appellatum fuisse
testatur Caesar. particulam verò *Bald* nunquam enuncia-
mus, sed diphthongo *au*: vt quod illi Gerbaldum, The-
dobaldum, Widbaldum; nos ita; *Gerband, Thiband, Wi-
deband*. *Land* vetus Celticum est, quo Germani pro
regione vtuntur, nobis enim *Lande* significat regionem
incultam, qualis erat olim vniuersa Germania. hinc a-
pud

pud illos nomina regionum, *Friesland, Grotland, &c.*
quae etiam apud Germanos in *ther* desinunt, planè Cel-
tica sunt, vt *Deither, Luther*; Deiotarus, Lutharius,
quos Galatorum reges fuisse constat ex historia La-
tinorum. cōsimiliter ventorum cardines & appellatio-
nes, quae à nautis vsurpantur, scilicet, *Ost, West, Nord,*
Suid: ex quibus caetera cōponuntur, Celtica esse ex eo
apparet, quod vbicunq; Galli sedes fixerunt, his voci-
bus loca distincta reperiuntur: vt North Wallia & Sud-
Wallia Britanniae: Westuallia Germaniae. neque enim
Westgermania, vel Westbritannia reperitur. praeter-
ea Latinorum appellationibus vtimur, Orientis scili-
cet, Occidentis, Meridiei ac Septentrionis, vt appareat
illa planè vetera fuisse. infinita sunt id genus quae suo
quisque iudicio ac ingenio exquirere potest: ex his ta-
men quae attulimus verborum exemplis, ex Athenaeo,
Pausania, Caesare, Plinio, Diodoro; perspicuum esse opi-
nor, Germanicam linguam, magna sui parte è puris-
simis Celtarum fontibus deriuari. quod si ita est, se-
quitur illud quoque, originem, arma, leges, humanita-
tem denique Gallis deberi: ac vehementer labi Lazium,
qui maiores nostros à Germanis oriundos esse affir-
mat. hoc autem de linguae vestigiis argumentum, sa-
tis etiam indicat Britones Armoicos à Britannis or-
tum habere: propterea quod ij qui apud Britannos
Walliae angustae regione circumscribuntur, soli capi-
unt sermonem Britonum, vt ab Anglis accepi. acce-
dit praeterca consentiens omnium historicorum fi-
des. Sed vnde illi Walli, nisi à Gallis? ex eo plerique pu-
tant, veterum Celtarum eam linguam esse: quod af-
firmare non ausim: cum planè mihi sit ignota eius-
modi lingua. & quoniam Caesaris temporibus, fama
iam inde à maioribus peruulgata erat; incolas, qui
intimos Britanniae recessus tenebant, non à Gallis o-
riundos, sed in ipsa insula natos & indigenas esse, du-
bitari an ex linguae vestigiis intelligi posset. Si enim
demus ab Albiis Gallis Albionem primum appella-
tam, consequens est Britanniam (sic enim Aristo-

teles appellat) ab aliis quibusdā aduenis, veteribus incolis expulsis cognominatam. est autē Breta verbum Cantabricū, quod terram significat: hinc Alphonſus VII. Abreta dictus, quod humi semper procūberet ac terram cōtrectaret, vt scribit Tarapha Hispanus. quō mihi fit verisimile Bretannos à Cantabris originē habuisse, qui primū Insulam cōspicati Britanniam (vt nautæ solent visa terra) nominarunt. quanquam Hispani vocem illam ignorant. postea verō quam Saxones Bretannos expulerunt, linguam quoq; immutarunt. appellāt enim terram eodem nomine quo Germani, Gothi, ac Septentrionales populi, hoc est Hebraica voce עֶרְצָא Ertz. quanquam Barath Hebræis agrum quoq; significat. vt autē à Cantabris oriundos putem, facit tum linguæ vestigium illud, tum breuissimus maris tractus. postremò incolarū Hiberniæ finitiuæ vetus opinio: aiunt enim Hiberos, id est Hispanos, maiores habuisse. Hiberia verò videtur ab Afris Hispaniæ finitimis, aut certè ab Hiberis Asiæ primū culta fuisse, quorū vetus lingua parum admodū ab Hebraica differebat, vt in ea lingua eruditi homines scripsere. primū vox ipsa Heberorum, quæ nihil Græcis aut Latinis significat. itaq; Græci eos Hebraica voce Heberos, Latini Græca voce Hispanos, id est raros, quod hominū inopia olim laboraret: tamen si populosam suis temporibus Cicero appellauit. præterea flumen illud Hispaniæ maximum, quod Hebro incolæ vocant, Latini Hiberum, & Bethis ex ipsa Palæstina fluere mihi videntur. Postremò Secanos (qui à Græcis & Latinis Sicani dicuntur) ab Hispanis in Siciliam venisse, ac de suo nomine appellasse tradunt omnes historiæ scriptores. nihil autē Secani Græca lingua vel Latina significat; Hebraica tamen habitatores dicuntur. atq; hinc puto populos Sequanorū, qui Burgundiam incoluerunt, & Sukanam (sic enim doctus ab incolis Cæsar appellauit) ab iisdē populis nomen habere. quod enim à Iubal Lamechi filio Hispanos originem traxisse putat Iosippus, valde remotum est à

est à probabili cōiectura: nisi ad eius infinitam posteritatem hoc referatur. quāquam ab Hebro Semi nepote, qui attauus fuit attau Jacob Hebræorū parentis, & ab eius stirpe alios quoq; ramos innumerabiles oriri potuisse planum est. sed eius tantū populi, quem Deus vnice cōplectebatur, origines in scripturis explicantur; aliorum non item. idq; intelligi potest ex ipsius Ismaëlis stirpe, vnde duodecim tribus ab Hebræorum interpretibus deriuantur. inde Arabes, qui Iudæorum in morem sui generis antiquitates incorruptas, ac tribus quoq; certis originibus ac nominibus cōprehensas habent, vt videre est apud Leonem Afrum. Quanquam satis, opinor, constat populos omnes coloniarum multitudine, bellis, seruitute, peragrationsibus, iam pridem ita confusos, vt nulli præter Hebræos, se ab aliorū populorum cōfusione liberare potuerint. idq; intellectu facile est, si quis meminerit Vandalos & Gothos ab extrema Septentrionis plaga in Africam; Arabes in Persidem, Syriam, Africā, Italiam & Hispaniā; Hispanos in Americam & Indiam; Gallos & Italos in Asiam & Scythiā vsq; colonias deduxisse. Est autē coloniarum deducendarū ratio quadruplex; aut enim incolæ viribus hostiū expulsi sedes alias quærunt: vt Troiani post vrbs euerſionē in Latium: Hetrusci, qui & Tusci dicti sunt, à Gallis de Italia deiecti, in Rhetiam colonias deduxerūt, vnde appellatio prima Germanis Tuscorum. ita quoq; Ægyptiorū colonia duce Danao in Græciam: Normāni in Galliam: Britanni ab Anglis pulsi, ad littus Celticum: Phocæses tyrannide Præfecti regis Persarum afflictī, in Celticam sedes mutarunt, vt Iustinus scribit, & omnium quæ vnquam extiterunt, florentissimā Rempub. vt Tullius affirmat, instituerunt. Chananæi ex agro Palæstino ab Hebræis eiecti, in Illyricū & Pannoniam nauigarunt, vt Rabbi David Kimhi ad finē Abdiæ testatur. Vandali Francorum armis coacti, in Hispaniam; hinc à Gothis pulsi in Africam transmiserūt. nec ita pridē Rhodij à Turcis fracti in Cretā migra-

runt. atq; eius migrationis infinita sunt apud Pausaniam & Strabonem exempla. alterum coloniarum genus deducitur abundante multitudine, vel propter inopiam agrorum, aut intemperiem cæli. Miletus D. & LXX. populos in diuersa effudit, vt Seneca scribit in libro de consolatione ad Albinam. Idem Atheniensis in Asia turba est. totum Italiae latus quod inferiori mari alluitur, maior Græcia fuit. Tulos Asia sibi vindicat. Tyrij Africam incolunt: in Hispania Pœni: Græci se in Galliam immiserunt: in Græciâ Galli. Pyrenæus Germanorum transitus non inhibuit. alij longo errore iactati non iudicio elegerunt locum, inquit, sed lassitudine proximum occupauerunt. alij armis sibi ius in aliena terra fecerunt, alios excidia vrbiu suarum: alios domestica seditio: alios superfluentis populi frequentia ad exonerandas vires emisit: alios pestilentia, aut frequentes terrarum hiatus, aut intoleranda soli vitia eiecerunt alios alia causa exciuit domibus suis. quidam ibi cõfederunt, vbi illos rerum inopia deposuit. quasdam gentes cum ignota peterent, mare hausit. & paulò post: quid referam Antenorem Patavij cõditorum: Euandrum in ripa Tiberis regna collocantem? quot populus Romanus colonias in omnes prouincias misit? vbiq; enim Romanus habitabat. ad hanc cõmutationem libenter nomina locis dabant. vix vllam terram inuenies quam nunc indigenæ colant. Postremò sic concludit Seneca: Illud igitur manifestum est, nihil eodem loco mansisse quo genitum est. assiduus humani generis discursus est, quotidie noua vrbiu fundamenta iaciuntur, noua gentium nomina prioribus extinctis aut in occasione conuersis oriuntur. Video tamen Scythas ferè semper ab Aquilone in medias regiones cum infinitis legionibus cõcessisse. Nam Cimbri, & Cimbrorum reliquæ, Aduatici, Nemetes, Vbij, Tungri, Vangiones, Sicambri, Saxones, Gothi, Longobardi, Gepidæ, Vandali, Pictones, Normani; addit etiã Olaus, Getas, Alanos, Herulos, Hunnos, Turcilinguos, Winulos, Rugios, Suecos, qui nunc

Suissij

Suissij vocantur, à Scandia in Europã inuasisse. Quinetiam Procopius & Albertus Crantzius tradunt, Sclauos ex eadem Scandia Iustiniani temporibus in Pannoniam irrupisse. postea gens illa sui nominis ac lingue fama Europam vniuersam impleuit. sic enim audio Polonos, Bohemos, Russios, Lithuanos, Moschouitas, Bossinios, Bulgarcos, Seruios, Croatios, Dalmatas, Vandalos eadem Sclauorum vti lingua, que in Scandia vsurpatur, ac sola dialecto differre. cõsimiliter ab Asiaticis Scythiarum populis, Parthi, Turcæ, Tartari origines traxerunt. tertium genus coloniarum, imperij propagandi ac tuendi causa susceptum est, quo potissimum vsi sunt Romani, tum vt ciuitatem domesticam seditione liberarent, tum etiã vt victos populos in fide & obsequio retinerent. atq; hæc vna causa est, cur imperium illud tam longè lateq; propagarunt. Ita quoque Genuenses in Tauricam Chersonesum coloniam Theodosiam, quæ Capha dicitur: Veneti in Insulas: Hispani in Americam & Indiam colonos deduxerunt. Postremum genus coloniarum est in captiuis abducendis: vt eum decem tribus Hebræorum primum, deinde octogesimo post anno reliquæ in Chaldaeam abductæ sunt. decem enim tribus huc illuc dispersæ in Asia feruntur. tribus Iuda & Benjamin, reditum in patriam impetrarunt, quæ sexcentesimo post anno à Romanis in seruitutem rursus abductæ sunt, ac toto terrarum orbe ab vltimis Europæ ac Scythiarum oris, in Africam & Asiam vniuersam diffusæ, qui exemplo nobis sunt omnes populos coloniarum multitudine cõfusus: quod hæc vna gens his quoq; temporibus in Chaldaea, Parthia, India, Callia, Græcia, Italia, Hispania, Germania, Africa, dispersa videatur. quid Romani? qui ab Oenoplia vsq; ad Danubiũ: à Britannia vsq; in Persidem, suas colonias, arma, legiones propagarunt? Italiae verò populi, ex Arcadibus, Troianis, Sicanis, Gallis, Græcis, Gothis, Hunnis, Vandalis, Herulis, Longobardis, Pœnis, Normannis, misti sunt & cõfusi. hoc igitur non sine admirabili prouidentia factum

A 4

videmus, vt populus Hebræorum, qui omniū principum crudelissimi vim ac tyrannidem pertulit, sui generis antiquitatem solus retineret. at præpotens Æthiopiæ rex ab illa gente repetit generis splendorem. seq; ac suos gentiles Istaëlitas appellat. illud etiã magis mirum videri possit, quòd ab illis religiones, quæ toto terrarū orbe vsurpantur, velut à fonte fluxerunt. cum igitur hūc populum in omnes terras sparsum videamus, quid de reliquis gentibus existimandū est enim tanta naturæ fœcunditas, vt paulo momēto ab vnus hominis stirpe innumerabiles procreari videamus. nam Iustinus ex Trogo Pompeio scriptum reliquit, Herotimum regem Parthiorum, filios sexcētos genuisse, & vnus Iacobi proles annis ducentis in legiones innumerabiles excreuit. vna legio Turcarū, quam Persæ aduersus Arabes euocarant, repente in tantam hominum multitudinem aucta est, vt Arabes eos eijcere frustra conati, fasces & imperium summisserint. consimiliter migratio Tartarorū in Asiam minore dūce Tamerlane, Asiaticorum ac Turcarum tribus cōfuderunt. quid cōmemorem id quod incredibile posteritati videbitur, Circassiorum cum Ægyptiis, Hispanorum cum Americis, Lusitanorum cum Indis: Gothorū & Vandalorū cum Hispanis & Afris cōgnationem? ex his ergo intelligitur, omnes homines tum peragationibus, tum etiam coloniarum multitudine ac frequētia, tum bellis & seruitute iam pridem ita cōfusus, vt nulli de originis antiquitate ac vetustate, præter Hebræos, gloriari possint. ac vehementer falli mihi videntur principes, qui suæ nobilitatis decus ab extrema memoria repetunt, aut sempiternum fore sperant gens enim Æacidarum & Heraclidarū, quæ apud Græcos clarissimæ fuerunt; tum apud Latinos Iulia, ducentessimum ac millesimū non superarunt. reliquæ gentes patriciorū, Potitij, Pinarij, Geganiij, Sergij, Cornelij, Fabij, Manilij, Æmilij, Curiari, Claudij, vix octingentesimum attigerunt. vt Cæsari necesse fuerit inter patricos allegere novos ac nobiles.

nobiles. Darij verò, annos ducentos floruerunt: Arsacidæ circiter 600. Othomani 300. Hispani principes summum nobilitatis fastigium à Gothis repetūt, qui omnium opinione barbarissimi putātur. Austria domus, Italorum, Hispanorum ac Germanorum imperium habet, à comitibus Aspurgi generis splendorem repetens, ante Rudolphum Alberti patrem, id est ante annos ccc. quæ qualisq; fuerit penitus ignoratur. Saxonica vetustissima ante sexcentos annos, hoc est ante Ottonem Henrici Aucupis patrem, maiore ciente non possit. Meroueorum autem, qui huius imperij fundamenta iecerunt, stirps anno post quadringentesimo desit. & Caroli Magni genus in Carolo duce Lotharingo, ducētos post annos extinctum est. nunc imperāt Capeti, ab Widekindo Saxone orti. is in Galliã adductus est, & Christiana religione à Carolo Magno informatus, atq; Andium comes creatus, vel vt alij putāt, ab Ottone fratre sui generis posteritatem, omnium quæ sunt in Europa rerum gestarum gloria clarissimam & antiquissimam reliquit. iam enim ab Widekindo anni paulò minùs octingenti numerantur. Normannorum & Anglorum principes in Henrico I. desierunt: Andiū in Richardo III. Henrici VII. stirps in Eduardo VI. Lancastrorum & Yorcorū nulli mares restant. Scotiæ primi reges in Alexandro III. Brusij in Dauide II. Stuardi in Iacobo V. Castilij in Henrico III. Aragonij in Ferdinando V. Sueci, Dáni, ac Noruegi in Margareta Waldemari filia: Pomerani regnum, & Bauari prius extinctum quàm natum fuisse videtur. securi sunt Aldeburgēses, qui nunc imperium Daniæ tenent. Gostauus pater ex priuato Sueciæ imperium non ita pridem suscepit. nec multò diuturnior fuit in Pannoniæ imperio Stephani gens; cui Carolus Andegauus rex Neapolis successit: deinde Otto Bauarus, tum Sigismundus Lucēburgensis, cuius stirpem excepit Mathias Coruinus, primus ac vltimus suæ gentis Rex appellatus. Polonorū verò Reges, antiquitatem non longius quàm à Pyasto rusti-

co repētebant, cuius tamen posterī vix imperarūt annos 600. hos exceperunt Iagellones à Lituanīæ ducibus, qui tamen Pyastis nec antiquitate, nec rerum gestarum gloria comparari possunt. Italię verò nobilitatem, Veneti sibi vindicare consueverunt. neq; tamen eorū nobilissimus, vt ab extrema memoria stirpem eruant, ante annum septingentesimum maiores appellare potest. proximi sunt Columnæ, Vrsini, Sauellæ, Petilij, Romanæ nobilitatis reliquæ, quibus nec Estenses, nec Gonzagæ comparandos se putant. Medicei de virtute, non de generis antiquitate gloriantur. satis enim constat patricios in omnibus Italiæ vrbibus, quæ in statu populari floruerunt, aut crudelissimè cæcos, aut bonis amissis eiectos. in Gallia quidem & Hispania gens omnium antiquissima Leuarum esse creditur, clarissimo teste Francisco Vallesio, qui patriciorum antiquas origines cōquisisse dicitur. Leuæ tamen suum genus ad Leuitas referunt: quemadmodum reges Abissinorum ad Israëlitas: sic enim patricios appellant: qui tamen antiquissimas suorum origines non definiunt, nec Aluaresius quicquam tradit. igitur soli Hebræi generis antiquitate certissima populis omnibus præstant, nemo tamen suam tribum nunc ciere potest: sed omnes inter se confusi stirpem agnoscunt, ramos ignorant. Gens verò sacerdotum, quæ nobilitatis summum decus ab Aarone repetens, duobus annorum millibus ac trecentis floruerat, Gothicis ac Vandalicis cladibus creditur interiisse: non sine magno diuinæ vltionis argu-
mento.

DE

DE HISTORICORVM ordine & collectione.

CAP. X.

Auspiciandum erit à brevissimis Chronicis, puta Bullingeri, Lutheri, aut similibus: deinde ad Chronologias, Sicut licet Francij, Phrygiæ, Eusebij: hæc ad historiam magis aliquantò diffusas veniendum: quales sunt, Cæsarionis, Melanchthonis, Penceri: postremò ad consummatam historiam cuiusq; temporis, omnia, aut pulcherrima quæq; complectentem.

Vniuersalis historia scriptores.

OSIS originū liber ac orbe condito, vsq; ad migrationē Hebræorum ex Ægypto in Palæstinā, historiam vniuersi mundi cōplectitur annorum II. M. CCCCL.

*Claruit ante
Christū an-
nis 1519.*

Berosi Chaldæi: quæ dicuntur, fragmenta vniuersæ historiæ, ab orbe condito vsque ad annum mundi III. M. CXXX. In Sardanapalo desit, vt Metasthenes scribit.

*Clar. ante
Christū an-
no 330.*

Herodoti Halicarnassæi de rebus gestis Græcorum, Ægyptiorum, Medorum, Persarum, Lydorum, ab anno mundi termillesimo CCX. vsque ad III. M. D. libri IX.

*Clar. ante
Christi 425.*

Polybij Megalopolitani, de rebus Græcorum, Romanorum, Pænorum, Celtarum, ab exilio Cleomenis, & Pyrrho Epirotarum rege, vsq; ad bellū Romanorum cum Achæis & Philippo rege Macedonum: id est ab anno mundi III. M. D. CXXX. vsq; ad annum, III. M. D. CCLXVI. de libris XL. quinque priores extant, & epitome sequentium vsque ad XV.

*Clar. ante
Chr. 200.*

Trogi Pompeij epitome ab Iustino libris XLIIII. comprehensa, omnium penè populorum gesta breuiter complectens, à Nino vsque ad Cæsarem Augustum.

*Clar. anno
Christi 150.*

- Clar. anno Christi 40.* Diodori Siculi bibliotheca vniuersalis historiae, maximè illustriū populorū, ab vltima Ægyptiorum memoria vsq; ad Cæsarem. de libris xl. extant xv.
- Clar. post Christū 38. Clar. 312.* Philonis Hebræi de temporibus libri duo, ab orbe condito vsque ad Tiberium.
- Clar. 340.* Eusebij chronicon, ab orbe condito vsque ad annum Christi ccc.
- Clar. 340.* Hieronymus annos adiecit l. Prosper Aquitanus lx. Palmerius Florentinus m. xl. Palmerius Pisanus xxx. Iulij Africani de temporibus, ab orbe condito vsque ad annum Christi cccxx.
- Clar. 560.* Phreculphi epitome historiarum, ab orbe condito vsque ad annum Christi dl.
- Clar. 730.* Bedæ Angli chronica, ab orbe condito vsq; ad annum Christi dcc.
- Clar. 980.* Adonis Viennensis de sex mundi ætatibus vsq; ad annum Christi dcccc.
- Clar. 1066.* Helmandi chronicon ab orbe condito vsq; ad sua tempora.
- Clar. 1067.* Hermanni Contracti Heluetij, de sex ætatibus vsque ad suam ætatem.
- Clar. 1088.* Mariani Fuldensis Scoti chronicon, ab orbe condito vsque ad suam ætatem.
- Clar. 1120.* Zonaræ fusa historia, ab orbe condito vsq; ad annum Christi m. cxvii. tribus partibus diuisa: prima pars Hebræorum est, altera Græcorum, tertia Latinorum.
- Clar. 1120.* Honorij Augustodunensis chronicon, ab orbe condito vsque ad sua tempora.
- Clar. 1130.* Sigeberti Galli chronicon, ab anno Christi ccc. lxxxi. id est à sine Tripartitæ historiae, vsq; ad annum m. cxiii. cum appendice incerti auctoris vsque ad annum m. ccxvi.
- Clar. 1229.* Abbatis Vrspergensis chronicon, ab orbe condito vsque ad Fridericum II. Imper.
- Clar. 1260.* Vincentij Belluacensis historia, ab orbe condito vsque ad annum Christi m. ccl.
- Clar. 1480.* Antonini archiepiscopi Florentini fusa historia, ab orbe

- orbe condito vsq; ad annum Christi m. cccclxx.
- Fasciculus temporum, ab orbe condito vsq; ad annum m. cccclxxxiii. incerti auctoris.
- M. Antonij Coccij Sabellici Æneades xi. historiae, *Clar. 1490.* ab orbe condito & his cohærens synopsis Hedionis.
- Donati Bossij Mediolanensis historia ab orbe condito vsque ad annum m. cccclxxxix. *Clar. 1496.*
- Io. Nauclei Tubingensis chronica, ab orbe condito vsque ad annum Christi m. d. *Clar. 1510.*
- Philippi Bergomensis historia, ab orbe condito vsque ad annum Christi m. d. iii. *Clar. 1515.*
- Martini Lutheri Saxonis, series annorum mundi vsque ad suam ætatem. *Clar. 1519.*
- Achillis Gassari epitome chronicorum mundi, ab orbe condito vsque ad annum Christi m. d. xxx. *Clar. 1530.*
- Pauli Constantini Phrygionis chronicon, ab orbe condito vsque ad annum m. d. xxiii. *Clar. 1540.*
- Io. Carionis Lubeci chronicorum libri tres, ab orbe condito vsque ad annum Christi m. d. xxx. cui accessit appendix ad annum m. d. lv. *Clar. 1540.*
- Philippi Melanchthonis chronicon, libris tribus comprehensum, ex ipso Carione magna sui parte expressum, vsque ad Carolum Magnum. *Clar. 1540.*
- Gasparis Peuceri chronicon, à Carolo Magno, vbi desiderat Melanchthon, ad suam vsque ætatem. *Clar. 1550.*
- Pauli Iouij historia, omnium penè populorum sui temporis ab anno Christi m. ccccxiiii. vsque ad annum m. d. xl. *Clar. 1540.*
- Henrici Bullingeri chronicon, ab orbe condito vsque ad suam ætatem. *Clar. 1545.*
- Io. Funccij Pruteni chronologia, ab orbe condito vsque ad annum Christi m. d. liii. *Clar. 1550.*
- Mercatoris chronologia. *Clar. 1570.*
- Geographistorici vniuersales.*
- Strabonis Cappadocis lib. xvj. in quibus breuem omnium populorum historiã cum geographia coniungit. *Clar. ante Chr. an. 20.*
- Pomponij Melæ Hispani de situ orbis vnà cum hi- *Clar. Christi ætate.*

382

M E T H O D V S

istoria populorum.

Clar. anno
Christi. 140.

Paulaniae Caesariensis Grammatici, Attica Corinthiaca, Laconica, Messeniaca, Elea, Achaica, Arcadica, Brotica, Phocensia.

Clar. anno
Chr. 1500.

Raph. Volaterran. lib. xxxviii. quibus vniuersam historiam cum geographia complexus est.

Clar. anno
Chr. 1540.

Munsteri cosmographia, historias & origines, vnà cum regionum descriptione complectens.

His adiungi possunt historici rerum variarum, quales sunt Athenaeus, Aelianus, Tzetzes, Leonicus, Solinus, Valerius Maximus, Plinius, Suidas.

Post historiam vniuersitatis, non incommodè subiungi poterunt Ecclesiastici scriptores, & earum sectarum quae potèntiam stabilierunt ac retinuerunt, ac primùm de religione, antiquitate, ac rebus gestis Iudaeorum.

Sacra biblia.

Clar. anno
Christi 38.

Philonis Iudaei qui philosopho-historicus appellari potest; omnia scripta.

Clar. anno
Christi. 99.

Fi. Iosippi Iudaei antiquitatum Iudaicarum lib. xx. & libri septem de bello Iudaico.

Clar. anno
Christi. 99.

Iosippi filij Gorionis historia belli Iudaici, Hebraicè conscripta.

Clar. anno
Christi. 130.

Agesippi historia Iudaeorum, à Machabæis vsque ad annum Christi LXXII.

*Historici paganae superstitionis.**Clar. anno*
Christi. 75.

Irenæi Lugdunensis episcopi, aduersus gentes liber I.

Clar. anno
Chr. 200.

Clementis Alexandrini episcopi Stromaton libri VIII.

Clar. 300.

Arnobij aduersus gentes libri VII.

Clar. 320.

Lactantij Firmiani de falsa religione, ac totum opus.

Clar. 1515.

Pauli Orosij libri VII. aduersus Paganos.

Clar. 1550.

Lilij Giraldi de diis omnium gentium.

Ioan.

Ioan. Caulis de religione veterum liber Gal. Ital.

Historici Christiana religionis.

Nouum testamentum.

Iustini Martyris apologeticus.

Clar. anno

Q. Septimij Tertulliani Carthaginensis apologeticus aduersus gentes.

*Christi. 120.**Clar. 150.*

Irenæi Lugdunensis episcopi contra haereses libri v.

Clar. 175.

Origenis liber de martyribus.

Clar. 260.

Eusebij ecclesiasticae historiae libri x.

Clar. 311.

Socratis, Sozomeni, Theodoriti & Cassiodori ecclesiastica historia, à Christo nato vsque ad annum ccccxlvi.

Clar. 400.

Genuadii presbyteri Massiliensis, liber de viris illustribus ecclesiasticis.

Clar. 496.

Euagrii Scholastici de ecclesia & imperio Romano libri vi. ab anno Christi ccccxxxv. vsque ad annum d. xcv. orditur vbi desinit historia Triperita.

Clar. 610.

Nicephori Calistri ecclesiasticae historiae, à Christo vsque ad Heraclium libri xviii.

Clar. 1100.

Marcellini Comitis historia ab Eusebij temporibus vsque ad annum Christi d.

Clar. 700.

Io. Guiljelmi Archiepiscopi Tyrij de bello sacro libri xxiii.

Clar. 1150.

I. Foxij Angli ecclesiastica historia, ab Wicleuo vsq; ad annum Christi m. d. lii.

Clar. 1555.

Status ecclesiae incerti authoris, à Christo nato vsque ad annum Christi m. d. lx.

Io. Sleidani historia ecclesiastica, ab anno Christi m. d. xvii. vsque ad annum m. d. lv.

Clar. 1548.

Historiae Magdeburgicae ceterum duodecim à nato Christo vsque ad annum m. cc. quibus veterum omnium scripta ecclesiasticae historiae copiosè explicantur.

De statu religionis & ecclesiae sub regibus Henrico II. Francisco II. & Carolo IX. incerti auctoris Gal.

Historici secta Arabica.

Clar. anno
Christ. 600. Coranus seu Furcanus, ex omnibus Coranis, qui Muhamedis nomine circumferebantur, collectus anno post Muhamedem c x.

Historici Chaldaorum, Assyriorum, Medorum, Ægyptiorum, Persarum, Phœnicum, Hebraorum, Parthorum: quorum gesta sunt ab iisdem fere scriptoribus comprehensa.

Libri Regum, Paralipomenon, & Esdræ.

Clar. ante
Christ. 445. Herodoti Halicarnassæi libri nouem historiarum.

Clar. anno
Christ. 375. Ctesia Cnidij, Agatharchidis & Mennonis fragmenta, de regibus Persarum & Assyriorum.

Clar. ante
Chr. 370. Xenophōtis Atheniensis, de expeditione Cyri (cuius fuit legatus) in Persidem.

Clar. ante
Chr. 340. Berosi sacerdotis Chaldæi fragmenta quæ feruntur, libris quinque comprehensa.

Clar. ante
Chr. 330. Metasthenis Persæ, de iudicio temporum & annalium Persarum liber.

Clar. ante
Chr. 330. Manethonis sacerdotis Ægyptij fragmenta, quæ feruntur, de Regibus omnium penè populorum.

Clar. anno
Chr. 99. Iosippi libri duo aduersus Appionem Grammaticum, ac xx. antiquitatum Iudaicarum.

Clar. 130. Hegesippi liber I. de bello Parthico.

Clar. 140. Appiani Partichus.

Clar. 540. Procopij de bello Persico libri II.

Historici Græcorum, quo nomine veniunt Iones, Æoles, Dores, qui Asiam minorem & Europam, à Danubio Acroceranij, & Hemo monte, & usque ad mare Ionicum, in insulis & continente, sedes fixerunt.

Clar. ante
Chr. 1129. Dictys Cretensis de bello Troiano, libri v I. è lingua Punica in Latinam à Q. Septimio conuersi.

Daretis

Daretis Phrygij de bello Troiano libri vj. è Græca lingua Latino carmine conuersi à Cornelio Nepote. *Clar. ante*
Chr. 1129.

Herodoti Halicarnassæi libri nouem, vbi sparsim de Græcis agit, vsq; ad fugam Xerxis, complexus historiam annorum c c x I. *Clar. ante*
Chr. 425.

Thucydidis Atheniensis libri viij. quibus à fuga Xerxis, vsq; ad annum xxij. belli Peloponnesiaci, annorum x c. historiam scripsit. *Clar. ante*
Chr. 340.

Xenophontis Atheniensis libri vij. quibus Thucydidis narrationem persequitur, earum rerum quæ annis xliiii. in Græcia gestæ sunt, vsque ad prælium Lacedæmoniorum & Thebanorum ad Mantineam. *Clar. ante*
Christi anno
310.

Megasthenes, Theopompus, Philostratus, Hellanicus, Timæus, Acusilaus, Ephorus, Mochus, Estiæus, Hieronymus, Isidorus, Nicolaus Damascenus, consequentes historias scripserunt, vt sæpe videre est apud Plutarchum: sed eorum scripta penitus interciderunt.

Georgij Gemisti libri duo, quibus Xenophontis historia ex Plutarcho & Diodoro continua serie perpetuatur à prælio Mantineo, vsque ad cladem Cheronæam. *Clar. 1520.*

Diodori Siculi liber decimus sextus cōtinuam Gemisti narrationem persequitur. de Philippi & Alexandri Magni rebus gestis. *Clar. ante*
Chr. 40

Polybij liber secundus, quartus, quintus, cum epitome sequentium, & Liuij quarta decas, cum fragmentis quintæ decadis res Græcorum cōplectuntur, quæ cum Alexandri successoribus gestæ sunt. *Clar. ante*
Chr. 200.

Plutarchi Aratus, Philopemen, ac Demetrius, plurimum conferunt ad posteriores Græcorum historias intelligendas. *Clar. anno*
Chr. 120.

Procopij lib. vij. Rerum sub Iustiniano gestarum. *Clar. 540.*
Io. Zonaræ tomus tertius à Constantino Magno vsq; ad obitum Alexii Comneni, id est, ab anno Christi c c c. vsque ad m c x i i i. *Clar. 1120.*

Anne Alexiados libri x x. rerū ab Alexio patre Imp. gestarum, quibus Zonaræ narrationem persequitur. *Clar. 1130.*

B

386 M E T H O D V S

- clar.* 1280. Nicephori Gregoræ historia centū & quadraginta quinque annorum, à Theodoro Lascari vsque ad Andronicum Palæologum posteriorem.
- clar.* 1460. Nicetæ Acominati Choniatae historia annorum LXXVI. ab anno quo desierat Zonaras vsq; ad exitum Murzufuli, Imper. id est, vsq; ad annum M. CCIII. libris XIX. comprehensa.
- Historici Romanorum & Pænorum, atque omnino rerum Italicarum.*
- clar.* 1560. Fasti consulares à Carolo Sigonio & Onuphrio restituti.
- clar.* 450. Sexti Rufi. V. Cofs. epitome, de gestis Romanorū, ab orbe condito vsq; ad Valentinianum Imp.
- clar.* 200. Flori epitome in Liuium.
- clar.* 210. Velleij Paterculi Proconsulis libri duo, in vniuersam historiam pop. Rom.
- clar.* 370. Eutropij Presbyteri de gestis Rom. libri X.
- clar. ante*
Chri. 280. Q. Fabij Pictoris libri duo de origine vrbs Romæ.
- clar. ante*
Chri. 260. M. Catonis, quæ dicuntur de originibus fragmenta.
- clar. ante*
Chri. 280. Polybij liber sextus, de militari domesticaq; Rom. disciplina.
- clar. ante*
Chri. 280. Dionysij Halicarnassæj libri XI.
- clar. ante*
Chri. 35. C. Salustij libri duo, de bello Iugurthino & Catilinari.
- clar. ante*
Chri. 54. Polybij liber primus & tertius; cum epitome sequentium.
- clar.* 1070. Xiphilini patriarchæ epitome in Dionem.
- clar.* 215. Dionis Cassij libri XXIII. qui de LXXX. seruari sunt, de gestis Romanorum.
- clar. ante*
Chri. 34. C. Cæsaris de bellis ciuilibus libri III.
- clar.* 215. Appiani bellorum ciuiliū libri V.
- clar. ante*
Chri. 120. T. Liuij Patauini libri XLV. qui restant de CXLIII. ab V. C. vsq; ad Augustum.
- clar. anno*
Chri. 360. Cornelij Taciti annales ab Augusto, in quo desierat Liuius, vsque ad Neruam, libri XXVI. qui restant de vno & viginti.
- Ammiani Marcellini militis Constantinopolitani li-

I O. B O D I N I.

387

ni libri XVIII. qui de vno ac triginta seruari sunt, ceperat à Nerua, in quo desierat Tacitus. desijt in Valente. cætera Eutropius sarcire potest. tum etiam singulares principum historiae Trāquilli, Cassij, Spartiani, Capitolini, Vopisci, Herodiani Lampridij, Egnatij.

Prosperi Aquitauici continuatio historiae Romanæ, *clar.* 480. ab anno CCCLXXXII. vsque ad CCCXLVII. quo vrbs à Geasericorege capta est.

Procopij libri XII. rerum sub Iustiniano gestarum, *clar.* 1130. qui superioribus coniungi debent.

Aneæ Syluij libri XII. rerum in Italia suo tempore gestarum. *clar.* 1470.

Flauij Blondi Foroiulienensis, Eugenij Pontificis secretarij, libri XXX. ab inclinatione imperij ad sua vsque tempora & libri X. de Roma triumphante, deq; Italia illustrata. *clar.* 1440.

Nicolai Machiaueli Florentinorum historia ab anno Christi M. CCXV. vsq; ad M. CCCXCIII.

Fr. Gutchardini de rebus in Italia gestis, ab anno Christi CCCXCIII. vsq; ad annum M. XXXVI.

Ioan. Pontani de bello Neapoli. *clar.* 1490.

Pandulphi Collenutij de rebus Neapolis, ab Augusto vsq; ad Carolum V. Imp.

Michaëlis Coccinij, T. Angensis, de bellis Italicis. *clar.* 1540.

Galleacij Capellæ, de bellis Italicis sub Carolo V. *clar.* 1540.

M. Antonij Cocconij, ab abellici, Venetæ historiae libri *clar.* 1490.

XXXIII.

P. Bembi historiae Venetæ libri XII. *clar.* 1540.

Historici Celtarum siue Gallorum, & Francorum: qua appellatione veniunt omnes populi, qui Rheno, Pyrenais, Alpibus, & Vtroque mari cinguntur.

C. Iulij Cæsaris de bello Gallico libri VII. & Hircij libri consequentes. *clar. ante*
Chri. 43.

Humbaldi libri XVIII. de Fræcis quos à bello Tro- *clar. ante*
Chri. 500.

388 M E T H O D V S

iano ad mortem Antenoris sex prioribus libris deducit consequentibus sex ad Waramundum vsq; deinceps. in Clodouei temporibus desinit.

clar. 1550.

Appiani Celticus, siue de bello Gallico.

Io. Titii Parisiensis epitome historiarum, ab Waramundo vsq; ad Henricum II.

clar. 1490.

Huberti Leonardi, de Origine Francorum liber I.

clar. 1530.

Pauli Æmilii Veronensis historia Francorum, ab Waramundo vsq; ad Carolum VIII.

Io. Ferronij Galli, consequentium regum historia vsq; ad Franciscum.

clar. 1500.

Io. Tritemii Germani de gestis Francorum, ab anno ccccxxxiii. ante Christum, vsque ad annum Christi M. D.

clar. 1500.

Guaguini historia vsq; ad Carolum VIII.

Nicolai Gilij Annales Francorum.

clar. 1530.

Boheti Annales Aquitanie. Hermanni comitis, de rebus Francorum vsq; ad annum M. D. x. v.

clar. 1520.

Æmundi de rebus Burgundie, Flandrie, Brabantie, Hollandie, a Troiano vsque ad Carolum V. Imperat.

clar. 1480.

Beisselli de Flandren. in gestis.

Meieri Belgica historia.

clar. 1555.

Annales Burgundie incert. auctoris. Gulielmi Paradini de Antiquo statu Burgundie liber I.

clar. 630.

Gregorii Turonensis episcopi histo. Francorum libri x. ab eorum origine vsq; ad annum C. lxxi. d. c.

clar. 830.

Antonij Monachi libri v. de regibus Francorum ab anno Christi ccccxx. vsq; ad annum d. ccccxx.

clar. 1120.

Ruperti de Gallorum gestis aduersus Saracenos libri x.

clar. 1420.

Frossardi historia, de bellis Francorum & Anglorum, ab anno Christi M. ccccxxv. vsque ad annum M. cccc.

clar. 1500.

Enguerandi Monstreleri, consequentium annorum historia vsq; ad Ludouicum XII.

Philippi

Philippi Cominij historia ab anno Christi M. ccc. clar. 1488. clxxii. vsq; ad initiationem Ludouici XII. Monstreletio coharens.

Geleatij Capellæ de bellis in Italia gestis inter Carolum V. & Franciscum regem Gallorum. clar. 1530.

Gulielmi Paradini, consequentium annorum historia, vsque ad annum Christi M. D. LV. clar. 1555.

Rabutini de expeditione Henrici aduersus Carolū V. anno Christi M. D. LII. pro libertate principū Germanum suscepta. clar. 1556.

Historici Germanorum ac popolorum omnium, qui ab Alpibus vsque ad Mare Balticum, & à Rheno vsque ad Vistulam sedes habent: quibus coniuncta est historia Gothorum, Vandalorum, Hunnorum, Herulorum, Heluetiorum, Longobardorum, Polonorum, Moschouitarum, Danorum, Suecorum. Principio proponuntur ij qui de omnibus Germanis in vniuersum scripserunt: tum de singulis populis.

Cornelij Taciti libellus de moribus Germanorū, Altameri commentariis illustratus. clar. anno Chri. 120.

Beati Rhenani Selestadensis rerum Germanicarū libri III. clar. 1500.

Iacobi Wimphelingi epitome rerum Germanicarum. clar. 1549.

Francisci Irenici Helingiensis Germanicæ excursesos libri XII. clar. 1519.

Haldrici Mutij Hugwaldi de Germanorum prima origine, moribus, institutis, legibus, & memorabilibus bello ac pace gestis libri xxxi. clar. 1551.

Io. Auentini Germanicarum rerum illustratiolibus x. comprehensa. clar. 1510.

Munsteri Cosmographia, vel potius Germanographia. clar. 1550.

Abbatis Urspergensis, cuius nomē ignoratur, chronicon, ab orbe condite vsque ad Fridericum I. qui cetera quidem breuissimè, res verò Germanicas fusè scripsit.

390

M E T H O D V S

clar. 1340.

Lupoldi Episcopi Bambergensis, de veterum principum Romanorum erga religionem zelo.

Austria.

Chronicon ducum Bauariæ & Sueviæ incerti auctoris.

Volfangi Lazij Viennensis Austriaca historia libris IIII. comprehensa.

clar. 1500.

Ricardi Bartolini Ferusini Austriades libri XII.

Hungaria.

clar. 1530.

Io. Turotij Hungari chronicō Hungariæ, libri tres.
Melchioris Soiteri de bello Pannonico.

clar. 1440.

Antonij Bonfinis Afculani rerum Hungaricarum libri xxx. vsq; ad Mathiam Coruinum.

Polonia.

Chronica Polonorum.

clar. 1552.

Martini Cromeri de rebus Polonorum libri xxx,
Philippi Callimachi Polonica historia contra Turcas.

Sclauonia.

Helmoldi presbyteri Sclauorum historia, à Carolo Magno vsq; ad Fridericum Ænobardum.

Dania & Suecia sine Gothia.

Chronicon incerti auctoris de origine Francorum, Vandalorum, Gothorum, Burgundionum.

clar. 1520.

Alberti Crätzij historia Daniæ, Noruegiæ, Sueciæ, quæ Gothia & Scandia dicta est, ab eorum origine vsque ab annum M.D.III.

clar. 1530.

Olai magni Gothi Principis ac pontificis Christiani de rebus Gothorum libri XXII.

Saxonia

I O. B O D I N I.

391

Saxonis Grammatici de historia Danorum libri

XVI.

Procopij de bellis Gothorum lib. III. clar. 530.

Agathie Smyrnæi de bellis Gothorum lib. V. clar. 550.

Idacij chronica à Theodosio magno vsque ad annum Christi cccc. clar. 410.

Sidonij Apollinaris Galli, qui in regia Gothorum sub rege Alarico ad Tholosates claruit, variæ narrationes rerum à Gothis gestarum. clar. 470.

Jornandi Episcopi Gothorum libri duo, de bellis Gothorum & Romanorum. clar. 540.

Aurelij Cassiodori de gestis Gothorum & Romanorum sparsim. clar. 575.

Leonardi Aretini de bello Gothorum. clar. 1420.

Langobardia.

Pauli Diaconi cancellarij Desiderij regis, de rebus Langobardorum libri VI. clar. 780.

Saxonia.

Alberti Crantzij Saxonum historia. clar. 1520.

Witikindi Saxonis de rebus Saxonum, libri III. clar. 950.

De bello Saxonico libri III. incerti auctoris.

Sebastiani Boisselineri de obsidione Magdeburgica. clar. 1560.

Lubeci.

Lubeci chronicorum libri V.

Borussia.

Erasmi Stellæ de antiquitatibus Borussia.

Batavia.

Gerardi Nouiomagi Batauica historia. clar. 1530.

Bohemia.

Æneæ Syluij Bohemica historia. clar. 1416.

B 4

392

M E T H O D V S

Io. Dubrauij historia Bohemica.

*Suecia seu Heluetia.*Io. Stumphii Tigurini Heluetiorum historia tribus
tomis comprehensa Germanicè.

Eiusdem epitome totius historiae Iosia Simleri.

*Historici Britannorum, qui post Anglosaxones, &
Scoti sunt appellati.*

Gildas Britannus historicus Anglorum.

clar. 1560.

Georgij Lili Britanni chronicon ab Hengisto, id
est, ab anno Christi D.C. vsq; ad annum M. D. L. X.

clar. 1520.

Pontici Vitruuij Taruisini historiae Britannicae li-
bri VI.Polydori Virgilij Vrbinae historiae Anglicae libri
XXVI.

clar. 732.

Bedae Angli libri v. historiarum Anglofaxonum, vs-
que ad suam aetatem.

Galfridi Arturi Angli de reb. Britannicis libri VIII.

clar. 689.

Hectoris Boetij Scotorum historia.

clar. 1420.

Nicolai Triueti Angli annales Anglici, à comitib.
Andegauensium, id est, ab anno Christi M. CXXV.
vsque ad M. CCCVII.*Historici Hispanorum.*

clar. 1530.

Francisci Taraphæ Hispani, breuis epitome omniū
historiarum regumq; Hispaniae ab orbe condito vsq;
ad Carolum V. imp.Chronica Hispaniae Petri Antonij, Hispanicè & I-
talicè.

clar. 200.

Appiani Iberica.

Roderici Palentini de rebus Hispanorū, Hispanicè.

Petri Medimnae de rebus memorabilibus Hispan-
niae lingua Hispanica.

Mariae Siculi Aragonensis historia.

Anto-

Antonij Nebrissensis, de rebus à Ferdinando gestis. clar. 1494.

Io. B. Celli de bello Hispano libri v. clar. 1496.

Cath. Verardi de expugnatione regni Granate, & clar. 1468.
eiusdem Beuca historia.Damiani Goeij de rebus Lusitanorum in India clar. 1510,
gestis.*Historici Arabum, qui olim Africa, Syria, Persia,
Hispania imperia tenuerunt: vulgò Saracepi
appellati.*Leonis Afri Geographi storici, omnium Africae re- clar. 1510.
gionum ac populorum accurata descriptio.

Hermani Dalmatae chronica Sarracenorum.

Ruperti Monachi, de bello aduersus Sarracenos li- clar. 1187.
bri VIII.Gulielmi Tyri Archiepiscopi, de bello sacro libri clar. 1150.
XXIII.*Historici Turcarum.*

Andreae Cambini de origine Turcarum, Italicè.

Gulielmi Postelli Barentonij de moribus, religio- clar. 1150.
ne, & Republica Turcarum lib. III. Gallicè.

Ordinatio politicae Turcarum, incerti autoris.

Leonici Calcondilae historia, de rebus Turcarum. clar. 1490.

Christophori Richerii Torignæi de rebus Turca- clar. 1530.
rum libri v.Martini Barlaamij de rebus gestis aduersus Turcas, & clar. 2488.
Scanderbei regis Epirotarum vita, libris XXI. com-
prehensa.Pauli Iouij liber XII. XIII. XIII. XV. XVI. XVII. XXXII. clar. 1540,
XXXIII. XXXIII. XXXV. XXXVI. XXXVII.Henrici Pentæ de bellis inter Ismaelè & Selimum
gestis.*Historici Tartarorum & Moschouitarum.*

Haitonis Armeni historiae Tartarorum liber vnus. clar. 1290.

Pauli Veneti de regionibus orientalibus & imperio clar. 1280.
Tartarorum libri III.

Matthiae Michæi de Sarmatia Asiana atque Euro-

394 M E T H O D V S
pæa libri ij. in quibus Tartatorum ac Moschouitarum
historia breuissimè continetur.

clar. 1540. Pauli Iouii Nouocomensis de legatione Moscho-
uitarum liber i.

*Historici Æthiopum, Indorum, Americorum, & o-
mium penè Africa populorum.*

clar. 1500. Leonis Afri descriptionis Africae libri nouem, Ita-
licè, Gallicè.

clar. 1496. Francisci Aluaresij descriptio Æthiopiae, Hispanicè,
Italicè, Gallicè.

clar. 1504. Aloysij Cadamusti nauigatio ad terras nouas.

clar. 1512. Christophori Columbi Genuensis nauigatio ad
insulas antea ignotas.

Petri Aloysij nauigatio.

clar. 1510. Alberti Vespucij nauigationum epitome.

clar. 1497. Americi Vespucij nauigationes III.

clar. 1500. Iosephi Indi nauigationes,

clar. 1515. Ludouici Rom. Patricii nauigationum Æthiopiae,
Ægypti, vtriusque Arabiae, intra & extra Gangem li-
bri VII.

clar. 1540. Pauli Iouij liber XVIII.

Primum de
viris illustri-
bus omniū
populorum:
postea de
singulis.

*Post historias omnium populorum communes, &
cas qua civitatis cuiusque propria sunt, sequitur
historia singularis illustrium virorum.*

clar. 1500. Raphaëlis Volaterrani de claris viris omniū gen-
tium.

clar. 1500. Plinij iunioris, vel, vt alij putant, Cornelij Nepotis
de viris illustribus LXXVII.

clar. 1540. Pauli Iouij de viris illustribus.

clar. 1374. Francisci Petrarchæ de viris illustribus.

clar. 1530. Polydori de origine insignium Regum.

clar. 1370. Io. Bocatij de casibus illustrium virorum.

clar. 1540. Gasparis Vrsini de vitis Regum, Imperatorum, &
Pontificum Romanorum vsq; ad Carolum V.

clar. 1540. Ioan. Feronis stemmata, cum gestis illustrium fa-
miliarum, partim edita, partim edenda, Gallicè.

Plutar-

Plutarchi & Ph. Bergomensis, de claris mulieribus. clar. 120.

Diogenis Laërtij de vitis philosophorum, libri x. clar. 200.

Baptistæ Egnatij de Romanis principibus, à Cæsa- clar. 1530.
re vsq; ad Carolum V. Imp.

Ioan. Cuspiniani de Cæsaribus vsq; ad Carolū V. clar. 1540.

Plutarchi vitæ principum Græcorum & Roman. I. clar. 120.

C. Suetonij Tranquilli vitæ XII. Cæsarum à Cæsa- clar. 120.
re vsq; ad Neruam.

Dionis Nicæi vitæ Imperatorum, à Nerua vsq; ad clar. 140.
M. Aurelium.

Ælij Spartiani de vita Adriani, Antonini Pij, & M. clar. 240.
Aurelij.

Ni. Aurelij à se conscripta vita, libris XII. clar. 170.

Iulij Capitolini libri III. de vita Antonini vtriusq; clar. 307.
Veri, ac Pertinacis.

Dionis Cassij historia principum Romanorum, ab clar. 240.
Augusto vsque ad Alexandrum Seuerum, cuius epi-
tomen complexus est Xiphilinus.

Ælij Lampridij de vita Didij Iuliani, Cōmodi, He- clar. 300.
liogabali ac Seueri.

Herodiani libri v III. à morte M. Aurelij vsque ad clar. 200.
Gordianum iuniorem.

Sexti Aurelij Victoris de vitis Imperatorum ab clar. 420.
Augusto ad Theodosium magnum.

Pomponij Læti de vita consequentium Imperato- clar. 1490.
rum, à Gordiano vsq; ad Heraclium.

Trebellij Pollionis de imperio Valeriani, Galieni, clar. 310.
Claudij, ac xxx. tyrannorum.

Fla. Vopisci de vita Aureliani, Taciti, Floriani, Pro- clar. 320.
bi, Firmi, Saturnini, Proculi, Cari, Carini, Numeriani.

Eusebij de gestis Diocletiani, Maxentij, Cōstantini. clar. 312.

Eutropij epitome principū Rom. vsq; ad Iouinianū. clar. 340.

Ammiani Marcellini de gestis Constantij, Iuliani, clar. 360.
Iouiniani, Valentiniani, & Valentis.

Michaëlis Ritii de regibus Francorum, Hispano- clar. 1505.
rum, Neapolis, Siciliae, Hungariae, Hierosolymæ.

Q. Curtij de rebus gestis Alexandri magni libri clar. 1480.
VIII. qui restat de x.

clar. 1480.

clar. 1540.

clar. 1550.

Turpini, Eguinardi, & Acciæoli de vita Caroli magni. priores ætate Caroli magni, tertius MCCCCXC.
 Platinæ de vitis Pontificum Rom. à Petro vsq; ad Sixtum, & annum Christi M. CCCCLXXII.
 Pauli Vergerij de gestis principum Mantuorum.
 Principum Montisferati series, autore incerto.
 Caroli Stephani epitome ducum Mediolanensium.
 Io. Bracelli de claris Genuensibus.
 Xenophontis de factis & dictis Socratis.
 Philonis de vita Mosis.
 Othonis Frisingensis de gestis Friderici Ænobardi.
 Philostrati lib. VIII. de vita Apolonij Thianæi.
 Laur. Vallæ de gestis Ferdinandi regis Aragonum.
 Staphili de gestis Caroli V.

F I N I S.

INDEX

 INDEX IN METHO-
 DVM IOANNIS
 BODINI.

A	
Academicorum consensu mundus animal	324
Achæorum status.	209
Achillis virtus	7
Actionis & effectiõis discrimen	23
Actiones omnes sola virtute metiendas, virtutes omnes sola prudentia	34
Acroceraunii	136
Ægyptii ad prodicionem apti	95
Æthiopes quales	140
Alemannorum etymon	349
Alexander Medices occisus	216
Alexandri Magni ad legatos Græcorum responsum	36
Ambrosius Paratus regius chirurgus	238
Americorũ crudelitas	96
Analysis quid sit	14
Andræas Dorius	246
Angli viribus Gallis superiores, consilio longè inferiores	123
Antiochenses	82
Annales quid	13
An fœderatę ciuitates re-pub. eandem efficiant	163
Annulorum vis mira	73
Apicianę artes	25
Aqua hæret	315
Aquæ vis ac potestas	138
Arabum victoria	18
Arcadius	39
Archimedes	322
Arrianus alter Xenophon appellatus 55, ab Adriano Augusto ad cõsulatum euectus ibid.	55
Aristoteles cælo quintam tribuit naturam 326, à Polybio reprehesus 47	326
Aristotelis dictum de legenda historia	36
Asiæ diuisio	20
Asiatici mulierculæ appellati	36
Australes mathematicarum disciplinarum inuentores 106, tristes 101, ad vitia procliuës ibi. tenui sanguine 85, atrabile abundant 96	106
Australium execranda voluptates	99
Auster vnde dictus	131

I N D E X.

B
 Babylon vnde dicta 305
 Bambergæ 368
 Bardus quid 368
 Barbari qui 92
 Basilienſes 245
 Beatus Rhenanus. 347
 Bellaius 360
 Belli tormenta, & fusoriæ
 artes à quibus inuen-
 tæ 106
 Bembus natus annos 60
 ad scribendum se con-
 tulit 71
 Bernates 245
 Berofus Chaldæus 331
 Bodini populi 368
 Breta 372
 Britanni à Cantabris ori-
 undi 372

C
 Cadmus literarum reper-
 tor 350
 Cænomani 368
 Caligula quare scripta Li-
 uii de bibliothecis a-
 mouerit 50
 Caluini de libro Apoca-
 lipſeos iudicium 298
 Cardanus Deum mundi
 cauſam efficiētem ef-
 ſe negauit 326, à Scali-
 gero immerito repre-
 henſus 128
 Carolus Magnus 302, na-
 tione Gallus. ibid.
 Carolus V. iisdem Kalen-
 dis quibus natus Imper.

creatus 146
 Carolus Mota 223
 Caſtratio quid 98
 Cato Cenſorius 58
 Cauda Scorpionis. Pro-
 uerb. 94
 Κέλινς 356
 Celte 17, Garumna & Se-
 quana à Cæſare defi-
 niuntur ibid.
 Celtarum appellatio 356
 Celtiberi Hiſpaniæ robur
 359
 Chaldæa omniū lingua-
 rum prima 349
 Chaldæi omnium popu-
 lorū antiquiſſimi 347
 Chaldæi & Arabes bona-
 rum diſciplinæ in-
 uentores 105
 à Chaldæis omnium po-
 pulorum origo peten-
 da 348
 Chaldæos 400 & ſeptua-
 ginta annorum millia
 in puerorū animis ex-
 periendis poſuiſſe, fab-
 ſum eſt 144
 χαροπὸν quid ſignificet 84
 Chriſtophorus Augerius
 356
 Chronographia 20
 Cicuta 96
 Cincinatus 31, eius confi-
 lium. ibid.
 Circaſſii crudeles & perfidi
 139
 Cuiſ quid
 Cuiſ

I N D E X.

Cuiſ quaſſi quiſ 213
 Cuiſ & peregrini diſtin-
 ctio 161
 Ciuilis diſciplina quid 26
 eius tria capita. Ibid.
 Ciuium munerū in ſe-
 ptem genera partitiō
 27, 28
 Comparatio reip. Athe-
 nienſium, Venetorum
 & Romanorum 191
 Conradus Peuringerus
 347
 Conradus III. Imp. 4,
 Guelphū Bauariæ du-
 cem obſidione preſſit.
 Ibid.
 Conſtantia inter leuita-
 tem & pertinaciā me-
 dium tuctur 123
 Contrariorum contraria
 diſciplina 119
 Cōuerſiones imperii Gre-
 corum 265
 Cōuerſiones imperii oc-
 cidentalis 242
 Cōuerſiones imperii La-
 cedæmoniorum 241
 Cōuerſiones imperii Chal-
 dæorum, Aſſyriorum,
 Perſarum, Parthorum
 264
 Conuerſiones imperii A-
 rabici 266
 Cōuerſiones imperii Ro-
 mani 239
 Conuerſiones regni Hi-
 ſpanici 271
 Conuerſiones rerumpu-
 blicarum 212
 Cōuerſiones rerump. ad
 numeros collata 223
 Cōuerſiones imperii Bri-
 tannici 269
 Conuerſiones imperii A-
 thenienſium 240
 Copernicus 333
 Cordis ſitus 114
 Corinthi excidium 35
 Creta olim *εκατόμυλλος*
 dicta, nunc tripolis 4,
 327
 Cuiacius 59
 Cur homines æſtate lan-
 guidiores, hieme ve-
 getiores ſint 85
 Cur ignis & ſol inficiant
 homines atro colore
 81
 Cur ventosa loca homi-
 nes feroces, quieta hu-
 manos reddant 138

D
 Dani à Danais oriundi
 350
 Dardania ibid.
 D. Antonii cultus 102
 Definitio reipub. ex Cice-
 rone 156
 Definitiones Ariſtotelis
 de ciue, ciuitate & re-
 pub. confutata 152, &
 deinceps.
 Deus pura voluntate o-
 mnia gubernat 314
 Deus ſolus infinitus 324

I N D E X.

- In Deo quies extrema & felicitas summa 24
 Diaria 13
 Disceptatio de Christi morte 339
 Disciplina duplex 141, eius vis ibid.
 Discrimē inter familiam & rempubl. 155
 Duni 368
 Duplex imperii conuersio 217
 E
 Elephantes omnium animantium vitam superant 102
 Emathii 350
 Ephemerides vnde dictae 13
 Erasistratus 32
 F
 Fames circa quae versatur 88
 Fasti quid 13
 Feminas imperare contra ius diuinum & humanum 258
 Ferdinandus Hispaniae & Siciliae rex à Curtio valetudini restitutus 5
 Fessa vrbs 109
 Ficinus 323
 Finitae mentis actio finita 321
 Finito corpori infinitum motorem copulare absurdum 321
 Formae definitio 315
 Formae à materia auulsae intereunt 315
 Francus Gallis quid 364
 Franci fidem ridendo fallunt 94, à Germanis orti 347
 Fridericus Imp. Viennae obsessus 148
 Frossardus 48
 Frumenta raua 84
 Furorem in sapientem cadere, insaniam non item 97
 Fulgura & tonitrua in media regione sunt 116
 G
 Gallia quot annis Romanis paruerit 233
 Galli vnde dicti 357, cur leues esse dicantur 119, initio pugnae plus quam viri, postea feminis molliores 89, cur Celtae appellati 356
 Gallici vultus 102
 Garceus 338
 Germanorum continentia 99
 Germanorum etymon 349
 Germani ad metiedos agros à Leone pont. m. xi. in Italia accersiti 142
 Germanorum ingenium in manu positum 106
 Germani vitam auro, bellum pecunia commutant 94
 Germanorum veterum mos 124
 Geneuensium disciplina laudata

I N D E X.

- laudata 245
 Geneuensium status & conuersiones 246
 Genus hominum seipso semper deterius eua- dere, falsum 310
 Gianotus Donatus ciuis Venetus 187
 Glaucus color in oculis magnum caloris indicium 85, niger caloris inopiam ibid.
 Gostauus ex priuato Sueciae rex electus 206
 Gorraeus Parisiensis Amadisi fabulas finxit 54
 Gothi ieiuni cum Australibus contrahunt 94, Italiam inuadunt 302, Romam ferro ac flamma vastant ibid.
 Grontladia vnde nomen habeat 130
 G. Bellaius prorex Insulbrum 66, in quibus rebus vitam consumserit. ibid.
 Guicciardinus 67, eius laus 69
 H
 Hannibalis virtutes 104
 Helueticorum status & conuersiones 243
 Hepar sanguinis conceptaculum 114
 Hercules piratarum maximus 305
 Hermannus Nuenari⁹ 347
 Herodotus 81, Aethiopum semine nigrum putauit. ibid. parēs historiae 48
 Hesperia 353
 Hispania prima Europae pars 20
 Hispani zelotypia insaniunt 100
 Historia vitae magistra 1, eius fructus ibid. effecta, facilitas 3, omnium artium inuentrix & conseruatrix. ibid. veritatis imago & rerum gestarum tabula 45, aeternum viget 4
 Historiae tria genera 10
 Historiae voluptas quanta 6
 Historiae sine temporum ratione non possunt intelligi 311
 Historiae falsae sint nec ne facile iudicantur 117
 Historicorum tria genera 38
 Historicorum praedictum plurimum reb. gestis detrahit 45
 Homo ore & corpore bicolor 141
 Homines ἀπόλιδες & ἀβέμιστοι 153
 Homines quare atri fiant 81
 Homines robustos & animosos minus ingenio valere 91
 C

I N D E X.

Hierosolyma quasi *ιερό-
συλα παρὰ τῆ ἱερὰ ου.
λαῖν* 65

Hispani ac Britanni vetu-
state nobiles 17

in Humanis actionib. tria
spectanda 22

Hydræ caput amputare
64

I

Iacobus Boius 238

Ianus vnde dictus 331

Iapeti etymon 349, No-
hæ filius ibid.

Imperatoris officium 115

Imperium regionū lon-
gitudine non esse defi-
niendum 299

Imperij definitio 215

Imperium multiplex 26

Indictio quid 336

Infinitas tollit Deum 322

Infinitum ab infinito nō
fluere 322

Ingeuones 362

in Italia ante Pompeium
Magnū nulli leprosi 101

Iniustitia armata nihil
crudelius 92

Infania quid 97

Ioachan Bellul 300

I. Bæce Delphinus 331

Iosippus 335

Italia 353

Italus quid Græcis signi-
ficet ibid.

Iovius 54, multa suo arbi-
tratu finxit 55, historiā

venalē prostituit. ibid.

Islandij fiant Christiani
121

Iudæi ab Ida monte dicti
64

Iudæorum etymon 349

Iudices *δικασταί, βασι-
λεῖς, ἑταῖρες, κοίρανοι,
ποιμένες* populorū 215

Iulius Flugus episcopus
Germanus 207, 208

I. Scaligeri Veronensis de
Galli iudicium 118

Iupiter Belus 305, patrem
senio fractum de im-
perio deiecit ibid.

L

Labdani populi 138

Languetus Gallus 83, per-
agracione totius Eu-
ropæ nobilis ibid.

Latini à Græcis oriundi
364

Laurentius Medices 4, li-
terarum decus ibid.

Lazius 356

Leones in Æthiopia nigri
81

Lepra veteribus morbus
Punicus dictus 101

Leucoæthiopes 82

Leuitas quid 118, 119

Lex de adulterijs 59

Lex Porcia 96

Lex Iulia 338

Liuius quare ab Augusto
Pompeianus appella-
tus 52
in Liuiō

in Liuiō quid admiran-
dum 52

Locus de abradente me-
lancholia, & melan-
cholicis quomodo in-
telligendus 97

Ludoicus Sfortia de im-
perio deiectus 221

Lupus canis siluester 140

M

Macilenti homines me-
tuendi 93

Marcus Varro 312, omni-
um Latinorum & Græ-
corū doctissimus. ibid.

Magistratus quid 166

Magistratibus reip. caus-
la mētiri pmissam 123

Magistratum & medi-
corum multitudo ma-
le reipubl. constitutæ
argumenta 283

Magnete in rerum natu-
ra nihil admirabilius
309, eius vsus veterib.
ignotus ibid.

Magus 368

Manichæi duo pari pote-
state principia statuūt
325

Marcellus I. C. 64, eius de
meretricib. dictū. ibi.

M. Antonius nobilis de-
coctor 124

Marū Appennini acco-
læ 135

Massiliensium status 253

Medium pugnat cum v-

troque extremo 89

Melancholiæ multa ge-
nera 101

Mercator 335

Metrodorus à Strabone
reprehensus 43

optimos Milites ex agri-
colis conscribi 116

Monachi 109, collo te-
nus in aqua dormiunt
ibid.

Monarchia qd 200, 299
in Monarchia fugienda
electio 490

Morbus S. Viti 93

Motum orbis esse æter-
num, falsum 317

Motus caelestes ineffabi-
les & ἀρρητοί 338

Mundi exitus ne Ange-
lis quidē constare 344

Mutare sententiam ho-
nestum 123

N

Natura quidam serui 114

Natura quietis appetens
24

Nautæ cur inhumani 139

Neronis optatio 3

Ne sutor ultra crepidam
Prouerb. 49

Nihil quod metu fit diu-
turnum 245

Nimerodus Camesis ex
filio nepos aurei seculi
conditor 305

Noctuarum oculi *γλαυ-
κίς* 84

I N D E X.

Non quid Romæ fiat, sed
quid legitimè fieri de-
beat, spectandum 180
Norimbergensis stat⁹ 208
Normani à Danis & Sue-
cis oriundi 95
Nulla tanta naturæ boni-
tas quæ non praua di-
sciplina corrumpatur
142

O

Oceanum flumen vete-
res Hiberiam urbem
putasse 144
Oecolampadius mœrore
contabuit 230
Omnia quæ creata sunt
quare interitura 325
Omnis interitus ab ex-
terna vi aut interiore
pendet 318
Oppianus poeta à Io. Bo-
dino latino versu & cõ-
mentarijs illustrat⁹ 81
Oppidū vnde dictū 213
Optimus reip. status 273
Optimus quisq; vir pessi-
mus ciuis 186
Orbis primus à Deo non
mouetur 321
Oratio omnis vera aut
falsa 7
Oratio honesta turpi cõ-
filio minimè respon-
det 32
Orbis terrarū partitio 20
Ὠκεανὸς in Gothia 94

P

Pannonnes origine Galli
364
Paulus Anafatus primus
Venetorum dux 187
Paulus Venetus 303
Palma mille annos viget
103
Peripateticorū de mun-
di æternitate argumē-
ta 315, 316, 317
Persarum elegancia 124
Peregrini bello imminē-
te ciuitate possunt ex-
pelli 162
Peuceus 362
Philippus Meláthron 350
Philosophia vitæ dux 1
Picus Mirandula 317
Plutarchus reprehensus
quod Græcos cum La-
tinis non bona fide
compararit 58
Pœni 95, ab illis profe-
ctæ exoculationes, mē-
brorū auulsiones, ex-
coricationes &c. ibid.
Potestas quid 168
Post mortem Christi va-
riæ artes in vsu venif-
se 117
Principis exemplo mores
populi regi 65
Procopius 71, in quibus
differat à Bembo. ibi.
Prudentia bonorum &
malorum finibus con-
tinetur 39

Quales

I N D E X.

Quales in republ. princi-
pes tales & ciues 296
Quæstio vtrum magistra-
tus habeat merū im-
perium an solius prin-
cipis proprium 171
Quæstio vtrum senatus
decreta principis ege-
ant sanctione, aut eo-
rum qui reipubl. sum-
mam habent 174
Quid differat historia
Pauli Iouij à Polybij 53
Quiētis definitio 324
Qui in litibus versantur
eos omnia mala nosse
39
Q. Mucij factum 31

R

Rabbi Moses Ægyptius
312, dubiorum inter-
pres. ibid.
Ratio deducendarum co-
loniarum quadruplex
373
Rauis coloris qui appel-
lentur 84
Rectè iudicare nihil diffi-
cilius 45
Refutatio argumentorū
Proculi de mūdi æter-
nitate 318, 319
Refutatio axiomatis ex
nihilò nihil fieri 315,
316
Regia potestas melior
quàm optimatū 276

Regia potestas vniuersæ
naturæ congruens 333
Regis definitio 210
Reges alij imperij legib.
obligantur, alij omni-
no soluuntur 205
Regio media quæ 89
Reipubl. partes 153
Reipubl. gubernandæ ra-
tio à quib. profecta 16
Reip. summa in quinque
versatur 170
Rerum gerendarum quis
peritus 38
Rerumpubl. conuersio-
num causæ 224
Respublica quid 155
Respublica tribus conti-
netur partibus 111
Religionis vis 143
Rhodanus *ῥοδανὸς* dictus
ῥοδανὸς dictus 344
Rhodus quādo expugna-
ta 148
Romani vltra Danubiū
non progressi 86

S

Salamina 4, aquarū vo-
ragine penitus absor-
pta. ibid.
Sanguis Scytharū fibris
plenus 85
Saxonum colonia in Bel-
gas deducta 141
Scaliger tempus actu in-
finitum existere negat
sed sola successione 322
Scander Albania dux à

I N D E X.

Turcis deficit 148
 Scientiarū *de impio* 59
 Scythæ Martis alumni
 117, fecundissimi 98,
 quare literas è stupe
 conuellerent sint conati
 35, quid ab Australibus
 differant 83, suauitatē
 dicendi & veneres re-
 spuunt 124, fides negli-
 gunt. *ibid.* cur Noma-
 des & Horde dicti *ibi.*
 in Scythia & Æthiopia
 nulla fulgura 116
 Selimus Turcarum prin-
 ceptus 7, gesta Cæsaris
 in linguam vernacu-
 lam transferri curauit
ibid.
 Senes qui 120
 Septétrionales quales 90
 Sextus Rufus 21, Roma-
 nam historiā quatuor
 paginis est cōplexus *ib.*
 Sexti Tarquinij consiliū
 turpe 31
 Simplicius Christianorū
 hostis 330
 Sitis quid 87
 Sleidanus Francisci regis
 interpres 50
 Solymanni in filios cru-
 delitas 278
 Solon 350
 Status Germanorū 206
 Status Lucensium 247
 Status optimatum 198
 Status Romanorum 177

Stat⁹ Lacedæmoniorū 184
 Status & conuersio im-
 perij Florētiorū 249
 Status & cōuersiones im-
 perij Gallorum 253
 Status Rhagūfiorū 248
 Status & cōuersiones im-
 perij Hebræorū 287
 Struma 138
 Sub sole nihil nouū 304
 Summum imperiū quid
 170

T

Tacitus scriptor scelera-
 tissimus à Budæo ap-
 pellatus 64, à Tertul-
 liano mendax, ab O-
 rosio adulator. *ibid.* e-
 ius oratio qualis 63
 Tarditas Hispanorum in
 actionibus 119
 Tartarorum fines 18
 Temporis series 328,
 329, 330, 331, 332, &c.
 Terra motus in Germa-
 nia 147
 Themidos filia 259
 Themistoclis consilium
 utile & honestum 31
 Theodorus Gaza 338
 Theodorus Beza 340
 Thessala tempe 137
 Theseus & Perithous à
 rege Molosso in car-
 cerem coniecti 305
 Thraces vnde orti 351
 Thucydides verissimus
 historiae parens 305
 Thule

I N D E X.

Thule siue Islandia sul-
 phuris feracissima 129
 Topographia 20
 Tria veræ originis argu-
 menta 347
 Triplex opinio in dispu-
 tatione quæ de mun-
 do habetur 320
 Turcæ Scytharum pro-
 genes 111, 121
 Typographia à quib. in-
 uenta 106
 Tyrannis nulla diuturna
 221

V

Valli etymon 213
 Venus è spuma maris or-
 ta 100
 Verum belli tormenta
 cum nostris collata vi-
 deri puerilia 310

Vincere quid sit 70
 Viues Caroli V. prace-
 ptor 47
 Vngari palis transfixi 93
 Voluntas actionum hu-
 manarum magistra
 23
 Urbis etymon 213
 Utilia ferè cum honestis
 congruere 31

X

Xenophon 54
 Xylander 357

Z

Zadamachus Tartarorū
 princeps regno deie-
 ctus 148
 Zelotypia 99
 Zipanguni 73
 Ζηλοτυπία quid sit 59.

F I N I S.